TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

"TÜRK HÜMANİZMİ"NİN ÇEVİRİ BOYUTU: TERCÜME BÜROSU VE *TERCÜME* DERGİSİ (1940 – 1946)

BURCU KORUCU
04716014

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. ERGUN AYDINOĞLU

İSTANBUL
2007

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

"TÜRK HÜMANİZMİ"NİN ÇEVİRİ BOYUTU: TERCÜME BÜROSU VE *TERCÜME* DERGİSİ (1940 – 1946)

BURCU KORUCU
04716014

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 09.01.2008
Tezin Savunulduğu Tarih: 17.01.2008
Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı :	Yrd. Doç Dr. Ergun Aydınoğlu	
Jüri Üyeleri :	Prof. Dr. Taner Timur	
	Yrd. Doç. Dr. İsmet Akça	

İSTANBUL
Aralık 2007

ÖZ

"TÜRK HÜMANİZMİ"NİN ÇEVİRİ BOYUTU: TERCÜME BÜROSU VE *TERCÜME* DERGİSİ (1940 – 1946)

Burcu Korucu

Aralık, 2007

Bu tezin amacı, başta Tercüme Dergisi olmak üzere, 1940 – 1946 yılları arasında Tercüme Bürosu'nun gerçekleştirdiği çeviri çalışmalarını "Türk Hümanizmi" düşüncesi çerçevesinde ele almaktır. Çalışmanın zaman açısından 1940 – 1946 yılları ile sınırlandırılmasının nedeni, bu tarihlerde Milli Eğitim Bakanlığı görevini Hasan Ali Yücel'in yürütmesi, "Türk Hümanizmi" düşüncesinin resmi kültür politikasını biçimlendirmesidir. Çalışmada öncelikle çevirinin ve hümanizm düşüncesinin tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, Osmanlı dönemi ile Cumhuriyetin 1920'li, 1930'lu yıllarındaki çeviri çalışmaları aktarılmış, "Türk Hümanizmi" düşüncesinin bu dönemlerdeki kaynakları araştırılmıştır. 1940'lı yıllardaki çeviri hareketi ise dönemin siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmada bir dizi sonuca ulaşılmıştır: Birincisi, 1940'lı yıllara gelinceye dek gerek Osmanlı döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminde hümanist düşüncenin bütünlüklü bir biçimde topluma aktarılmasını sağlayabilecek kapsamda bir çeviri çalışması ortaya çıkmamıştır. İkinci olarak, "Türk Hümanizmi" düşüncesi 1930'ların ikinci yarısından itibaren aydın kesimi içinde tartışılmaya başlanmış, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde resmi kültür politikası olarak uygulama alanı bulmuştur. Ancak genel anlamda hümanist kültür çalışmaları, özelde ise çeviri etkinliği kültüre ilişkin özcü yaklaşımları savunanların tepkisini çekmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından, giderek şekillenmeye başlayan Soğuk Savaş ortamının da etkisiyle, CHP içinde bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, ekonomik yönden liberalleşmeyi olduğu kadar, siyasal yönden de milliyetçi muhafazakarlığı ve antikomünizmi güçlendirmiştir. Değişimin bir yansıması olarak, hümanist kültür çalışmalarına katılan aydınlar "komünizm suçlamasıyla" karşılaşmışlardır. Yönetici zümrenin Batı Bloku'nun desteğini sağlama kaygısı, "komünist faaliyetler" olmakla suçlanan hümanist kültür çalışmalarından vazgeçilmesine neden olmuştur. Tercüme Bürosu'nun çalışmalarının kapsamı ve *Tercüme* dergisinin yayın anlayışı da bu nedenle değişime uğramıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Hümanizm, Türk Hümanizmi, Hasan Ali Yücel, Tercüme Bürosu, *Tercüme* Dergisi

ABSTRACT

TRANSLATION ASPECT OF "TURKISH HUMANISM": TRANSLATION BUREAU AND *TRANSLATION* JOURNAL (1940 – 1946)

Burcu Korucu

December, 2007

The aim of this research work is to discuss the translation activities of the Translation Bureau between the years 1940 – 1946, in the context of humanism. The subject era is limited by the years that Hasan Ali Yücel was the Minister of Education/Culture, by time that "Turkish Humanism" formed government's culture policy. Firstly, information about the history of translation and humanism is given. Translation studies in the Ottoman era and in the first decades of Turkish Republic are summarised, the sources of "Turkish Humanism" are commentated. Finally, translation activity in the 1940's is analysed in the politic, economic and social level. The findings of the study suggests that neither in the Ottoman, nor in the first decades of Republican era, a translation activity which would adapt the humanist culture to the society could not be occured. Second, the thought of "Turkish Humanism" was began to be discussed by a group of elite in the seond half of the 1930's, and it has become the formal culture policy when Hasan Ali Yücel was appointed as the Minister of Education/Culture. But the humanist cultural studies, including the translation activities were reacted by traditional approaches toculture. Especially supporters of the racist movement, gained effectiveness in the political climate of the Second World War, accused humanists as "communists". The governing elite's apprehension of engaging into the western block in the Cold War era caused government to forsake humanist culture activities, including the translation studies. The content of the studies of Translation Bureau and *Translation* Journal are effected by the changing government policy.

Keywords: Translation, Humanism, Turkish Humanism, Hasan Ali Yücel, Translation Bureau, *Translation* Journal

ÖNSÖZ

Hümanizm insanın kendini diğer insanlar ve doğa karşısında konumlandırmasında yine insanı merkeze alır. İlk hümanistler insanın değişmez bir özü bulunmadığı düşüncesinden hareket ederler. İnsan aklı olan, eğitilebilir, dönüştürülebilir bir varlıktır. Bu düşünce ortaya çıktığı dönemde burjuvazinin dünya görüşünü temellendirir. Aristokrasinin dünya görüşüyle, Kilise öğretileriyle çeliştiği açıktır. Ancak burjuvazinin siyasal ve ekonomik egemenliğini kurmasından sonra burjuva hümanizmi devrimci tutumunu yitirir. 19. yüzyılda burjuvaziyi işçi sınıfını, Avrupa dışındaki halkları sömürürken görürüz.

Türk hümanistleri de insani olanı esas alan bir eğitim yöntemi uygulayarak toplumu dönüştürebileceklerine inanmışlardır. Geleneksel – feodal yapıları ve düşünce biçimlerini parçalayarak laik bir burjuva ulus – devleti kurmayı amaçlamışlardır. "Türk Hümanizmi" düşüncesinde, kapitalizmin insana aykırılığının sorgulanmasının yer almadığını görmekteyiz. Ancak bu naif burjuva hümanizmini benimsemek bile sömürü düzeninin savunucularının hedefi olmaya yetmiştir. Türk hümanistlerinin amaçladığı aydınlanma girişimi, Soğuk Savaş koşullarında güçlenen antikomünizmin boy hedefi durumuna gelir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında pek çok kişinin farklı açılardan katkı ve yardımları oldu. Tezin ortaya çıkış aşamasında taslaklarını inceleyerek eleştirileri, yorumlarıyla değerli katkılarını sunan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ergun Aydınoğlu'na, çalışmalarımı yürütmede karşılaştığım zaman sorununu aşmamda büyük anlayış ve kolaylık gösteren Prof. Dr. Füsun Ataseven Bilir'e, konu ile ilgili kaynaklara ulaşmamda bana yardımcı olan Doç. Dr. Emine Bogenç Demirel, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Banu Karadağ ve sevgili arkadaşım Aydın Ataş'a, çalışmanın "Ekler" bölümünde yer alan tabloların oluşturulmasında bana yardımcı olan Berk Korucu, Günay Turan ve Eren Sevim'e, çalışma sürecinde karşılaştığım sıkıntılarda desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkürlerimi, karşılaşılan tüm zorlukları benimle birlikte yaşayan Medet Turan'a ise sevgilerimi sunuyorum.

İstanbul; Aralık, 2007

Burcu Korucu

İÇİNDEKİLER

ÖZ....iii
ABSTRACT....iv
ÖNSÖZ....v
İÇİNDEKİLER....vi
TABLOLAR LİSTESİ....ix
KISALTMALAR....x

1. GİRİŞ....1

2. HÜMANİZMA VE ÇEVİRİ....8

2.1. Çeviri yoluyla kültür aktarımı....8
2.2. Çevirinin Tarihi....9
2.2.1. Antik Yunan Uygarlığı: "Yunan Mucizesi" ?....10
2.2.2. İskenderiye Okulu (M.Ö. 3. y.y. – M.S. 6.y.y.)....11
2.2.3. Bağdat Çeviri Hareketi (9 – 10.y.y.)....13
2.2.4. Toledo Çevirmenler Okulu (12. y.y.)....14
2.3. Hümanizm....15
2.3.1. Hümanizm Kavramının Terminolojik Yapısı ve Gelişimi....15
2.3.2. 15. Yüzyıl İtalyası: Rönesans ve Hümanizmin Yeşerdiği Zemin....18
2.3.3. Rönesanstan Sonra Hümanizm....19
2.2. "Türk Hümanizmi" Düşüncesi....21

3. OSMANLI DÖNEMİNDE VE CUMHURİYETİN İLK ON YILINDA HÜMANİZM VE ÇEVİRİ....24

3.1. Osmanlı Döneminde Çeviri ve Hümanizm....24
3.1.1. Osmanlı Döneminde Çeviri Hareketleri....24
3.1.1.1. Sultan II. Mehmet Dönemi (15. yüzyıl)....25
3.1.1.2. Lale Devri Çeviri Hareketi: Tercüme Heyeti (1717) ve Yanyalı Esat Efendi....27
3.1.1.4. Encümen-i Daniş (1851 – 1862)....28
3.1.1.5. Tercüme Cemiyeti (1865)....30
3.1.1.6. Daire-i İlmiye (1870)....32
3.1.1.7. Abdülhamit Döneminde Sonuçlandırılamayan Girişimler: Telif ve Tercüme Dairesi (1879), Encümen-i Teftiş ve Muayene Heyeti (1881) ve Telif ve Tercüme Kalemi (1891)....33
3.1.1.8. Telif ve Tercüme Dairesi (1914 - 1919)....33
3.1.1.9. 19. Yüzyıl Osmanlısında Bireysel Çeviriler: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye (1861 – 1867) ve Bağımsız Çalışmalar....35
3.1.2. "Türk Hümanizmi" Düşüncesinin Osmanlılardaki Kaynaklarından Önde Gelen Birkaç Örnek....40

3.1.2.1. 1897 Klasikler Tartışması....40
3.1.2.2. "Nev-Yunanilik" Düşüncesi....42
3.2. TBMM Hükümetleri Dönemi ve Cumhuriyetin İlk On Yılında Hümanizm ve Çeviri....33
3.2.1. TBMM Hükümetleri Dönemi....44
3.2.2. Cumhuriyetin İlk On Yılı....47

4. 1930'LU YILLARDA TÜRKİYE'DE HÜMANİZM VE ÇEVİRİ....53

4.1. 1930'lu Yıllarda Kültürel Çalışmalar....53
4.1.1. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu....53
4.1.2. Halkevleri....54
4.1.3. Resim, Heykel ve Mimari....57
4.1.4. Batı Müziği ve Sahne Sanatları....58
4.2. 1930'lu Yıllarda Çeviri Etkinliği....62
4.2.1. 1930'larda Türkiye'de Çeviri....62
4.2.2. 1930'larda Türkiye'de Çeviri Etkinliğinin Farklı Bir Boyutu: Marksist Literatürün Çevirisi....63
4.3. Hasan Ali Yücel ve Maarif Vekilliği Öncesi Çalışmaları....68
4.3.1. Hasan Ali Yücel....68
4.3.2. Hasan Ali Yücel'in 1930'lardaki Çalışmaları....69
4.4. "Türk Hümanizmi" Düşüncesinin Biçimlenmesi....73
4.4.1 *Yücel*....74
4.4.2. *İnsan*....77
4.4.3. *Adımlar*....79

5. TERCÜME BÜROSU VE TERCÜME DERGİSİ'NE DOĞRU: HASAN ALİ YÜCEL'İN MAARİF VEKİLLİĞİ DÖNEMİ VE TÜRK HÜMANİZMİNİN FARKLI BOYUTLARININ İNŞASI....82

5.1. Dönemin Dünya Konjonktürü ve Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Milli Şef Dönemi....82
5.2. Milli Şef Dönemi Kültür Politikaları....91
5.3. Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili Olarak Yürüttüğü Çalışmalar....92
5.3.1. Birinci Maarif Şurası: 17 – 29 Temmuz 1939....93
5.3.2. Ansiklopediler....94
5.3.3. Köy Enstitüleri Deneyimi....97
5.3.4. Batı Müziği ve Sahne Sanatları....98
5.3.5. Mimari, Resim ve Heykel Alanlarında Gelişmeler....101
5.3.5.1. Devlet Resim ve Heykel Sergileri....101
5.3.5.2. Sanatçıların Yurt Gezilerine Gönderilmeleri ve "Yurt Sergileri"...102
5.3.5.3. Halkevleri Sergileri....103
5.3.6. "Dil Devrimi": Dilde Arılaştırma/Özleştirme Çalışmaları....104
5.3.7. Eski Eserler ve Müzeler....107
5.3.8. Kütüphaneler ve Kütüphanecilik....109

6. TERCÜME BÜROSU.....112

6.1. Hasan Ali Yücel Dönemi Çeviri Çalışmaları ve Hümanizm.....112
6.1.1. Birinci Neşriyat Kongresi: 2 – 5 Mayıs 1939.....112
6.1.1.1. Terceme İşleri Encümeni.....114
6.1.1.2. Terceme İşleri Encümeni'nin Çalışmaları.....116
6.1.2. Tercüme Bürosu'nun Kurulması.....119
6.1.3. 1940 – 1946 Çeviri Etkinliği.....121
6.1.3.1. Tercüme Bürosu'nun Çalışma Biçimi, Çevrilecel Yapıtların Belirlenmesi.....121
6.1.3.2. Çevrilen Eserlere ve Çevirmenlere İlişkin Bilgiler.....122
6.2. Tercüme Bürosu'nun İlk İki Başkanı ve Hümanizm Yaklaşımları: Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu.....125

7. TERCÜME DERGİSİ.....130
7.1 Tercüme Bürosu'nun Yayın Organı: *Tercüme* Dergisi.....130
7.1.1. *Tercüme* Dergisi'nin Yayın Hayatına Başlaması.....130
7.1.2. *Tercüme* Dergisi'nin Bölümleri ve İçeriğe İlişkin Bilgiler.....133
7.1.3. *Tercüme* Dergisi'nde Hümanizm ve Hümanizm – Çeviri İlişkisi.....136
7.2. "1946 Yıkımı": Hasan Ali Yücel'in Bakanlık Döneminin Sona Ermesi.....141
7.2.1. Hasan Ali Yücel Döneminin Sonlarına Doğru: Hasan Ali Yücel'e Yönelen Tepkiler.....141
7.2.2. Hasan Ali Yücel'in İstifası: Reşat Şemsettin Sirer Döneminin Başlaması ve *Tercüme* Dergisine Yansıyan Değişim.....144
7.3. Hasan Ali Yücel – Kenan Öner Davası.....148

8. SONUÇ.....152

KAYNAKÇA.....156

EKLER.....163
Ek 1. Birinci Türk Neşriyat Kongresi (2 – 5 Mayıs 1939, Ankara) Ele Alınacak Konuların Listesi.....165
Ek 2. Birinci Türk Neşriyat Kongresi (2 – 5 Mayıs 1939, Ankara) Terceme (Tercüme) İşleri Encümeni Raporu.....167
Ek 3. 19 Kasım 1946 Tarihli *Tercüme* Dergisinde Yayınlanan Çevrilmiş ve Çevrilmesi Kararlaştırılan Yapıtlar Listesi.....198

ÖZGEÇMİŞ.....262

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 3.1: Lale Devri Tercüme Heyeti (1717) Çevirileri.....27

Tablo 3.2: Encümen-i Daniş (1851 - 1862) Çevirileri.....30

Tablo 3.3: Telif ve Tercüme Dairesi Çevirileri (1914 – 1919)..... 34

Tablo 3.4: 1859 – 1918 Yılları Arasında Yayınlanan Çeviri Felsefe Yapıtları....39

Tablo 3.5: Baha Tevfik'in *Teceddüd-ü İlmi ve Felsefi Kütüphanesi* Adı Altında Yayınladığı Çeviri Yapıtlar.....39

Tablo 3.6: Telif ve Tercüme Heyeti Tarafından 1925 Nizamnamesi ile İlan Edilen Telif ve Tercüme Yapıtlar Listesi.....48

Tablo 4.1: 1930'lu Yıllarda Özel Yayınevlerinin Çevirdikleri Eserler.....180

Tablo 4.2: Marksist Literatür Çevirileri (1930 - 1940'lar)..... 65

Tablo 6.1: Birinci Türk Neşriyat Kongresi Tercüme Encümeni'nin Tercüme Edilmesini Önerdikleri Eserler Listesi.....185

Tablo 6.2: 28.04.1941 Tarihinde Toplanan Tercüme Heyeti'nin Hazırladığı Liste.....191

Tablo 6.3: 1941 – 1946 Yılları Arasında Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayınlanan Klasik ve Modern Eserler Listesi.....192

Tablo 6.4: 1940 – 1950 Yılları Arasında Yayınlanan Çeviri Eser Sayısı (Cilt Sayısı Olarak).....122

Tablo 6.5: 1940 – 1950 Yılları Arasında Çevrilen Eserlerin dil gruplarına ve yayın serilerine göre dağılımı (Cilt Sayısı Olarak).....203

Tablo 6.6: 1941 – 1946 Yılları Arasında Çevrilen Eserlerin Dil Gruplarına ve Yayın Serilerine Göre Dağılımı (Cilt Sayısı Olarak).....123

Tablo 6.7: 1941 – 1946 Yılları Arasında Çeviri Çalışmalarına Katılan Çevirmenler ve Yaptıkları Çeviri Sayısı (Cilt Sayısı Olarak).....204

Tablo 7.1: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Yayınlanan Çevirilerin Dillere Göre Dağılımı.....133

Tablo 7.2: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Basılan Çeşitli Bölümler.....134

Tablo 7.3: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Yayınlanan Çevirilerin Yazarlara Göre Dağılımı.....208

Tablo 7.4: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Yılları Arasında *Tercüme* Dergisinde En Fazla Çevirisi Yayınlanan Çevirmenler Listesi.....209

Tablo 7.5: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında Yayınlanan Çeviri Eleştirileri.....210

Tablo 7.6: İkiden Fazla Makalesi Bulunan Yazarlar ve İlk Yazının Çıktığı Derginin Sayısı.....212

Tablo 7.7: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında Yayınlanan Yazıların Konulara Göre Dağılımı.....212

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BTNK	: Birinci Türk Neşriyat Kongresi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CHPHÇT	: Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri Çalışma Talimatnamesi
CHPHÖ	: Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri Örgeneği
DP	: Demokrat Parti
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TSP	: Türkiye Sosyalist Partisi

1.GİRİŞ

Çeviri farklı toplumların bilim, sanat, düşünce alanında oluşturdukları birikimi birbirlerine aktarabilmelerini sağlayan bir kültür etkinliğidir. Çevirinin tarihini incelemek, aynı zamanda kültürel üretimin insanlığın ortak mirasına nasıl aktarıldığını izlemek demektir. Tarihsel bağlamına oturtulduğunda, bir çeviri çalışması içinde geliştiği dönem ve topluma ilişkin veriler sunar. Çevrilecek yapıtların kimlerce, neye göre belirlendiği, nasıl çevrildiği, ele alınan kültür hareketinin özelliklerine ışık tutar. Bizim çalışmamız da, 1940 – 1946 yılları arasında Türkiye'de devlet eliyle gerçekleştirilen bir çeviri etkinliğinin hangi tarihsel, toplumsal koşullar içinde, ne amaçla ortaya çıktığını, nasıl sönümlendiğini ortaya koymayı ve bu etkinliğin muzzam boyutlarına ilişkin ipuçlarına ulaşmayı amaçlamaktadır.

Türkiye'de burjuva ulus – devletin kuruluş aşaması, yönetici zümre için aynı zamanda eğitim ve kültür alanında verilmesi gereken bir mücadeledir. Toplumun arzu edilen biçimde bir sanayi toplumuna dönüştürülmesi, feodal üretim ilişkilerinin olduğu kadar feodal kültürün de ortadan kaldırılmasını zorunlu kılar. "Muasır medeniyetler düzeyine ulaşma", "Batılılaşma", "Avrupalılaşma", "çağdaşlaşma", "modernleşme" gibi farklı kavramlarla tanımlanan süreç de esasında feodal kültürün yerine laik, ulusal kültürün oluşturulması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan hükümetin izlediği resmi kültür politikası önem kazanmaktadır. CHP'nin tek parti olarak ülkeyi yönettiği dönem içinde Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanlığı / Maarif Vekilliği görevini yürüttüğü 1940 – 1946 yılları, benimsenen kültür politikasının özellikleri ve bakanlığın yürüttüğü etkinlikler açısından farklılıklar gösterir. "Türk Hümanizmi" olarak adlandırılabilecek yaklaşım, dönemin resmi kültür politikası olarak bakanlığın çalışmalarına damgasını vurur.

"Türk Hümanizmi" 1930'ların ikinci yarısında aydınlar ve yönetici zümre içinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, ulaşılmak istenen hedef olan Avrupa uygarlık düzeyinin kaynağını Antik Yunan ve Latin kültür mirasında görür: Yaratılmak istenen laik Türk ulusal kültürünü Avrupa uluslarının düzeyine çıkarmak, onun

kültür kaynaklarını özümsemekle mümkündür. Bunun için liselerde Antik Yunanca, Latince öğretilmeli, üniversitelerde Antik Çağ kürsüleri kurulmalıdır. Ancak toplumun yalnız üst/orta sınıfları yüksek öğrenim görebildiğinden, bundan daha fazlası yapılmalıdır: Antik Çağ'dan başlanarak dünya klasikleri Türkçeleştirilmelidir.

Klasiklerin çevrilmesi, uygulamada çeşitli zorlukların üstesinden gelmeyi gerektirmektedir. Öncelikle, yüzyıllar boyunca bilim ve edebiyat dili olarak kullanılmamış olan Türkçenin kavramsal birikimi kısırlaşmış durumdadır. Çevirilerin yapılabilmesi, Türkçe kavramlar üretilmesini zorunlu kılar. Ancak bireysel olarak yürütülen çeviri çalışmalarında aynı terimlere farklı karşılıklar önerilmekte, dil birliği sağlanamamaktadır. O halde dilbilimcilerin, eleştirmenlerin, yazarların ve çevirmenlerin ortak çalışma için seferber edilmeleri gerekmektedir. İkincisi, Avrupa kültürünün bütünsel bir çerçeve içinde tanınması ve özümsenmesi için çevirilerin belli bir plan, program dahilinde yapılması zorunludur. Klasiklerden hangilerinin, hangi sırayla çevrileceğinin belirlenmesi, diğer bir deyişle çeviri hareketinin rotasının çizilmesi gerekmektedir. Üçüncüsü, yayınlanacak çeviriler dil ve aslına uygunluk gibi çeşitli açılardan denetlenmelidir.

Türkiye'de özel yayıncılığın henüz gelişmediği 1930 – 1940'lı yıllarda, özel yayınevlerinin yukarıda belirtilen özelliklerde bir çeviri hareketini yürütebilmeleri olanaksızdır. Dönemin özel yayınevlerinin etkinlikleri de bunu gözler önüne serer. Çevirmen maliyetinin düşürülmesi için çeviriler işin ehli olmayan kişilere yaptırılmakta, yapıtın aslına sadık kalma ya da dili doğru kullanma gibi kaygılar geri plana itilmektedir. Çeviriler, edebi/felsefi değerinden çok kar marjı esas alınarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle yayınevleri bazı önemli klasiklerin çevirisine girişmekten kaçınmıştır. Dolayısıyla özel yayınevlerinin çeviri çalışmaları herhangi bir düzenden yoksundur. Bu koşullar 1940 yılında Hasan Ali Yücel'i devlet eliyle planlı bir çeviri hareketi başlatmaya yöneltir. İleride de gösterileceği gibi Hasan Ali Yücel dönemi çeviri hareketi, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinde bu çaptaki tek girişim olacaktır.

Hasan Ali Yücel dönemi çeviri hareketi, daha önce de çeşitli araştırmacılarca irdelenmiştir. Bu dönemin çeviri hareketine ilişkin çağdaş incelemelerin çoğu, üniversitelerin çeviribilim ya da tarih bölümlerinde hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezleridir. Çeviribilim bölümlerinde hazırlanan tezlerden bu çalışmada yararlandığımız üçü; Özlem Berk'in University of Warwick'te (İngiltere) hazırladığı

doktora tezi *Translation and Westernisation in Turkey: From the 1840s to the 1980s*, Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalı'nda hazırladığı doktora tezi *The Politics and Poetics of Translation in Turkey: 1923 – 1960* ve Pınar Güzelyürek'in Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda hazırladığı yüksek lisans tezi *Polisistem Kuramına Göre Türkiye'de 1940'lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi*'dir. Sözü edilen çalışmalar teorik çerçeve açısından benzerlik göstermektedir: Üç çalışmanın da belkemiğini Tel Aviv Üniversitesi'nden dilbilimci İtamar Even-Zohar'ın geliştirdiği "çoğuldizge kuramı" (polisistem kuramı – polysystem theory) oluşturmaktadır. Bu yapısalcı yaklaşıma göre kültür, birbiriyle etkileşim içindeki pek çok dizgeden (sistemden ya da yapıdan) oluşur. Yapılar arasında Even-Zohar'ın "devingen katmanlaşma" olarak adlandırdığı merkez – çevre ilişkileri bulunur. Bir yazının merkez konumuna gelmesi "doğal süreçler" sonucu olabileceği gibi, "yapay süreçler" sonucu da gerçekleşebilir. "Yapay süreçler" konusunda Even-Zohar, "ekin planlaması" kavramını geliştirmiştir. Bir yazının yapay süreçler sonucunda, yani belli bir kişi ya da kurumun bilinçli çabası yoluyla merkez konumuna gelmesini "ekin planlaması" olarak adlandırmaktadır.

Yukarıda adını andığımız çalışmaları, inceledikleri tarihsel dönemin uzunluğu açısından sıraladığımızda, ilk olarak Özlem Berk'in çalışmasından söz etmek gerekmektedir. 2004 yılında Ege Yayınları'nca da basılan *Translation and Westernisation in Turkey: From the 1840s to the 1980s*, ilk olarak Osmanlıda Batılılaşmanın başladığı kabul edilen Tanzimat dönemi ve sonrasındaki çeviri çalışmalarını ele alır. Gerek devlet kurumlarının, gerekse Osmanlı aydınlarının bireysel çalışmaları sergilenir. Cumhuriyet dönemi ise 1940'lar, 1960'lar ve 1980 sonrası olmak üzere üç dönemde incelenir. Özlem Berk çalışmasının amacının, çevirinin Türkiye'de Batılılaşma süreci içinde oynadığı rolü ve işlevi ortaya koymak, böylelikle kimlik inşası sürecini biçimlendiren etkenlerin de altını çizmek olduğunu belirtmektedir. Berk, edebi etkinlik olarak çeviriyi, "edebiyat sistemi" olarak adlandırdığı bir bütün içinde ele alır. "Edebiyat sistemini", toplumsal, siyasal ve kültürel "sistemlerle", dolayısıyla da iktidar ilişkileriyle etkileşimi içinde incelediğini belirtmektedir. Tezin ana argümanı, Türkiye tarihinde çeviri çalışmalarının yoğun olarak görüldüğü dönemlerde, bu çalışmaları yönlendiren temel stratejinin "kültürleme" (acculturation) olduğudur. Cumhuriyetin kuruluş döneminde hükümet,

Batılı modelleri izlemek yolunda bilinçli, kasıtlı bir politika izlemiştir. Dönemin egemen ideolojisi ise "liberal hümanizm"dir. Antik Yunan – Latin kültürünü temel alan bir "kültür ideası" oluşturulmak istenmiştir. Çevirilerin evrensel değerleri ve doğruları aktarmada aracı olması istenmiştir. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın ardından çok partili düzene geçilmesiyle liberal hümanist yaklaşım da eleştirilmeye başlanmıştır. Yeni aydınlar kuşağı, liberal hümanizmi "elitist" bulunmuştur. Toplumsal ve siyasal koşulların değişmesi, Türk kimliği arayışlarının yönünü değiştirmiştir.

Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın çalışması *The Politics and Poetics of Translation in Turkey: 1923 – 1960*, Özlem Berk'in ele aldığı dönemi biraz daha sınırlandırmakta, CHP'nin tek parti dönemi ile DP dönemi çeviri çalışmalarını ele almaktadır. Gürçağlar, cumhuriyet dönemi çeviri çalışmalarının Tercüme Bürosu ile sınırlı tutulmasını, özel yayınevlerinin etkinliklerinin göz ardı edilmesini eleştirir. Yazar cumhuriyet Türkiyesinin çeviri edebiyat dizgesinin "zengin ve karmaşık yapısını" gözler önüne sermeyi amaçladığını belirtir. Bu "zengin ve karmaşık yapı" içinde Tercüme Bürosu, kültürel planlamanın hem nesnesi, hem öznesi konumundadır. Kültürel planlamanın bir ürünü olarak ortaya çıkmış, aynı zamanda kültürel planlamaya yön veren unsurlardan biri durumuna gelmiştir. Gürçağlar Tercüme Bürosu'nun çalışmalarının 1946 yılından itibaren yön değiştirmesini ve Hasan Ali Yücel'in istifa etmesini ise, Pierre Bourdieu'nun "simgesel sermaye" kavramı ile açıklamaktadır. Simgesel sermaye belli bir pirestij, onur, ün düzeyi anlamına gelmektedir. Yazara göre Hasan Ali Yücel'in istifa etmesi, "simgesel sermayesinin" azalmasının sonucudur.

Son olarak, Pınar Güzelyürek'in yalnız Hasan Ali Yücel dönemi çeviri çalışmalarını ele alan *Polisistem Kuramına Göre Türkiye'de 1940'lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına değinmek gerekmektedir. Güzelyürek'e göre, 1940'lı yılların çeviri çalışmaları merkez – çevre ilişkileri çerçevesinde düşünüldüğünde Batı yazını, özellikle de Fransız yazını merkez konumundadır. Bir yazının doğal olmayan, yapay süreçler sonucunda, diğer bir deyişle "ekin planlaması" sonucunda merkez konumuna gelmiştir. Dolayısıyla Hasan Ali Yücel döneminde devlet eliyle, bilinçli olarak merkeze alınan çeviri yazınının bir ekin planlaması ve "kültürleme" (acculturation) örneği olduğu konusunda Özlem Berk ile aynı görüştedir.

Türkiye'de çevirinin tarihi konusunda değinmek istediğimiz başka bir tez çalışması, Taceddin Kayaoğlu'nun İstanbul Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı'nda 1996 yılında kabul edilmiş yüksek lisans tezi *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*'dir. Kayaoğlu, 1998 yılında Kitabevi Yayınları'nca basılan incelemesini devlet kurumlarının yürüttüğü resmi çeviri çalışmaları ile sınırlı tutmaktadır. Lale Devri'nden Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği dönemine dek uzanan uzun bir süreci bu açıdan ele alır. Çalışma özellikle Osmanlı dönemindeki etkinliklerin geniş bir dökümünü sunmaktadır. Buna karşın Hasan Ali Yücel dönemine ilişkin bilgiler oldukça sınırlı ve birtakım resmi kaynakların aktarılmasından ibarettir. Bunun yanında gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet dönemi çeviri çalışmalarının tarihsel analizine girilmemiş olması bizce çalışmanın en büyük eksikliğidir.

Buraya dek adını andığımız çalışmalar, klasik yapıtların çevirisi üzerine odaklanmışlardır. Erkal Ünal'ın 2006 yılında Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde kabul edilen yüksek lisans tezi *Invited Sojourners: A Survey of The Translations Into Turkish of Non-Fiction Left Books Between 1960 and 1971* ise, Marksist çevirileri incelemesi açısından ayrı bir yerde durmaktadır. Türkiye'de Marksist yapıtların kitlesel bir biçimde çevrilmesi 1960 yılından sonra gündeme gelir. 1960 öncesinde ise, yalnız 1930'larda bu tür yapıtların çevrilmesinde yoğunluk görülür. Erkal Ünal'ın çalışması da esas olarak 1960 – 1971 yılları arasında yayınlanan Marksist çevirileri incelemesine karşın, 1930'ların çeviri çalışmalarına da değinmektedir. Bu nedenle konumuz açısından önemlidir.

Hasan Ali Yücel dönemi çeviri çalışmalarını ele alan araştırmacıların, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi çeviri tarihi içinde, sözkonusu dönemin niteliksel ve niceliksel açıdan biricikliği konusunda fikir birliği içinde olduklarını söylemek mümkündür. Biz de bu konuya daha önce eğilmiş araştırmacıların görüşlerine katılmaktayız. Bizim çalışmamızda ise vurgulamak istenen iki nokta vardır: Birincisi, dönemin çeviri hareketine, "Türk Hümanizmi" olarak adlandırılan modernleşme perspektifinden bakmaktır. "Türk Hümanizmi", 1940'larda kültür politikasını yönlendiren hakim modernleşme anlayışını oluşturmaktadır. Bu anlayış, Köy Enstitüleri girişimi, Devlet Konservatuarı'nın ve devlet sergilerinin açılması, Türkçenin özleştirilmesi çalışmaları gibi pek çok boyutu içerir. Tercüme Bürosu'nun kurulması ve *Tercüme* dergisini yayınlanmaya başlaması da, aynı "hümanist" etkinlikler bütünü içindeki konumu üzerinden değerlendirilmektedir. Bu nedenle, ilk

olarak hümanizm akımının ve çeviri etkinliğinin, modernleşme olgusu ile ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Daha sonra, ele aldığımız dönemdeki "hümanist" kültür politikasının uygulamaları üzerinde durulmuştur. Böylelikle, çeviri hareketinin parçası olduğu bu kapsamlı kültür hareketinin bütünü sergilenmek istenmiştir.

Vurgulamak istediğimiz ikinci nokta, genel olarak "hümanist" hareketin, özel olarak da çeviri çalışmalarının, içinde doğduğu, geliştiği ve sönümlendiği siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullar ile ilişkisinin kurulmasıdır. Bu amaçla, 1940'lı yılları biçimlendiren küresel çaptaki siyasal ve ekonomik gelişmeler ele alınmıştır. Türkiye'nin, 2. Dünya Savaşı ve ardından gelişen Soğuk Savaş ortamı içinde siyasal ve ekonomik ilişkilere entegrasyon biçiminin, ülke içinde toplumsal yapıda meydana yarattığı etkiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın girişi izleyen bölümünde, çeviri tarihi ve hümanizmin ortaya çıkışı, gelişimi üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölüm, Osmanlı dönemi, TBMM Hükümetleri dönemi ile cumhuriyetin ilk on yılındaki çeviri çalışmalarını özetlemektedir. 1930'lu yılların çeviri çalışmalarının aktarılması ise dördüncü bölüme bırakılmıştır. Burada bölümleme yapılırken 1920'lerin sonu – 1930'ların başlarında kültür alanında geçirilen radikal dönüşüm ayrım noktası olarak kabul edilmiştir. Alfabenin değiştirilmesi, dil ve tarih çalışmalarına ağırlık verilmesi bu noktada anılmalıdır. 1930'lar aynı zamanda "hümanizma" tartışmalarının artması ve "Türk Hümanizmi" düşüncesinin biçimlenmeye başlaması açısından önceki dönemden ayrılmaktadır. Özel yayınevlerinin bu dönemdeki çalışmaları da incelenecek, Marksist literatüre ait çeviriler ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Beşinci bölümden itibaren 1940 – 1946 yılları arasındaki hümanist kültür etkinliklerinin incelenmesine geçilmektedir. İlk olarak beşinci bölümde dönemin atmosferi verilmeye çalışılacak, dünyada ve Türkiye'de yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik gelişmeler özetlenecektir. Ardından "Türk Hümanizmi" anlayışı doğrultusunda uygulamaya geçirilen kültürel etkinlikler hakkında bilgi verilecektir. Altıncı ve yedinci bölümler ise Tercüme Bürosu ve *Tercüme* Dergisi'ne odaklanmaktadır. 1939 yılı Mayısında Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nin açılması, Tercüme Bürosu'nun kurulma kararının alınması, Büro'nun ilk altı yılında gerçekleştirdiği etkinliğin incelenmesi altıncı bölümün konusudur. Bu bölümün sonunca, Tercüme Bürosu'nun ilk iki başkanı Nurullah Ataç ile Sabahattin Eyuboğlu'nun Batı, Batılılaşma, halk, halk kültürü üzerine görüşleri karşılaştırmalı

bir biçimde ele alınmaktadır. Yedinci bölümde ise *Tercüme* Dergisi'nin içeriğinin incelenmesine geçilmektedir. Derginin yayın evreleri, bölümleri ve içeriğe ilişkin bilgiler verilecek, siyasal koşullardaki değişimin derginin içeriğine ve yayın düzenine yansımaları irdelenecektir. Son olarak, Hasan Ali Yücel'in istifa etmesi, öncesi ve sonrasında yaşanan siyasi süreç içinde anlatılmaktadır. Bu çerçevede özellikle Hasan Ali Yücel – Kenan Öner davası üzerinde durularak, hümanizmi komünizmden ayıramayan antikomünist zihniyetin Soğuk Savaş koşulları ile ilişkisi kurulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın hareket noktası, kültüre ilişkin özcü (essentialist) tanımları reddetmek, kültürü evrensel boyutu içinde, insanlığın ortak ürünü ve ortak mirası olarak görmektir. Bilinen ilk yazılı ürünlerden bu yana düşüncenin gelişimini izlemek, tekil bireye, insanın insanlaşma mücadelesi içindeki konumunu gösterir. Bu satırların yazarı, insanlaşma mücadelesinin küçük bir cephesini okuyucuya sergilemek amacındadır. Böylelikle kendisi de bu mücadeleye küçük bir katkı sunabilirse, mutlu olacaktır.

2. ÇEVİRİ VE HÜMANİZMA

2.1. Çeviri Yoluyla Kültür Aktarımı

Çeviri tarihi üzerine çalışmaya başlandığında karşılaşılabilecek ilk zorluk, ele alınan olgunun tanımlanmasında ortaya çıkmaktadır. Çevirinin "dilden dile aktarma"[1] biçimindeki basit tanımı, hemen ardından başka soruları da getirmektedir. Özellikle çevirinin temeli olan "metin aktarma" ediminde aktarılması gerekenin sözcükler mi, yoksa sözcüklerin taşıdığı anlam mı olduğu, anlamın aktarılmasında yorumun etkisi ve çevirmenin özne olarak çeviri sürecindeki görünürlüğü vb. sorunlar birbirini izlemektedir. Anlam, yorum ve özne üzerine odaklandığı görülen son dönem çeviribilim çalışmalarının, 20. yüzyılda yapısalcılık, postyapısalcılık, fenomenoloji gibi akımlarla öne çıkan dil felsefesinden geniş ölçüde etkilendiği söylenebilir.[2]

Peki bir siyasal tarih ya da kültür tarihi çalışmasında çeviri olgusu hangi açıdan ele alınmalı, nasıl tanımlanmalıdır? Bu soru yanıtlanırken, Yunan klasiklerinin Arapçaya aktarılması üzerine önemli çalışmaları bulunan Dimitri Gutas'ın şu sözleri başlangıç noktası olarak alınabilir:

---

[1] "Çeviri", **Türkçe Sözlük**, 2.bs. , (Ankara: Dil Derneği Yayınları, 2005), 391.

[2] Bu konuda genel olarak çeviribilim kuramlarını irdeleyen aşağıdaki kaynaklara bakılabilir: Mehmet Rifat (haz.), **Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı**, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, Ocak 2004); Mehmet Rifat (haz.), **Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler**, (İstanbul: Düzlem Yayınları, Mart 1995); F. Sakine Eruz, **Çeviriden Çeviribilime: Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2003); Ayşe Banu Karadağ, **Edebiyat ve Kültür Dizgesini Şekillendirmede İdeolojik Açıdan Çevirinin ve Çevirmenin Rolü**, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003). Sözkonusu çeviribilim kuramlarının ışığında Osmanlı – Türk çeviri tarihini irdeleyen çalışmalar için ise şu kaynaklara bakılabilir: Cemal Demircioğlu, **From Discourse to Practice: Rethinking "Translation" (Terceme) and Related Practices of Text Production in the Late Otoman Literary Tradition**, (Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005); Saliha Paker (ed.), **Translations: (Re)shaping of Literature and Culture**, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002); Saliha Paker, "Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğul-Dizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", **Metis Çeviri**, c:1, s:1, Güz 1987, s.31 – 43; Şehnaz Tahir Gürçağlar, **Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar**, (İstanbul: Scala Yayıncılık, 2005); Melahat Gül Uluğtekin, **Ahmet Vefik Paşa'nın Çevirilerinde Osmanlılaşan Moliére**, (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004); Pınar Güzelyürek, **Polisistem Kuramına Göre Türkiye'de 1940'lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi**, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

"Bütün çeviri hareketleri, taşıdıkları farklılıklarla birlikte her biri ayrı ayrı ele alınıp çözümlenmesi gereken kendine özgü amaçlara ve koşullara sahiptir."[3]

Çeviri hareketlerini tarihsel açıdan inceleme nesnesi durumuna getiren de çözümlenmesi gereken bu amaç ve koşullardır. Bir kültür dizgesi oluşturmada çeviri eserler, farklı kültürler arasında aktarıcı görevi üstlenir. Yine Dimitri Gutas'ın sözlerine başvurmak gerekirse:

"Çeviri her zaman "orijinal" kitap yazmak kadar yaratıcı bir kültürel etkinliktir. Çeviriyle ilgili her şey alıcı kültür için çevirinin kendisinden yapıldığı kültürden farklı anlamlar taşır. Çeviri yapılmasına karar verilmesi ve bunun zamanının belirlenmesi; neyin, nasıl çevrileceği kararı ve çevrilen metnin algılanışı tamamen alıcı kültür tarafından belirlenir, dolayısıyla bu kültür için bir anlam ifade eder."[4]

Gutas'ın bu sözlerle ifade ettiği gibi bir kültür hareketi olarak çeviri, içinde geliştiği toplumsal ilişkiler ağı çözümlendiğinde tarihsel bağlamına oturtulabilir. Çeviri etkinliğinin tarihsel boyutunun anlaşılması, bu etkinliği somuta indirgemekle, yapıtların hangi toplumsal koşullar altında, nasıl ve neden çevrildiğini, çevrilmek üzere hangi yapıtların, kimlerce belirlendiğini incelemekle olasıdır. Dilbilimci N. Berrin Aksoy da çeviri çalışmalarının toplumsal koşullarla ilişkisine dikkat çeker:

"Çeviri tarihini oluşturmak; insanlar, kültürler ve uygarlıklar arasında geçmişten beri süregelen kültürel alışveriş ağına ışık tutmak, hangi eserlerin nasıl ve neden çevrildiklerini anlamak, çevirinin hangi koşullarda gerçekleştiğini (...) öğrenmek demektir."[5]

Başlıktaki soruya bir kez daha dönmek gerekirse, "Çeviri nedir?" Bu çalışmada ele alınan boyutuyla çeviri, belirli bir tarihsel dönemde, belli toplumsal koşullar altında gerçekleştirilen bir kültür etkinliğidir.

2.2. Çevirinin Tarihi

Arkeolojik bulgular Yakındoğu'da MÖ 2000'lerden beri süregelen bir çeviri geleneği olduğunu göstermektedir. Suriye'nin kuzeyinde bulunan Ebla tabletleri, en eski çeviri örnekleri olarak kabul edilmektedirler. MÖ 2500 – 2000 yıllarına ait olduğu

---

[3] Dimitri Gutas, **Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca – Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu**, çev. Lütfü Şimşek, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003), 31.

[4] **age**, 179.

[5] N. Berrin Aksoy, **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**, (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 13.

düşünülen tabletlerde, metni çevirmeye olanak sağlaması için kelimelerin Sümerce – Eblaitce karşılıklarını gösteren sözlüklere rastlanmıştır. Tabletlerde erzak stokları, vergiler, hukuki konular, siyasi ve ticari anlaşmalar vb. hakkında bilgiler bulunmaktadır.[6] Dolayısıyla ilk çevirilerin farklı diller konuşan insan toplulukları arasındaki maddi ilişkilerden kaynaklandığı söylenebilir.

Yazın ve felsefe yapıtlarının çevirisi sözkonusu olduğunda ise başlangıç noktası olarak MÖ 3. yüzyıldan MS 6. yüzyıla dek etkin olmuş olan İskenderiye Okulu karşımıza çıkmaktadır. Antik Yunan filozoflarının çalışmalarını çevirmenin yanı sıra yeniden yorumlayan İskenderiye filozofları, böylelikle bu uygarlığı günümüze ulaştıracak kanallardan birini açmış oldular. Ancak İskenderiye Okulu üzerinde durmadan önce, Antik Yunan uygarlığının özelliklerine değinmek gerekmektedir. Böylelikle bu uygarlığı insanlık tarihinde önemli kılan, günümüz uygarlığının temelini oluşturmasını sağlayan yönlerini tanımak olanaklı olacaktır.

2.2.1 Antik Yunan Uygarlığı: "Yunan Mucizesi" ?

Antik Yunan uygarlığında felsefenin doğuşu yaygın biçimde "Yunan Mucizesi" olarak adlandırılır. MÖ 7. – 5. yüzyıllarda Ege Denizi çevresinde felsefenin doğuşunu kendiliğinden ortaya çıkmış bir gelişme olarak kabul eden bu bakış açısı iki noktadan eleştirilebilir: Birincisi, Antik Yunan uygarlığından önce ya da onunla eş zamanlı olarak ortaya çıkmış başka uygarlıkların felsefe alanında yaptıkları katkıları göz ardı etmektedir. İkincisi, Antik Yunan toplumu, felsefi çalışmaların yapılmasına olanak tanıyan maddi koşulları içinde ele alınmamaktadır.

Felsefe tarihi yazımında sıklıkla düşülen bir hata, felsefe tarihçilerinin bilim ve düşüncenin Antik Yunan uygarlığından önce geçtiği aşamaları gözden kaçırmalarıdır. Filozof Bertrand Russell bu konudaki istisnalardan birini oluşturur. *Batı Felsefesi Tarihi* (*History of Western Philosophy And Its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day*) adlı çalışmasında Antik Yunan öncesi Mezopotamya toplumlarının matematik, astronomi gibi alanlarda oluşturdukları altyapıya, yazının bu topraklarda bulunmasının önemine değinir. Ardından bu toplumların deniz ticareti sayesinde Akdeniz havzasında yaşayan diğer toplumlarla etkileşime geçtiğini vurgular. Russell'ın dikkat çektiği noktalardan biri de Antik Yunan toplumunda meydana gelen sınıfsal ayrışmadır.

[6] Gutas, **age**, 31; Aksoy, **age**, 15.

Yunan topraklarında toplumsal yapı bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte, ticaret ve endüstrinin geliştiği yerlerde zengin bir özgür kentliler sınıfı oluşmuştur. Bilimsel ve felsefi üretimin yapılabilmesi, bu sınıfın el koyduğu artı değerin ortaya çıkması ile yakından ilişkilidir.[7]

Antik Yunan toplumu üzerine incelemeleri ile tanınan George Thomson da, *Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: İlk Filozoflar* (*Studies in Ancient Greek Society: The First Philosophers*) adlı çalışmasında Antik Yunan uygarlığından önce var olmuş Çin, Mısır, Babil uygarlıklarının Yunanlılara bıraktığı düşün mirasını inceler. Ardından, Antik Yunanda İyonya olarak adlandırılan Batı Anadolu bölgesinde ilk doğa filozoflarının ortaya çıkışını ele alır. Hepsi de Miletoslu (günümüzde Aydın/Söke yakınları) olan Thales, Anaksimenes ve Anaksimandros'un felsefesinin toplumsal temellerini araştırır. Thomson'a göre Miletosluları kendilerinden önce yaşamış toplumlardan ayıran özellik, doğa felsefelerinin usçuluğudur. Bu usçuluk da toplumun yapısını, dolayısıyla dünyaya bakış tarzını değiştirmiş olan üretim ilişkilerindeki gelişmelere dayanmaktadır.[8]

Antik Yunan uygarlığında toplumsal ve ekonomik yaşamın aktarılması bu çalışmanın sınırları dışında kalacaktır.[9] Özetlemek gerekirse, Antik Yunan toplumunda bilimsel ve felsefi düşüncenin doğuşu bir mucize olmaktan çok, bir dizi tarihsel, toplumsal koşulun etkisiyle ortaya çıkan bir sonuçtur. İyonyalı doğa filozofları, doğaya ve insana ilişkin sorulara mitsel dünya görüşünün dışında kalan yanıtlar aramaya başladıklarında, bilimsel ve felsefi ilerlemenin zeminini de oluştururlar. Bu zemin üzerinde yükselen Antik Yunan felsefesi, Büyük İskender'in ölümünün ardından bu kez Akdeniz'in karşı kıyısında boy verecektir.

2.2.2. İskenderiye Okulu (MÖ 3. yüzyıl – MS 6. yüzyıl)

Antik Yunan uygarlığı, en geniş sınırlarına Büyük İskender'in (MÖ 356 – 323) hükümdarlığı döneminde ulaşır. Aristoteles'in öğrencisi olan İskender, ünlü Hindistan seferinde Asya içlerine dek geniş bir coğrafyayı istila eder. Ancak ölümünü izleyen yıllarda imparatorluk hızlı bir çöküş sürecine girer. İskender'in

---

[7] Bertrand Russell, **Batı Felsefesi Tarihi (İlkçağ)**, 7. bs. , (İstanbul: Say Yayınları, 2000), 105 – 111.
[8] George Thomson, **Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: İlk Filozoflar**, çev. Mehmet H. Doğan, (İstanbul: Payel Yayınevi, 1988), 207.
[9] Konuya ilişkin ayrıntılı bir inceleme için şu kaynağa bakılabilir: Afşar Timuçin, **Düşünce Tarihi**, 2. bs. , (İstanbul: İnsancıl Yayınları, 1997), 84 – 100. ("Yunan Uygarlığını Yaratan İnsan: Yunanistan'da Toplumsal ve İktisadi Yaşam" başlıklı bölüm.)

generallerinden biri olan Batlamyus Soter (I. Ptolemaios Soter) bu sırada Mısır'ı egemenliği altına almıştır. Burada Aristoteles'in *Lykeion*'u, Platon'un *Academia*'sı gibi bir okul kurmak amacıyla, Yunanistan'a dağılmış, himayesiz kalmış düşünürleri, bilim adamlarını İskenderiye kentine toplar. O zamana dek Ege Havzası'nda yazılmış bilimsel ve felsefi eserleri de toplatarak büyük İskenderiye Kütüphanesi'ni kurdurur. Böylelikle Akdeniz'in belli başlı ticaret merkezlerinden olan kentte bir bilimsel üretim merkezi kurulmuş olur. Kentin adıyla anılan kütüphane, pek çok yeni düşünürün ortaya çıkmasına olanak sunar.[10]

İskenderiye Okulu'na mirası aktarılan Antik Yunan düşünürlerinin başında kuşkusuz Aristoteles ile Platon geliyordu. İskenderiye düşünürleri özellikle Aristoteles'in yapıtları aracılığıyla, Aristoteles öncesi filozofların pek çoğundan da haberdar olmuşlardı.[11] İskenderiye düşünürleri Antik Yunan filozoflarının çalışmalarını incelemenin yanında, onları yeniden yorumlayarak gelecek nesilleri aktarılmasına katkıda bulundular. İnsanlık tarihine bıraktıkları en büyük miras ise, Neoplatonizm olarak adlandırılan düşünce akımı oldu. Neoplatonizmin açıklanması, aynı zamanda İskenderiye'de Antik Yunan metinlerine yönelik ilginin ortaya çıkmasının ve bu yapıtların çevrilmeye çalışılmasının nedenleri hakkında da bize fikir vermektedir. Aristoteles ve Platon felsefelerinin harmanlanması yoluyla "Tanrı"nın varlığının ve birliğinin kanıtlanması için Hristiyan düşünürlere kanıtlar sunmakta, Hristiyanlığın evren görüşünün temellendirilmesine olanak tanımaktadır.[12]

İskenderiye Kütüphanesi'nin ve bu kütüphane merkezinde yürütülen kitap toplama, derleme, çevirme etkinliğinin antik kültür için önemi, Hristiyanlığın ortaya çıktığı dönemde Babil, Mısır, Yahudi ve Yunan düşüncesiyle ilgili bilinebilecek her şeyin bir araya getirilmiş olmasında da kendisini gösterir. Batlamyus Soter'in krallığı MÖ 30 yılında Kraliçe Kleopatra'nın ölümünün ardından Roma'ya bağlı bir eyalet durumuna gelir. Ancak bilimsel ve felsefi üretim Roma uygarlığı döneminde de sürmeye devam eder. Özellikle MS 3. yüzyıl, başta Plotinos ve Porphyrios olmak üzere, Hristiyan teolojisine güçlü argümanlar sunan Neoplatonist düşünürlerin ortaya çıkmasına tanıklık eder.[13]

---

[10] Roy Macleod (der.), **İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya'nın Öğrenim Merkezi**, (Ankara: Dost Yayınları, 2006), 15.
[11] Ülken, **age**, 38 – 39.
[12] Macleod, **age**, 80.
[13] **age**, 186.

2.2.3. Bağdat Çeviri Hareketi (9. – 10. yüzyıl)

Klasik çağ araştırmaları sonucunda ortaya çıkan yaygın kanıya göre, Yunanca eserler hakkında Arapça çevirilerine başvurmaksızın bilgi edinmek hemen hemen olanaksızdır. Bu durum 8. – 13. yüzyılları kapsayan Abbasiler döneminde, esas olarak Bağdat'ta gerçekleştirilen büyük çeviri hareketinin sonucudur. Bizans ve Yakındoğu topraklarında bulunan din dışı Yunanca eserlerin neredeyse tümü yaklaşık iki yüzyıl süren çalışmaların sonucunda Arapçaya kazandırılır.[14]

Hareketin dönem olarak yaygınlığının önemi üzerinde duran Dimitri Gutas, çalışmaların halife ve emirlerden müderrislere, komutanlardan tüccar ve bankerlere kadar büyük bir nüfuzlu kesimin çeviri çalışmalarını desteklendiğine dikkat çekmektedir. Gutas'a göre bu çapta bir çeviri hareketi, aldıkları özel eğitim sayesinde Yunancayı çok iyi bilen birkaç Süryani Hristiyanın ya da birkaç bilge, açık görüşlü "aydın hükümdarın" desteği ile gerçekleştirilebilecek bir etkinlik değildir. Abbasi toplumunun gereksinimleri ve talepleri bu noktada esas belirleyici olmuştur.[15]

İslam İmparatorluğu, Yakın Doğu ticaret yolları üzerine egemenlik kurmak isteyen Bizans ve Pers İmparatorluklarının mücadele alanı üzerinde doğmuş, İspanya'dan Orta Asya'ya dek genişlediği dönemlerde bu topraklar üzerinde görece istikrarlı bir yapı oluşturabilmişti. Çeviri hareketini doğuran koşulları ayrıntılı bir biçimde irdeleyen Gutas, görece istikrarın etkilediği toplumsal koşullara dikkat çeker. Ticaretin ve tarımsal faaliyetlerin düzenli hale geldiği bu ortamda, yalnız tüccarlar ve büyük toprak sahipleri gibi üst sınıfların değil, toplumun genelinin yaşam koşullarında belirgin bir düzelme kaydedilir.[16] Dolayısıyla devlet himayesinde bir çeviri hareketinin örgütlenmesinin, artı ürünün ortaya çıkması ve paylaşılmasının sağladığı siyasal istikrar ortamıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Abbasilerin kendilerinden önce yapılan çeviri çalışmalarından yararlanmaları da toplumsal koşulların uygunluğu kadar önemli bir etkendir. Henüz Abbasi iktidarı kurulmadan önce Süryani Hristiyanlarca Antik Yunan metinlerinin – aynı zamanda İskenderiye düşünürlerinin yapıtlarının - çevrilmeye başlanmış durumdadır. Ancak Abbasiler döneminde yapılan çevirilerin Yunanca ile sınırlı kalmadığını da belirtmek gerekmektedir. Astronomi, matematik, tıp vb. alanlarda kaleme alınmış Hint

---

[14] Gutas, **age**, 15.
[15] **age**, 16 – 17.
[16] **age**, 33.

metinleri de Farsça üzerinden Arapçaya aktarılmıştır.[17] Farsça çevirilerin yapıldığı merkez de (Sasanice "kütüphane" anlamına gelen bir sözcükten türeyen) Beyt-ül Hikme'dir. Yunancadan Arapçaya çeviri hareketi ile doğrudan ilişkili olmayan bu merkezde hem eski eserler korunur, hem de Arapçaya aktarılır.[18]

Yaklaşık iki yüzyıl süren çeviri çalışmaları, Arapçanın söz dağarcığının gelişmesini, bu dilin bir bilim dili olarak yaygın biçimde kullanılır duruma gelmesini sağlar. İslam uygarlığı içinde değerlendirilen Osmanlıların da 19. yüzyıla gelinceye dek bilim dili olarak Arapçayı kullanmaları, çeviri çalışmalarının dile kattığı zenginliğin bir göstergesidir. 10. yüzyılda artık Yunanca yapıtların yorumlanması üzerine kurulu Arap yazını genişlemiş, bu nedenle çeviri hareketi hız kesmiştir. Diğer bir deyişle artık Arapça özgün yapıtlar Yunan yapıtlarının düzeyini aşmıştır.[19]

2.2.4. Toledo Çevirmenler Okulu (12. yüzyıl)

12. yüzyılda Endülüs'te ortaya çıkan bir diğer çeviri hareketinin 15. yüzyılda yaşanacak Rönesansı hazırlayan etkenlerden biri olduğu görülür. Bu kez Arapçaya çevrilmiş olan Antik Yunan yapıtları ve onların yorumları Latinceye aktarılır. İstanbul ve Sicilya'da da benzer çalışmalar yapılmakla birlikte bu çeviri çalışmalarının asıl merkezi Toledo olur.

Betül Çotuksöken 12. yüzyılda Rönesansın başlangıcına dair erken izlerin, en azından felsefe alanında görülmeye başlandığını belirtir. "12. yüzyıl Rönesansı"[20] olarak adlandırılan dönemde düşünme ile gerçeklik arasında kurulan geleneksel yaklaşımların aşıldığına, bunun metin incelemeleri ile mümkün olduğuna dikkat çeker. Hemen hemen bir yüzyıl süren çeviri çalışmalarıyla, özellikle Aristoteles felsefesi, İslam düşünürlerinin katkılarıyla Latin dünyasına tanıtılır.[21]

Çeviri çalışmalarının ilk dönemi Toledo Başpiskoposu Sauvetatlı Raimundo'nun desteği ile başpiskoposluk sarayında bir çevirmenler topluluğu oluşturulur. Bu topluluk yaklaşık otuz yıllık bir çalışmayla pek çok Arapça felsefe yapıtını Latinceye

---

[17] **age**, 35.
[18] **age**, 64.
[19] **age**, 148.
[20] Özellikle bilimsel yapıtların çevrilerek Batı dünyasına tanıtılmaya başlanmasıyla açılan döneme "12. yüzyıl Rönesansı" adını veren, ABD'li ortaçağ tarihçisi Charles Homer Haskins'dir (1870 – 1937). İhsan Sungu, "Tercüme ve Renaissance", **Tercüme**, c.1, s.2, 19 Temmuz 1940: 119.
[21] Betül Çotuksöken, **Ortaçağ Yazıları**, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1993), 36.

çevirir.[22] Ancak bu çeviri çalışmalarını Kilisenin büyük dirençle karşıladığı belirtilmelidir. Özellikle Aristoteles ve yorumcularının doğa bilimleri konusundaki yapıtlarının okunması Avrupa'nın pek çok bölgesinde Kilise yetkililerince yasaklanır. 13. yüzyılda ise Toledo Okulu'nda ölü bir bilim ve Kilise dili olan Latinceye çevrilmiş olan yapıtlar, yaşayan dillere çevrilmeye başlanır.[23] Bunun anlamı, antik kültüre ait yapıtların artık Kilise mensupları ya da Antik Yunan dilini bilen seçkin zümre dışındaki okuyuculara da ulaşabilmesidir.

Görüldüğü gibi antik çağın düşün birikiminin Avrupa'ya taşınmasında çeviri çalışmaları başat rol oynamıştır. Çeviri çalışmaları 15. yüzyılda İtalyan yarımadasında ise yeni bir kültür hareketini doğuracaktır: Hümanizm.

2.3. Hümanizm

2.3.1. Hümanizm Kavramının Terminolojik Yapısı ve Gelişimi

Düşünce, insanın kendisini, yaşamını, diğer insanlarla, doğayla ilişkisini anlama, anlamlandırma çabası olarak doğar. Anlam arayışı içinde pek çok filozof, "mutluluk" kavramını düşünce sisteminin merkezine oturtmuştur. Yaşamın amacı ve anlamını insanın mutlu olması üzerinden açıklayan pek çok düşünce akımı ortaya çıkmıştır. Kimi düşünce akımları mutluluğu maddi dünyanın "ötesinde", soyut, metafizik bir dünyada arar. Budizmden tek tanrılı dinlere dek pek çok inanç sisteminde bu dünya çile çekilen, geçici bir varlık alanıdır. Gerçek ya da sonsuz mutluluk bu dünyada sınandıktan sonra ulaşılabilecek soyut bir mekandadır. Buna karşın maddi dünyayı insanın varoluş alanı olarak gören akımlar da doğmuştur. Hümanizm de insanı ve onun yaşanılan dünyadaki mutluluğunu sisteminin merkezine oturtan bir düşünce akımıdır.

Hümanizm kavramı düşünce tarihinde farklı dönemlerde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Felsefe tarihçisi Betül Çotuksöken kavramın bu çok anlamlı, çok boyutlu yapısına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla hümanizm kavramı kendi tarihselliği içinde ele alınmalıdır. Ancak yine de hümanizmi genel hatlarıyla tanımlamak olasıdır: *"İnsanın yaşama dünyasıyla kurduğu her bağlantıyı, ilişkiyi*

---

[22] Çevrilen yapıtlar ile ilgili ayrıntılı bilgiler için Hilmi Ziya Ülken'in *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü* adlı yapıtında, "Garp Orta Zamanında Tercüme ve Tenkit" başlıklı 16. bölümüne bakılabilir. (Ülken, **age**, 224 – 230.)

[23] Gül Işık, "Doğu ile Batının Buluştuğu Yerde Toledo Çevirmenler Okulu", **Metis Çeviri**, s. 19, Bahar 1992: 41 – 42.

yine insan açısından temellendiren bir kavram(dır)" hümanizm.[24] *"Şeylerin dizgesi içinde insana özel bir konum veren varsayımlar dizisi"* biçiminde de tanımlanan hümanizm, bu yönüyle bir ekol ya da bir grup doktrin olmaktan çok, dünyayı algılamaya dönük genel bir bakış açısı olmaktadır. Bu bakış açısı farklı tarihsel dönemlerde farklı aşamalardan geçmesine karşın Batı uygarlığının temellerinden birini oluşturur.[25]

Hümanizmin kavram olarak Roma döneminde, MÖ 1. yüzyılda ortaya çıkar. Ancak bu tarihten önce de "hümanist" olarak adlandırılabilecek düşünce akımları görülür. MÖ 5. yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıkan Sofizm buna örnek gösterilebilir. "İnsan herşeyin ölçüsüdür." sözüyle ünlü olan Sofist Protagoras, ilk hümanist olarak kabul edilmektedir.[26] Ancak kavramın daha iyi anlaşılması için, ilk kez tanımlandığı Roma dönemine gitmek gerekmektedir. Terim Latince *humanismus* kavramından gelir. "İnsan" anlamına gelen *homo* sözcüğü, sıfatlaşarak *humanus* biçimine dönüşür. Kavramın Türkçe karşılığı insana ait, insanla ilgili, insana ilişkin bir özelliği, bir veriyi ya da bir olguyu gösterir. Sözlük anlamı "insanlık" olan *humanitas* kavramı ise insan tabiatı, insan toplulukları, insan davranışı ve erdem gibi çeşitli anlamları içinde barındırır.[27] Kavramı Latin diline tam anlamıyla kazandıran, MÖ 1. yüzyılda yaşamış olan Marcus Tillius Cicero'dur. Cicero *humanitas* kavramını insanın özüne, niteliğine ilişkin verili bir gerçeği anlatmak için kullanmaz. İnsanın nasıl olması gerektiğine ilişkin bir ereği, bir ülküyü gösterir. Cicero için insan olma ülküsü şu ögeleri içerir: Bilgi, kültür, ahlak ve ruh eğitimi, terbiye ve nezaket, kibarlık, ruh asaleti ve yüceliği, onur, iyilik, iyiniyetlilik, özveri, adalet, cömertlik, kadirbilirlik, arkadaş ruhlu olmak, şen ve neşeli olmak, şakacı ve nükteci olmak, ölçülü olmak, zevk sahibi olmak.[28]

Hümanizm üzerine verilen terminolojik bilgilerin ışığında, kavramın içeriğine ilişkin saptamalarda bulunulabilir: Herşeyden önce hümanizm, insanın "ne olduğunun" sorgulanmasıdır. Ancak yalnız insanın "ne olduğunun" belirlenmesi ile sınırlı

---

[24] Betül Çotuksöken, "Çokanlamlı Bir Kavram Olarak Hümanizma",**Kavramlara Felsefe ile Bakmak**, (İstanbul: İnsancıl Yayınları, 1998), 131.
[25] Audi, Robert (ed.), "Humanism", **The Cambridge Dictionary of Philosophy**, (New York: Cambridge University Press, 1997), 340.
[26] Corliss Lamont, **The Philosophy of Humanism**, 8th ed. , (New York: Humanist Press, 1997), 34
[27] Erdal Alova, Sina Kabaağaç, "Humanismus", **Latince – Türkçe Sözlük**, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2003), 273.
[28] Boğos Zekiyan, **Hümanizm (İnsancılık): Düşünsel İçlem ve Tarihsel Kökenler**, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 1982), 17.

kalmaz, aynı zamanda insanın "ne olması gerektiğine" ilişkin öneriler de sunar. Dolayısıyla insanı tek, değişmez bir özle açıklamaz. İnsanın önceden belirlenmiş bir özünün olmaması da onun değiştirilebilirliğini, eğitilebilirliğini kabul etmek demektir.[29] Bir insan ereğini dile getirmesi, insanın bu doğrultuda değiştirilebilir, eğitilebilir bir varlık olduğunu kabul edilmesi, hümanizmin eğitim ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Böylelikle hümanizm hem dile getirdiği insan hedefi açısından bir eğitim ideolojisi, hem de bu ideolojiye yönelen bir eğitim yöntemi olmaktadır.

Antik çağ metinlerinin incelenmesi, Rönesans döneminde hümanist eğitimin yönteminin temeli olacaktır. Çevirinin hümanizm için önemi de bu metinlerin incelenmesinde ortaya çıkar. Çevirinin hümanist metin çalışmalarındaki temel konumu, Rönesans hümanizminin bir filoloji akımı olarak görülmesine de neden olmuştur.[30] Ancak burada bir kez daha hatırlatmak gerekir ki hümanist eğitim yöntemin yalnızca eski metinlerin çevrilerek yeniden yorumlanmasına dayanmaz. Aynı zamanda bu metinler üzerinden kendi insan görüşünü temellendirir. Hümanizmin savunduğu bu yeni insan görüşü, doğmakta olan bir sınıfın, burjuvazinin ideolojik temellerinden birini oluşturacaktır. Ancak Rönesans dönemine geçmeden önce, Ortaçağda hümanizm kavramı, geç Ortaçağ ve Rönesansa geçiş üzerinde durmakta yarar vardır.

Cicero'nun ölümünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra ortaya çıkarak Roma topraklarında yayılan Hristiyanlık öğretisi insan ve evrene ilişkin farklı bir kavrayış, farklı bir duyuş biçimi getirir. Buna bağlı olarak hümanizm kavramının da içeriği değişime uğrar. Artık hümanizm insana ilişkin bir ereği karşılamak için kullanılmaz. Tanrısallığı belirten *divinitas* kavramının karşıtı olarak, dünyevi olanı, günahkar, zayıf, ölümlü insan yapısını belirtir. Terimin bu kullanılışı Ortaçağ boyunca sürecektir. Ancak klasik kültürün araştırılması, antik çağ metinlerinin incelenmesi anlamında hümanist çalışmalar Ortaçağda da devam eder.[31]

Özellikle Ortaçağın geç dönemleri olan 12. - 13. yüzyıllarda, Avrupa'da üniversitelerin çoğalması, Latincenin ortak bilim dili olarak yerleşmesi, metin çalışmalarının Kilise dışında üniversitelerin çatısı altında da yapılır duruma gelmesi Rönesansı hazırlayan etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.[32] Hatta bu dönemde

---

[29] Çotuksöken, **Kavramlara Felsefe ile** , 133.
[30] Zekiyan, **age**, 24.
[31] **age**, 19.
[32] Çotuksöken, **Ortaçağ Yazıları**, 38.

Rönesansa geçişin ilk adımlarını da görmek mümkündür. 13. yüzyılda Ockham'lı William ve Thomas Aquinas gibi düşünürler ortaya çıkacak, Antik Yunan felsefe metinlerini yeniden yorumlayarak kendi felsefelerini ortaya koyacaklardır. Ancak tarihçi Peter Burke, Rönesans üzerine çalışan birçok tarihçinin, dönemi Antik Yunan yapıtlarından etkilenerek ürün veren şair ve düşünür Francesco Petrarca ile başlattıklarına dikkat çekmektedir.[33] Yine de Rönesansı oluşturan gelişmeler, esas olarak burjuvazinin yükselişi ile birlikte ortaya çıkacaktır.

2.3.2. 15. Yüzyıl İtalyası: Rönesans ve Hümanizmin Yeşerdiği Zemin:

15. ve 16. yüzyıllarda edebiyat, sanat ve bilim alanlarında Avrupa'da görülen bir dizi gelişme, "yenidendoğuş" anlamına gelen bu sözcükle ifade edilir. Bir yandan Kilise etkisini sürdürürken, diğer yandan insana ve doğaya ilişkin sorgulamada Kilise öğretilerinin ötesinde yanıtlar aranmaya başlanır. İnsanın neliği, insanın doğayla ilişkisi yeni kavrayışla ele alan yaklaşımlar Antik Yunan felsefesinden beslenecektir. Bu nedenle kavram, Antik Çağ kültürü ve felsefesinin "yenidendoğuşu" anlamında kullanılmaktadır. Ancak Peter Burke, Rönesansın Antik çağ düşüncesini olduğu gibi almaktan öte, onu yeniden yorumlamak olduğuna dikkat çekerek, tarihçi Lucien Febvre'nin "alma" kavramına karşı çıkışını hatırlatır. Febvre'e göre Rönesans düşünürleri, sanatçıları *"birleştirip, uyarlayıp değiştirerek aynı zamanda hem karma, hem de orijinal bir şey üretmiş(lerdir)"*.[34] Bir diğer tarihçi Ernst Bloch da Rönesansın eskiye dönüş değil, insanlığın o güne dek tasarlamadığı bir dönemin doğuşu olduğunu belirtmektedir. Yeni dönem gücünü ortaya çıkmakta olan burjuvaziden alacaktır. Rönesansı doğuracak gelişmelerin ilk olarak İtalyan yarımadasında ortaya çıkması da bu bağlamda değerlendirilmelidir.[35]

13. ve 14. yüzyıllarda, İtalyan yarımadası doğmakta olan ticaret burjuvazisine ev sahipliği yapmaktadır. İtalyan yarımadasının Akdeniz ticareti içindeki ayrıcalıklı konumu ise Haçlı Seferleri sırasında denizden taşınan birlikler için önemli limanları barındırmasından kaynaklanır. Aristokrasiden daha varlıklı, hem de nüfus olarak daha kalabalık bu yeni sınıf, siyasal alanda denetimi ele geçirecek, İtalyan kentlerinde feodal yönetimlerin yerini cumhuriyet yönetimleri alacaktır.[36]

---

[33] Peter Burke, **Avrupa'da Rönesans**, çev. Uygar Abacı, (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003), 21.
[34] **age**, 7.
[35] Ernst Bloch, **Rönesans Felsefesi**, çev. Hüsen Portakal, (İstanbul: Cem Yayınevi, 2002), 7.
[36] Alaeddin Şenel, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, 10.bs. , (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2002), 279.

Ortaya çıkan yeni sınıfın üyelerinden biri de Floransa'daki Medici ailesidir. Mediciler Floransa'da Platon'un öğretilerini izleyen bir akademi açar. Bu okulda İstanbul'un Osmanlıların eline geçmesinin ardından yönetimlerin kenti terk eden Bizanslı düşünürler de himaye edilir. Bizanslı düşünürler Antik Yunanca bilgisini de beraberlerinde getirirler. Okulda Platon'un ve İskenderiye düşünürlerinden Plotin'in yapıtları Latinceye ve İtalyancaya çevrilir.[37]

Kuşkusuz Rönesansı Antik Yunan ve Latin felsefesine, edebiyatına duyulan ilgi ile sınırlamamak gerekir. Dönemin insan kavrayışını değiştiren etkenler arasında doğa bilimlerinde kat edilen mesafe de sayılmalıdır. Yaşanan dünyanın deney, gözlem yoluyla daha yakından tanınması insanın doğaya bakışında yeni düşünme biçimleri getiriyordu. Amerika kıtasının ve dünyanın başka bilinmeyen bölgelerinin keşfi, 15. yüzyılda Nicolaus Copernicus'un evrenin merkezinin dünya olduğunu kabul eden skolastik görüşe karşı güneş merkezli evren kuramını geliştirmesi bunlara örnek gösterilebilir. Ancak Rönesans tüm bu yeni düşünce ve yaklaşımların Avrupa'nın her yanında coşkuyla benimsendiği bir dönem olmaktan uzaktır. Yeni düşünce biçimleri Kilise skolastiği ile yan yana, hatta onun gölgesinde var olacak, Kilise 16. yüzyıla dek gücünü koruyacaktır.[38]

Buraya dek anıldığı kadarıyla hümanizmin yalnız İtalyan yarımadasında baş gösterdiğini düşünmek yanlış olacaktır. 15. yüzyıl sonunda ortaya çıkan Germen hümanist düşünürler, Protestanlığın ve dinde Reform hareketinin ortaya çıkışına da öncülük ederler. Rahip, matematikçi ve astronom olan Nicolaus von Cues, teolog Rotterdamlı Desiderius Erasmus, eğitmen Johann Reuchlin, Germen hümanizminin öncüleri sayılmaktadırlar. Germen hümanizminin İtalya'da ortaya çıkan akımdan farkı, din sorunu üzerine daha çok eğilmiş olmasıdır. Dinde reform gerekliliği, yüksek din adamları zümresine karşı duyulan hoşnutsuzluk, Germen hümanizminde ön plana çıkmıştır.[39]

2.3.3. Rönesans Sonrası Hümanizm

Hümanist düşünce geleneği Rönesans sonrası dönemde özellikle 18. yüzyıl Fransız Aydınlanma düşünürlerince geliştirilir. François Marie Arouet Voltaire, Denis Diderot, Jean Jacques Rousseau, Jean le Rond d'Alembert gibi düşünürlerin her

---

[37] Burke, **age**, 4.
[38] Çotuksöken, **Ortaçağ Yazıları**, 39.
[39] Zekiyan, **age**, 29.

konuda görüş birliği içinde olduklarını söylemek olanaksızdır. Ancak özgürlük, eşitlik, hoşgörü, laiklik, evrensellik gibi bazı ortak değerlerin savunulması noktasında birleşirler. Aklın özgürce kullanılması ve bunun sosyal, siyasal reformlara uygulanması gerekliliği, bireyin yaratıcılığına olan inanç Aydınlanma düşünürlerinin ortak temasıdır. İnsan doğasının mükemmelliğinden, etik duyarlılık ve sorumluluktan, ilerleme düşüncesinden hareket ederler.[40]

Hümanist düşüncenin gelişimi çerçevesinde 18. yüzyıl Fransız Aydınlanmacı düşünürlerinin katkılarından söz edildiğinde, *Ansiklopedi* girişimine değinilmesi zorunludur. Denis Diderot, D'Alembert, Voltaire, J. J. Rousseau, Baron d'Holbach ve Claude Adrien Helvétius gibi düşünürlerin ortak çalışmasıyla, 1751 – 1776 yılları arasında 35 cilt olarak yayınlanan *Ansiklopedi*'nin özgün adı, *Encyclopédie ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Méiters*'dir. Diderot Ansiklopedi'nin amacını, *"dünya üzerine yayılmış olan bilgiyi toplamak ve onun genel sistemini açıklamak"* olarak belirtmektedir. İçeriği, Fransız Aydınlanmasının deneysel akla, kümülatif bilgiye, rasyonalizme, laikliğe verdiği önemi yansıtır. Bunun yanında bilginin sınıflandırılması yoluyla yeni bir epistemolojik yaklaşım geliştirir. Döneminin en geniş referans kaynağı olan yapıt, aynı zamanda 18. yüzyılda burjuvazinin, toplumun gelişmesinde insan aklına duyduğu güveni yansıtmaktadır.[41]

19. yüzyılda ise hümanizme ilişkin yeni bir kavram ortaya çıkacaktır: Neo-Hümanizm. Klasik kültür geleneğine bağlılık anlamında kullanılan kavramı 1885 yılında ortaya atan, Alman düşünür ve eğitimci Friedrich Paulsen'dir. Filoloji merkezli bu yeni hümanizm anlayışında Antik Yunan metinlerine olan ilgi daha yoğundur.[42]

Akımın temsilcilerinden Wilhelm von Humbolt, gerek insan zihninin çalışma biçimini, gerekse çeşitli ulusal kültürler arasındaki ayırt edici özellikleri anlamada dilin anahtar rol oynadığını savunur.[43] Edebiyat eleştirmeni ve düşünür Friedrich von Schlegel ise klasik edebiyat üzerine incelemeleriyle tanınır. *Yunan Şiiri Çalışmaları Üzerine* (*Vom Studium der Griechischen Poesie*), *Yunan ve Roma Şiiri Tarihi* (*Geschichte der Poesie der Griechen und Römer*), *Athenaeum*, *Klasik ve Modern*

---

[40] Audi, **age**, 341.
[41] **age**, 225 – 226.
[42] Zekiyan, **age**, 30.
[43] Audi, **age**, 341 – 342.

Edebiyat Üzerine (*Geschichte der Alten und Neuen Literatur*) başlıca çalışmalarıdır.[44] Johann Wolfgang von Goethe, Johann Christoph Friedrich Schiller, Johann Christian Friedrich Hölderlin gibi edebiyatçılar da neo-hümanist akım içinde değerlendirilmektedirler.[45]

Çevirinin tarihi ve hümanizm akımının doğmasında çeviri çalışmalarının etkisini ele aldığımız bu bölümde görülmektedir ki; Avrupa (Batı) uygarlığı, Antik Yunan uygarlığı ile başlayan yazılı felsefe ve edebiyat ürünleri geleneğini, çeviriler yoluyla kendine mal etmiştir. Ortaçağ aydınları, Hristiyanlık öncesi dönemin dünyayı akıl yoluyla kavramak isteyen düşünüş biçimini çeviriler yoluyla tanımışlardır. İnsanın aklına, akıl yoluyla öğrenmeye ve yaratmaya açık bir varlık olduğu düşüncesine dayanan hümanizm akımı, 15. yüzyılda Rönesans olarak adlandırılan bilimsel ve sanatsal gelişmeleri besleyen düşünce biçimi olmuştur.

Rönesans, bilimsel ve sanatsal yaratımda bir dönüm noktası olması kadar, izleyen yüzyıllarda tüm dünyayı dönüştürecek yeni bir sınıfın, burjuvazinin doğmakta olduğunu göstermesi açısından da anlamlıdır. Hümanizm, bu yeni sınıfın ideolojisini destekleyici argümanlar sunan bir düşünce akımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hümanizmin temelinde yer alan, insanların doğuştan gelen üstünlük ve ayrıcalıklarına karşı çıkma, insan aklına güvenme gibi unsurlar, burjuvazi tarafından benimsenir. Antik Yunan ve Latin klasikleri de, skolastik düşünceye karşı bir alternatif geliştirilebilmesine zemin hazırlamıştır.

Aydınlanma dönemi ve Fransız Devrimi'nin, burjuva sınıfının hümanist idealleri dile getirmesi açısından bir doruk noktasını temsil ettiği söylenebilir. Ancak burjuva hümanizmi, sanayileşme ve sömürgeci ticaretin arttığı 19. yüzyıldan itibaren etkisini giderek yitirir. Bu yüzyılda ortaya çıkmış olan neo-hümanizm akımı, yukarıda görüldüğü gibi, klasik metinlerin incelenmesine dayanan bir filoloji akımı olarak kalmıştır.

2.4. "Türk Hümanizmi" Düşüncesi

Avrupa'da hümanist akımın klasik metin incelemeleri ve filoloji çalışmalarına yöneldiği dönemde, bu düşüncenin bir diğer yönü ortaya çıkmaktadır: Burjuvazinin henüz gelişmemiş olduğu toplumlarda, bir modernleşme projesi olarak kültürel

---

[44] **age**, 716.
[45] Zekiyan, **age**, 30.

çalışmalara yön vermesi.[46] Türk Devrimi'ni gerçekleştiren kadro da, 1940 yılından itibaren Türkiye'de klasik yapıtların çevrilmesi yoluyla bir hümanist aydınlanma gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu modernleşme projesi, "Türk Hümanizmi" olarak adlandırılmaktadır.

"Türk Hümanizmi" düşüncesi, kanaatimizce, Osmanlı – Türk aydınının 19. yüzyıldan itibaren içine düştüğü kimlik/kültür bunalımını aşma çabalarının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürgeleşme, giderek parçalanma sürecine girdiği dönemden itibaren, Osmanlı – Türk aydınları da "Batı uygarlığı"nı ve bu uygarlık karşısında kendi konumlarını sorgulamaya başlamışlardır. Bu sorgulamanın, genellikle iki ayırım üzerinden yürütüldüğünü söylemek mümkündür: Kültür – uygarlık (hars – medeniyet) ayrımı, Doğu – Batı uygarlığı (Şark – Garp medeniyeti) ayrımı. Dönemin aydınları arasında bazı görüş ayrılıkları olmasına karşın, genel hatlarıyla "Türk Hümanizmi", kültür olgusunu bu ayrımlara karşı çıkarak ele alan bir düşünce biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Türk Hümanizmi" düşüncesi, insanın meydana getirmiş olduğu maddi ve manevi tüm yaratımları kapsaması anlamında, kültür olgusunu bir bütün olarak kabul etmektedir. Bir kültürün maddi unsurları, onun düşünüş biçiminden ayrılamaz. Dolayısıyla "Batı uygarlığı" olarak ifade edilen kültür çevresinden yalnız geliştirmiş olduğu teknolojinin bilgisinin alınması olası değildir. Batı Avrupa'da o dönemde geliştirilmiş olan teknoloji bilgisinden yararlanılırken, yanında o bilginin üretilmesini sağlayan düşünüş biçimi ve dünya görüşünü de benimsemek gerekmektedir. Batı'yı "körü körüne taklitten" kurtulmak, ancak bu manevi unsurları benimsemekle ve kendi toplumuna uyarlamakla mümkündür. Suat Sinanoğlu, "Türk Hümanizmi" üzerine kaleme aldığı incelemesinde, bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Tüm olarak Batılılaşma, yan Batının tekniğini ve somut kuruluşlarını kabul etmekle yetinmeyip, onun iç evrenini de, düşünsel içeriğini ve benimseyen Batılılaşma hareketinin ilk sonucu, körü körüne taklitten, yabancı bir uygarlıktan alınan somut ve soyut öğeleri kabaca uygulamaktan kurtulmaktır; çünkü manevi biçimlenişini de Batılılaştıran bir toplumun – sağlam bir düşünsel eğitim, yerleşmiş bir tarih bilinci ve gelişmiş bir diyalektik yetenek sayesinde – güçlü fikir adamları yetiştirebileceği

[46] Bu konuda Rus modernleşmesi örneği için bkz. Alexandre Koyre, **19. Yüzyıl Başlarında Rusya'da Batıcılık, Ulusçuluk ve Felsefe**, çev: İzzet Tanju, (İstanbul: Belge Yayıncılık, 1994).

açıktır; bu güçlü adamlar toplumun sayısız sorunlarını kendilerine özgü bir açıdan ve kendine özgü bir biçimde çözümleyebileceklerdir."[47]

İkinci olarak, "Türk Hümanizmi" düşüncesinde kültür, Doğu – Batı ayrımı gözetmeksizin, dünya üzerinde var olmuş tüm toplumların ortak birikimi, eseri ve mirasıdır. Dolayısıyla, Batı Avrupa'da ortaya çıkmış olan "uygarlığın" değerlerinin ve düşün biçimlerinin benimsenmesi, Türkiye toplumuna tamamen yabancı olan bir kültürün "ithal edilmesi" değildir. Hasan Ali Yücel'in sözleriyle ifade edilecek olursa; *"Medeniyet bir bütündür. Şarkı, garbı, yeni veya eski dünyası şahsiyet farklarıyla bu bütünün birer tezahürü sayılabilir."*[48] Yapılması gereken, dünya uygarlığının ortak temelleri olan kültürel birikimin edinilmesidir. Antik Yunan ve Latin yapıtları başta olmak üzere, klasik kültüre duyulan ilgi buradan gelmektedir.

Rönesans döneminde Avrupa'da olduğu gibi, 1940'lı yılların ilk yarısında Türkiye'de de hümanist düşüncenin uygulama yönünü, klasik kültür metinlerinin incelenmesi ve eğitim oluşturmuştur. Tercüme Bürosu'nun kurulması, "Türk Hümanizmi" düşüncesinin önde gelen uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Ancak "Türk Hümanizmi"nin uygulama alanlarına geçmeden önce, Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında çeviri faaliyetlerinin durumu üzerinde durulacaktır. Sözkonusu dönemde hümanizm düşüncesine kaynaklık edebilecek görüşlere dair ipuçları aranacaktır.

---

[47] Suat Sinanoğlu, **Türk Hümanizmi II**, (İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1999), 7.
[48] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 1.

3. OSMANLI'DAN CUMHURİYETİN İLK ON YILINA HÜMANİZM VE ÇEVİRİ

3.1. OSMANLI DÖNEMİNDE ÇEVİRİ VE HÜMANİZM

3.1.1. Osmanlı Döneminde Çeviri Hareketleri

Osmanlı uygarlığı, uygarlık tarihi çalışmalarında İslam Uygarlığı'nın bir dönemi olarak incelenir. Taner Timur, İslamiyeti kabul etmelerinin ardından toplumsal düzenlerini büyük ölçüde İslami değerler çerçevesinde biçimlendiren Osmanlıların, 15. yüzyıldan itibaren Hristiyan dünyada da İslamiyetin en önde gelen temsilcileri olarak görüldüklerine dikkat çeker. "Fetihler ve bu fetihlerin yarattığı sentezlerin bir ürünü olan İslam uygarlığında", üstyapı kurumları açısından bu sentezin bir unsurunu kutsal kitap ve metinler (Kuran, Hadis ve tefsirler), diğer unsurunu da eski Yunan düşüncesi ve bu geleneğin 3. yüzyılda İskenderiye Okulu'nda aldığı Neoplatonist sentez biçimi oluşturur.[49]

Yukarıda değinildiği gibi Araplar 9. yüzyıldan itibaren neoplatonist sentezle temasa geçerler. İskenderiye Okulu düşünürlerinden yaptıkları çevirilerle, oluşturdukları birikimi İslam uygarlığına aktarırlar. 9. ve 12. yüzyıllar arasında güçlü olan İslam felsefesi bu koşullar altında gelişir. 15. ve 16. yüzyıllara gelindiğinde Osmanlılar İslam uygarlığının en önemli temsilcileri konumundadır. Ancak bu yüzyıllarda Avrupa'da temelleri atılan bilimsel ve felsefi üretim alanındaki gelişme, izleyen yüzyılda Osmanlılar ile Batı uygarlığı arasında net bir farklılık olarak belirginleşir. Bu aynı zamanda Batı uygarlığının İslam uygarlığına üstünlük sağlamaya başlaması anlamına gelmektedir.

17. yüzyılda Avrupa'da bugün "doğa bilimleri" olarak adlandırılan bilim dallarının sorunları, felsefenin konusu olmaktan çıkmaya, bilimsel düşünce skolastik düşünceden bağımsızlaşmaya başlar. Ancak aynı ayrım Osmanlılarda kendini göstermez. Ontolojik ve epistemolojik sorunlar ilahiyat ilimleri çerçevesinde ele

[49] Taner Timur, **Osmanlı Kimliği**, 4.bs. , (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 38.

alınmaya devam edilir. Doğa bilimlerinin yanıt aradığı sorular ise, Ortaçağ Avrupasında olduğu gibi, Aristoteles'ten nakledildiği biçimde açıklanır. İskenderiye Okulu üyelerinden Porphyrios'un, Aristoteles'in yapıtlarının nasıl okunacağını açıkladığı *İsagoge* adlı yapıtı, 19. yüzyıl sonuna dek *İzaguci Risalesi* adıyla Osmanlı eğitim kurumlarında okutulur.[47]

Osmanlı döneminde 15. , 18. ve 19. yüzyıllarda olmak üzere üç kez devlet eliyle çeviri hareketine girişildiği görülmektedir. Farklı dönemlerde yapılan devlet destekli çeviri çalışmalarının ve çevrilen yapıtların bazı ortak özellikleri belirlenebilir. Resmi tarih anlayışı Osmanlıların "Batı" uygarlığı ile ilişkilerinin Tanzimat dönemi ile başladığını kabul etmektedir. Buna karşın, çeviri açısından bakıldığında Tanzimat öncesi dönem ile sonrası arasında keskin bir farklılık görülmemektedir: Gerek Tanzimat öncesinde, gerek sonrasında batılı kaynaklardan yapılan çeviriler yalnız teknik içeriklidir. Tanzimat öncesinde çevrilen yapıtlar daha çok coğrafya, tıp, eczacılık alanlarına ilişkin iken, Tanzimat sonrasında askerlik, matematik gibi devletin gereksinim duyduğu alanlarda çeviri yapılmıştır. Ancak her iki dönemde de ortak olan, felsefe ve edebiyat gibi alanlarda batılı kaynaklardan çeviri yapma yoluna gidilmemiş olmasıdır.[48]

Devlet destekli çeviri girişimlerinin bir diğer benzerliği, çoğunun kağıt üzerinde kalması, hayata geçirildikleri durumlarda da kısa ömürlü olmalarıdır. Dolayısıyla bu çeviri hareketlerinin hiçbirinin sistematik bir bütünlük taşımadığı, hümanist kültür birikiminin Osmanlılara aktarılmasından söz edilemeyeceği görülmektedir. Osmanlılarda edebi çeviri, 19. yüzyılda bazı aydınların bireysel çabaları ile sınırlı kalacaktır. Bu çalışmalar da bütünlüklü, kapsayıcı olmaktan uzak kalacaktır.

3.1.1.1. Sultan II. Mehmet Dönemi (15. yüzyıl)

Avrupa'da Rönesansa giden yolu açacak olan Antik Yunan ve Latin eserlerinin çevrilmesi hareketinin küçük çapta bir benzeri, Osmanlılarda ilk olarak Sultan II. Mehmed'in hükümdarlığı döneminde (1451 – 1481) görülür. Sultan II. Mehmed İstanbul'u ele geçirmesinin ardından, Bizans kütüphanelerinde bulunan yapıtlardan bazılarını Arapçaya çevirtir ve Topkapı Sarayı kütüphanesinde saklanmasını sağlar. Adnan Adıvar'ın bildirdiğine göre, Topkapı Sarayı koleksiyonuna ilişkin ilk ayrıntılı

---

[47] **age**, 47.
[48] Ülken, **age**, 320.

rapor, Prof. Adolf Deisman'ın yaptığı çalışmadır. 1929 yılında Berlin Üniversitesi'nden davet edilen Deisman'ın raporuna göre, koleksiyonda İslam dilleri dışındaki dillerden toplam 587 yapıt bulunmakta, bunların yetmiş beşi 11. ila 15. yüzyıllardan kalmadır. Adıvar bu bilgiye dayanarak II. Mehmed'in topladığı yapıt sayısının bu sayıya yakın olduğunu düşünmektedir.[49]

Adnan Adıvar, Topkapı Sarayı koleksiyonunda bulunan önemli yapıtlardan bazılarını sıralamaktadır. Bunların başında, Claudius Ptolemaios'un (Batlamyus) *Coğrafya* (*Geographia*) adlı yapıtı gelir. Koleksiyonda Latince çevirisi de bulunan yapıt II. Mehmet'in emriyle Arapçaya çevrilir. Ptolemaios'un bir diğer önemli yapıtı *Almagest*'in (*Elmacesti* ya da *Matematike Syntaxis*) de İskenderiyeli Theon ve Pappos tarafından yapılmış açıklamalı çevirisi bulunmaktadır. Adıvar, Euklides'in *Elemenlar* (*Elementa Geometriae*), Aristoteles'in *Oluş ve Bozuluş* (*De Generatione et Corruptione*) ile *Zooloji* (*De Generatione Animalium*) adlı yapıtlarının da adını anmaktadır. Homeros'un *İlyada*, Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* (*Theogonia*) adlı yapıtlarının da koleksiyonda bulunan önemli edebi yapıtlar olduğunu söyler.[50] Ancak sözünü ettiğimiz bu son iki edebi yapıtın çevirisinin yapılıp yapılmadığından söz etmemekte, daha çok bilim ve felsefe yapıtlarının çevirilerine ilişkin bilgiler vermektedir.

II. Mehmet'in öldüğü 15. yüzyıl sonlarından 18. yüzyıla dek, Batı Avrupa'da hümanist canlanma ve bilimsel gelişmenin aksine, Osmanlıda gerek araştırma, gerekse çeviri anlamında kayda değer bir etkinlik olmadığı görülmektedir. Taner Timur, modern anlamıyla bilimlerin ortaya çıkmaya, skolastik düşünce ile bilimsel düşüncenin birbirinden ayrışmaya başladığı bu dönemde, Osmanlıda aynı ayrışmanın gerçekleşmediğine dikkat çekerek, "akli ilimlerin" de büyük ölçüde "nakli" olduğu geleneksel düşünce biçiminin sürdüğünü belirtmektedir.[51] Yaklaşık 250 yıllık bir dönem içinde yalnız, 17. yüzyılda Katip Çelebi'nin kişisel çalışmaları dikkat çekicidir.[52]

---

[49] Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, 4.bs. , (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982), 33 – 34.
[50] **age**, 34 – 38.
[51] Timur, **age**, 47.
[52] **age**, 71.

Çeviri tarihi açısından bakıldığında Katip Çelebi'nin özelliği, Flaman matematikçi Gerardus Mercator'un *Atlas Major* adlı yapıtının kısaltılmış biçimi olan *Atlas Minor*'u, *Levami ün-nur Fi Zulemati Atlas Minur* adıyla Osmanlıcaya çevirmesidir.[53]

3.1.1.2. Lale Devri Çeviri Hareketi: Tercüme Heyeti (1717) ve Yanyalı Esat Efendi

Katip Çelebi'nin *Atlas Minor*'u çevirmesinden yaklaşık yüzyıl sonra, Osmanlı çeviri etkinliğinde ilk planlı ve devlet destekli çeviri girişimi görülür. Sultan III. Ahmet'in hükümdarlığının son yılları olan, Lale Devri (1718 – 1730) olarak da adlandırılan dönemde, sarayda himaye edilen birtakım ulemaya çeviri çalışmaları yaptırılır. Sadrazam (Nevşehirli Damat) İbrahim Paşa'nın girişimiyle 1717 yılında kurulan ilk Tercüme Heyeti yirmibeş kişiden oluşur, kurulun başında da şair Nedim bulunmaktadır.[54] Ancak tüm yapıtların çevirisi için sabit bir heyet oluşturulmaz, her yapıt için ayrı bir kurul oluşturulur.[55]

Osmanlı sarayında ilk kez çeviri yapmak üzere bir heyet oluşturulması, Avrupa'da doğa bilimlerinin felsefeden ayrışmaya başlamasının ertesine rastlamaktadır. Ancak çevrilen yapıtların niteliği, Osmanlı yüksek zümresinde bu gelişmeleri izleme kaygısının henüz ortaya çıkmadığını düşündürmektedir: Bilimler, metafizik ve felsefe üzerine yapıtlar alışılageldiği biçimde Antik Yunan ve İslam uygarlığı yapıtlarından seçilmiştir. Bunun dışında, Arapça ve Farsçadan tarih kitapları çevrildiği görülmektedir. Tablo 3.1, heyet üyelerince çevrilen yapıtların listesini vermektedir.

Tablo 3.1: Lale Devri Tercüme Heyeti'nin Çevirdiği Eserler Listesi

Yazar	Eser Adı
Şeyh Ahmed bin Lutfullah El- Mevlevi	*Sahaifü'l-Ahbar fi Vekayi'i'l-Asar (Camiü'd Düvel)*
Aristoteles	*El – Ta'lim el Salis / Kütüb-üs- Semaniye (Physica – Fizik)*
İmam Ayni (Bedrüddin Mahmut Ayni)	*İkdü'l - Cuman fi Tarihi Ehli'z-Zaman*
Gıyaseddin Handmir (Hondmir)	*Habibü's-Siyer fi Ahbari Efradi'l-Beşer*
Şahabeddin Suhreverdi (Maktul)	*Hikmet ül-İşrak*
İbni Sina	*Kitabü'ş Şifa*

Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 1998), s.31 - 38'den uyarlandı.

[53] Günyol, **age**, 325.
[54] Mine Yazıcı, **Çeviri Etkinliği**, (İstanbul: Multilingual Yayınevi, 2004), 88.
[55] Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi, Haziran 1998), 31.

III. Ahmet dönemi Tercüme Heyeti'nin en önemli çevirmeninin Yanyalı Esat Efendi olduğu kabul edilmektedir.[56] Listede yer alan yapıtlardan üçünün, *Kütüb-üs Semaniye, Hikmet'ül-İşrak* ve *Kitabü's Şifa*'nın çevirileri onun öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. En önemli çalışması olan *Kitab üs-Semaniye*, Aristoteles'in *Fizik* adlı eseri, Adnan Adıvar'a göre Eski Yunanca kaynaktan Osmanlıcaya yapılan ilk çeviri olma özelliği taşır.[57] Hilmi Ziya Ülken'e göre de Esat Efendi, Osmanlı dönemi boyunca eski Yunanla doğrudan doğruya temasa giren tek kişidir. *Kitab üs-Semaniye*'ye yazdığı giriş bölümünde, Aristoteles çevirilerinin çoğunlukla ikinci elden yapılmaları nedeniyle hatalı olduklarını bildirmektedir[58]

İncelediğimiz kaynaklarda Tercüme Heyeti girişiminin nasıl sona erdiğine ilişkin bilgi yer almamaktadır. Ancak çeviri çalışmalarının başında bulunan iki kişinin 1729 – 1730 yıllarında ölmeleri, çalışmaların da bu tarihte son bulduğunu düşündürmektedir. Tercümanları himaye eden Sadrazam İbrahim Paşa 1730 yılında Patrona Halil İsyanı sırasında öldürülür. Yanyalı Esat Efendi'nin ise yaklaşık aynı sıralarda öldüğü bilinmektedir. Dolayısıyla yaklaşık 13 yılda çevrilen altı yapıtın ardından Tercüme Heyeti'nin ortadan kalktığı söylenebilir.

Hilmi Ziya Ülken'in sözleriyle, *"(Yanyalı) Esat Efendi'den sonra tercümecilikte yine bir durgunluk görül(mektedir)."*[59] 18. yüzyıl ortalarındaki bu kısa süreli girişimden sonra, Osmanlılarda yeniden çeviri çalışması örgütlenmesi için yüzyıldan uzun bir sürenin geçmesi gerekecektir.

3.1.1.3. Encümen-i Daniş (1851 – 1862)

Osmanlı yöneticileri 19. yüzyılın ortalarından itibaren çeviri yapmak üzere bir dizi resmi kurum oluşturacaklardır. Tümü kısa ömürlü olan bu girişimler, 1851 yılında Encümen-i Daniş'in kurulmasıyla başlar. Yaklaşık onbir yılda dokuz çeviri ürün vermesine karşın, Encümen-i Daniş Osmanlıdaki belli başlı çeviri girişimlerinden biri olarak anılmaktadır.

Encümen-i Daniş, 1851 yılında, dönemin sadrazamı Mustafa Reşit Paşa'nın girişimiyle oluşturulmuştur. Kurulması planlanan Darülfünun'un ders kitabı gereksinimini karşılaması istenen kurumun oluşturulması, 1845 yılında Sultan

---

[56] Ülken, **age**, 315.
[57] Adıvar, **age**, 160.
[58] Ülken, **age**, 316.
[59] **age**, 316.

Abdülmecid'in emri üzerine kurulan Meclis-i Muvakkat'ın (Geçici Maarif Meclisi) hazırladığı bir rapora dayanır.[60]

Meclis-i Muvakkat'ın raporu, eğitim sisteminde yapılması gereken reformlara ilişkindir. Buna göre kurulması planlanan üniversitede okutulmak üzere, öncelikle telif ve tercüme yapıtlardan oluşan bir kütüphane kurulmalıdır. Gerek Arapça ve Farsçadan, gerekse Batı dillerinden çevrilmesi gereken önemli kaynaklar bulunmaktadır. Bu iş için, görev almaya istekli ve devletin destekleyeceği kırk kişilik bir heyet belirlenmelidir. Encümen, Maarif-i Umumiye Nezareti'nin onayıyla ve onun belirleyeceği miktarla çeviri ödülü verilebilecek ve gazetelere ilan etme yoluyla heyetten olmayan kişilerin de çalışmalara çekilmesi sağlanacaktır. Encümenin çevireceği yapıtları Maarif belirleyecektir. Yabancıların da çeviri çalışmalarına katılmasında bir engel olmayacaktır. Telif ve tercüme yapıtların dilinin, halkın anlayacağı biçimde olmasına dikkat edilecektir. Raporun ardından Meclis-i Maarif-i Umumiye, Encümenin kurulması için Darülfünun'un kurulması beklenerek zaman kaybedilmemesi kararı alır. 18 Temmuz 1851 tarihinde, Sultan Abdülmecit ve Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın da bulunduğu bir törenle encümen açılır.[61]

Mustafa Reşit Paşa'nın da üyeleri arasında bulunduğu encümen, kırk *"dahili"* (asli), kırk *"harici"* (fahri) üyeden oluşur. Ancak Taceddin Kayaoğlu, salnamelerde belirtilen encümen üyesi sayısının giderek azalardığını, Encümen-i Daniş'ten söz eden son salnamede yirmi yediye düştüğünü bildirmektedir.[62] Meclis-i Maarif-i Umumiye tarafından belirlenen üyelerde Osmanlı tebaasından olmak şartı aranmamıştır. Böylelikle dönemin Batılı tarihçi ve doğubilimcileri de harici üye olarak encümende bulunurlar. Harici üyeler arasında bulunan T. X. Bianchi, *"Dictionaire Turc – Français"* (Paris, 1852) adlı Türkçe – Fransızca sözlüğün yazarıdır. Hariciye Nazırı Tercümanlığı, İngiliz Sefarethanesi İrtibat Tercümanlığı gibi resmi görevlerde de bulunan bir diğer harici üye James Redhouse 1856 yılında basılan ilk Türkçe – İngilizce sözlüğü hazırlamıştır. Avusturyalı doğubilimci Joseph Freiherr von Hammer – Purgstall da harici üyeler arasında anılmalıdır.[63]

---

[60] Sultan Abdülmecid'in, başta sadrazam olmak üzere tüm devlet yetkililerinin maarif işleriyle emretmesi üzerine, 13 Mart 1845 tarihinde, ulema, memurlar ve askerlerden oluşan Meclis-i Muvakkat kurulmuştur. (Bkz. Kayaoğlu, **age**, 51.)

[61] Kayaoğlu, **age**, 57 – 62.

[62] **age**, 58.

[63] Özlem Berk, **Translation and Westernisation in Turkey: From 1840s to the 1980s**, (İstanbul: Ege Yayınları, 2004), 34.

Tablo 3.2: Encümen'i Daniş'in Çevirdiği Eserler Listesi

Yazar	Eser Adı
İbn Haldun	*Mukaddime*
Mösyö Souvanie	*Tarih-i Umumi*
Melek Ahmet Ağribozi	*Tarih-i Kudema-yı Yunan ve Makedonya*
Louis-Philippe Comte de Ségur	*Avrupa Tarihi*
J. B. Say	*İlm-i Tedbir-i Menzil (Ekonomi-Politik)*
Louis-Philippe Comte de Ségur	*Vücud-ı Beşerin Suret-i Terkibi*
Yazar Adı Bilinmiyor	*Beyanü'l-Esfar*
Yazar Adı Bilinmiyor	*Avrupa'da Meşhur Ministroların Tercüme-i Halleri*
Adı Bilinmeyen Bir Fransız Yazar	*İlm-i Tabakat-ı Arz (Jeoloji)*

Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 1998), s.77 - 89'dan uyarlandı.

Yukarıdaki tablo (Tablo 3.2), Encümen-i Daniş'in çevirdiği yapıtları göstermektedir. Lale Devri Tercüme Heyeti'nde olduğu gibi, burada da çevrilen yapıtlar için de tarih kitapları ağırlıktadır. Ancak Encümen-i Daniş'in ayırt edici özelliği, Katip Çelebi'nin *Atlas Minur* çevirisinden sonra ilk kez doğrudan Avrupa kaynaklarından çeviri yapılmış olmasıdır. Özellikle çevrilen yapıtlar arasında bulunan *İlm-i Tabakat-ı Arz*'ın, Osmanlı Maarif Nezareti'nin fen bilimleri üzerine çevrilmesini sağladığı ilk yapıt olduğu düşünülmektedir. Yapıt, adı belirtilmeyen bir Fransız bilimciye aittir.[64]

Encümenin kapatılması ile ilgili herhangi bir karar alındığı tespit edilememiştir. Ancak salnamelerde encümenden en son 1862 tarihinde söz edilmektedir. Encümen girişimine önayak olan Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın 1858 tarihinde ölmesinin, encümenin çalışmalarının sürekliliğini engellediği düşünülebilir.[65] Dolayısıyla Encümen-i Daniş'in de ömrü yaklaşık olarak Lale Devri'nde kurulan Tercüme Heyeti kadar olmuştur. İki kurum arasında dikkat çeken bir başka benzerlik de, bu kurumların oluşturulmasına yönelik girişimlerin bireysel düzeyde kalmasıdır: Tercüme Heyeti Sadrazam İbrahim Paşa'nın, Encümen-i Daniş ise Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın öncülüğünde kurulmuş, her iki tercüme girişimi de kurucularının ölümünün ardından son bulmuştur.

3.1.1.4. Tercüme Cemiyeti (1865)

Encümen-i Daniş girişiminin sönümlenmesinin ardından, çeviri konusunda çalışmalar yürütmek üzere bir kurum daha oluşturulur: 1865 yılında kurulan Tercüme Cemiyeti. Tercüme Cemiyeti, Osmanlı döneminde devlet eliyle gerçekleştirilmek istenen ancak sonuçsuz kalan girişimler zincirine eklenen bir halka

[64] Kayaoğlu, **age**, 104.
[65] Yazıcı, **age**, 123.

olmanın ötesine geçememiştir. Kalıcı ürün verememiş olmasına karşın, Osmanlı yönetiminde Batı Avrupa'daki bilimsel gelişmelere karşı farkındalık geliştiğini göstermesi açısından önemlidir.

1865 yılında Maarif Nezareti bünyesinde oluşturulan Tercüme Cemiyeti'nin kuruluşu, Maarif Nezareti'nin Sadaret makamına sunduğu rapora dayanmaktadır. Raporda cemiyetin görevi; genel halk ve öğrenciler için her türlü bilim ve eğitime dair Türkçeye kitap, harita vb. kaynakların sağlanmasıyla uğraşmak olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında, Tercüme Cemiyeti nizamnamesinde kurumun telif eser çalışmalarıyla da ilgileneceği belirtilmektedir.[66]

Maarif Nezareti'nin raporunda vurgulanan nokta, bilimsel alanda Batı Avrupa ülkelerinde kaydedilen gelişmelerin Osmanlıca üzerinde oluşturduğu tehdittir. Bilimsel çalışmaların Avrupa dillerinde verilmesi nedeniyle, gelişmeleri izlemek Avrupa dillerinden en az birini bilmeyi zorunlu kılmaktadır. Bilimlerin öğretiminin de bu dillerde yapılması durumunda Osmanlıcanın bilimsel terimler yönünden gelişemeyeceği, hatta bu diller karşısında mevcut durumunu dahi koruyamayacağı belirtilmektedir. Ayrıca gayrimüslimlerin okullarında Batı dillerinde eğitim verilmesi, Osmanlı yönetimi açısından bilimsel bilginin gayrimüslimlerin tekelinde kalması gibi tehlikeli doğurmaktadır.[67] Bu nedenle Batı dillerinden çevrilen eser sayısının arttırılması ve Osmanlıcanın bilim dili olarak kullanım alanlarının genişlemesi amaçlanmıştır.[68]

Tercüme Cemiyeti'nin daha önce devlet eliyle kurulmuş diğer tercüme kuruluşlarından ayrılan yönleri bulunmaktadır. Birincisi, cemiyetin üye sayısı önceki kuruluşlara oranla oldukça azaltılacak on sekiz kişiye indirilmiştir. İkinci ve daha önemli farklılık ise, Tercüme Cemiyeti'nin yalnızca Batı dilerinden çeviri yapmasının planlanmasıdır.[69] İşleyiş açısından Maarif Meclisi'nin denetimi altında olan Cemiyetin Maarif Nezareti'nin önerdiği yapıtları çevirmesi, cemiyet üyelerinin kendi belirledikleri bir yapıtı çevirmeden önce Maarif Meclisi'nin onayına sunmaları öngörülmüştü. Bunun yanında Cemiyet, kendi üyesi olmayan kişilerin çevirecekleri eserleri de belirleyebilecekti. Aynı eseri birden fazla kişi çevirmişse, çeviriler karşılaştırılarak daha başarılı bulunan alınacak, çevirmeni ödüllendirilecekti.

---

[66] Kayaoğlu, **age**, 119 – 120.
[67] **age**, 122.
[68] Yazıcı, **age**, 130.
[69] Kayaoğlu, **age**, 125.

Cemiyetin çevrilmek üzere belirlemediği bir eser çevrilmişse, eser incelenecek ve çevrilmesi gerekli bir eser niteliği taşıdığı görülürse kabul edilecekti.[70]

Her yılın sonunda, Cemiyetin o yıl ne kadar kitap ve harita çevirdiği ve telif ettiği ya da ettirdiğine ilişkin bir mazbata düzenleyerek Meclis-i Maarif'e sunması kararlaştırılır. Buna karşın Taceddin Kayaoğlu, cemiyetin yaptığı çalışmalar konusunda elde net bilgiler bulunmadığını söylemektedir. Bu nedenle Tercüme Cemiyeti girişiminin de kısa sürede başarısız olduğu düşünülmektedir.[71]

3.1.1.5. Daire-i İlmiye (1870)

Osmanlı Maarifinin çeviri konusunda ardı gelmeyen girişimleri sürerken, 1869 yılında eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılır. Bu tarihe dek dağınık olarak yürütülen eğitim etkinliklerini sistemleştirmek amacıyla Maarif-i Umumiye Nizamnamesi hazırlanarak yürürlüğe girer. Nizamnamede çeviri alanında yeni bir kurumun oluşturulmasını öngören düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu düzenleme Maarif-i Umumiye Nezareti'ne bağlı, tüm Maarif işlerini düzenleyen bir danışma organı olması öngörülür: Meclis-i Kebir-i Maarif. Bu danışma organının da Daire-i İlmiye ve Daire-i İdari olmak üzere iki alt birimi olacak, Daire-i İlmiye çeviri çalışmalarını düzenleyecektir.[72]

Daire-i İlmiye'nin görevleri, önceki çeviri kurumlarına göre daha net bir biçimde ortaya konmuştur. Başlıca görevi okul ders kitapları alanındaki eksiklikleri yapacağı çevirilerle gidermek, Osmanlıcanın bilim dili olarak geliştirilmesine çalışmak olarak belirlenir. Bu amaç doğrultusunda, çevrilecek yapıtları belirlemek, yapılan çevirileri inceleyerek hangilerinin basılacağını kararlaştırmak, dönem dönem çeviri yarışmaları açarak başarılı bulunan eserleri satın alıp basmak gibi yetkileri vardır. Ancak Daire-i İlmiye'nin bu kurumlardan esas farkı, çevrilmesini düzenleyeceği yapıtlar arasında Yunan ve Latin dillerinden eserlerin bulunmasının da önerilmesidir.[73] İlk kez Osmanlılardaki bir çeviri kurumunda üye olarak kabul edilecek kişilerin Yunanca ya da Latince bilme koşulu getirilir.[74]

Bu önemli özelliğine karşın, eldeki bilgiler Daire-i İlmiye'nin de önceki çeviri kurumları gibi işlerlik kazanamadığını göstermektedir. Taceddin Kayaoğlu,

---

[70] Kayaoğlu, **age**, 126 – 127.
[71] **age**, 129 – 130.
[72] **age**, 135.
[73] **age**, 136 – 137.
[74] Yazıcı, **age**, 130.

Daire'nin kurulma kararının ardından, *Takvim-i Vekayi* gazetesinde sınavla üye alınacağını bildiren bir ilan çıktığını bildirmektedir. Ancak izleyen dönemde böyle bir sınavın yapıldığına ya da cemiyetin kurulduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanmadığını da belirtmektedir.[75]

3.1.1.6. Abdülhamit Döneminde Sonuçlandırılamayan Girişimler: Telif ve Tercüme Dairesi (1879), Encümen-i Teftiş ve Muayene Heyeti (1881) ve Telif ve Tercüme Kalemi (1891)

II. Abdülhamit döneminde Maarif Nezareti'nde yeni düzenlemeler gündeme geldiğinde, bir kez daha Maarif bünyesinde çeviri kurumu oluşturulması kararlaştırılır. *"Ulum ve fünuna dair Avrupa müellefat-ı mevcudesinde lüzumlu olanları lisan-ı Türki'ye tercüme eylemek"* üzere, bu kez iki kişiden oluşan bir Telif ve Tercüme Dairesi oluşturulur. Dairenin müdürlüğüne Ahmet Hamdi Efendi, katipliğine ise Ahmet Rıfat Efendi getirilir. Ancak bütçe yokluğundan dolayı daire herhangi bir faaliyette bulunamaz, iki yıl sonra ilga edilir.[76] Encümen-i Teftiş ve Muayene Heyeti ise bir bilim kurumu olmaktan uzaktır. Abdülhamit'in kurduğu istibdat rejimi içinde Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca vb. dillerdeki kitapları inceleme, gümrüklerde kontrolünü yapma ya da okul kitaplıklarını denetlemenin ötesine geçemez.[77]

Heyetin kurulmasından on yıl sonra Maarif Nezareti'nde Telif ve Tercüme Kalemi kurulmasına yönelik bir girişim daha olur. Ancak kalemin kurulduğuna ya da faaliyet gösterdiğine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmadığından, bu girişimin de kağıt üzerinde kaldığı düşünülmektedir.[78]

3.1.1.7. Telif ve Tercüme Dairesi (1914 - 1919)

II. Meşrutiyetin ilan edilmesinin ardından 1912 ve 1914 yıllarında Maarif Nezareti'nde yeniden düzenlemeler yapılır. Bu amaçla yayınlanan nizamnamelerde bir kez daha, ders kitabı telif ve tercümesi ile ilgilenen bir heyetin kurulması öngörülür. 1914 yılındaki düzenlemenin ardından Telif ve Tercüme Dairesi tekrar, bu kez geniş bir kadroyla kurulur. Osmanlı Devleti üzerindeki Alman nüfuzunun bir yansıması olarak, Prusya Eğitim Bakanlığı'ndan bir uzman getirilir, görüş ve

---

[75] Kayaoğlu, **age**, 147.
[76] **age**, 154.
[77] Yazıcı, **age**, 163.
[78] Kayaoğlu, **age**, 156.

önerilerine başvurulur. Heyetin görevi, Meclis-i Kebir-i Maarif'in belirlediği eserleri çevirmek ile Avrupa'da yayınlanan "faydalı" yapıtları izlemek olarak belirlenir. Yayınladığı 100 ciltten fazla yapıtla, Osmanlı Devleti'nde Maarif Nezareti'ne bağlı olarak kurulan yayın ve çeviri kurumları arasında en verimli heyet bu olur.[79] Ancak bu yapıtların tamamının çeviri olmadığı vurgulanmalıdır. Taceddin Kayaoğlu, yayınlanan yapıtlardan 65 adedini belirleyebildiğini belirterek yapıtların listesini vermektedir. Listede yer alan yapıtların yapıtlardan 25 adedinin çeviri olduğu görülmektedir. Tablo 3.3, Kayaoğlu'nun belirleyebildiği yapıtlardan çeviri olanları göstermektedir:

Tablo 3.3: Telif ve Tercüme Heyeti'nin (1914 – 1919) Çevirdiği Eserlerin Listesi

Yazar	Eser	Çevirmen
Alexis Bertrand	*Mebadi-i Felsefe-i İlmiye ve Felsefe-i Ahlakiye*	Salih Zeki
Dyknts	*Terbiye-i Bedeniye, Terbiyevi Jimnastikler ve Jimnastik Oyunları*	Selim Sırrı (Tarcan), Mehmet Ziya
F. Garcin (Garsen)	*Küçüklere Çamur İşleri Nasıl Yaptırılmalı?*	Ali Ulvi (Elöve)
A. Lefevbre	*Terbiyevi Jimnastik Usulü*	Çevirmen Belirtilmemiş
Seignobos, Maspero, Leon Cahon	*Tarih-i Kadim (Sultani 10. 11. sınıflar)*	Ali Reşad
Irenee Carre, Roger Liquier	*Mekteplere Mahsus İlm-i Terbiye-i Etfal*	Necmeddin Sadık (Sadak)
Henri Poincaré	*İlmin Kıymeti, Felsefe-i İlmiye*	Salih Zeki
E. Schmidt	*İlm-i Terbiye-i Etfal Nokta-i Nazarından El İşleri*	Necmeddin Sadık (Sadak)
Alfred Binet, Dr. Simon	*Çocuklarda Zekanın Mikyası Usulleri*	İbrahim Alaaddin (Gövsa)
Costier Eugene	*Hıfzı's Sıhhat*	Mehmed Fahri Paşa
Colomb, Holbert	*Nebatat*	Siraceddin (Hasırcıoğlu)
A. Rayant	*Terbiyeye Ait Tatbikatla Birlikte Ruhiyat Dersleri*	Mehmet Ali Ayni
Donmarten	*Küçüklere Mahsus Resim*	Necmeddin Sadık (Sadak)
Georges L. Fonsegrive	*Mebadi-i Felsefe'den İlmü'n-Nefs*	Ahmet Naim
Colomb, Holbert	*İlm-i Hayat-ı Nebati*	Siraceddin (Hasırcıoğlu)
Bourlet Carlo	*Hendese Dersleri*	Hüsnü Hamit, Mehmet Şevket

[79] **age**, 159 – 160.

Tablo 3.3 – devam

Eutache Abbé Barbe	*Tarih-i Felsefe*	Bohor İsrail
Arndt Fritz	*Muhtasar Tatbikat-ı Kimyeviye*	Fazlı Faik
Alfred Eduard Stock, Arthur Stahler	*Tahlil-i Mikdari Tatbiki*	Fazlı Faik
Paul Leroy Beaulieu	*Servetini Tenmiye ve Hüsn-i İdare Sanatı*	Arapzade Cevdet
Henri Poincaré	*İlim ve Faraziye, Felsefe-i İlmiye*	Salih Zeki
Carlo Bourlet	*Yeni Hendese-i Musattaha (Sultani 7. 8. 9. Sınıflar)*	Mehmet Fuat
Arndt Fritz	*Kimya-yı Gayr-i Uzviden İlk Tatbikat*	Fazlı Faik
E. Schlesser	*Hendese-i Murakkama*	Süleyman Sırrı (Bece)
Adolphe Franck	*Felsefe-i Hukuk-i Medeniye*	A. Konstantin

Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 1998), s.160 – 180'den uyarlandı.

Çevrilen yapıtların içeriklerine bakıldığında, Osmanlı yöneticilerinin bir çeviri hareketi örgütlemekteki amaçları kendini göstermektedir: Öğretim kurumlarının ders kitabı gereksinimini karşılamak. Bu işlevin dışında kabul edilebilecek yapıtlara, örneğin, klasik edebiyat ve felsefe eserlerine bu listede rastlanmamaktadır.

Kurumun kapatılması da, kurulması gibi Prusyalı uzmanların önerileri doğrultusunda olur. Öneri, heyetin lağvedilerek görevlerini Meclis-i Kebir-i Maarif'in üstlenmesidir. Böylece Osmanlı Devleti dönemindeki son tercüme heyeti 18 Ağustos 1919 tarihinde resmen ortadan kaldırılmış olur.[80]

3.1.1.8. 19. Yüzyıl Osmanlısında Bireysel Çeviriler: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye (1861 – 1867) ve Bağımsız Çalışmalar

Buraya dek göstermeye çalıştığımız üzere, Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında devlet eliyle oluşturulan, ya da oluşturulması planlanan çeviri kurumlarının başlıca amacı, ders kitabı konusundaki gereksinimleri karşılamak olarak belirlenmiştir. Bu girişimlerden yalnız sonuncusu, 1914 – 1919 Telif ve Tercüme Dairesi ortaya somut yapıtlar koyabilmiştir. Birtakım teknik bilgilerin aktarılmasıyla Batı uygarlığının ulaştığı teknolojik gelişmişlik düzeyine ulaşılmasının hedeflendiği açıktır. Edebiyat ve felsefe alanındaki klasik yapıtların çevirisi ile ilgilenilmemiş olması, bunun bir

[80] Kayaoğlu, **age**, 181.

göstergesi olarak kabul edilebilir. Edebi ve felsefi klasiklerin çevrilmesi işi, 19. yüzyılın sonlarına gelinirken birtakım aydınların bireysel çabalarına kalacaktır. Çeviri yapıtlar konusunda bireysel çabalarını ortaya koyan aydınların önemli bir bölümü, Batı kültürü ve dilleriyle, özellikle de Fransızca ile Babıali Tercüme Odası'nda tanışmışlardır.

1789 – 1807 yılları arasında hüküm süren III. Selim döneminde kurulan Tercüme Odası, geleneksel olarak Rum tercümanların etkin olduğu, diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde çeviri hizmeti veren bir kurumdur. Tercüme Odası'nda edebi, felsefi ya da bilimsel yapıt çevirisi yapılmamasına, yalnız diplomatik amaçlı çeviri yapılmasına karşın, giderek Tercüme Odası'nda Avrupa dilleri bilen aydınlar yetişmeye başlamıştır. Özellikle burada öğrendikleri Fransızca aracılığıyla, Osmanlı aydınları Fransız edebiyatı ve düşünüşü ile tanışmışlardır. Dolayısıyla, Tercüme Odası Fransızca öğreten, çevirmen yetiştiren bir kurum haline gelerek kültür hareketine dolaylı yoldan katkı sağlamıştır.[81] Vedat Günyol, Ahmet Hamdi Tanpınar'a gönderme yaparak, Tercüme Odası'nın *"yeni bir dünya görüşünün, yeni bir siyasi idealin geliştiği"* bir ortam olarak tanımlamaktadır.[82] 19. yüzyıl Osmanlısında en çok çeviri ürün veren aydınlardan olan Münif Paşa, Şinasi, Yusuf Kamil Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Tercüme Odası çevirmenleri arasındadır.[83] Bu çevirmenler arasından Münif Paşa, yalnız bireysel çevirileri ile değil, kurucusu olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ile de 19. yüzyıl Osmanlı kültür yaşamında önemli yer tutmaktadır.

Münif Paşa'nın 1861 yılında kurduğu, 1867 yılına dek ayakta tutabildiği Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, kuruluş ve yapı itibariyle o tarihe dek oluşturulmuş tercüme kurumlarından farklıdır. Münif Paşa'nın Tercüme Odası tercümanlarından olmasına karşın, doğrudan devlet eliyle değil, bireysel bir girişim olarak doğmuştur. Ekmeleddin İhsanoğlu, cemiyetin otuz üç üyesini tespit etmekte, onaltı üyenin aynı zamanda Tercüme Odası üyesi olduğunu bildirmektedir. Üyelerin dikkat çekici bir diğer özelliği, on bir üyenin gayrimüslim olması ve üyeler arasında ulemadan

---

[81] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, (Ankara: Bilgi Yayınları, 1973), 176.
[82] Vedat Günyol, "Türkiye'de Çeviri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c:2, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), 325.
[83] Yazıcı, **age**, 90.

kimselere yer verilmemesidir.[84] Nizamnamesinde cemiyetin din ve politika konuları dışında, özellikle de fen bilimleri alanında çeviriler yapması, halka açık dersler vermesi öngörülür.[85]

Cemiyet, çalışmalarını sürdürdüğü altı yıl içinde herhangi bir çeviri kitaba imza atmamıştır. Buna karşın cemiyeti önemli kılan, 47 sayı olarak yayınladığı *Mecmua-i Fünun* dergisidir. *Mecmua-i Fünun*, felsefe, tarih, coğrafya, edebiyat, kimya, jeoloji, eğitim, ekonomi, astronomi ve tıp gibi çeşitli alanlarda yazılardan oluşur. Antik Yunan tarihi, kültürü ve felsefesine ilişkin bilgiler okura aktarılır. Bunda en büyük rolü de Münif Paşa'nın 13. sayıdan 46. sayıya dek yayınladığı *Tarih-i Hükemay-ı Yunan* adlı yazı dizisidir. Münif Paşa yazılarında Thales'ten başlayarak Antik Yunan düşünürleri Pythagoras, Herakleitos, Anaksagoras, Demokritos, Empedokles, Epikuros, Platon ve Sokrates'in görüşlerine, yapıtlarına yer verir.[86]

Münif Paşa'nın Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'yi kurmadan önce de Aydınlanma düşünürlerinin yapıtlarından çeviriler yaptığını görmekteyiz. 1859 yılında Fénelon, Fontenelle ve Voltaire'den çevirdiği dialogları bir araya getirdiği *Muhaverat-ı Hikemiye* ile de Osmanlı çeviri tarihinde önemli yer tutar. Edebiyat tarihçisi Dündar Akünal, *Muhaverat-ı Hikemiye*'nin Osmanlıda "Batı düşüncesini, dünya görüşünü içeren ilk çeviriler" olduğunu bildirmektedir.

Batı edebiyatının roman, şiir, tiyatro gibi türlerine ait ilk örnekler de Tercüme Odası'ndan yetişen aydınlarca çevrilir. *Muhaverat-ı Hikemiye*'nin yayınlandığı yıl, Tercüme Odası'ndan yetişen bir diğer aydın olan Şinasi, şiir çevirilerinden oluşan *Tercüme-i Manzume* adlı derlemeyi yayınlar. Lamartine, La Fontaine ve Racine'in şiirlerinin yer aldığı *Tercüme-i Manzume*, Batı dillerinden yapılan ilk şiir çevirileri olma özelliği taşır.[87] 1862 yılında ise Osmanlı okuru, bir edebi tür olarak roman ile tanışır. Yusuf Kamil Paşa'nın Fénelon'dan çevirdiği *Terceme-i Telemak*, ilk çeviri roman olması bakımından önemlidir. Aynı yıl Münif Paşa da Victor Hugo'nun

---

[84] Özlem Berk, **Translation and Westernisation in Turkey: From 1840s to the 1980s**, (İstanbul: Ege Yayınları, 2004), 39. (bkz. Ekmeleddin İhsanoğlu ed., **Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri**, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987), 206 – 208.)

[85] Mehmet Akgün, "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ve Mecmua-i Fünun'un Felsefi Açıdan Taşıdığı Önem", **Felsefe Dünyası**, s. 15, Bahar 1995: 53.

[86] Münif Paşa'nın yazı dizisinin ayrıntılı içeriği için bkz. Akgün, **age**, 54 – 67.

[87] Dündar Akünal, "Çeviri ve Batılılaşma", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, cilt:2, (İstanbul : İletişim Yayınları, 1985): 452.

Sefiller romanını *Mağdurin Hikayesi* adıyla çevirir.[88] Osmanlıcaya çevrilen ilk Batı tiyatrosu örnekleri ise, Ahmet Vefik Paşa'nın 1868 yılında başladığı Moliére çevirileridir.[89]

1870 – 1880'li yıllardan itibaren tiyatro çevirileri kanalıyla ilk kez Osmanlıcaya İngilizce ana kaynaktan da çeviriler yapılmaya başlanır. Manastırlı Mehmet Rıfat ile Hasan Bedreddin, 1876 – 1887 yılları arasında Shakespeare'in *Othello*, *Venedik Taciri*, *Yanlışlıklar Komedyası* adlı oyunlarını çevirirler. Ardından, 1909 – 1912 yılları arasında Abdullah Cevdet, *Julius Caesar*, *Hamlet*, *Macbeth*, *Romeo ve Juliet* ve *Kral Lear* oyunlarını çevirerek yayınlar.[90]

19. yüzyılda Batı edebiyatı örneklerinin Osmanlıcaya çevrilmesi konusunda çaba harcayan aydınlardan biri de Ahmet Mithat Efendi'dir. Çeviri çalışmalarıyla ilgilendiği 1870 – 1908 yılları arasında yaklaşık on altı eseri Osmanlıcaya çeviren Ahmet Mithat Efendi, bunların büyük çoğunluğunu öncelikle *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika etmiş, ardından kitap halinde de yayınlamıştır.[91]

19. Yüzyıl Osmanlı aydınlarının bireysel çabaları sonucu Osmanlıcaya kazandırılan edebi yapıtlara ilişkin bu genel tablo göstermektedir ki, 19. yüzyıl Osmanlı edebiyatında çeviri yayınlar 1859 yılında başlamakta, 1870'li yıllarda oransal bir artış göstermektedir. Ancak çeviriler birbirinden bağımsız biçimde çalışan kişilerce yapıldığından, planlı bir çeviri hareketinden söz etmek olası değildir. Bu nedenle, çevrilen yapıtlar Batı kültürü ve edebiyatı konusunda okuyucuya bütünlüklü bir çerçeve sunabilecek düzenden yoksundur.

Aynı dönemde felsefe ve sosyal bilimler alanında yapılan çeviriler çok daha azdır. Hilmi Ziya Ülken, dönemin felsefi çevirilerinin düzensizliğine ve zengin olmamasına dikkat çekmektedir.[92] Türker Acaroğlu'nun hazırladığı *Eski Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Kaynakçası*'na göre, Münif Paşa'nın 1859 yılında *Muhaverat-ı Hikemiye*'yi yayınlamasından 1918 yılına dek geçen yaklaşık altmış yıllık dönemde, çevrilen

---

[88] Cevdet Kudret, "İlk Adım: Çeviri", **Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler**, (ed. Mehmet Rifat), (İstanbul: Dünya Yayıncılık, Mayıs 2003): 21.
[89] İnci Enginün, "Tanzimat Sonrası Çeviriler", **Mukayeseli Edebiyat**, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1999): 73.
[90] Saliha Paker, "Turkey", **Modern Literature in the Near and Middle East 1850 – 1970**, ed. Robin Ostle, (London: Routledge, 1991): 27 – 28.
[91] Türker Acaroğlu, "Ahmet Mithat ve Avrupa Klasikleri", **Tercüme**, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1951): 275 – 276.
[92] Ülken, **age**, 333.

felsefe yapıtı sayısı on sekizdir. Aşağıdaki tablo, (Tablo 3.4) Acaroğlu'nun belirlediği çeviri felsefe yapıtlar bulunmaktadır.

Tablo 3.4: 1859 – 1918 Yılları Arasında Yayınlanan Çeviri Felsefe Yapıtları

Fenelon, Fontenelle, Voltaire	*Muhaverat-ı Hikemiye*	Münif Paşa	1859
Celaleddin Rumi	*Felsefe-i Mevlana*	Bosnavi Elhac Muharrem	1866
Descartes	*Hüsn-i İdare-i Akl ve Ulumda Taharri-i Hakikkate Dair Usul Hakkında Nutuk*	İbrahim Edhem	1893
J. W. Draper	*Niza-ı İlm ve Din*	Ahmet Mithat	1895/1900
Yazar adı belirtilmemiştir	*Felsefiyat-ı Hazıradan: Aşk Nedir? ve Aşkın Tıp ve İlm-ül-Ruh Nukatı Nazarından Mütalaa-i İlmiyesi*	M. Arif	1911/1912
Gustave Le Bon	*Asrımızın Nusus-ı Felsefiyesi, İzah ve İlaveler*	Abdullah Cevdet	1913
Emile Boirac	*Felsefe Yahut Hikemiye-i Nazariye*	Mehmet Emin (Erişirgil)	1914
Max Nordau	*Felsefe-i Tarih*	Sahip	1914
Tolstoy	*Felsefe-i Hayat*	Ahmet Mithat Rifatov	1914
Eutache Abbé Barbe	*Tarih-i Felsefe*	Bohor İsrail	1915
Charles Bourdel	*İlim ve Felsefe*	Mehmet Ali Ayni	1915
Henri Poincaré	*İlim ve Faraziye, Felsefe-i İlmiye*	Salih Zeki	1915
Henri Poincaré	*İlmin Kıymeti, Felsefe-i İlmiye*	Salih Zeki	1916
Baron Karodövo	*Muallim-i Sani Farabi*	Mehmet Ali Ayni	1916
Alexis Bertrand	*Mebadi-i İlmiye ve Felsefe-i Akliye*	Salih Zeki	1917
Adolphe Franck	*Felsefe-i Hukuk-i Medeniye*	A. Konstantin	1917
Günther Aikobi	*Mabad-et-tabia Dersleri*		1917

Türker Acaroğlu, "Eski Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Kaynakçası (1859 – 1928)", **Yazko Felsefe**, s.4, (İstanbul: Eylül, 1983): 184 - 192'den uyarlandı.

1914 – 1919 Telif ve Tercüme Heyeti'nin çevirdiği eserlere ait Tablo 3.3 ile karşılaştırıldığında görülmektedir ki, yukarıdaki listede (Tablo 3.4) yer alan on yedi çeviri felsefe yapıtından beşi, Telif ve Tercüme Heyeti'nce çevrilmiştir. Bunlar; Salih Zeki, Bohor İsrail ve A. Konstantin'in çevirdikleri yapıtlardır. Ancak Acaroğlu'nun hazırladığı listede önemli bir eksiklik göze çarpmaktadır: Baha Tevfik'in *Teceddüd-ü İlmi ve Felsefi Kütüphanesi* adıyla yayınlamış olduğu felsefe yapıtları serisi.

Baha Tevfik, Osmanlı düşünce dünyası içinde ayrıksı konumdaki aydınlardan biridir. Kısa yaşamı boyunca çeşitli felsefe ve mizah dergilerinde yöneticilik yapan Baha Tevfik, *Teceddüd-ü İlmi ve Felsefi Kütüphanesi* adıyla kendi yayınevini kurar. Bu yayınevi, bir dizi telif ve tercüme yapıt yayınlar. Aşağıdaki tablo (Tablo 3.5), bu yayınevince çevrilen yapıtları vermektedir.

Tablo 3.5: Baha Tevfik'in *Teceddüd-ü İlmi ve Felsefi Kütüphanesi* Adı Altında Yayınladığı Çeviri Yapıtlar

Tolstoy	*Ba's-i Ba'd el-Mevt (Diriliş)*	Baha Tevfik
Eduard von Hartman	*Darwinizm*	Memduh Süleyman
Odette Lacquerre	*Feminizm: Alem-i Nisvan*	Baha Tevfik
	Fransızca İştikak Lugatı (Lexikologia Française)	Baha Tevfik - Hasan Vasfi
Ernst Haeckel	*İnsanın Menşe'i: Nesl-i Beşer*	Ahmet Nebil
Ludwig Büchner	*Madde ve Kuvvet (Karft und Stoff)*	Baha Tevfik - Ahmet Nebil
Serbest çeviri yoluyla	*Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi*	Baha Tevfik - Ahmet Nebil – Memduh Süleyman
Alfred Fouillée	*Tarih-i Felsefe*	Baha Tevfik - Ahmet Nebil
Ernst Haeckel	*Vahdet-i Mevcud: Bir Tabiat Aliminin Dini*	Baha Tevfik - Ahmet Nebil

Baha Tevfik, **Felsefe-i Ferd: Anarşizmin Osmanlıcası**, çev. Burhan Şaylı, (İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 1992): 29 – 30'dan uyarlandı.

Teceddüd-ü İlmi ve Felsefi Kütüphanesi'nde yer alan çeviri yapıtların listesi, Baha Tevfik'in öncülüğünde yürütülen çeviri çalışmalarının özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Yapıtlar arasında Darwinizm, feminizm ve Nietzsche üzerine çalışmalar olması, bu anlamda dikkat çekicidir. Çeviriler yaklaşık olarak 1905 – 1914 yılları arasında yapılmıştır.[93]

3.1.2. "Türk Hümanizmi" Düşüncesinin Osmanlılardaki Kaynaklarından Önde Gelen Birkaç Örnek

3.1.2.1. 1897 Klasikler Tartışması

Yukarıdaki bölümde gösterilmeye çalışıldığı gibi, Osmanlı döneminde pek çok kez resmi çeviri heyeti oluşturulmak istenmiş, ancak bu heyetler kalıcı bir varlık gösterememiş, düzenli bir çeviri hareketine imza atamamışlardır. Batı dillerinden yazın ve felsefe yapıtlarının çevrilmesi ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında, bazı Osmanlı aydınlarının bireysel çabalarıyla gerçekleştirilir. Osmanlı aydınlarının başta Fransızca olmak üzere Batı dilleriyle, edebiyatlarıyla ve kültürleriyle tanışmasında 1832 yılında kurulan Tercüme Odası etkili olur. Ancak yazın ve felsefe alanlarında çeviri ürünler verilebilmesi için yaklaşık otuz yıllık bir süreç geçmesi gerekmiştir.

Osmanlı aydınları arasında klasik yapıtların neler olduğu, klasiklerin çevrilmesinin gerekliliği gibi konuların tartışılmaya başlanması da bir otuz yıl alır. 1897 yılının Eylül ayında Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı bir yazının ardından, çeşitli gazete ve

[93] Burhan Şaylı'nın "Baha Tevfik ve Arkadaşlarının Eserleri" başlığı altında andığı yapıtların tarihleri 1323 – 1332 (1905/1906 – 1913/1914) arasında değişmektedir. (Baha Tevfik, **Felsefe-i Ferd: Anarşizmin Osmanlıcası**, çev. Burhan Şaylı, (İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 1992): 29 – 30)

dergilerde dönemin bazı aydınlarının sözkonusu yazı üzerine değerlendirmeleri yayınlanır. Dönemin aydınlarının klasik yapıtlara ilişkin görüşlerini ortaya koydukları bu "Klasikler Tartışması", yaklaşık üç ay sürecektir.[94]

Tartışmaları başlatan yazı, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin 5 Eylül 1897 tarihli sayısında yayınlanır. 1868 yılından itibaren çeşitli çeviri yapıtlar yayınlamış olan Ahmet Mithat Efendi, klasik yapıtların çevrilmesi konusundaki eksiklikleri yıllar önce dile getirdiğini, o dönemde çeviri çalışmalarına başlanmış olsa çok yol alınmış olunabileceğini söyler. Ahmet Mithat Efendi'ye göre Osmanlı edebiyatında bir klasik dönem olmamıştır. Bu nedenle çeviri yoluyla Batı klasikleri Osmanlıcaya kazandırılmalıdır.[95]

Ahmet Mithat Efendi'nin bu görüşleri farklı kişilerce, farklı açılardan eleştirilir. İlk yorum, kendisi de Ahmet Mithat gibi çeviri çalışmaları yapmakta olan Ahmet Necdet'ten gelir. *İkdam* gazetesinde yayınlanan yazısında, Osmanlı edebiyatında klasik bir dönem olmadığı görüşüne karşı çıkar. Ardından Necip Asım (Yazıksız) da Ahmet Necdet'in bu görüşünü yineler. İki aydın da Baki, Fuzuli, Nefi gibi sanatçıların yapıtlarının Osmanlı klasikleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Bunun yanında, "klasik" tanımlamasının yalnız Antik Yunan, Latin ve Avrupa dillerine ait eserler için kullanılmasına karşı çıkarlar. Necip Asım, Mısır, Babil, Keldani, Çin, Sanskrit, İran ve Turan yapıtlarının da klasik yapıtlar olduklarını savunur.[96]

Mustafa Sait Bey, Avrupa edebiyatına ait yapıtların çevrilmesi gerektiği konusunda Ahmet Mithat Efendi ile hemfikir olmakla birlikte, çevrilmesi gereken yapıtların neler olduğunu tartışmaya açar. Ona göre Avrupa edebiyatından yararlanmak için eski Avrupa edebiyatından başlamak, *"şimendiferleri bırakıp at arabalarını almaya çalışmak"* gibidir. Asıl yapılması gereken, Avrupa'nın geldiği noktadan devam etmektir.[97]

Cenap Şehabettin ise hangi yapıtların klasik olarak değerlendirilmeleri gerektiği tartışmasına girmeden, doğrudan doğruya klasik yapıtların çevrilmesinin bir

---

[94] Ramazan Kaplan, **Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)**, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998), I.
[95] **age**, 9 – 11; Hasan Ali Yücel, **Edebiyat Tarihimizden**, 2. bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 1989), 252.
[96] **age**, 34 – 35.
[97] **age**, 41.

zorunluluk olduğu görüşüne karşı çıkar. Cenap Şehabettin'e göre Osmanlı edebiyatının Fransız (Batı) edebiyatının geçtiği aşamalar geçirmesi zorunluluğu yoktur. Klasiklerin çevrilmesi yoluyla Avrupa'nın gelişme çizgisinin zorla gerçekleştirilemeyeceğini savunur.[98] Cenap Şehabettin'e göre klasik yapıtların çevrilmesinin zorunlu olmadığının kanıtı, bu yapıtların zaten o güne dek çevrilmeye çalışılmamış olmasıdır.[99]

Klasikler tartışması, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu geçiş sürecinin edebiyat alanındaki bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin dağılma yoluna girmesinin ardından siyasal birer tercih olarak ortaya konan "Türkleşmek, İslamlaşmak, Batılılaşmak" konusunda aydınların takındıkları tutum, edebi yaklaşımlarını da etkilemiştir.

1897 yılındaki tartışmadan on beş yıl sonra, Antik Yunan ve Latin klasiklerinin edebiyatın gelişmesindeki etkisi bir kez daha tartışılır. Bu kez tartışmayı başlatan, şair Yahya Kemal'in öncülüğünü yaptığı "Nev – Yunanilik" düşüncesi olacaktır.

3.1.2.2. "Nev – Yunanilik" Düşüncesi

"Nev – Yunanilik" düşüncesinin ortaya çıkması, 1912 yılında Yahya Kemal'in Paris'ten İstanbul'a dönmesi ile ilişkilendirilmektedir.[100] Jön Türk hareketine yakınlık duyması nedeniyle II. Abdülhamit yönetiminden kaçan Yahya Kemal, Paris'te bulunduğu dönemde Avrupa edebiyatını, özellikle Fransız edebiyatını yakından tanıma olanağı bulur. Bu edebiyatın gelişmesinde, Antik Yunan ve Latin klasik yapıtlarının alt yapı oluşturduğu görüşünü benimser. Edebi gelişmenin klasik yapıtların tanınmasından, incelenmesinden geçtiğine inanarak ülkesine döner. O sırada Fecr-i Ati topluluğu üyesi olan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ile tanışır. Yakup Kadri de Fransız edebiyatı aracılığıyla tanıdığı Antik Yunan ve Latin mitolojisine ilgi duymaktadır.[101] Bu ortak ilgi, Yahya Kemal ile Yakup Kadri'yi bir araya getirir. Yahya Kemal, Hasan Ali Yücel ile yaptığı bir söyleşide aralarındaki görüş birliğini şöyle anlatmaktadır:

---

[98] **age**, 39.
[99] Yücel, **age**, 252.
[100] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, 2.bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 1990), 108; Hasan Ali Yücel, **Edebiyat Tarihimizden**, 2. bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 1989), 251.
[101] Yücel, **age**, 252.

"1912'de Balkan harbinden önce İstanbul'a gelmiştim. Yakup'la tanıştım. O, metinden Fransız edebiyatını okumuştu, okuyordu. İkimiz de bir hülyaya kapıldık: İran'dan Yunan'a geçmek... Eski edebiyatın mihrakı İran'dı. Geç olmakla beraber Eski Yunan'a dönecektik. Modern edebiyatımız gerçi Avrupa'ya dönmüştü. Fakat bu model, Fransızların son nesri ve son şiiri idi. Bu kafi olamazdı. Bütün Avrupa'yı anlamak için ancak Yunanlılardan başlamak lazımdı. Biz coğrafyaca, kısmen de medeniyetçe Yunanlıların varisiyiz. Bu verasete din mani olmuştur. Bu hal, 1850 – 1860 senelerine kadar sürmüştür. Biz, o tarihlerden bu yana hep Fransızlara tabi olmuşuz. Bütün Fransızların ve onlarla beraber Avrupalıların menbaı olan Yunanlılara dönmeliyiz ki, tam manasiyle bir edebiyatımız olabilsin. Binaenaleyh şiir ve fikir telakkimizi değiştirmek, onların telakkisini almak lazımdır. Dövizimiz olarak şu sözü almıştık: "Biz medeniler, Akdeniz etrafında bir havuzun kenarlarındaki kurbağalar gibiyiz." *Estetikte, bilhassa lisan estetiğinde süslü ve boyalı Acem bediiyatından sobre ve beyaz olan lisana döneceğiz. (...) Acemin teşbihli ve istiareli sanatından Yunanın sağlam ve oturaklı cümlesine geçeceğiz. (...) Modellerimiz onların epigram, idil, trajedi vesair şiir şekilleri olacaktır. Hasılı Renaissance'da bütün Avrupa milletlerinin ve Fransızların néo-classique şiirini vücuda getireceğiz. Felsefede Sokrat ve Platon'dan açılan hatta geleceğiz; Şark felsefesini bırakacağız. Velhasıl bir nevi Nev-Yunani edebiyat vücuda getireceğiz."*[102]

Yakup Kadri, Yahya Kemal'in Nev – Yunanilik görüşünü, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* adlı yapıtında açıklamaktadır. Bu görüşe göre Avrupalıların "Yunan Mucizesi" dedikleri atılım, aslında "Akdeniz Mucizesi"dir. Çünkü Yunanlılara mal edilen düşünce, sanat ve medeniyet unsurlarında, başta Mısır olmak üzere diğer Akdeniz medeniyetlerinin, hatta Hint medeniyetinin büyük payı vardır. Akdeniz, bütün insani değerlerin eriyip süzüldüğü bir potadır. Bu nedenle Yunaniyatın bir diğer adı da hümanizm, yani insaniyattır.[103]

Yahya Kemal ve Yakup Kadri, görüşlerini *Peyam* gazetesinin edebi eklerine yazdıkları yazılarda dile getirirler. Ancak bu yaklaşımın yazar ve aydın çevresince benimsendiğini söylemek zordur. Sözgelimi Yahya Kemal, Ömer Seyfettin'in *Tanin* gazetesinde yazdığı bir yazıda kendilerini ağır bir biçimde eleştirdiğini söylemektedir:

---

[102] 14 Ocak 1949 tarihli konuşma *'dan akt.* Yücel, **age**, 255 – 256.
[103] Karaosmanoğlu, **age**, 116.

"(...) Ömer Seyfettin (de) Tanin'de, maatteessüf (ne yazık ki), müddeamızı (savlarımızı) gülünç gösterecek tehlikeli bir makale yazdı. Bizi Yunan donanmasına iane (yardım) toplayan ve Yunanlılığa hizmet eden iki adam gibi gösteriyordu."[104]

Yahya Kemal'in bu sözlerinden, Balkan Savaşı yıllarının siyasal konjonktürü içinde Nev – Yunanilik düşüncesinin etkisinin sınırlı kaldığını ifade etmektedir. Kültür kavrayışı konusunda Yahya Kemal ile Yakup Kadri'nin getirmek istedikleri açılım, günümüzde tamamen unutulmuş gibi görünmektedir. Ne var ki Hasan Ali Yücel, bu düşünceden etkilenenlerden birisi olacaktır. Kendisi de, Cumhuriyet döneminde imza atacağı kültür çalışmalarının Nev Yunanilik düşüncesinden beslendiğini belirtmektedir. Edebiyat Fakültelerinde klasik öğretimin başlaması, bazı liselerde Yunanca ve Latince derslerinin getirilmesi, dünya klasiklerinin çevrilmesi, Yunan tragedyalarının sahnelenmesi gibi gelişmeleri bu çerçevede anmaktadır.[105]

3.2.TBMM Hükümetleri ve Cumhuriyetin İlk On Yılında Hümanizm ve Çeviri

3.2.1. TBMM Hükümetleri Dönemi

Anadolu'da ulusal bağımsızlık mücadelesini örgütleyen Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), kendi kurumlarını oluşturmaya 3 Mayıs 1920 tarihinde kurulan I. İcra Vekilleri Heyeti (Hükümet) ile başlar. İlk hükümetteki onbir bakanlıktan biri eğitim işlerine ayrılır, Maarif Vekilliği görevine de ilk olarak Rıza Nur getirilir. İlk hükümet programının eğitime ilişkin bölümünde; *"garb ve şarkın müellefat-ı ilmiye ve fenniyesini dilimize tercüme ettirmek"* hedefler arasında sıralanır.[106] Bu amaçla, 1921 yılında Maarif Vekilliği bünyesinde bir Telif ve Tercüme Heyeti kurulur. Heyet, 1926 yılına kadar varlığını sürdürecektir. Bu tarihten sonra yapılan düzenleme ile yerini Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne bırakır.[107]

Telif ve Tercüme Heyeti'nin ilk iki başkanı Samih Rıfat Bey ve Yusuf Akçura döneminde encümenin kurumsallaşmasına yönelik birtakım çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Belirlenen ilk amaçlar, temel eğitimin yurt genelinde yaygınlaştırılması ve özellikle gençlere ulusal birliği pekiştirecek bir tarih bilincinin aşılanmasıdır. Dolayısıyla bu aşamaya "Milli Eğitim" ideolojisinin belirlenme

---

[104] 14 Ocak 1949 tarihli konuşma*'dan akt.* Yücel, **age**, 256.
[105] Yücel, **age**, 299.
[106] Kayaoğlu, **age**, 199.
[107] **"Cumhuriyetin İlk Dönemi Eğitim Kurumları (1921 – 1926) Telif ve Tercüme Heyeti"**, http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/heyeti_ilmiye.pdf, 20.04.2007.

aşaması da denilebilir. Yeni eğitim sisteminin de karşılaştığı zorlukların başında, belirlenen hedeflere uygun ders kitaplarının bulunmayışı gelmektedir. Maarif ilk etapta tarih, coğrafya, iktisat gibi alanlarda bilimsel değeri kabul edilmiş yapıtların çevrilmesine başlamayı kararlaştırır. Buna karşın, 1922 yılı sonuna dek encümen herhangi bir telif ya da tercüme eser ortaya koyamayacaktır.[108]

Heyetin çalışmalarında, başkanlık görevini Ziya Gökalp'in devralmasının ardından nisbi bir artış görülür. Gökalp 1923 yılının Nisan ayında göreve geldiği sırada, Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) imzasıyla 8 Mart 1923 tarihli bir genelge yayınlanmış durumdadır. Genelgenin telif ve tercüme işlerine ilişkin bölümünde, telif ve tercüme işlerinin *"milli egemenliğin dayanağı ve milli kültürün en önemli intişar (yayılma) aracı kabul edildiği"* bildirilmektedir. Yayınların bu iki amaca hizmet etmesi yönünde çaba gösterilecek, Darülfünun öğretim kadrosu da bu işe yönlendirilmeye çalışılacaktır. *"Yayınlanan kitapları yurdun her tarafına yaymak ve halkı zorla okutmaya alıştırmak için hiçbir teşebbüsten kaçınılmayacaktır."*[109]

Ziya Gökalp, göreve getirildikten kısa bir süre sonra bir ilan yayınlatır. Ülkedeki aydınları, eğitimcileri Telif ve Tercüme Heyeti'nin tercüme çalışmalarına görüş bildirme yoluyla katılmaya çağırır. 22 Nisan 1923 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan ilanda, encümenin *"dünya şaheserlerini"* ve *"umumi rağbete mazhar olmuş ve hemen hemen her dile çevrilmiş olan ilimde ana kitapları"* tercüme ettirmek arzusunda olduğu bildirilerek, ilim adamlarından bu kitapların belirlenmesi konusunda görüş bildirilmesi istenmektedir. Bunun yanında, kendilerinin bu eserlerden hangilerini çevirebilecekleri sorulmakta, bu kişiler tercüme çalışmalarına katılmaya çağrılmaktadır. Çevirilerde İstanbul halk dilinin kullanılması, mahalli gazetelerin belirlenen bir günde bir sayfalarını heyetin tercüme ettiği bilimsel eserlere ayırması da önerilmektedir. Burada amaçlanan, tamamı çevrilip basılarak dağıtılması uzun sürecek bilimsel çalışmaları daha hızlı bir biçimde halka ulaştırmaktır. Ancak heyetin bu önerilerine ne gibi yanıtlar aldığı, ne gibi sonuçlara ulaştığı konusunda bir bulguya rastlanmamaktadır. Dolayısıyla girişimlerin sonuçsuz kaldığı düşünülmektedir.[110]

---

[108] Kayaoğlu, **age**, 200.
[109] **age**, 218 – 219.
[110] **age**, 221.

Çeviri yapıtlar konusu, 1923 yılının Temmuz – Ağustos aylarında toplanan I. Heyet-i İlmiye toplantısında da gündeme getirilir. Telif ve Tercüme Heyeti üyelerinin de hazır bulunduğu toplantıda tercüme edilecek eserlere ilişkin esaslar belirlenir. Buna göre *"muhtelif şuabat-ı ilmiyeye (bilim dallarına) ve bilhassa insani ve ictimai esasata müteallik muhalledat (toplumsal esaslara ilişkin şaheserler) ve ana kitaplar tercüme ve tab' ve tevzi edilecektir (basılacak ve dağıtılacaktır)."*[111] Ancak Ziya Gökalp'in, dört ay süren kısa başkanlık döneminin icraatları, sosyal bilimler alanında birtakım çevirilerin Devlet Basımevi'nde basılmasını ile sınırlı kalır. Birincil kaynaklara inilmesi açısından önemli olan bu çeviriler; Hüseyin Cahit Yalçın'ın Joseph de Guines'ten çevirdiği *Hunların, Türklerin Moğolların ve Daha Sair Garbi Tatarların Tarih-i Umumisi*, Herald Hoffding'in *Tecrübe Üzerine Müesses Psikoloji* ve Emile Durkheim'ın *Din Hayatının İptidai Şekilleri* adlı yapıtlarıdır. Hüseyinzade Ali Bey de Adam Smith'in *Milletlerin Zenginliği* adlı yapıtını çevirmeye başlar, ancak bu girişim yarıda kalır.[112] Ayrıca Ziya Gökalp'in Darülfünun müderrislerini bir çeviri hareketi içinde bir araya getirmeye çalıştığı görülmektedir. Darülfünun Hukuk müderrisi Mithat Bey'in Emile Durkheim'dan çevirdiği *İçtimai Takvim-i Ameli* ile yine Darülfünun müderrisi Hüseyin Nazım Bey'in çevirdiği Montesquieu'dan çevirdiği *Ruh-ül Kavanin*'in (*Kanunların Ruhu*) de basılmasına karar verilir. Tarih bölümünden bir grup müderris bir araya getirilerek Ernest Lavisse ve Albert Ramboud'un 12 ciltlik *Tarih-i Umumi*'sinin çevirisine başlanır.[113]

11 Ağustos 1923 tarihinde yapılan seçimlerde Diyarbakır mebusu seçilmesinin ardından heyet başkanlığı görevinden ayrılan Ziya Gökalp'in yerine, Darülfünun müderrislerinden Köprülüzade Mehmet Fuat'ın tayin edilmesi kararlaştırılır. Ancak göreve başlamayan Fuat Köprülü'nün yerine Abdülfeyyaz Tevfik Yergök getirilir. Cumhuriyetin ilan edilmesine doğru gidilen günlerde göreve getirilen Yergök, Telif ve Tercüme Heyeti'nin cumhuriyet dönemindeki ilk başkanı olacaktır.

Buraya dek çeviri çalışmaları açısından yaklaştığımız TBMM Hükümetleri döneminde, hümanizmin nüveleri olarak nitelendirilebilecek görüşlerin Ziya Gökalp tarafından dile getirildiği görülmektedir. Ziya Gökalp'in, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin "Nev – Yunanilik" düşüncesini, Türkçü bakış açısıyla yorumlamadığı söylenebilir:

---

[111] Kayaoğlu, **age,** 223 – 224.
[112] Ülken, **age**, 343.
[113] Yazıcı, **age**, 178.

"İşte bugünün ilimleri ve hikmetleri 'Garp medeniyeti' dediğimiz şeyden ibarettir. Garp medeniyeti kadim 'Akdeniz Medeniyeti'nin devamıdır. İlk müessisleri Sümerler, Alanlar, Vanikler, Komuklar, Hititler, İskitler, Hiksoslar, Komanlar gibi Turani milletlerdir."[114]

Tezat gibi görünmekle birlikte, Ziya Gökalp'in bu sözleri Nev – Yunanilik düşüncesinin farklı bir yorumu olduğu kadar, 1930'larda öne sürülecek olan Türk Tarih Tezi'nin de temel savlarından birini oluşturacaktır.

3.2.2. Cumhuriyetin İlk On Yılı

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından, Telif ve Tercüme Heyeti üç yıl daha varlığını sürdürür. Söz konusu üç yıl içinde görülen tek kayda değer gelişmenin, 1925 yılında yürürlüğe giren bir nizamname olduğu söylenebilir. 1925 Nizamnamesi, iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi, Telif ve Tercüme Heyeti'nin çalışma alanlarını belirlemektedir. İkinci ve daha önemlisi ise, devlet eliyle çevrilmesi öngörülen doksan beş yapıtın bu nizamnamede belirlenmiş olmasıdır.

Maarif Vekaleti tarafından 24 Ocak 1925 tarihinde yayınlanan nizamnameye göre, Telif ve Tercüme Heyeti'nin görevleri; Maarif Vekaleti'nin açtığı yarışmalarda seçici kurul görevi yapmak, yapılan çevirileri incelemek, çeviri ders kitaplarının uygulamadaki işlevselliğini denetlemek, bilimsel terimlerin yerleşmesi konusunda Darülfünun'la işbirliğinde bulunmak, yabancı ülkelerdeki milli eğitim örgütlenmeleri ve programları hakkında raporlar hazırlamaktır. Aynı zamanda milli kütüphane oluşturulması gereği belirtilerek, çevrilmek üzere başyapıtlar ile okul kitaplarından oluşan bir liste hazırlanması bildirilir.[115]

Telif ve Tercüme Heyeti, 1925 Nizamnamesine uyarınca telif ve tercüme edilecek yapıtlara ilişkin bir liste hazırlamıştır. Tablo 3.6'da yer alan liste, toplam doksan beş yapıttan oluşur. Listede bulunan yapıtlardan sekizi teliftir, bunların dışında tümü, çevrilmesi öngörülen yapıtlardır.

---

[114] Ziya Gökalp, "İnkılapçılık ve Muhafazakarlık", **Makaleler IX**, (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980), 40 – 41'*den aktaran* Nizam Önen, **Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910 – 1944)**, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), 299.

[115] Kayaoğlu, **age,** 234.

Tablo 3.6: Telif ve Tercüme Heyeti Tarafından 1925 Nizamnamesi ile İlan Edilen Telif ve Tercüme Yapıtlar Listesi

Telif ve Tercüme Edilecek Asar Hakkındaki 24 Kanunisani 1341 (24 Ocak 1925) Tarihli Talimatnamenin Birinci Maddesi Mucibinde Tanzim Edilen Umumi Neşriyat Defterinden 342 Senesi Zarfında İlan Olunmak Üzere Tefrik Kılınan Eserleri Muhtevi Cetveldir.

A. İctimaiyat		
E. Durkheim	*İctimaiyat Usulünün Kaideleri*	
Michel Sorio	*Ahlak ve Terbiyeye Tatbikan İctimaiyat Mukaddimatı*	Telif ve Tercüme Heyeti Azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilmektedir.
Alfred Fouillée	*Asr-ı Hazır İlm-i İctimaisi*	
Gaston Richard	*İctimaiyat Hakkında Malumat-ı Evveliye*	İhsaiyat Müdürü Hilmi Ziya Bey tarafından tercüme edilmiştir. Derdest-i tetkiktir.
Gabriel Tarde	*Taklid Kanunları*	
Gabriel Tarde	*İctimai Mantık*	
B. İktisadiyat		
Adam Smith	*Servet-i Milel'in Mahiyeti ve Esbabı Hakkında Tefahrusat*	Ağaoğlu Ahmet Bey tarafından tercüme edilecektir.
J. Stuart Mill	*İktisad-ı Siyasi Mebde'leriyle Bu Mebde'lerin İktisad-ı İctimaiye Müteallik Bazı Tatbikatı*	
C. Tarih ve Coğrafya		
1. Türkiyata Müteallik		
Hammer	*Osmanlı Tarihi*	Tercümesi ve tab'ına devam edilecektir.
Bolvski	*Tatarlara Kadar Peçenek ve Kuman Türkleri Tarihi*	
Krimskiy	*Selçuk Devleti ve Edebiyatı Tarihi*	
Krimskiy	*Türkiye ve Edebiyatı Tarihi*	
Vasiliyev	*Orta Asya'nın Şark Kısmının Tarihi*	
L. Caetani	*İslam Tarihi*	Hüseyin Cahit Bey tarafından tercümesine başlanmış olan eserdir.
Reşidüddin	*Camiü't Tevarih*	
İbnü'l-Fakih	*Kitabu Ahbari'l-Buldan*	Meşhed Kütüphanesinde bulunan yegane nüshasının istinsahına teşebbüs edilecektir.
Ebul-Abbas Şehabeddin	*El - Kalkaşandi*	
Krimskiy	*Arap Edebiyatı ve Tarihi*	Telif ve Tercüme Heyeti Azasından Zakir Bey tarafından tercüme edilmektedir.
Stanley Lane Poolle	*Düvel-i İslamiye*	Müze Müdürü Halil Bey tarafından tercüme edilmiştir.
	Türk Irkının Dil ve Medeniyeti	Telif ve Tercüme Heyeti Azasından Sadri Maksudi Bey tarafından telif edilmiştir.
Teşne	*Anadolu'da Yollar*	
Ramsay (William Mütchell)	*Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*	
	Eski Türk İtikadiyatı ve Diniyatı Hakkında Bir Eser	Telif veya Tercüme yoluyla vücuda getirilecektir.
	Hindistan'da Türk Hükümdarları	Hars Müdürü Mübarek Bey tarafından yazılmıştır.
	Selçuk ve Bizans Münasebat-ı Tarihi	Telif veya Tercüme yoluyla vücuda getirilecektir.

Tablo 3.6 – devam

Alaeddin (Ata Melik) Cüveyni	*Tarih-i Cihanküşa*	
2. Umumiyata Müteallik		
Lawisse Ramboud	*Tarih-i Umumi*	Darülfünun'daki heyet-i mahsusaca tercümesine devam edilcektir.
İbnü'l Esir	*İbnü'l Esir Tarihi*	Evvelce tercümesine başlanmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti Azasından Zakir Bey tarafından tercümesine devam edilecektir.
D. Hukuk		
Hegel	*Felsefe-i Hukuk*	
Alfred Fouillée	*Almanya, İngiltere ve Fransa'da Hukuk Hakkında Asri Fikri*	
Bonj	*Hak Kuvvettir*	
Eflatun	*Cumhuriyet*	
Aristo	*Siyaset (Politik)*	
Esmein	*Mukayeseli Fransız Hukuk-i Esasiyesi*	Eski sefirlerden Ahmet Raşit Bey tarafından tercüme edilmektedir.
E. Sanayi-i Nefise		
	Müslüman Kavimlerin Sanatı (Tarih-i Sanat Külliyatından)	Bedri Tahir Bey tarafından tercüme edilmektedir.
	Tarih-i Mimari	Celal Esad Bey
Gorlid	*İstanbul'da Türk Tarz-ı Mimarisi*	
F. Tabiiyat		
Darwin	*Nevilerin Menşei*	Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir.
Darwin	*Nesl-i Beşer*	
Edmond Perrierre	*Kable't-Tarihi Arz*	Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir.
Ostwald	*Şarki Anadolu Jeolojisi*	
Philipson	*Anadolu Jeolojisi*	
George Bauhin	*Hayat ve Memat*	Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir.
G. Felsefe ve Terbiye		
Aristoteles	*Fizik, Metafizik*	
Epiktetos	*Manuel*	
Bacon	*Grandreform ve Novum Organon*	
John Locke	*Akl-ı Beşer Hakkında Bir Tetkik Tecrübesi*	
Descartes	*Maba'de't-tabia Üzerine Ta'mikat; Felsefe'nin Mebdeleri*	
Leibniz	*Monadoloji*	
Kant	*Akl-ı Mahzın İntikadı*	
Auguste Comte	*Felsefe-i Müsbite Dersleri*	
Stuart Mill	*Ta'lili ve İstikrai Mantık; Otilitarizm (İntifaiye)*	
Spencer	*İlk Mebde'ler (Mebadi-i Evvel)*	
Boutroux	*Tabist Kanunlarının İmkanı Hakkında*	
Bergson	*Şuurun Bilavasıta Mu'diyatı*	
Taine	*Zihin (Zeka)*	

Tablo 3.6 – devam

	Mücmel-i Felsefe	Darülfünun müderrislerinden Nimet Bey tarafından tercüme edilmiştir. Bir Heyet-i Müderrisin tarafından derdest-i tetkiktir.
William James	*Psikoloji Mebdeleri*	
William James	*Pragmatizm*	
Ribot	*Dikkat Ruhiyatı*	
Ribot	*Hissiyat Ruhiyatı*	
	Felsefe-i İbn Rüşd	Telif ve Tercüme azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir.
İbn Sina	*El Hikmetü'l-Meşrıkıyye*	
	Muhyiddin ibnü'l Arabi	Telif ve Tercüme azasından Zakir Bey tarafından tercüme edilecektir.
Farabi	*Es-Siyasetü'l-Medenyye (El-Medinetü'l Fazıla)*	Telif ve Tercüme azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir.
Ragıb el-İsfehani	*Tafsilü'n-Neş'eteyn ve Tahsilü's-Saadeteyn*	
Hoffding	*Felsefe-i Din*	
Alfred Fouillée	*Felsefe Tarihi*	Telif ve Tercüme azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir.
Hoffding	*Felsefe-i Hazıra Tarihi*	
Gomperz	*Yunan Mütefekkirleri*	
Barth	*İctimaiyatın Delaletiyle Terbiye Tarihi*	
Clapare	*Çocuk Ruhiyatı ve Tercübi Terbiye*	
J. Piaget	*Muallim ve Muallimelere Ameli Vasaya ve Vecheler*	
Binet	*Çocuklar Hakkında Asri Fikirler*	
	Terbiye İlmi	
Feriére	*Ameli Mekteb (Ekol Aktiyo)*	
	Talim ve Terbiye Umdeleri	Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından yazılacaktır.
Ribot	*Hafıza Hastalıkları*	
Hoffding	*Tecrübe Üzerine Müesses Ruhiyat Taslağı*	Cahit Bey tarafından tercümesi deruhte edilmiştir.
İstanley Holl	*Kahilin Ruhiyatı*	
H. Lisaniyet ve Edebiyat		
Zola	*Vérité*	Reşad Nuri Bey tarafından tercüme edilmektedir.
Zola	*Fecondite*	Maruf Bey tarafından tercüme edilmektedir.
	Çiçeron ve Demosten'den Müntehab Hitabet Nümuneleri	İktidaf suretiyle meydana getirilecektir.
Tolstoy	*Sivastopol Hatıraları*	
Arthur Şuke	*Alman Edebiyatı Tarihi*	
Lanson	*Fransız Edebiyatı Tarihi*	
Taine	*İngiliz Edebiyatı Tarihi*	
Gibb	*Tarih-i Eş'ar-ı Osmaniye*	Fuad Raif Bey tarafından tercüme edilmiştir. Tab'ına devam edilecektir.
Radloff	*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Lugati*	

Tablo 3.6 – devam

Mahmud Kaşgari	*Divanü Lugat-it Türk*	Samih Rıfat tarafından tercüme edilmektedir.
Müller	*Oynorika*	
İbn Muhanna	*Hilyetü'l İnsan ve Hülbetü'l Lisan*	
Woman Mecmuası	*Codex Cumanicus*	
	Divan-ı Türki-i Seyyidina Hazret-i Sultan Veled	Veled Çelebi Efendi tarafından cem ve tahşiye olunacaktır.
	Maarif Düsturu	Vekaletçe tertip olunacaktır.

Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 1998), s.239 - 244'ten uyarlandı.

İçtimaiyat, *İktisadiyat*, *Tarih ve Coğrafya*, *Hukuk*, *Sanayi-i Nefise*, *Tabiiyat*, *Felsefe ve Terbiye*, *Lisaniyat ve Edebiyat* alt başlıklarında toplanan yapıtların üçte ikisini, *Felsefe ve Terbiye*, *Tarih ve Coğrafya*, *Lisaniyat ve Edebiyat* alt gruplarındaki yapıtlar oluşturur. Toplam otuz sekiz yapıt ile en çok eser belirlenen grup, Felsefe ve Terbiye olmaktadır. Tüm yapıtların içinde felsefe ve terbiyeye ilişkin yapıtların oranı %36'dır. Antik Yunan filozoflarından Aristoteles ve Epiktetos'un, Batı düşünürlerinden Francis Bacon, John Locke, Descartes, Leibniz, Kant, Auguste Comte, Stuart Mill ve Henri Bergson'un yapıtlarına yer verildiği görülmektedir. Bunun yanında, İslam filozoflarından İbn-i Sina ile Farabi'nin yapıtlarının yanı sıra, İbn Rüşd ve İbnü'l Arabi'ye ilişkin yapıtların da listeye alındığı belirtilmelidir. Otuz sekiz yapıttan yedisi ise, eğitim ve çocuk terbiyesine ilişkindir.

En fazla yapıtın yer aldığı ikinci grup, *Tarih ve Coğrafya* yapıtlarından oluşur. Listede yer alan yirmi tarih ve coğrafya yapıtı, toplam yapıtların %19'unu oluşturur. Üçüncü olarak, lisaniyat ve edebiyat yapıtlarının yer aldığı grup gelmektedir. Seçilen toplam on dört yapıtın, toplam yapıtlar içindeki oranı %13'tür.

Çevrilmesi öngörülen yapıtlardan kaç adedinin çevrilebildiği konusunda elde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Hilmi Ziya Ülken, *"bu listeden ancak birkaç eser tercüme edilebildiğini"* belirtmekte, ancak bu yapıtların adlarını belirtmemektedir.[116] Yine de, nizamnamenin hazırlandığı tarihte çevirisi tamamlanmış, çevrilmekte olan ya da kimin tarafından çevrileceği belirlenmiş yapıtlar hakkında listede yer alan açıklamalardan hareket edilerek birtakım sonuçlara varılabilir.

Yapıt listesinde yer alan açıklamalara göre, liste oluşturulduğu sırada, adı anılan yapıtlardan dördünün çevirisi tamamlanmış durumdadır. Bu dört yapıt; Hilmi Ziya Ülken'in çevirdiği Gaston Richard'ın *İctimaiyat Hakkında Malumat-ı Evveliye*,

[116] Ülken, **age**, 344.

Müze Müdürü Halil Bey'in çevirdiği Stanley Lane Poolle'nin *Düvel-i İslamiye*, Darülfünun müderrislerinden Nimet Bey tarafından çevrilmiş olan *Mücmel-i Felsefe* ile Cahit Bey tarafından Herald Hoffding'den çevrilen *Tecrübe Üzerine Müesses Ruhiyat Taslağı* adlı yapıtlardır. Çevrilmekte olan ya da çevirmeni belirlenmiş yirmi yapıt içinde, çevirmen olarak en çok adları geçenler, Telif ve Tercüme Heyeti Başkanı Abdülfeyyaz Tevfik (Yergök) ile, heyet üyeleri Nevzat ve Zakir Bey'lerdir. Nevzat Bey dört, Abdülfeyyaz ve Zakir Bey'ler ise üçer yapıtın çevirmeni olarak listede yer almaktadır.

Çalışmaları sınırlı bir düzeyde kaldığı görülen Telif ve Tercüme Heyeti, 1925 nizamnamesinin yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra kapatılır. Maarif Vekaleti, telif ve tercüme işlerinin yeni bir yapılanma içinde gerçekleştirilmesini kararlaştırır. Dönemin Maarif Vekili Vasıf Bey'e (Çınar) (1895 – 1935) göre, heyetin görevine son verilmesinin nedeni, heyetin üstlendiği sorumlulukların ağırlığını taşıyamayacak bir yapıda olmasıdır. Tek bir Telif ve Tercüme Heyeti yerine, "Dil Heyeti" ile "Talim ve Terbiye Dairesi" olmak üzere iki kurum oluşturulacaktır. Talim ve Terbiye Dairesi'nin de, Tercüme ve Neşriyat olmak üzere iki şubesi bulunacaktır.[117]

1926 yılı düzenlemesi, vekillikçe tayin edilen mütercimlerden oluşturulan bir Tercüme Şubesi kurulmasını da öngörmektedir. Tercüme Şubesi, başkan ve üyelerin belirledikleri kitap ya da makaleleri kısaltarak ya da aynen tercüme etmekle görevlendirilecektir. Bunun yanında, kütüphaneye gelen pedagoji kitaplarının içeriklerini inceleyerek başkana bunlarla ilgili bilgi vermeleri, bildikleri yabancı dillerdeki kitapların fihristlerini çıkarmaları da kararlaştırılır.[118] Ancak Tercüme Şubesi'nin, sıralanan alanlarda ne gibi çalışmalar yürüttüğü konusunda elde net veriler bulunmamaktadır. Bu nedenle, bir bütün olarak 1928 Alfabe Reformu'ndan önceki yayın faaliyetlerinin tasarı düzeyinde kaldığı, sınırlı bir biçimde uygulanabildiği sonucuna varılabilir. Ülkede gerek devlet, gerekse özel yayınevleri eliyle yürütülen yayın çalışmalarının hız kazanması 1930'larda, başka bir deyişle harf sisteminin değiştirilmesinin ardından gerçekleşecektir.

---

[117] Yazıcı, **age,** 179.
[118] Kayaoğlu, **age,** 247.

4. 1930'LU YILLARDA TÜRKİYE'DE HÜMANİZM VE ÇEVİRİ

4.1. 1930'lu Yıllarda Kültürel Çalışmalar

Türkiye'de 1930'lu yıllarda benimsenen kültür politikasının temellerini, birbirine tezat oluşturan iki düşünce ile, bu iki düşüncenin sentezlenmesi çabası oluşturmaktadır: Milliyetçilik ve çağdaşlaşma. Toplum bir yandan saf, ulusal kimlik etrafında birleştirilmek istenirken, diğer yandan Batı Avrupa toplumlarında görülen laik ve birey temelli burjuva değerleriyle donatılmak istenmiştir. Bu iki eğilimin uzlaşı noktası, dinsel göndermeler içeren geleneksel dünya görüşünün ve Osmanlı kültür mirasının tasfiyesi olmuştur.[119]

Homojen, saf ve laik bir ulusal kültür yaratma çabası sonucu, 1930'lu yıllarda tarih ve dil konularındaki araştırmalar önem kazanmıştır. Sözkonusu araştırmalar, *Türk Tarih Tezi* ve *Güneş – Dil Teorisi* olarak adlandırılan "tezlerde" somutlaşmaktadır. Ancak 1930'ların ikinci yarısında "Türk Hümanizmi" görüşünün de tartışılmaya ve bazı çevrelerce savunulmaya başlandığı görülmektedir.

4.1.1. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu

Türk Tarih Kurumu 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adıyla kurulmuştur. 1930 yılının Haziran ayında kurulan Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti cemiyetin çekirdeğini oluşturur. Bu heyet 1930 yılının sonlarına doğru, ileride resmi tarih tezinin temelini oluşturacak olan *"Türk Tarihinin Ana Hatları"* adlı çalışmayı hazırlamıştır. Cemiyetin kurulmasının ve yürüttüğü çalışmaların, bir ideolojik, bir de pratik boyutu olduğu söylenebilir. Osmanlı etkisinden sıyrılmış ulusal tarih anlayışının oluşturulması, çalışmaların ideolojik boyutunu oluşturmaktadır.[120] Öte yandan, resmi tarih tezine göre düzenlenmiş ders kitaplarının oluşturulması da, pratik bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak, liselerde okutulacak tarih kitaplarının gözden geçirilmesi ve yeniden yazılması işinin ele

---

[119] Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat (1923 – 1950)**, (İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003), 57.

[120] Bu konuda bkz. Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu : (1992 – 1937)**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003).

alması da bu pratik gerekliliğin yansımasıdır. Cemiyet, 3 Ekim 1935 tarihinde Türk Tarih Kurumu adını almıştır.[121]

Benimsenen yeni tarih görüşünün ve tarih öğretiminde tutulacak yolun öğretmenlere anlatılması için, 1931 yılının temmuz ayında tarih öğretmenleri için bir kurs düzenlenmesi kararlaştırılır. Önce "Tarih Öğretmenleri Kursu" olarak belirlenen isim, daha sonra "Birinci Türk Tarih Kongresi" olarak değiştirilir.[122] Devletin resmi tarih yaklaşımı olan *Türk Tarih Tezi*, bu kongrede katılımcılara tanıtılır.

Yazar Burhan Asaf Belge, kuramın geliştirilmesindeki amacı şöyle açıklamaktadır: *"(...) (Türk Tarih Tezi'nin amacı) tarih tetkiklerine Türkiye'de yepyeni bir istikamet vermek ve Avrupa'nın tarih telakkisini ilmi bir revizyona tabi tutmaktı. Avrupa-merkezci tarih mebdelerinin farazi, keyfi ve gayri-ilmi olduklarını isbat ederek Avrupa'nın tasnifine göre tarih öncesi olan devri bir Türk hümanizmi namına tarih içine almaktı."*[123]

Belge'nin yorumuna paralel olarak, *Türk Tarih Tezi*, Avrupa tarihyazımında "tarihöncesi" olarak adlandırılan dönemde, Orta Asya'da Türklerin ilk medeniyeti kurdukları, medeniyetin tüm dünyaya Orta Asya'dan yayıldığı varsayımına dayanmaktadır.[124] Kültür Bakanı Esay Sagay'ın açılış konuşmasında vurguladığına göre, Orta Asya'daki bu medeniyet merkezinde yontma taş çağına 12.000 yıl önce girilmesine karşın, Avrupalılar bu sıçramayı ancak 5.000 yıl önce gerçekleştirebilmişlerdir. Orta Asya'da en eski medeniyet merkezini kuranlar ise Türklerdir.[125]

Ulusal kültür çalışmalarının ikinci ayağını, dil çalışmaları oluşturur. Dil çalışmalarının yürütülmesi amacıyla, Türk Tarih Kurumu'ndan yaklaşık bir yıl sonra Türk Dil Kurumu oluşturulur. 1932 yılının Temmuz ayında Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla kurulmasının ardından, 1934 yılında Türk Dili Araştırma Cemiyeti, 1936 yılında ise Türk Dil Kurumu adını alır.[126] Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarının odak noktasını, ulusal dilin geliştirilmesi hedefi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda

---

[121] Murat Katoğlu, "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Eğitim, Kültür, Sanat", **Türkiye Tarihi 4. Cilt: Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**, 7. bs. , (İstanbul: Cem Yayınevi, 2002), 444.

[122] Ersanlı, **age**, 119.

[123] Burhan Asaf, "Üniversitenin Manası", **Kadro**, Ağustos 1932, s: 8 *'den aktaran* Taner Timur, **Toplumsal Değişme ve Üniversiteler**, (Ankara: İmge Kitabevi, 2000), 231.

[124] İ. Necmi Dilmen, **Türk Tarih Tezinde Güneş-Dil Teorisinin Yeri ve Önemi**, İkinci Türk Tarih Kongresi'nde Sunduğu Bildiri, (İstanbul: Devlet Basımevi, 1937), 1.

[125] Ersanlı, **age**,

[126] Dilmen, **age**, 2.

yürütülen çalışmalar arasında en dikkat çekici olanı, 1937 yılında ortaya atılan *Güneş – Dil Teorisi*'dir.

Güneş – Dil Teorisi, 20 – 25 Eylül 1937 tarihlerinde yapılan İkinci Türk Tarih Kongresi'nde sunulur. Kuramın, iki yıl arayla düzenlenmekte olan dil kurultaylarında değil de, tarih kongresinde ortaya atılması dikkat çekicidir. Bunun nedeni, kuramın *Türk Tarih Tezi*'ni "doğrulayıcı" ve "destekleyici" olduğu iddia edilen niteliğidir.[127] Resmi dil kuramı aynı zamanda, resmi tarih tezi gibi, pratikteki birtakım sorunları aşmaya da hizmet etmektedir. Şöyle ki, 24 – 31 Ağustos 1936 tarihlerinde toplanan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'na dek, Türk Dil Kurumu'nun faaliyetleri daha çok dilde sadeleşme (arılaşma) ve Öztürkçenin konuşma ve yazma dilinde yaygınlık kazanmasına dayandırılmıştır. Ancak Batı dillerinden ya da Arapça ve Farsçadan dile geçmiş olan tüm kelime ve kavramlara Öztürkçe karşılıklar bulunması çalışmaları, bir süre sonra tıkanmıştır. Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda üzerinde durulan *Güneş – Dil Teorisi*, bu tıkanma noktasına işaret etmektedir. Teori, tüm dillerin kökenini oluşturan tek bir ortak kültür ve medeniyet dili olduğunu, Orta Asya kökenli bu dilin Türkçe olduğunu ileri sürmektedir.[128] Böylelikle, Türkçenin sadeleştirilmesi için, kullanılmakta olan "yabancı" kelimelere Türkçe karşılıklar aranması zorunluluğu ortadan kalkmış olmaktadır. Çünkü bu kelimelere esasında Türkçe kökenlidir.[129]

Resmi kurumlarca geliştirilen, kurultaylarda sunulan yeni dil, tarih, kültür anlayışının yaygınlaştırılmasında izlenecek ilk yol, kuşkusuz okullaşmanın arttırılmasıdır. Ancak okul çağını geçmiş, önemli bir kısmı okuma yazma bilmeyen ve köylerde yaşayan halka bu görüşleri benimsetmek, okuldan başka araçlar kullanmayı gerektirmiştir. Bu amaçla, CHP teşkilatının bir organı olarak çalışan Halkevleri'nin kurulmasına başlanmıştır.

4.1.2. Halkevleri

CHP yönetiminin 1931 yılında Halkevlerinin kurulmasına karar vermesindeki amaç, en geniş anlamıyla "halk eğitimi", başka bir deyişle yetişkinlerin eğitimidir. Bunun yanında Halkevlerinin, parti ideolojisini kitlelere yayma aracı olması da

---

[127] Ersanlı, **age**,

[128] H. Reşit Tankut, **1-8 Eylül 1937'de Bükreş'te Toplanmış Olan 17. Enternasyonal Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresinde Yaptığı Komünikasyon**, (İstanbul: Devlet Basımevi, 1937), 3.

[129] Tuğrul Şavkay, **Dil Devrimi**, (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002), 23.

amaçlanmıştır.[130] 1931 yılında yapılan III. CHP Kurultayı'nda hazırlanan parti tüzüğünde, parti programının altı temel ilkesi, diğer bir deyişle "Altı Ok" ilk kez formüle edilmiştir. Tüzükte yer alan; *"Programımız bu ana ve temel prensiplerin egemenliği ve sonsuz olması için bu sıfatlarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini (...) hedefler. Halkevlerinin amacı, bu uğurda çalışacak ülkülü vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmak(tır)"*[131] ifadesiyle, Halkevlerinin ideolojik işlevi belirtilmiştir.

1931 tüzüğüne göre Halkevleri açma ve çalıştırma görevi, partinin il örgütleri yönetim kurullarına verilir. Kurultayın ardından, yaklaşık on ay sürecek bir hazırlık dönemi başlar. Hükümet, Avrupa'ya gönderdiği bazı aydınlar ve öğrenciler kanalıyla Avrupa ülkelerinde yetişkin eğitimine ilişkin örneklerin incelenmesini sağlar.[132]

Bu çalışmalar sonucunda ilk olarak 19 Şubat 1932 tarihinde on dört ilde Halkevi açılmıştır.[133] Halkevleri sorumlusu olarak görevlendirilen Reşit Galip, aynı yılın Eylül ayında Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilir. Bir hekim olarak başladığı köycülük faaliyetleri sonucunda politik yaşama giren Reşit Galip'e göre, Halkevleri, genç aydınların "halka doğru" gitmek için birer misyoner gibi yetişecekleri kültür merkezleri olmalıdır. Başlangıçta köylüler, kentlerdeki Halkevlerine, buralarda düzenlenen kültürel etkinliklere çekilmeye çalışılır. Bu yöntemde başarılı olunamayınca, 1940 yılında köylerde ve küçük kasabalarda Halkodaları açılmasına başlanmıştır.[134] Ancak savaş koşulları içinde sayıları giderek artan Halkevleri ve Halkodalarının masrafları için bütçeden ayrılan pay yetersiz kalmıştır.[135] Dolayısıyla, sayısal artışa bakılarak olumlu gibi görünen tablo, aslında Halkevi girişiminin gerileyişinin de başlangıcı olmuştur.

Halkevleri yapısal olarak dokuz şubeye ayrılmıştır: Dil ve Edebiyat, Sanat (Ar), Gösteri (Temsil), Spor, Sosyal Yardım, Dershane ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze şubeleri. Dil ve Edebiyat şubesinin başlıca görevi, alanında araştırma ve derleme çalışmaları yürütmektir. Sanat şubesi, müzik, heykel,

---

[130] Sefa Şimşek, **Halkevleri: Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi**, (İstanbul: Boğaziçi Üni. Yayınları, 2002), 11.
[131] **age,** 62.
[132] Bunlar arasında Vildan Aşir Savaşır'ın Çekoslovakya'daki Sokollar üzerine yaptığı bir araştırma da vardır. (bkz. Şimşek, **age,** 60.)
[133] İlk Halkevlerinin kurulduğu bu iller Adana, Afyon, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van'dır. (bkz. Şimşek, **age,** 60.)
[134] Kirby, **age,** 66.
[135] Şimşek, **age,** 221.

resim, mimarlık alanlarında bulunduğu çevredeki amatör ve genç sanatçıları desteklemekle, sanata olan ilginin arttırılması amacıyla kurslar düzenlemekle görevlidir. Temsil şubesinin başlıca iki görevi vardır: Birincisi, kadın ve erkeklerden oluşan tiyatro grupları kurmak, ikincisi ise bu gruplarla CHP'nin belirlediği oyunları sahneye koymaktır. Spor şubesinin amacı, çeşitli spor dallarının halka tanıtılmasını sağlamak, spora karşı kitlesel ilginin gelişmesine çalışmaktır. Sosyal Yardım şubesinin görevleri, yardıma muhtaç ve kimsesizlerin bakımına, korunmasına, tedavilerine destek olmak, işsizlere iş bulunmasında aracı olmak, dilenciliğe karşı çareler aramak, halkı sağlık konusunda bilgilendirmek olarak tanımlanmıştır. Kütüphane ve Yayın şubesi, Halkevinin ve CHP'nin yayın merkezi olarak düşünülmüştür. Şubenin görevleri, okuma odaları, kitaplıklar ve seyyar kütüphaneler kurmak, toplu okuma etkinlikleri düzenlemektir. Köycülük şubesi, köylere çeşitli amaçlarla geziler düzenlemek, köylülere devlet makamları ile ilgili işlerinde yardımcı olmak, gezici sergiler yoluyla köylülere yerli mallarını tanıtmak, köylere tiyatro turneleri düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur. Son olarak, Tarih ve Müze şubesinin amacı ise, esas olarak ulusal tarih bilincinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yürütmektir. Bunun için, paneller ve yayınlar aracılığıyla tarihsel değerleri halka tanıtmak, bulunduğu yöredeki tarihi yapıtların derlenmesine ve korunmasına yardımcı olmak, mevcut müzeleri geliştirmek ve yenilerini açmak gibi görevleri bulunmaktadır.[136]

Halkevlerinin umulan ilgiyi görmemesi, yukarıda değinildiği gibi ekonomik sıkıntılar nedeniyle çalışmaların umulduğu ölçüde yürütülememesi kadar, CHP ile içinde bulundukları organik ilişkidir.[137] Gerek köylülerin, gerekse kentlerdeki ücretli kesimin ekonomik koşullarının düzeltilememesi, aksine sürmekte olan savaş nedeniyle daha da bozulması, bu kesimlerde CHP'ye duyulan tepkiyi arttırmıştır. Bu nedenle, Halkevlerinin kapatılması sırasında buna tepki olarak herhangi bir toplumsal muhalefetin ortaya çıkmadığı görülür. Halkevleri, 1951 yılında DP iktidarınca kapatılır.[138]

---

[136] **age**, 79 – 87.
[137] **age**, 222.
[138] **age**, 60.

4.1.3. Resim, Heykel ve Mimari

Cumhuriyet dönemi, sanat ve kültür alanında devlet eliyle yürütülen çalışmalarda, iki belirleyici özellik gözlemlenebilir: Okullaşma ve Avrupalı, özellikle de Alman bilim insanlarının, sanatçıların okullaşma sürecinde etkin bir biçimde görev almaları. Bu durum, incelemekte olduğumuz resim, heykel ve mimarlık alanındaki gelişmeler kadar, ilerleyen bölümde ele alacağımız Batı müziği ve sahne sanatları alanındaki gelişmeler için de geçerlidir.

1923 yılında ülkede Batılı tarzda sanat ve mimarlık öğretimi yapan tek okul, 1882 yılında kurulmuş olan Sanayi-i Nefise Mektebi'dir. Okul, 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını alır. Akademide ilk değişiklik mimarlık bölümünde başlar. 1927 yılında Türkiye'ye gelen İsviçreli kent plancı ve mimar Erst Arnold Egli, bölüm başkanlığına getirilir. 1936 yılına dek bu görevde bulunan Egli'nin önderliğinde, mimarlık bölümünün eğitim programı, Alman eğitim programına göre düzenlenir. Egli'den sonra mimarlık bölümünün yönetimini, Alman mimar Robert Vorhölzer tarafından devralınır.[139] 1937 yılında, Akademinin heykel ve resim bölümlerinin yönetiminin de Avrupalı sanatçılarca devralındığı görülmektedir. Heykel bölümü, Almanya'dan davet edilen heykeltıraş Rudolf Belling, resim bölümünün başına da Fransız ressam Léopold Lévy getirilir.[140]

Resim ve heykel sanatının kurumsallaşması çalışmaları içinde, sergi ve müze geleneğinin getirilmesi büyük yer tutar. 1930'lu yılların ikinci yarısında, bu konuda iki önemli girişim göze çarpar. İlki, 1937 yılında kurulan İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'dir. Dolmabahçe Sarayı'nın Veliaht Dairesi, bu müze için ayrılır. Müzede sergilenen eserler, ağırlıklı olarak resim sanatına ait örneklerdir. Üç bölüme ayrılan resim sergisinde ilk grup Türk ressamların eserlerinden, ikinci grup Avrupalı ünlü ressamların tablolarının Türk ressamlarca yapılmış kopyalarından, üçüncü grup ise çoğu Fransız olmak üzere bazı çağdaş ressamların çalışmalarından oluşur. Heykel bölümünde ise yalnız Türk heykeltıraşlara ait eserler sergilenir.[141] Müzelerin yaygınlaşması konusundaki ikinci büyük girişim, 1939 yılında "Devlet Resim ve Heykel Sergisi" geleneğinin başlatılmasıdır. Her yıl bir kez düzenlenen Devlet Resim

[139] Katoğlu, **age**, 474.
[140] **age**, 474 – 475.
[141] **age**, 477.

ve Heykel Sergisi üzerinde, Hasan Ali Yücel dönemi kültürel çalışmalarının ele alındığı bölümde durulacaktır.

4.1.4. Batı Müziği ve Sahne Sanatları

Cumhuriyetin ilan edildiği tarihte, ülkede Batı müziği ve sahne sanatları alanında çalışmalar yürüten yalnızca iki resmi kurum olduğu görülür: Her ikisi de İstanbul'da bulunan Darül Elhan ve Darül Bedayi. Çok sesli Batı müziği seslendiren tek orkestra ise Mızıka-i Hümayun'dur.[142]

Osmanlılarda 1917 yılında Maarif Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Darül Elhan, müzik eğitimi veren bir kuruluştur. 1923 yılında kurum İstanbul Belediyesi'ne bağlanır. Batı ve Garp Musikisi olmak üzere iki bölüm halinde yeniden yapılandırılır. 1926 yılında, kültür politikası alanında hâkim anlayışın yansıması olarak kurumun adı "Konservatuar" olarak değiştirilir. Böylelikle "İstanbul Belediye Konservatuarı"na dönüştürülen kurumda esas yapısal değişiklik, 1927 yılında Şark Musikisi bölümünün kapatılmasıyla gerçekleştirilir. Bölümünün yeniden açılacağı 1943 yılına kadar, bu alandaki çalışmalar "Alaturka Musiki Tasnif ve Tespit Heyeti"nce gerçekleştirilen tasnif çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır.[143]

Darül Bedayi (Şehir Tiyatroları) de, Darül Elhan gibi İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir kuruluştur. Tiyatro, 1927 yılında Muhsin Ertuğrul'un Sanat Yönetmenliği görevine getirilmesinin ardından verimli bir döneme girer. Kurum, 1934 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları adını almıştır.[144]

Cumhuriyet yönetiminin, sanat okulları kurulması konusundaki ilk girişimi, Ankara Musiki Muallim Mektebi'nin kurulmasıdır. 1 Kasım 1924 tarihinde kurulan Ankara Musiki Muallim Mektebi'nin, Batı (Avrupa) sanatının Avrupa'da "dört yüzyıl alan gelişmesinin hızla gerçekleştirmesi" hedeflenmiştir. Ancak bu alanda yetişmiş sanatçı ve eğitmen eksikliği nedeniyle, çalışmalar istenilen hızda yürütülememiştir.[145] Musiki Muallim Mektebi'nin öğretmen kadrosu, Ankara'ya taşınan Mızıka-i Humayun üyelerinden oluşturulmuştur.

---

[142] Mızıka-i Humayun Yeniçeri Kırımı'ndan sonra ortadan kaldırılan Mehter Takımı'nın yerini almak üzere 1828 yılında İtalyan Giuseppe Donizetti'ye kurdurulmuştur. (bkz. Vedat Kosal, **Osmanlı'da Klasik Batı Müziği**, (İstanbul: Eko Basım Yayıncılık, 2001), 94.

[143] Katoğlu, **age**, 446 – 447.

[144] **age**, 464.

[145] Mustafa Kemal, Batılı bir gazeteci ile yaptığı röportajda, gazetecinin Garp musikisinin gelişmesinin dört yüz yıl aldığını söylemesi üzerine verdiği yanıt; "Bizim o kadar beklemeye vaktimiz

1930'lu yılların ilk yarısında gerek okul, gerekse doğrudan ilişki içinde bulunduğu Mızıka-i Hümayun, birtakım yapısal değişikliklere uğrar. 1932 yılında Mızıka-i Hümayun, "Riyaset-i Cumhur Orkestrası" adını alır. 1934 yılında ise, Ankara Musiki Muallim Mektebi'nın adı, "Ankara Devlet Konservatuarı" olarak değiştirilir. Böylelikle okul, Batı müziği eğitimi almış öğretmenler yetiştirmenin ötesinde, ülkede çok sesli müzik üzerine çalışmalar yürüten bir kurum halini alır. Konservatuarın yasal temeli, 25 Haziran 1934 tarihli Milli Musiki ve Temsil Akademisi Teşkilat Kanunu'dur. Kanuna göre Devlet Konservatuarı, Filarmonik Orkestra ve Temsil olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.[146]

1934 yılına Devlet Konservatuarı Kanunu'nun çıkarılmasının yanında kaydedilen önemli bir diğer gelişme, ülkede ilk kez bir Müzik Kongresi'nin toplanmasıdır. Maarif Vekili Abidin Özmen, bu kongrede dönemin önde gelen sekiz müzisyenini bir araya getirir. Ülkenin sanat politikasında önemli etkileri bulunan bu müzisyenler; Cemal Reşit Rey, Cevat Memduh Altar, Halil Bedii Yönetken, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Nurullah Şevket Taşkıran ve Cezmi Erinç'tir.[147] Kongre encümenlere bölünerek çalışır. Kongreye sunulan rapor doğrultusunda, Güzel sanatlar alanındaki tüm çalışmaların bir genel müdürlük çatısı altında toplanması, Musiki Muallim Mektebi'nde Musiki Pedagoji şubesinin açılması, Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi'nin kurulması kararı alınır.[148]

Bu çalışmaların sonunda 1935 yılında Ar Genel Direktörlüğü kurularak musiki çalışmaları bu müdürlükçe yürütülmeye başlanır. Aynı yıl, Konservatuar'ın kuruluş çalışmalarına katılmak ve ülkenin sanat okullarında dersler vermek üzere, Avrupa'dan uzmanlar getirilmesi uygulamasına başlanır. Üniversite Reformu sürecinde olduğu gibi bu süreçte de ülkeye gelen yabancı uzmanların çoğunluğunu Almanya'dan gelenler oluşturmaktadır. Nazi Partisi'nin iktidara geldiği 1933 yılından itibaren, Nazi'lerin anti-semitist, anti-komünist politikalarının hedefleri olan, ya da kendileri hedef olmasa bile bu politikalara karşı olan pek sanat ve bilim insanının Almanya'yı terk ettikleri görülmektedir. Türkiyeli yöneticiler de gerek üniversitenin yeniden yapılandırılmasında, gerek sanat kurum ve kuruluşlarının

---

yoktur. Bunun için Garp musikisini almakta olduğumuzu görüyorsunuz." olmuştur. (bkz. Katoğlu, **age**, 450.)

[146] **age**, 448 – 449.

[147] **age**, 450.

[148] **age**, 451.

oluşturulmasında bu bilim ve sanat adamlarının birikiminden yararlanma olanağı bulacaktır.

Kuruluşu 1940 yılını bulacak olan Konservatuarın müzik bölümünün düzenlenmesinde danışmanlık yapan kişi, besteci Prof. Paul Hindemith'tir. Paul Hindemith konservatuarda doğrudan ders vermeyecek, ancak 1935 – 1937 yılları arasında (tam olarak 3 Nisan – 6 Mayıs 1935, 2 Mart – 3 Haziran 1936, 29 Ocak – 20 Şubat 1937 ve 25 Eylül – 25 Kasım 1937 tarihleri arasında) dört kez Türkiye'ye gelerek araştırmalar yapacak, raporlar hazırlayacaktır.[149] Hindemith, Türk müziği eserlerini dinleyerek hazırladığı raporda saray müziğinin sürekli kendini yineleyerek yaratıcılık gücünü yitirdiğini, asıl zenginliği "halk müziği"nde gördüğünü söyler. Halk müziği eserlerinin arasında çok sesli olanların da bulunduğunu vurgulayarak, yetişecek bestecilerin bu kültürden yararlanmalarını önerir. Batılı birçok büyük bestecinin de bu yolu izleyerek yetiştiğine dikkat çeker. Hindemith, raporunda Konservatuarın yapılanmasına ilişkin önerilere de yer verir. Hindemith'e göre kurum, Serbest Musiki Mektebi, Muallim Mektebi ve Tiyatro Mektebi olmak üzere üç şubeden oluşmalıdır. Bunun yanında, İzmir'de de bir konservatuar kurulmasını önerir. Hindemith'in konservatuar konusundaki önerileri kısmen değiştirilerek uygulanacaktır. Öğretmen yetiştirme görevi, 1940 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'ne devredilir. Hindemith, Türkiye'ye davet edilmek üzere bazı sanatçı ve uzmanlar önermesi, bu kişilerin Türkiye'ye gelmesine aracı olması bakımından da çalışmalara katkı sağlar. 1932 yılında kurulan Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın yönetimi için Ernst Praetorius'u önerir. Praetorius, 1935 yılında başladığı orkestra şefliği, 1940 yılında başladığı Konservatuar öğretim görevliliği görevlerini 1946 yılında ölümüne dek yürütecektir. Bir diğer Alman sanatçı Eduard Zuckmayer ise, Gazi Eğitim

[149] Cumhuriyet yöneticileri Paul Hindemith'e Berlin Filarmoni Orkestrası'nın ünlü şefi Wilhelm Furtwaengler kanalıyla ulaşırlar. 1935 yılında Almanya'da Öğrenci Müfettişi görevinde bulunan Cevat Dursunoğlu'ndan, Almanya'dan bir uzman bulması istendiğinde, Dursunoğlu'nun görüştüğü W. Furtwaengler onu Paul Hindemith'e yönlendirir. Hindemith'in çalışmaları Nazi Partisi'nce 1933 yılında "kültürel açıdan Bolşevik" olarak damgalanmış, Propaganda Bakanı Goebbels 1934 yılı sonlarında yaptığı bir konuşmasında Hindemith'i "ahenksiz gürültücü" olarak nitelendirmiştir. Furtwaengler'in Hindemith'i Türk makamlarına önerdiği sıralarda, besteci Nazilerden baskı görmektedir. Eserleri 1938 yılında Almanya'da açılan "Dejenere Müzik" sergisinde sergilenen Hindemith'in eserlerindeki yozlaşma açıklanırken, eşinin Yahudi olmasına göndermeler yapılır. Aynı yıl İsviçre'ye sürgüne giden sanatçı, 1940 yılında ABD'ye yerleşerek bu ülkenin vatandaşlığına geçecektir. (http://www.hindemith.org/E/paul-hindemith/life.htm, 15 Nisan 2007)

Enstitüsü'nün kurulmasından itibaren, 1972 yılındaki ölümüne dek bu kurumda öğretmenlik yapar.[150]

Konservatuarın sahne sanatları bölümünün kurulmasında en önemli rolü oynayan kişi ise, yine Paul Hindemith'in önerisi üzerine Türkiye'ye davet edilen Carl Ebert olacaktır. Almanya'da Berlin Şehir Operası müdürlüğü ve rejisörlüğü yapmış olan Ebert, ilk olarak 1936 yılının mart ayında Türkiye'ye gelir. 1940 yılında kurulan Konservatuar'ın tiyatro bölümünü 1944 yılına kadar yönetir.[151]

Paul Hindemith gibi Carl Ebert de gözlemlerini içeren bir rapor hazırlar. Raporunda Türk tiyatrosunun yaşadığı sorunları; klasik bir sahne sanatının doğmayışı ve süreklilik gösteren bir oyunculuk geleneğinin olmaması olarak tespit eder. Özel ve gezici tiyatroların etkisizliğine dikkat çekerek, bu durumda bir repertuar tiyatrosu oluşturma görevinin devlete düştüğünü vurgular. Böyle bir tiyatronun kurulabilmesi için öncelikle tiyatro alanında akademik eğitim veren bir kurum oluşturulmalıdır. Ebert'e göre amaç birkaç dahi yetiştirmek değil, ülkede tiyatro zevkini genel bir standarda ulaştırmak olmalıdır. Bu nedenle okullaşma önemlidir. Okul, tiyatro kültürünün sürekliliğini, gelecekte de gelişimini sürdürmesini garanti altına alacaktır. Ebert Avrupa'ya öğrenci gönderilmesinin yararlı olmayacağı görüşündedir. Çünkü gönderilen öğrenci kendini en iyi biçimde yetiştirse bile, birikimini başkalarına aktaramadıktan sonra yararı olmayacaktır. Bu nedenle bir okulun kurulması ve buradan yetişen gençlerin zorunlu olarak sahne hizmetlerinde çalışmasının sağlanması gereklidir.[152]

Carl Ebert'in Avrupa'ya öğrenci göndermenin yararlı olmayacağı görüşüne karşın, Osmanlı döneminden beri süregelen uygulamadan vazgeçilmemiştir. İlk öğrenci grubunun 1926 yılında gönderilmesinin ardından, 1930'lu yıllarda da öğrenci gönderimine devam edilmiştir.[153]

---

[150] Katoğlu, **age**, 452.
[151] **age**, 453.
[152] **age**, 454.
[153] Gönderilen ilk öğrenciler Halil Bedii Yönetken (1899 – 1968) ve Nurullah Şevket Taşkıran'dır (1901 – 1952). Ardından Ulvi Cemal Erkin (1906 – 1973), Ekrem Zeki Ün (1910 – 1987), Afife Jale (1902 – 1941), Cevat Memduh Altar (1902 – 1995), Necil Kazım Akses (1908 – 1999), Adnan Saygun (1907 – 1991) gibi sonraki yıllarda sanat yaşamında etkili olacak kişiler de Avrupa'ya öğrenci olarak gönderilmişlerdir. (Katoğlu, **age**, 448.)

4.2. 1930'lu Yıllarda Çeviri Etkinliği

4.2.1. 1930'larda Türkiye'de Çeviri

Alfabe Reformu öncesinde olduğu gibi, 1930'larda da özel yayınevleri devlet basımevine oranla daha etkin durumdadır. 1928 – 1938 yılları arasında, özel yayınevlerinin yayınladıkları toplam edebi çeviri sayısı 420 iken, devlet kuruluşlarının yayınladığı 195 edebi eserin yalnız on üçü çeviridir.[154] Ancak özel yayınevlerinin çeviri çalışmaları, işbirliğinden yoksun olmaları nedeniyle dağınık ve plansız bir biçimde yürümüştür. Çevirilerin edebi değerinin tartışılır olmasının yanında, bir eserin farklı çevirilerinin aynı anda birkaç yayınevince basıldığı da görülmektedir.

Alfabe reformu sonrasında yayınlanan ilk Batı edebiyatı çevirileri, 1933 yılında Vakit Kitabevi'nce *"Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı"* adlı serinin yayınlanmasıyla başlar.[155] 1930'lu yıllarda, edebi çeviriler yayınlayan altı yayınevi daha ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Hilmi Kitabevi'nin *"Hilmi Kitabevi Neşriyatı"* serisi, Suhulet Kitabevi'nin *"Dünya Edebiyatından Tercümeler Serisi"*, Remzi Kitabevi'nin *"Dünya Muharrirlerinden Tercümeler"* serisi, İnkılap Kitabevi'nin *"Tercüme Romanlar Serisi"*, Kanaat Kitabevi'nin *"Ankara Kütüphanesi"* serisi ve Suhulet Kitabevi'nin *"Dünya Klasiklerinden Tercüme"* serisidir. Bu serilerden *"Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı"* ile *"Hilmi Kitabevi Neşriyatı"*, edebi eserlerin yanı sıra sol literatüre ait teorik çalışmaların çevirilerini de içermektedir.[156]

Özel yayınevlerinin yayınladıkları çeviri yapıtları gösteren tabloya bakıldığında, klasik yapıtların sayısının azlığı dikkat çekmektedir.[157] Özellikle Antik Yunan ve Latin klasiklerinden yapılan çeviriler oldukça azdır. Tüm çeviri yapıtlar içinde, yalnızca Vakit Kitabevi'nin *Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı*'nda altı adet Latin yapıtı ile İnkılap Kitabevi *Tercüme Romanlar Serisi*'nde Platon'a ait bir yapıt bulunmaktadır. Çevrilen edebi yapıtların bir kısmı ise, "klasik" yapıt özelliği göstermemektedir: *Çocuk Düşürtenler, Küçük Adam Ne Oldu Sana?, Üç Köşeli Şapka, Üç Yeşil Fenerli Gemi* vb. romanlar bunlara örnek gösterilebilir. Çevrilen felsefi yapıtların seçiminde de, serilerde son dönem düşünürlerinden yapıtlara yer

---

[154] Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, 4. bs. , (İstanbul: Ülken Yayınları, 1994), 384.

[155] Özlem Berk, **Translation and Westernisation in Turkey**, (İstanbul: Ege yayınları, 2004), 123.

[156] Marksist teorik çalışmaların çevirileri ile ilgili bilgiler izleyen bölümde verilecektir.

[157] Bkz. Ekler Bölümü, Tablo 4.1: 1930'lu Yıllarda Özel Yayınevlerinin Çevirdikleri Eserler Listesi.

verilebilmesine karşın, "klasik" niteliği taşıyan yapıtların azlığı dikkat çekmektedir. Sözgelimi, Aristoteles'in yapıtlarına bu serilerde rastlanmamaktadır. Ancak, Martin Heiddegger gibi bir yakın dönem düşünürünün yapıtlarından çeviri yapılmıştır.

Çeviri hareketinin içinde bulunduğu durum konusunda birkaç saptamada bulunulabilir. Öncelikle, çevrilen yapıtlar içinde popüler romanların ağırlıklı olması, çevrilecek yapıtların ticari kaygılar güdülerek belirlendiğini göstermektedir. Felsefe yapıtlarının tüm çeviriler içinde oldukça az yer tutmaları da bu durumun bir diğer göstergesi olarak yorumlanabilir. İkinci olarak, çevrilen yapıtlar, herhangi bir tarihsel sıralamadan ya da bütünlükten yoksundur. Bu nedenle, felsefe ya da edebiyat alanında evrensel kültür birikiminin bu çeviriler aracılığıyla kavranması olası görünmemektedir. Bu nedenler, Hasan Ali Yücel döneminde çevirilerin tek bir merkez eliyle, devlet eliyle organize edilmeye çalışılmasına zemin hazırlayacaktır.

4.2.2. 1930'larda Türkiye'de Çeviri Etkinliğinin Farklı Bir Boyutu: Marksist Literatürün Çevirisi

1930'ların çeviri etkinliğinden söz ederken, sol literatürün çevirisi yönündeki çalışmalar üzerinde de durmak gerekmektedir. Hümanist aydınlanmanın farklı bir boyutu olarak görülebilecek Marksizmin klasiklerinin Türkçeye kazandırılması geniş ölçüde 1960 sonrasında, olanaklı olur. Bunda dünyada sosyalist hareketin güçlenmesi kadar, 27 Mayıs darbesinin sosyalist harekete zemin hazırlayacak görece özgürlük ortamını yaratması da etkili olmuştur.

Solun çeviri çalışmaları açısından 1960 öncesine bakıldığında, yalnız 1930'larda kayda değer bir etkinlikten söz edilebilmektedir. Öncesinde, sol literatür çevirilerine Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) 1922 – 1925 yılları arasında *"Aydınlık Külliyatı"* başlığı altında çıkardığı yayınlarda rastlanmaktadır. Çoğunlukla çeviri olmayan bu seride, birkaç çeviri çalışma da yer alır. Şefik Hüsnü, Mustafa Suphi'nin çevirmeye başladığı ancak bitiremediği[158] *Komünist Parti Manifestosu*'nu, *Komünist Beyannamesi* adıyla; Ali Cevdet de Nikolai Bakhunin ve Evgenii Preobrazhensky'nin *Komünizmin ABC'si*'ni, *Komünizmin Elifbası* adıyla çevirir.[159]

---

[158] Mete Tunçay, **Eski Sol Üstüne Yeni Bilgiler**, İstanbul: Belge Yayıncılık, 1982, 27 – 47'*den aktaran* Erkal Ünal, **Invited Sojourners: A Survey of Translations into Turkish of Non-Fiction Left Books Between 1960 and 1971**, (Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2006), 22.

[159] **age**, 22.

1930'lara gelindiğinde, sol çevirilerinde gözlemlenen artışın, başlıca üç yayın çevresinin çalışmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Çevirilerin büyük çoğunluğunu yayınlayan çevirmenler ve seriler; Haydar Rıfat Yorulmaz'ın *"Vakit Kitabevi Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı"*, Hikmet Kıvılcımlı ile Fatma Nudiye Yalçı'nın *"Marksizm Bibliyoteği"* ve *"Emekçi Kütüphanesi"* serileri, Kerim Sadi'nin *"İnsaniyet Kütüphanesi"* serisi ve Sabiha ile Zekeriya Sertel'in *"Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi"*dir. Haydar Rıfat Yorulmaz'ın Vakit Kitabevi dışında *"Hilmi Kitaphanesi"* ve *"Tefeyyüz Kitaphanesi"* başlığı altında da çevirileri yayınlanır. Seri çalışmaların dışında Suut Kemal Yetkin ve Suphi Nuri İleri'nin bireysel çeviri çalışmalarına da rastlanmaktadır. Suphi Nuri İleri *Kapital*'in Carlo Cafiero tarafından kısaltılmış biçimini çevirir. Yapıtın önsözünde sol literatürünün önemli kaynaklarının Türkçeye kazandırılacağı, bir *"İleri Bibliyoteği"* serisine başlanacağı haber verilmektedir. Ancak bu projenin gerçekleştirildiğine dair herhangi bir bulgu yoktur.[160]

Marksist çeviri çalışmaları, nispeten daha kısıtlı olmakla birlikte 1940'larda da sürdürülmüştür. Genellikle İstanbul merkezli olan bu çalışmaların yanında, Balıkesir'deki Savaş Kitabevi'nin sahibi Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun çevirileri dikkat çekmektedir. Esat Adil Müstecaplıoğlu, siyasal yaşama CHP'de başlaması, Adalet Bakanlığında üst düzey bürokratlığa kadar yükselmesi açısından dönemin sosyalist hareketi içinde farklı bir konumdadır. İlk olarak Balıkesir'de kurduğu Savaş Kitabevi'nden çeviri yapıtlar yayınlar. 1946 yılında çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte kurulan iki sosyalist partiden Türkiye Sosyalist Partisi'nin kurucusu olacak, aynı yıl Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları adıyla üç çeviri eser daha yayınlayacaktır. Aşağıda yer alan Tablo 4.2'de, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda özel yayınevlerinin çevirdikleri sol literatüre ait yapıtların listesi bulunmaktadır.

[160] **age**, 26.

Tablo 4.2: Marksist Literatür Çevirileri

Yazar	Eser Adı	Çeviren	Yayınevi / Seri	Yayın Yılı
Emekçi Kütüphanesi				
Engels, F.	*Marksizmin prensipleri*	Fatma Yalçı	Emekçi Kütüphanesi no.1	1936
Engels, F.	*Maymunun insanlaşması prosesinde emeğin rolü*	C. M.	Emekçi Kütüphanesi no.3	1936 – 1937
Marks, K.	*Enternasyonal işçileri cemiyetini açış hitabesi*	Fatma Yalçı	Emekçi Kütüphanesi no.4	1937
Marksizm Bibliyoteği				
Marks, K.	*Gündelikçi İş ile Sermaye*	Hikmet Kıvılcımlı	Marksizm Bibliyoteği no.1	1935
Lenin, V.I.	*Karl Marks'ın Ekonomi Politiği, Sosyalizmi, Taktiği*	Hikmet Kıvılcımlı	Marksizm Bibliyoteği no.4	1935
Barbüs, Hanri	*İnkılapçı Münevver Nedir?*	Hikmet Kıvılcımlı	Marksizm Bibliyoteği no.8	1935
Lenin, V.I.	*Karl Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi*	Hikmet Kıvılcımlı	Marksizm Bibliyoteği no.11	1935
Stalin, J.V.	*Stalin Diyor Ki*	Hasan Ali Ediz	Marksizm Bibliyoteği no.12	1936
İnsaniyet Kütüphanesi				
Plekhanov, G.V.	*Tarihe Maddeci Bakış*	Kerim Sadi	İnsaniyet Kütüphanesi no.22	1935
Gorki, M.	*Lenin*	Fuat Sabit	İnsaniyet Kütüphanesi no.25	1936
Marks, K.	*Kapital'dan Hülasalar*	Kerim Sadi	İnsaniyet Kütüphanesi no.26	1936
Marks, K., Engels, F.	*Manifest*	Kerim Sadi	İnsaniyet Kütüphanesi no.29	1936
Hilmi Kitaphanesi				
Şal, Pier	*Lenin'in Hayatı*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Hilmi Kitaphanesi - Genç Türk Kitaphanesi	193?
Engels, F.	*Hayali Sosyalizm ve İlmi Sosyalizm*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Hilmi Kütüphanesi	1935
Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı				
Lenin, V.I.	*İşçi Sınıfı İhtilali ve Kautsky Mel'unü*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Vakit Kitaphanesi Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı no.7	1934
Lenin, V.I.	*Devlet ve İhtilal*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Vakit Kitaphanesi Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı no.4	1934

Tablo 4.2 – devam

Kautsky, K.	*Sınıf Kavgası (Erfurt Programı)*	Sabiha Zekeriya (Sertel)	Vakit Gazete – Matbaa Kütüphane, Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı no.5	1934
Bebel, A.	*Kadın ve Sosyalizm*	Sabiha Zekeriya (Sertel)	Vakit Kitaphanesi Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı	1935
Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi				
Molotov, V.M.	*Bugünkü Sovyet Rusya ve Sovyet Esas Teşkilatı*	Sabiha Zekeriya (Sertel)	Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi	1936
Molotov, V.M.	*Sovyetler Birliği'nin Harici Siyaseti Hakkında*		Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi	1939
Molotov, V.M.	*Sovyet-Alman Ademi Tecavüz Muahedesinin Tasdiki Hakkında*	Sabiha Zekeriya (Sertel)	Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi	1939
Molotov, V.M.	*SSCB Halk Ekonomisinin İnkişafına Dair III. Beş Yıllık Plan: SBKP XVIII. Kongresindeki Raporu ve Sonsözü*		Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi	1939
Stalin, J.V.	*SBKP Merkez Komitesi Faaliyetleri Hakkında Partinin XVIII. Kongresindeki Raporu*		Ecnebi Dillerde Neşriyat Evi	1939
Adoratsky, V.	*Dialektik Materyalizm*	Sabiha Zekeriya (Sertel)	Yeni Kitapçı	1936
Savaş Kitabevi - İlim ve Hayat Serisi				
Kuliçer, Grequvar	*Sosyalist Şefler ve Sosyalizm*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Savaş Kitabevi – İlim ve Hayat Serisi no.1	1932
Leo-Gerard, Gustav	*Bugünün İçtimai Mezhepleri: Liberalizm, Sosyalizm, Katolisizm, İçtimai İlerleme*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Savaş Kitabevi – İlim ve Hayat Serisi no.2	1934
Nitti, Francesco	*Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Savaş Kitabevi – İlim ve Hayat Serisi no.4	1934

Tablo 4.2 – devam

Tefeyyüz Kitaphanesi				
(der.)Dövil, G. (Marks, K.)	*Sermaye*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Tefeyyüz Kitaphanesi Kültür Serisi no.7	1933
Arthur Salter	*İktisadi Hastalıktan Kurtuluş*	A. Fethi	Tefeyyüz Kitaphanesi	1932
Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları				
Fajun, Etienne	*Siyasi Mücadele ve Marksizm*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları no.1	1946
Fajun, Etienne	*Devlet ve İnkılap*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları no.2	1946
Fajun, Etienne	*Demokrasi ve Sosyalizm*	Esat Adil Müstecaplıoğlu	Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları no.3	1946
Diğer Yayınevleri				
Kropotkin, P.	*Anarşism*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)	Kültür Serisi no.14	1934
Stalin, J.V.	*Nazari ve Ameli Lenin Mezhebi*	Haydar Rıfat (Yorulmaz)		1935
(haz.) Cafiero, Carlo	*Kapital*	Suphi Nuri İleri	Bozkurd Matbaası	1936
Deschamps, A.	*Marksizm: Tahlil ve Tenkit*	Suut Kemal Yetkin	Yüksek İktibas ve Ticaret Mektebi	1937
Toseviç, D. J.	*Orta Avrupa ve Balkan Avrupası'nın İttihadı ve Çekoslovakya'nın Rolü*	Fatma Yalçı	Üniversite Kitabevi	1940
Beer, Max	*Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi İfadesi*	Uray, Zühtü	Maarif Matbaası	1941
Kessler, Gerhard	Werner Sombart'ın "Alman Sosyalizmi – Deutscher Socialismus"	Tuna, Orhan	Güven Basımevi	1943
Gregoire Gafenco	Rus - Alman Harbinin İçyüzü	Tevfik Sadullah, Yekta Teksel	Tasvir Neşriyatı Günün Meseleleri Serisi no.5	1945
Laski, Harold J.	*Demokrasi ve Sosyalizm*	Niyazi Berkes	Yurt ve Dünya Yayınları - Sosyal Problemler Serisi no.1	1945
Strachey, John	*Sosyalizm Nedir?*	N. Erken	Yurt ve Dünya Yayınları - Sosyal Problemler Serisi no.2	1945
Atlee, Clement	*Sosyalizmin Yolu*	Ekmel Mola	Doğu Basımevi	1946
Schaeffle, A.E.	*Sosyalizmin Özü*	Sami Sabit Kahraman	İzmit Selüloz Basımevi	1947

Türkiye Bibliyografyası 1939 – 1948 Cilt:1, (İstanbul: Maarif Basımevi, 1957): 334 – 335 ve Milli Kütüphane veritabanı (**www.mkutup.gov.tr**) taranarak oluşturulmuştur.

4.3. Hasan Ali Yücel ve 1930'lardaki Çalışmaları (Maarif Vekilliği Öncesi)

4.3.1. Hasan Ali Yücel

Hasan Ali Yücel 17 Aralık 1897 tarihinde İstanbul'da, İstanbul Telgrafhanesi Müfettişi Ali Rıza Bey'in oğlu olarak doğar. Ailesi birkaç kuşaktır Osmanlı Devleti'nde yüksek memurluk görevlerinde bulunan, Yenikapı Mevlevihanesi'ne bağlı bir aileden gelen Hasan Ali Yücel, Mevlevi kültürünün ve kurallarının egemen olduğu bir sosyal çevre içinde yetişir. Siyasi görüşlerinin biçimlenmesinde Yenikapı Mevlevihanesi ve Mevlevi kültürü etkili olacaktır.[161]

II. Meşrutiyet ilan edildiğinde Hasan Ali Yücel on bir yaşındadır. Bu sırada Yenikapı Mevlevihanesi Paris'teki Jön Türklerle ilişki içindedir, Jön Türklerin Avrupa'da yayınladıkları gazeteler gizlice tekkeye sokulmakta ve dervişlere okunmaktadır. Hasan Ali Yücel, anılarında "İttihat ve Terakki" ile "Hürriyet" kelimelerinin anlamlarını burada öğrendiğini, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne duyduğu yakınlığın o günlere dayandığını anlatmaktadır.[162] 1915 yılında henüz lise son sınıf öğrencisi iken askere çağrılan Hasan Ali Yücel, bu nedenle öğrenimine ara verir. 1918 yılında terhis olduğunda, savaş nedeniyle okulunu bırakan tüm lise son sınıf öğrencilerine mezun olma hakkı tanınır. Böylelikle Hasan Ali Yücel'in üniversite öğrenimi dönemi başlar.[163]

Mütareke yılları ve Anadolu'da ulusal bağımsızlık savaşının başladığı dönemde Hasan Ali Yücel Darülfünun'da öğrencidir, aynı zamanda meşrutiyetçiliği savunan *İfham* adlı gazetede muhabirlik yaparak geçimini sağlar. Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördüğü kısa bir dönemin ardından Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'ne geçer. Aynı zamanda Darülmuallimin-i Aliye'ye öğrenci olarak kaydolur.[164] Bu sırada İstanbul'daki aydın çevresi ile ilişki içindedir. Ulusal bağımsızlık mücadelesine destek veren, Ziya Gökalp pozitivizmine karşı olarak Bergsonizmi savunan *Dergah* dergisinde ilk şiirleri yayınlanır. Bunun yanında Türk Ocakları'nın toplantılarına da katılmaktadır. Bitirme çalışması olarak *Ruh ve Beden* konu bir tez hazırlayan Hasan Ali Yücel, 1921 yılının Haziran ayında Darülfünun'dan mezun

---

[161] Mustafa Çıkar, **Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu**, (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1998), 18.
[162] Hasan Ali Yücel, **Geçtiğim Günlerden**, 3. bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 143.
[163] **age**, 26.
[164] **age**, 33.

olur.[165] Bundan böyle bakanlıktan istifa ettiği 1946 yılının Ağustos ayına kadar eğitim teşkilatının farklı kademelerinde görev yapacaktır.

Eğitimciliğinin ilk dönemi olan 1922 – 1927 yılları arasında, İzmir ve İstanbul'daki çeşitli liselerde felsefe, edebiyat ve Türkçe öğretmeni olarak görev yapar. 1927 yılının Ocak ayında, kendisinden sonra Maarif Vekilliği görevine getirilecek olan arkadaşı Reşat Şemsettin Sirer ile birlikte Mıntıka Müfettişi olarak İstanbul Maarif Eminliği'ne atanır. Böylelikle öğretmenlik yaşamı son bulacak, buna karşın kültür hareketi içinde giderek daha önemli roller üstlenecektir.

Hasan Ali Yücel, öğretmenlik yaptığı dönemde, özellikle felsefe alanında okullarda kullanılacak kaynak eksikliğin giderilmesi konusunda bireysel çabalarda bulunmuş, *Felsefe Elifbası* ile *Sûri ve Tatbiki Mantık* adlı çalışmaları yayınlamıştır.[166] Maarif Vekaleti merkez teşkilatı içinde çalıştığı 1930'larda ise, çeviri çalışmalarının devlet desteği altında ve planlı bir biçimde yürütülmesi gerektiği konusundaki görüşlerinin pekiştiği görülmektedir.

4.3.2. Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatında Yürüttüğü Çalışmalar

Hasan Ali Yücel 1927 yılında Mıntıka Müfettişliği görevine getirilmesinin ardından, 1930 yılında, okul teşkilatlarını, eğitime dair yasal düzenlemeleri incelemek üzere Paris'e gönderilir. Yaklaşık bir yıl kaldığı bu ülkede Fransız eğitim sisteminin yanı sıra, Fransız kültürüne ilişkin de gözlemler yapar. İncelemelerine dayanarak hazırladığı raporu, *Fransa'da Kültür İşleri* adıyla yayınlar.[167]

Hasan Ali Yücel, 1932 yılında Türk Dil Kurumu'nda görevlendirilerek, Etimoloji Kolu başkanlığına getirilir. Etimoloji Kolu'nun yürüttüğü çalışmalar, Osmanlıca kelimelere Türkçe karşılıklar arama konusunda odaklanır. Hazırlanan programa göre, bir karşılık arama rehberi oluşturulacak, her gün on ila on beş adet kelime yayınlanarak bunlara önerilen Türkçe karşılıklar incelenecektir. Önerilen Türkçe karşılıkları inceleyen komisyon içinde Hasan Ali Yücel de yer alır.[168] Ancak 1935 yılında ortaya atılan, bir süre devletin resmi kültür politikasının bir unsuru olarak benimsenip okullarda öğretilen Güneş Dil Teorisi'ne karşı çıkacaktır. Ona göre bu

---

[165] **age,** 40.
[166] Hasan Ali Yücel, **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 311.
[167] **age,** 53.
[168] **age,** 60.

teori, *"zamanda ve mekanda hudutsuzluk prensibinin dil hareketini bir çıkmaza sokmasından doğar. (...) Dil muammasını çözmek için marazi bir hal yolu olan bu çalışmalar ve uğraşmalar, ancak tarihimizin bir devrini açıklamaya yarayacaktır. O kadar."*[169]

Hasan Ali Yücel'in yaşamında 1932 – 1938 yıllarını kapsayan dönem, ilgi ve çalışmalarını kültür sorununa yöneltmesi açısından önemlidir. Aynı zamanda 1935 yılında yapılan seçimlerle İzmir milletvekili olarak meclise girmesi ve CHP Genel İdare Kurulu üyeliğine seçilmesi ile siyasi yaşamı da başlamış olur. Bir yandan da 1935 – 1937 yılları arasında *Akşam* gazetesinde *Pazartesi Konuşmaları* adlı köşesinde yazdığı yazılarla, eğitim, kültür ve sanat politikası konudaki düşünce ve tasarılarını dile getirmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1930'lar, Hasan Ali Yücel'in bakanlık dönemindeki çalışmalarının düşünsel temellerini attığı bir ön hazırlık dönemi olur.

1932 – 1933 yılları arasında yaklaşık bir yıl sürdürdüğü Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğü görevi sırasında, ileride birlikte Köy Enstitüsü deneyimini yürüteceği İsmail Hakkı Tonguç ile çalışır. Gazi Eğitim Enstitüsü resim-iş bölümünün kurucusu ve eğitmeni olan Tonguç, 1935 yılında Maarif Vekilliğine köylerde eğitim konusunda rapor hazırlamak üzere Anadolu gezisine çıkar. Bu rapora dayanarak hazırlanan Köy Eğitmeni Projesi ilk olarak 1936 yılında uygulamaya geçirilir.[170] Hasan Ali Yücel'in de 1936 yılında yazdığı bir yazıda köyde eğitim sorununu ele aldığı görülmektedir. Yücel, öncelikle köylerdeki okul sayısının yetersizliğine, henüz okuma yazma bilmeyen geniş bir kitlenin varlığına dikkat çekmektedir. Ardından, klasik eğitim yöntemleriyle milyonlarca insanın kısa zamanda temel eğitimden geçirilmesinin olanaksızlığına değinerek, köy eğitmeni projesinin çıkış noktasının bu koşullar olduğuna dikkat çekmektedir:

"Türk köylüsüne istediğimiz gibi ve henüz onun ihtiyacına cevap olacak şekilde henüz vermediğimiz şeylerden biri kültürdür. (...) Okutamadığımız yavruların sayısı hemen bir milyonu buluyor. Böylece her sene okuma yazma öğrenmemiş yüz binlerce çocuğu, esasen okutup yazdırılmamış milyonluk bir kitlenin içine atmaktayız. Bu manzaranın dehşetini gören Maarif Vekaleti, klasik tahsil usulleriyle bu yükün

---

[169] Hasan Ali Yücel, "Atatürk'ün Ruhu B. M. Meclisinde", **Hürriyet Gene Hürriyet**, c:2, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998), 388'*den aktaran* Çıkar, **age,** 61.
[170] Köy Eğitmeni Projesinin üzerinde, "Köy Enstitüleri Deneyimi" bölümünde durulacaktır.

altından kalkamayacağını pek yerinde ve pek haklı olarak kabul etmiş bulunuyor. Eğer bugünkü metodla köylülerimizi okutmaya devam edecek olursak, o da nüfusumuz sabit kaldığı takdirde, tam bir asır beklemek lazım. (...) İşte meselenin bu azameti, hatta fecaati Maarif Vekaleti'ni, pratik ve çabuk tedbirler almaya sevk etti. (...) Orduda iyi yetişiş onbaşı ve çavuşları kurstan geçirerek köy eğitmeni adıyla köy çocuklarının terbiye işini bunlara verecektir."[171]

Hasan Ali Yücel, Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü görevinin ardından, Orta Öğretim Tedrisat Müdürlüğü görevine atanır. Bu dönemde orta öğretim sistemini yakından inceleme olanağı bulur. Yazılarında, orta öğretimin cumhuriyet yönetiminin gereksindiği devrimci "elit"in yetiştirilmesindeki önemini vurgulamaktadır. Yücel'e göre aydınların yetişmesinde orta öğretim, üniversite eğitiminden çok daha önemlidir:

"Demokrat bir cemiyetin belkemiği, o cemiyetin yüksek okuryazarlarından katınç olan münevverlerdir. Münevver, her medeni memlekette lise, jimnaz, atene gibi ayrı ayrı isimler alan orta öğretim müesseselerinde yetiştirilir. Bu müesseselerde verilen terbiyeye, Toplu kültür: Culture Générale denir. (...) Toplu kültür denilen şey, bir ferde bütün insanlığın tecrübelerini yeniden ve kısa müddetli hayatında tekrar yaşatmak; ona, dünün şuurunu vererek bugün kendini, milletini ve insanlığını anlama imkanlarını buldurmaktır. (...) Yarının Türk eliti, bütün insanlığın öz tecrübeleri demek olan toplu kültürü, kendi milletinin hayatı ve ihtiyacı bakımından kuvvetli bir surette almayacak olursa, memleket gemisi pusula kullanmasını iyi öğrenmemiş kaptanların eline teslim edilmiş demektir."[172]

Hasan Ali Yücel, bu sözlerle kültürü insanlık bilincine ulaşmak, diğer bir deyişle tür bilincine ulaşmak biçiminde ifade etmektedir. Yücel'in kültür konusundaki bu kavrayış biçiminin, insanlığın klasik yapıtlarının Türkçeye çevrilmesine gösterdiği büyük ilginin temeli olduğu söylenebilir. Aynı dönemde yazdığı yazılarda, Yücel'in klasik kültürün, klasiklerin Türkçeye çevrilmesinin önemi konusundaki görüşlerinin de biçimlenmektedir:

"Okullarımızda ileri memleketler edebiyatını gençlerimize tanıtmak, büyük eserlerin tercümelerini yaparak geniş ölçüde eser neşretmek, seçme ve kritik etme kabiliyetini

---

[171] Hasan Ali Yücel, "Köye Doğru", **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 22 – 23.

[172] Hasan Ali Yücel, "Türk Münevveri Nasıl Yetişmeli?", **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 192 – 196.

kazanmış bir okuyucu kütlesi yapacak ve yazıcılarımız da kütleyi doyurmak için itinalı çalışmaya mecbur kalacaklardır."[173]

Okullarda "ileri memleketler edebiyatının" örnekleri okutulmalı ve öğrencilere tanıtılmalı, bu eserler basılarak geniş bir biçimde yayınlanmalıdır. Böylelikle seçme ve eleştirme yeteneği kazanmış bir kitle yaratılmalı, yazarlar da bu kitleyi doyuracak düzeyde eserler vermeye kendilerini zorunlu hissetmelidirler. Öğrencilerin düşünsel gelişmelerinde klasik kültür önemli katkı sağlayacaktır.

Yücel diğer bir yazısında, ileride Neşriyat Kongresi'nde kabul edilecek programa oldukça yakın öneriler getirmektedir. Yücel'in özellikle üzerinde durduğu nokta, özel yayınevlerinin gereksinim duyulan yapıtları çevirme ve yayınlama konusundaki yetersizlikleridir:

"Bugün Türkiye'de kitap basan dört beş yayınevi vardır. Bunun da hemen hepsi İstanbul'da ve eski Babıali Caddesi'ndedir. Sermayeleri mahduddur, kütüphaneleri mağaza denebilecek halde bile değildir. Durağı ve konağı birer dükkandan ibaret bu müesseseler, mektep kitabı dışında bastıkları kitaplardan pek az şey kazanırlar. Her Maarif Vekili değiştikçe, bunlardan bir heyet Ankara'ya gelir; 1928 harf inkılabından başlayarak geçirdikleri sıkıntıları yana yakıla arz eder ve böylece devlet kapısına delalet ederler. (...) Bu manzara bize gösteriyor ki, hususi basım ve yayım müesseseleri bu işte tam bir acz içinde bulunuyorlar. Memleketin kitap ihtiyacını karşılayacak ne sermayeleri, ne de memlekete kitap yayabilecek teşkilatları vardır."[174]

Hasan Ali Yücel'e göre bir kültür konusu olan kitap basma işi, doğrudan Maarif Vekaleti'nin sorumluluklarından biridir. Yücel, devletin kitap basımı işini üstlenmesini, devletçilik ilkesinin bir gereği olarak açıklamaktadır:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin ve onun dayandığı Cumhuriyet Halk Partisi'nin esas prensiplerinden biri, hususi teşebbüslerin başaramadığı işleri devletin üstüne alması ve yerine getirmesidir. (...) Bütçemiz için fedakarlık derecesi milyonlara çıktığı halde şeker ve tuz gibi zaruri ihtiyaçları ucuzlatan hükümetimiz, bunlar gibi zaruri bir hayat ihtiyacı haline getirilmesi lazım gelen kitap üzerinde de esaslı tedbirler almak

---

[173] Hasan Ali Yücel, "Bana Sordular", **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 82.

[174] Hasan Ali Yücel, "Kitap ve Devlet", **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 105 – 106.

ödevindedir. Bunun böyle olmasının sebebi, kitap işini bugün elinde tutan müesseselerin aczidir. Madem ki onlar ucuz kitap veremiyorlar, o halde devlet bunu yapmalıdır."[175]

Yücel, devletin kitap basımına destek vermesi konusunda iki öneri getirmektedir: İlk önerisi, devletin doğrudan doğruya kitap basmasıdır. Gerek telif, gerekse tercüme olarak basımı istenen kitapların gazetelerde duyurulmalı, bunun için yarışmalar düzenlemeli ve kazananın kitabı devlet tarafından basılmalıdır:

"Devlet basımı işi, kültür mevzularından biri olmak itibarıyla, Maarif vekaleti'nin salahiyet ve vazifeleri dahilindedir. Hangi kitapların basılmasını istiyorsa onları gazetelerde ilan eder. Bunun için müsabakalar yapar. Kazananların kitaplarını basar. Bu kitaplar ya tercümedir, yahut etüd kitapları ya da müstakil yaratma eserleri olur. Eski Yunan klasiklerinden bugünün büyük ve yeni müelliflerine kadar bütün dünya edebiyatları Türkçede behemehal bulunmalıdır." [176]

Yücel'in ikinci önerisi ise, Maarif Vekaleti'nin bütçesinin bir kısmını özel yayınevlerinin kitap basımlarına yardım etmek amacıyla ayırmasıdır. Ülkedeki kitap yokluğu o boyuttadır ki, pek çok kitap, devletin yapacağı yayın planının dışında kalacaktır. Bu tür kitapların basımı için devlet, özel yayınevlerine destek vermelidir:

"Bütün bu teferruatlı neşriyat işini Maarif Vekaleti'nin üstüne alması da pratik değildir. Hususi basım müesseselerine yapılacak kontrollü yardımlar, bu önceden hesabı girmemiş kitapların çıkmasını da temin etmiş olur."[177]

Hasan Ali Yücel, ilk taslaklarını 1930'larda oluşturduğu planlarını, 11 Kasım 1938 tarihinde Kültür Bakanlığı görevine getirilmesinin ardından uygulamaya geçirecektir.

4.4. "Türk Hümanizmi" Düşüncesinin Biçimlenmesi

Hasan Ali Yücel'in kültür politikası konusunda görüşlerini netleştirdiği 1930'larda, "Türk Hümanizmi" düşüncesi de biçimlenmeye başlar. Osmanlının son, Cumhuriyetin ilk yıllarında hümanizm, Antik Yunan ve Latin yapıtları, klasiklerin çevirisi bağlamında tartışılmaya başlanmıştır. Ancak uluslaşma sürecinin bir parçası olarak hümanizmin ele alınması, 1930'ların ikinci yarısını bulur. Hümanizm düşüncesinin ortaya çıkışı ele alınırken, 1940'ların başlarına da uzanmak

---

[175] **age**, 106 – 107.
[176] **age**, 108.
[177] **age**, 108.

gerekecektir. Hasan Ali Yücel'in bakan olmasının ardından resmi ağızlarca da sıklıkla dile getirilen "Türk Hümanizmi" düşüncesi üzerine tartışmalar, esas olarak bu dönemde yoğunlaşmaktadır. 1939 öncesinde hümanizm düşüncesinin oluşumu incelenirken, özellikle *Yücel* ve *İnsan* dergileri dikkat çekmektedir. Hümanizme sayfalarında geniş yer ayıran dergilere 1939 sonrasında *Adımlar* dergisi de katılacak, hümanizm tartışmalarında özgün bir duruş sergileyecektir.

Aslında hümanizmi ele alan en erken yazılardan biri, Halkevleri dergisi *Ülkü*'de 1934 yılında yayınlanır. Asker kökenli bir eğitimci, aynı zamanda CHP milletvekili olan Kazım Nami Duru (1876 – 1967), 1933 yılında derginin 17. sayısında yayınlanan "*Humanisma*" başlıklı yazısında, hümanizmin Türk milletine sağlayacağı iki katkıdan söz eder: Biri hümanizmin halk edebiyatının modernleşmesine katkısı, diğeri ise bilimsel gelişmelere zemin hazırlamasıdır. Dünyanın ileri gelen edebiyatlarını Yunan ve Latin edebiyatlarının doğurduğunu söyleyen Duru, hümanizmanın getirdiği "*beynelmilliyetçiliğin*" Türk milliyetçiliği ile zıtlık oluşturmayacağını, Asyalı olmaktan çok Avrupalı olmak amacımıza uygun olduğunu da belirtir. Türk inkılabı, tüm inkılapların kaynağı olan hümanizmden beslenmelidir.[178] Ancak *Ülkü* dergisinde hümanizmi ele alan yazıların arkası gelmez. Resmi ideolojinin temsilcisi olan dergide, aynı dönemde Türk Tarih Tezi'ni destekleyen bir dizi yazının yayınlanması dikkat çekicidir.[179]

4.4.1. *Yücel*

Sayfalarında hümanizm konusuna yer verecek, hümanizm üzerine tartışma zemini oluşturacak ilk dergi, *Yücel* dergisidir. Dergi, 1935 yılında yayınlanmaya başlanır. İlk sayısında yayınladığı "*Ön Sözümüz*"de, amaçlarının gençliğin kültür ve bilgi düzeyinin yükseltilmesi için çalışmak olduğunu, bunun için de Mustafa Kemal'in devrim prensiplerinden ayrılmayacaklarını ilan eder.[180] Ancak dergi, ilk beş yıllık yayın dönemi boyunca tutarlı bir yayın çizgisi oluşturamaz. Yazar ve kurucuları arasında bulunan çevirmen ve eleştirmen Vedat Günyol'un deyimiyle, "*sağdan*

---

[178] Kazım Nami Duru, "Humanisma", **Ülkü**, Temmuz 1934, c:3, s:17, 332 – 336.
[179] Aşağıdaki yazılar 1934 – 1935 yıllarında yayınlanan Türk Tarih Tezi paralelindeki yazılara örnek gösterilebilir: Mehmet Saffet, "Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti: Eti İmparatorluğu" **Ülkü**, c:4, s:21, Kasım 1934, 164 – 172; Mehmet Saffet, "Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti ve Cihan Medeniyetlerine Hakimiyeti" **Ülkü**, c:3, s:16, Temmuz 1934, 263 – 267; Mehmet Saffet Engin, "Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti: Eti Abideleri ve Sanat Eserleri Araştırmaları Tarihçesi (1)" **Ülkü**, c:4, s:24, Şubat 1935, 418 – 426; Mehmed Saffet Engin, "Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti Eti Anıtları (Abideleri) ve Sanat Eserleri" **Ülkü**, c:5, s:29, Temmuz 1935, 355 – 364; Malik Aksel, "Türk Sanatının Garp Ressamlığına Tesirleri", **Ülkü**, c:5, s: 28, Temmuz 1935, 293 – 295.
[180] "Ön Sözümüz", **Yücel**, c:1, s:1, Mart 1935, 1.

soldan, üniversite profesörlerinden, birbirine karşıt düşüncedeki yazarlardan alınan yazılarla bir çeşit yamalı bohça niteliği taşır."[181] Derginin çizgisini net olarak ortaya koyması, ancak altıncı yılına girerken mümkün olur. Vedat Günyol, bu durumda kendisi gibi çevirmen, eleştirmen ve yazar olan Orhan Burian'ın (1914 – 1953) yayın kuruluna girmesinin büyük payı olduğunu belirtir. Orhan Burian önceleri, Cambridge Üniversitesi'nde İngiliz edebiyatı eğitimi almak üzere gittiği İngiltere'den *Yücel* dergisine yazılar göndermektedir. 1937 yılında Türkiye'ye döndükten sonra da dergide yazıları yayınlanmaya devam eder. Burian'ın *Yücel*'in yayın politikasında ağırlığını hissettirmesi, derginin 28 Şubat 1940 tarihinde Şişli Halkevi'nde düzenlediği toplantıdan sonra olur. Derginin yayın politikası bu toplantıda belirlenecek, toplantının hemen ardından yayınlanan *Yücel*'in 61. sayısında ilan edilecektir.

"Yücel Altıncı Yılına Girerken" başlıklı yazıda, Yücelcilerin belirledikleri yayın çizgisi özetlenir: *"Humanismanın arayıcılığı ile kendimizi bulmak"*. Ardından bu hedefe açıklık getirilir: *"Muasır medeniyeti yaratan zihniyetle bu memleketin tabiatını, bu milletin kültürünü işlemek ve bu suretle Türk varlığında yeni kıymetler belirtmek"*.[182] Hemen ardından, *"Müşterek Yazımız"* adlı yazıda bu yayın çizgisine açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Dünyada özgün bir sanat ve düşünce sistemi yaratan ulusların, bunu hümanizmin arayıcılığı ile başardıkları belirtilir. Bu anlamıyla hümanizm *"yeni bir görüş, yeni bir duyuş"*tur. Bir örneği taklit etmek değil, sürekli arayış içinde olmak, yüzyılların yüklediği dogmalardan silkinmektir. Arayışın hedefi ise *"asla, köke, insana gitmektir."* Batı uygarlığı, bu arayış içinde Eski Yunan uygarlığına ulaşmıştır. Çünkü Eski Yunan uygarlığı sanat ve düşünce sistemi açısından aranılanı temsil etmektedir. Hümanizm, Eski Yunan biliminde ve felsefesinde olduğu gibi insanın iradesinin ve benzerleriyle olan ilişkilerinin sorgulanmasına dayanır. "Türk Hümanizması" ise, *"Türk varlığının asıl karakterine tabi olmak, yeni Türk toplum düzeninin oluşmasına ilişkin tüm konuları yeniden gözden geçirmek"* olarak açıklanmaktadır. Avrupa uygarlığı yalnız teknik açıdan değil, düşünme yöntemi ve yaşam biçimi ile kabul

---

[181] Vedat Günyol (yay. haz.), **Orhan Burian: Denemeler, Eleştiriler**, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1993), 7.
[182] "Yücel Altıncı Yılına Girerken", **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 5.

edilmelidir. Rönesansın modern çağda ulaştığı sonuçlar anlaşılmalı ve içselleştirilmelidir.[183]

*"Müşterek Yazımız"*ın devamında, 28 Şubat 1940 tarihinde Şişli Halkevi'nde düzenlenen toplantıda yapılan hümanizm tartışması yayınlanır. Orhan Burian, Behçet Kemal Çağlar, Celalettin Ezine, Mithat Cemal Kuntay, Orhan Seyfi Orhon, Mustafa Şekip Tunç ile Hüseyin Cahit Yalçın, bu tartışmada söz alırlar. Hümanizm üzerine farklı görüşler, tartışmaya katılanlarca dile getirilir. İlk olarak, tartışmanın devamında söz almayan İsmet Rasin Tümtürk'ün, Türkçe olmadığı gerekçesiyle, *"humanisma"* yerine *"öz arayış"* ifadesini önerdiği belirtilir.[184] İlk sözü alan Hüseyin Cahit Yalçın, *"öz arayış"* ifadesinin hümanizmi tam anlamıyla karşılamadığını belirterek bu görüşe karşı çıkar. Aynı zamanda hümanizmi ifade etmek üzere kullanılan "kendimizi aramak" sözünün içeriğinin belirsiz olduğuna dikkat çekerek, öncelikle bu ifadenin açıklanmasını ister. Bunun üzerine söz alan Orhan Burian, "kendimizi aramak" ifadesi ile kastedilenin, toplumun tarihsel ve edebi açıdan incelenmesi olduğunu söyler. Burian'a göre, böyle bir arayış, Rönesans düşüncesinde olduğu gibi, tüm dogmatik düşüncelerden sıyrılarak toplumun incelenmesiyle mümkündür. Hümanist olmak, kendi aklına güvenmek, *"hiçbir dogma tanımadan köklere gitmek üzere içtimai, siyasi vs. müesseseleri ara(maktır)"*.[185]

Hüseyin Cahit Yalçın, hümanizmin anlamı konusunda Orhan Burian'a katılmadığını bildirmesine karşın, kendi hümanizm anlayışını benzer bir biçimde açıklar. Ona göre hümanizmin esas özelliği, Yunanlıların ortaya koyduğu akli felsefedir. Hümanizmin anlamı da *"objectif'i tetkik ediş ve aklın kabiliyetini kabul ediştir."*[186]

Tartışmaya bu noktada katılan Celaleddin Ezine de, Orhan Burian'ın hümanizm tanımlamasındaki "aramak" kavramına itiraz eder. Celaleddin Ezine'ye göre, hümanizm, Ortaçağın mistik dünya görüşünden, Antik Yunan'ın rasyonel anlayışına geçiş demektir. Bu nedenle sorun esas olarak "aramak" değil, "anlamak"tır. *"Hümanistler, kendilerini Eski Yunan'da ara(mışlardır.)"*[187]

---

[183] "Müşterek Yazımız", **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 6 – 7.
[184] *Gökbörü* dergisi yazarlarından olan İsmet Rasin Tümtürk, Cenap Şehabeddin'in oğludur. 1944 Irkçılık – Turancılık davasında yargılanmıştır. (Nizam Önen, **Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910 – 1944)**, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), 374.)
[185] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 8.
[186] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 9.
[187] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 10.

Celaleddin Ezine'nin ardından, Mustafa Şekip Tunç söz alır. Orhan Burian'ın "aramak" ifadesi ile anlatmak istediğinin, insanların birbirlerine, doğaya ve aynı zamanda doğanın insanlara ne gibi etkilerde bulunduğunun araştırılması olduğunu belirtir. Hümanizm, metafizik bir varlıktan çok insana, akla, ölçüye ve doğaya dönüştür.[188]

Tartışma, bu noktadan sonra Behçet Kemal Çağlar'ın söz almasıyla başka bir yöne doğru evrilir. Kendisinden önce söz alan katılımcıların görüşlerini özetleyerek söze başlayan Çağlar, ardından halk edebiyatının hümanizm ile ilişkisi konusunu ortaya atar. Halk edebiyatı konusunda eldeki bilgilerin kısıtlı ve temelsiz olduğuna dikkat çeker. "Kendimizi aramak" çalışmaları içinde, halk edebiyatının akıl ve yöntem ile araştırılması da yer almalıdır. Örneğin Yunus Emre, bir Rönesans hümanistinin Eski Yunan şairlerini araştırdığı gibi araştırılmalıdır.[189] Orhan Seyfi Orhon'a göre ise, asıl yapılması gereken, çağdaş Batı edebiyatının etkisinden kurtulmaktır. Bunun yolu da, öncelikle Batı edebiyatının tam bir klasik bilgi ile kavranmasından geçmektedir.[190]

Yücel'in manifestosunu yayınladığı 61. sayıyı izleyen altı sayıda, *"Hümanisma Münakaşaları"* başlıklı bir bölüm yer alır. *Yücel*'in hümanizm toplantısında yer alan katılımcılar, hümanizm üzerine görüşlerini bir kez daha bu yazı dizisinde dile getirirler.

Dergide, daha sonra yayınlanan hümanizm konulu yazılarda yine Orhan Burian'ın imzası görülür. Burian'ın, hümanizmin Batı Avrupa'da ortaya çıkışını anlattığı bir dizi yazısı, *"Hümanisma ve Biz"* adıyla yayınlanır.[191] Orhan Burian, kendisinin de içinde olduğu bakanlığın çeviri çalışmaları hakkında da iki yazı yazmıştır.[192] Ancak bu yazılarında yer alan görüşlerinin incelenmesi, çalışmamızın Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisine ilişkin bölümlerine bırakılacaktır.

4.4.2. *İnsan*

Yücel dergisi çevresinin kendilerini hümanist olarak tanımlayıp dergiyi bu çizgiye çekmelerinden yaklaşık bir yıl önce, benzer çizgideki *İnsan* dergisi yayınlanmaya

---

[188] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 11.
[189] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 14.
[190] **Yücel**, c: 11, s:61, Mart 1940, 16.
[191] Orhan Burian, "Hümanisma ve Biz I", **Yücel**, c:11, s: 61, Mart 1940, 71 – 72, Orhan Burian, "Hümanisma ve Biz II", **Yücel**, c:11, s: 62, Nisan 1940, 121 – 122, Orhan Burian, "Hümanisma ve Biz III", **Yücel**, c:11, s: 63, Mayıs 1940, 171 – 173.
[192] Orhan Burian, "Tercüme Mecmuası", **Yücel**, c:13, s: 76, Şubat 1941, 176 – 179, Orhan Burian, "Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri Üzerine", **Yücel**, c:21, s: 124, Şubat 1947, 140.

başlanır. Derginin önde gelen yazarları, Hilmi Ziya Ülken, Muzaffer Şerif Başoğlu, Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu'dur. İlk sayıda yayınlanan *"Maksad"* başlıklı yazıda, derginin hedefi açıklanır. Türk milleti yaklaşık iki yüzyıldır iki uygarlık arasında kararsız beklemektedir. Tanzimatta yapması gereken Rönesansını ancak yüzyıl sonra yapabilmektedir. Türk milletinin yaşadığı bu geçiş dönemi içinde, *İnsan* dergisi Türk aydınının "Rönesans bilincinden" doğmaktadır. *"Bir zamanlar biz de dünya mikyasında işler görmüştük (...) Yunan ilmini İslam aleminde genişlettik ve garba naklettik"* denilen yazıda, Osmanlı döneminin büyük kısmınınsa içe kapanık biçimde geçtiği söylenir. Bugün ise yapılması gereken batının yöntemini uygulayarak dünya uygarlığına yeniden katılmak, "kendimizi tekrar bulmaktır."[193] Görülüyor ki, *Yücel* dergisinden yaklaşık bir yıl önce, *İnsan* dergisi çevresi "kendimizi bulmak" amacıyla yola çıkmıştır.

İnsan dergisi, *Yücel*'in aksine kısa bir dönem, kesintilerle yayınlanır. Nisan 1938 – Mayıs 1939 arasında iki cilt olarak yayınlandıktan sonra, yaklaşık iki yıl yayınına ara verir. Nisan – Ekim 1941 tarihleri arasında beş sayı daha yayınlanır. Ardından yine yaklaşık iki yıllık bir süre derginin yayını durur. Nihayet Şubat – Ağustos 1943 tarihleri arasında beş sayı daha yayınladıktan sonra, yayın hayatı tamamen son bulur.

Dergide yayınlanan ilk yazısında Hilmi Ziya Ülken, artık Türk aydınlarının sistematik bir çeviri hareketi içine girmeleri gerektiğini savunur. Ülken'e göre, Tanzimat aydınları bu türden çabalara girmelerine karşın, Batı uygarlığını anlayamamışlardır. Onu yalnız teknik ve uygarlık düzeyinde görmek, esas önemli olan noktayı gözden kaçırmalarına neden olmuştur: Eleştirellik.[194] Nurullah Ataç da, *"Humanisma"* başlıklı yazısında Antik Yunan ve Latin klasiklerinin çevrilmesinin önemini vurgular. Batı edebiyatının bugünkü ürünlerine göre çok daha zayıf olmalarına karşın, klasikler Türkçeye kazandırılmalıdır. Türk edebiyatı kendi klasiklerinin olmayışının verdiği eksikliği, başka dillerin klasiklerini çevirerek gidermelidir.[195]

Derginin hümanizmi ele alan yazılarının yayınlandığı ana dönem, 1938 – 1939 yılları arasında kesintisiz bir yıl çıktığı ilk dönemidir. Bu dönemde, dergide felsefe ve edebiyat alanında yayınlanan çeviriler tanıtılır. Hümanizm özellikle edebi boyutuyla

---

[193] "Maksad", **İnsan**, c:1, s:1, 15 Nisan 1938, 1 – 2.
[194] Hilmi Ziya Ülken, "Tanzimata Karşı", **İnsan**, c:1, s:1, 15 Nisan 1938, 7 – 14.
[195] Nurullah Ataç, "Humanisma", **İnsan**, c:1, s:2, 15 Mayıs 1938, 81 – 83.

ele alınarak, halk edebiyatında hümanist izler aranır. Pertev Naili Boratav'ın halk edebiyatı, folklor ve Türk destanları üzerine yazıları yayınlanır. 1943 yılında yayınlanan son beş sayıda ise, Hilmi Ziya Ülken, Sabahattin Eyüboğlu ve Pertev Naili Boratav'ın yazıları devam etmekle birlikte, Nurullah Ataç'ın yazılarına rastlanmaz. Derginin hümanizm tartışmalarına gösterdiği ilginin de nispeten azaldığı görülür.

İnsan dergisinde hümanizm konusuna eğilen yazıların azaldığı dönemde, hümanizm tartışmalarına katılan bir dergi daha ortaya çıkar: *Adımlar*. Dergi radikal sol bir duruş sergilememesine karşın, milliyetçi çevrelerden tepki toplayacak, Mayıs 1943 – Mart 1944 tarihleri arasında yalnızca onbir sayı yayınlanmasına izin verilecektir.

4.4.3. *Adımlar*

Adımlar'ın ilk sayılarında yayınladıkları giriş yazısında da hümanizm önemli yer tutar. *Yücel* ve *İnsan* dergilerinden farklı olarak *Adımlar* dergisi, "kendimize dönüş" ya da "öze dönüş" ile anlatmak istenileni daha net biçimde ortaya koyar. *Adımlar*'ın anlayışına göre "öze dönüş", halk diline, halk sözüne, diğer bir deyişle halk kültürüne dönüştür.[196]

Adımlar dergisi çevresine göre Batı uygarlığının bugün bulunduğu nokta, yalnızca Batı'nın ürünü değildir. Bir bütün olarak insanlığın yarattığı uygarlığın en ileri noktasını temsil etmektedir bugün "Batı". Ancak Batı içinde ilerici güçler olduğu gibi, gerici akımlar da vardır. Batı'yı kendi içindeki bu ayrımlarla birlikte görmek gerekir. Hayran olunması gereken soyut "Batı" değil, Batı'daki bilimsel dünya görüşü, var olanın kavramlaştırılması, formülleştirilmesine dayanan analitik bakış açısıdır. Bilimde ulaşılan nokta, hiçbir uygarlığın tek başına üretimi değildir. Bu üretime katkıda bulunanlar arasında yalnız Antik Yunan, Latin ve Avrupa düşünürleri, sanatçıları değil, Fuzuli, Tevfik Fikret, Nasreddin Hoca, Yunus Emre de sayılır. Kültür ve insan idealinin yalnız Antik Yunan, Roma uygarlıkları ile Rönesans'ta olduğunu savunan neo-hümanizme karşı olunduğu açıklanır. Türk milletinin de yalnız kendisi için değil, tüm insanlığın ortak birikimine katkı yapacak yapıtları halk edebiyatının ürünleri, halk kitlelerinin yaşamından beslenen ürünlerdir.[197]

---

[196] "Adımlar", **Adımlar**, c:1, s:1, Mayıs 1943, 2.
[197] "Adımlar", **Adımlar**, c:1, s:1, Mayıs 1943, 2 – 3.

Aşağıdaki pasaj, *Adımlar*'ın hümanizm anlayışını açık bir biçimde ifade etmektedir:

"Tarihin seyri içinde, zamanlarına göre, insanın maddi ve manevi gelişmesine, daha hür olmasına, insan haysiyeti ile yaşamasına, genişleyen ufuklara doğru yol almasına hizmet etmiş bütün fikir, kültür ve teknik hamlelerine hayranız. Bunlar bütün milletlerin, bütün insanlığın kıymet hazinesidir. Tarih boyunca gelen, durmayan ve her yeni nesille zenginleşecek olan bu hakiki kıymet hazinesiyle insanlığımızın kıymetlendiğine inanıyoruz. Bu hakiki hümanizmaya bağlılığımızla biz de hümanistiz. Bu hakiki humanizma ile milli kültür bağları birbirinin zıtı değildir. Bu humanizma içinde biz de varız."[198]

Adımlar, ikinci sayısından itibaren üç sayı boyunca bir *"Hümanizma Anketi"*ne yer verir. "Hümanizma nedir?" ve "Bugün fikir ve kültür gelişmesinde hümanizmanın manası ve rolü ne olabilir?" sorularına verilen yanıtlardan oluşan ankete, Yunus Kazım Köni, O. Lacombe, Nurullah Ataç, Orhan Burian ve G. Rohde'nin verdiği yanıtlar yayınlanır. Beşinci sayıda Ziya Oykut, *"Humanizma"* başlıklı yazısıyla yer alır.[199] Ancak *Adımlar*'ı hümanizm tartışmalarında özgün kılan özelliklerinden biri, bir *"Hümanizma Özel Sayısı"* hazırlanmış olmasıdır. Aralık 1943 tarihli sekizinci sayı tamamen hümanizm üzerine yazılara ayrılır.[200]

Muzaffer Şerif Başoğlu, hümanizmin farklı biçimlerde yorumlandığını belirterek *Adımlar*'ın hümanizm anlayışını, ilk sayıdaki giriş yazısından yaptığı genişçe bir alıntıyla özetler. Hemen ardından gelen, *"Memleketimizde Hümanizma Yazıları"* başlıklı yazıda derginin farklı hümanizm anlayışları üzerine yorumları yer alır. İlk olarak *Yücel* dergisi ele alınır. Bu derginin, kültür sorunlarının hümanist bakış açısı ile çözümlenebileceğini savunan ilk dergi olduğuna dikkat çekilir. Yücelcilerin savunduğu "hümanizma arayıcılığı ile kendimizi bulmak" iki açıdan eleştirilir. Birincisi, burada hümanizma arayıcılığından kastedilen şey, aslında "bilimsel araştırma zihniyeti"dir. İkinci olarak "kendimizi bulmak" sözü ele alınır. Adımlar,

---

[198] "Adımlar", **Adımlar**, c:1, s:1, Mayıs 1943, 3.
[199] Ziya Oykut, "Humanizma", **Adımlar**, c:1, s:5, Eylül 1943, 164 – 166.
[200] Bu sayıda yer alan yazılar: Muzaffer Ş. Başoğlu, "Hümanizma Görüşümüz", 249 – 251; Adımlar, "Memleketimizde Hümanizma Yazıları", 251 – 254; Behice Boran, "Hümanizmanın Sosyal Şartları" 255 – 259; Zeki Baştımar, "Büyük Türk Hümanisti Tevfik Fikret", 260 – 262; W. Ruben, "Hümanizma ve İnsanlık", 263 – 265; H. Wallen, "Klasik Kültür Yalnız Birleştirici midir?", 266 – 268; Ernst Glaeser, "Klasik Öğretimli Lisede", 269 – 271.

Yücelcileri bu noktada net olmamakla eleştirir. "Asla, köke, insana" inmek ifadesinin kapalıdır, ne olduğu bilinmeyen bir "cevher", metafizik bir varlıktır.[201]

İkinci olarak, hümanizmayı milli benliğe ters düşeceği gerekçesiyle reddeden yaklaşımlar eleştirilir. Tersine, diğer kültürlerle iletişime girmenin bir kültürü daha da güçlendireceği, geliştireceği savunulur. Eleştirilen bir diğer anlayış da, yalnızca antik çağın kültür ürünlerine eğilerek günümüz Avrupasında verilen ürünlere kayıtsız kalmaktır. Avrupa'nın son yüzyıllarda geçirdiği değişmeyi bilmeden, eski çağın dil ve felsefesini incelemek, karşılaştırma yapma olanağını ortadan kaldıracaktır. Kökleri Antik Yunan ve Latin kültüründe olmasına karşın, modern Avrupa esas olarak Ortaçağ sonrasında geçirdiği değişimlerin ürünüdür. Dolayısıyla Ortaçağ sonrası Avrupa uygarlığının gelişimi de incelenmelidir.[202]

Sonuç olarak Başoğlu, hümanizmanın yalnız antik kültürün incelenmesi olarak algılanmasının toplumsal gelişmeye katkıda bulunmayacağını belirtir. Hümanizm, 14 – 16. yüzyıllarda kilise egemenliğine karşı düşünsel alanda bir başkaldırı iken, ilerici, toplumsal gelişmeyi destekleyen bir akımdır. Ancak bu yönünü kaybederek ölü dil ve kültürlerin incelenmesine saplanıp kalmıştır. Yirminci yüzyılda bu yolla toplumsal gelişmeyi desteklemek olanaksızdır. Hümanizmin akli, nesnel araştırma zihniyetini almak, günün bilimsel gelişmelerini bu çerçeveden ele almak gerekir.[203]

Behice Boran'ın *"Hümanizmin Sosyal Şartları"* adlı yazısı, hümanizmin içinde doğup geliştiği toplumsal koşullara açıklama getirmeye çalışır. İçeriği açısından yalnız *Adımlar*'da değil, genel olarak dönemin basınında yer alan çoğu yazıdan ayrılır. Boran yazısında 14. yüzyıl İtalyasında hümanizmin ortaya çıkışını kapitalizmin doğuşu ve burjuvazinin güçlenmesi ile ilişkilendirir. Hümanizm insanı merkeze alarak kilise skolastiğine karşı bireyciliği savunur. Bu bireyciliğin, artan işbölümü ile birlikte sınıf çelişkilerini güçlendiren burjuva bireyciliğinden farklı olduğunu belirtir. Hümanistler antik kültürün yanında yaşayan halk kültüründen de yararlanırlar. Başlangıçta ulusal dillerde yazarlar. Ancak hümanist araştırmalar Yunanca, Latince ve İbranice bilmeyi gerektirmektedir, bu bilgiye ulaşmak da halk

---

[201] Başoğlu, **age**, 251 – 252.
[202] Başoğlu, **age**, 253.
[203] Başoğlu, **age**, 254.

kitlelerinden değil, seçkin zümreden gelenlerin yapabileceği bir şeydir. Bu nedenle giderek feodal yöneticilerin ve kilisenin himayesine girmişlerdir.[204]

Onsekizinci yüzyılda ortaya çıkan Fransız hümanizması ise burjuva sınıfının özgürlüğünün ideolojik temellerini hazırlamıştır. Ancak bu sınıfın egemenliğini kurmasından sonra yeni düzenin savunuculuğunu üstlenmiş, halk kitlelerine cephe almıştır. Artık bu tür hümanizm anlayışı toplumsal gereksinimlerin karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. Halk kitlelerini karşısına alan anlayış aşılmalıdır. Bu çağın hümanizmi, insanlığın bugünkü sorunlarına karşı duyarlı olmalıdır. Sömürgecilerin yönetimi altındaki halkların maddi ve kültürel kurtuluşunu kendine sorun edinmelidir. Yoğun işbölümü ile bireylerin insani yetilerini öldüren iktisadi soyguna karşı durmalıdır. Bireylerin iktisadi, siyasi eşitliğini savunmalı, ırk, din, milliyet ayrımlarını reddeden bir temel üzerinde yükselmelidir.[205]

Hümanizm konusunda özgün görüşler sunan *Adımlar* dergisinin bizzat Hasan Ali Yücel'in imzaladığı kararnameyle kapatılmış olması, 1940'larda aydınlanma hareketinin trajik durumuna çarpıcı bir örnektir.

---

[204] Boran, **age**, 255 – 256.
[205] Boran, **age**, 257 – 259.

5. TERCÜME BÜROSU VE *TERCÜME* DERGİSİ'NE DOĞRU: HASAN ALİ YÜCEL'İN MAARİF VEKİLLİĞİ DÖNEMİ VE TÜRK HÜMANİZMİNİN FARKLI BOYUTLARININ İNŞASI

5.1. Dönemin Dünya Konjonktürü ve Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Milli Şef Dönemi

1938 yılı sonbaharında, Avrupa'da ve Türkiye'de önemli dönüm noktaları olarak kabul edilen gelişmeler yaşanır. Almanya'da 1933 yılında iktidara gelen Adolph Hitler (1889 – 1945), üç aşamalı dış politikasının ikinci basamağı olan *"ein Volk, ein Reich"* politikasını uygulamaya koyar. Mart ayında Avusturya'nın ilhak edilmesini (*Anschluss*), Ekim ayında Çekoslovakya'nın üç milyona yakın Almanın yaşadığı Südetler bölgesinin işgal edilmesi izler. Aynı dönemde Türkiye'de Mustafa Kemal'in hastalığı ağırlaşmaktadır. İsmet İnönü ise, Mustafa Kemal ile aralarındaki birtakım anlaşmazlıklar nedeniyle bir yıl önce, Ekim 1937'de başbakanlık görevinden istifa etmiş, Pembe Köşk'te inzivaya çekilmiştir.[205]

Mustafa Kemal'in son saatlerini geçirdiği 9/10 Kasım 1938 gecesi, Almanya'da Nazilerin Yahudilere karşı ilk kitlesel, planlı saldırısı olan *Kristallnacht* yaşanır. Yaklaşmakta olan 2. Dünya Savaşı dönemine, Türkiye "Ebedi Şef" olmadan girecektir. 41 yaşındaki Hasan Ali Yücel, bu önemli günün ertesinde, 11 Kasım 1938 tarihinde kurulan yeni hükümette Kültür Bakanlığı görevine getirilir.[206] "Milli Şef"in adıyla anılacak dönem boyunca bu görevini yürütecek, böylelikle Türkiye tarihinde en uzun süre görevde kalan Kültür Bakanı/Maarif Vekili olacaktır. Alman orduları doğuda ilerledikçe Türkiye'de de milliyetçilik akımının güçlendiği bir dönemde, ekonomik sıkıntılarla boğuşan bir köylü toplumunda aydınlanma girişimi başlatacaktır.

---

[205] Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam, Cilt: 2 (1938 – 1950)**, 5. bs. , (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985), 20.

[206] Millî Eğitim Bakanlığı; 1923'ten 27 Aralık 1935 tarihine kadar "Maarif Vekaleti", 28 Aralık 1935'den 21 Eylül 1941 tarihîne kadar "Kültür Bakanlığı", 22 Eylül 1941'den 9 Ekim 1946 tarihine kadar "Maarif Vekilliği", 10 Ekim 1946'dan 1950 yılına kadar "Millî Eğitim Bakanlığı", 1950 yılından 27 Mayıs 1960'a kadar "Maarif Vekaleti", 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra "Millî Eğitim Bakanlığı " adıyla çalışmalarını sürdürmüştür. (Bkz: http://iogm.meb.gov.tr) Bu nedenle sözü edilen tarih aralıklarında, bakanlığın o günkü adı kullanılacaktır.

İkinci Dünya Savaşı başladığında, nüfusunun yaklaşık %80'i köylerde yaşayan Türkiye'de müdahaleci – devletçi sanayileşme politikaları uygulanmaktadır. Lozan Andlaşması'na ek olarak imzalanan ticaret konvansiyonu gereği, 1929 yılına dek serbest gümrük rejimi uygulamak zorunda kalınmış ve Türkiye Büyük Ekonomik Bunalım'a savunmasız yakalanmıştır. İktisadi kargaşa ortamı, yabancı pazarlara bağımlı olan ticaret burjuvazisinin güçsüzlüğünü, etkinliklerinin maddi temelinin bir anda yok olabileceğini gösterir. Ayrıca devletin de merkez bankası ve benzeri finans kurumları aracılığıyla Türk lirasının değerini koruyacak mekanizmalardan yoksun olduğu anlaşılmıştır. Mevcut durum, bürokrasi – burjuvazi ittifakını, devletin daha etkin olduğu bir ekonomi modeli aramaya sevk eder. Bu sırada dünya genelinde de kriz, serbest piyasa sisteminin başarısızlığının ve yeni iktisadi mekanizmalara gereksinim duyulduğunun habercisi sayılmaktadır.[134]

Krizin başlangıcını izleyen ilk yıl, benimsenecek ekonomi politikasının belirlenmesi açısından bir arayış dönemi olur. Başlangıçta krizle mücadele amacı güden, devletin ekonomideki müdahale alanını genişleten bir dizi uygulamanın kalıcılığı, başka bir deyişle "devletçiliğin sınırı" üst düzey yönetici kadroları arasında anlaşmazlık konusu olmuştur. CHP içinde İş Bankası Genel Müdürü Celal Bayar'ın (1883 – 1986) öncülük ettiği bir grup, devletçi politikaların geçici bir süre için uygulanmasını, özel girişimin desteklenerek aşamalı bir biçimde liberal ekonomi düzenine geçilmesini savunmaktadır. Buna karşılık, İsmet İnönü çevresinde toplanan bir diğer grup da, devletçiliğin kalıcı bir politika olarak benimsenmesinden yanadır.[135] "Devletçilik" bu ortamda, 1931 CHP kurultayında parti programının "altı ok"undan biri olur. Ancak Mustafa Kemal'in liberal ekonomiden yana olduğu, Celal Bayar çevresinin ekonomi görüşlerine yakınlık duyduğu görülmektedir. Bu durum, 1932 yılının ekim ayında Mustafa Kemal'in hükümete müdahale ederek İktisat Vekilliği görevinde Celal Bayar'ın getirilmesini istemesiyle somutluk kazanır. 1937 yılında İsmet İnönü'nün başbakanlıktan istifa etmesine kadar gidecek anlaşmazlıklardan biri de, görünürdeki bu müdahalelerin yanında, iktisat politikası konusunda yaşanan görüş ayrılıklarıdır.[136]

Yönetici kadro arasındaki bu çekişmelere karşın, 1929 ve 1931 yıllarında yapılan düzenlemelerle ithal ikameci politikalar hayata geçirilmiştir. İthal ikamesi

---

[134] Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, 5. bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), 140 – 141.
[135] Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 – 1945)**, c:1, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 40 – 41.
[136] Keyder, **age**, 156.

uygulamaları, iktidardaki bürokrasi – burjuvazi bloğu açısından olumlu sonuçlar verecektir. 1934 yılında SSCB'deki uygulamalardan esinlenilerek Birinci Beş Yıllık Plan yürürlüğe koyulur. İthalatın kısılıp ihracatın arttırılması, 1930 ile 1938 yılları arasında Türk ekonomisinin sürekli fazla vermesini sağlar. 1932 ile 1939 yılları arasında ise, imalat sanayi üretimi iki katına çıkar, üretimin %25'i de devlet sektöründe gerçekleştirilir.[137]

Savaşın başlamasına doğru Mustafa Kemal'in ölümü, yönetici kadro içinde de önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olmasının ardından, Celal Bayar onbir hafta daha başbakanlık görevini sürdürür. Bu sırada İsmet İnönü, hükümetin ekonomi alanındaki bazı girişimleri hakkında yolsuzluk iddialarını gündeme taşımış, bu iddialara ilişkin soruşturmalar açılmıştır. Sonunda hükümetin istifa ettiği, mart ayında seçime gidilerek meclis üyelerinin yenileneceği ilan edilir. İsmet İnönü, meclis üyelerinin yenilenmesi sırasında kimi muhalifleri siyasal yaşamın dışında bırakma, kimilerini de meclis üyeliğine aday göstererek yönetime kazanma yoluna gitmiştir.[138] Böylece iktidarını pekiştirmesinin ardından beklenen ya da planlanan durum, devletçiliğin daha kararlı ve yoğun bir biçimde uygulanmasıdır. Ancak savaşın başlaması planlanan işleyişi bozmuştur. Savaş ekonomisi koşulları, İkinci Beş Yıllık Plan uygulanmasına olanak vermeyecektir. Alınan birtakım özel vergiler hem bürokrasiyle burjuvazinin işbirliğini bozmuş, hem de üretici sınıfların rejime duyduğu tepkiyi körüklemiştir. Tüm bunların sonucu, Türkiye'de sınıf dengelerinin alt üst olması olmuştur.

Hitler'in iktidara gelmesini izleyen yıllardan savaşın sonuna kadar, Türkiye'nin dış ticaretinde en büyük pay Almanya'nın olmuştur. Örneğin, 1938 ve 1939 yıllarında Almanya'nın ihracat payı sırasıyla %47,6 ve %42, ithalattaki payı ise %51,4 ve %53 olarak gerçekleşir.[139] 1933 yılından sonra, Nazilerin iktisadi planları uluslar arası serbest ticaret rejimi yerine takas ve kliringe dayalı ikili anlaşmaları koyma amacına yönelmiştir. Türk bürokratları, daha 1931'de benzer tedbirler almaya

---

[137] Koçak, **age**, 46.

[138] Meclis dışında bırakılan kişiler arasında Kılıç Ali, Şükrü Kaya, Tevfik Rüştü Aras, Hüseyin Cahit Yalçın bulunmaktadır. Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Fethi Okyar gibi kişilerin ise meclise girdiği görülmektedir. Hatta Ali Fuat Cebesoy ve Kazım Karabekir meclis başkanlığı görevine de getirileceklerdir. Şevket Süreyya Aydemir'in aktardığına göre İsmet İnönü'nün bir konuşmasında, içişlerinde gerginliği yumuşatma için yeni bir politika izlenmesinin gerekli olduğunu; Terakkiperver ve Serbest Fırka girişimlerinden doğan eski küskünlükleri kaldırmak için ciddi bir biçimde çalışmaya karar verdiğini söylemiştir. (bkz. Aydemir, **age**, 44 – 45.)

[139] Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, 5. bs. , (Ankara: İmge Kitabevi, 2001), 189.

başladıklarından, iki sistem, zaten çökmüş olan uluslararası pazarın dışında hareket etme çabalarında birleşir. Almanya ve İtalya'nın gerçekleştirdiği otoriter rejim altında hızlı sanayileşme stratejisi, kalkınma çabalarında yöntem arayışı içindeki Türk bürokratlarına esin vermektedir. Almanya ile girişilen yoğun ticari ilişki, dış politikayı da yakından etkilemiştir. Nazilere savaş sırasında büyük gereksinim duyduğu krom madeni ve buğday satılırken, karşılığında Alman silah sanayinin üretim fazlası satın alınmıştır. Alman yönetimi, Türk yöneticileri SSCB'ye karşı savaşa girmeye ikna ederek üzerlerindeki yükü hafifletmeyi başaramamışlardır. Buna karşın, Türk yöneticilerin savaşın sonuna dek sürdürdüğü "savaş dışı kalma" politikası da, Alman dış politikasının gerektirdikleriyle büyük ölçüde örtüşmüştür.[140]

Alman eksenine girilmesinin ideolojik açıdan etkisi, ülkede milliyetçiliğin ve antikomünizmin artması olmuştur. Toprak birliğine dayanan Kemalist milliyetçilikten farklı olarak, SSCB'de yaşayan Türkleri de içine alan Turan devleti kurma ülküsü, bu devlete ve onun temsil ettiği dünya görüşüne düşmanlığı da içerir. Turancı ve antikomünist propagandaya destek vermek de, Nazilerin Türkiye'yi savaşa sokma çabaları içinde yer almaktadır. Türk hükümeti, Nazi ordularının savaş alanlarında üstünlüklerini sürdürdükleri 1944 yılı başlarına kadar, Nazilerden propaganda desteği alarak güçlenen Turancıların faaliyetlerine hoşgörü göstermiştir.[141] Bu sırada söylemini milliyetçilik üzerine kuran bir tüccar – bürokrat kesimi yönetime ağırlığını koymuş, "milli kalkınma" davasının savunuculuğunu üstlenmiştir. Varlığını dış ticarette bireysel kota uygulamasının getirilmesine borçlu olan bazı üst düzey bürokratlar ve onlarla yakın ilişki içindeki küçük bir tüccar grubu, dış ticaretin denetimini ellerine alırlar. Özellikle de Almanya'dan yapılan askeri levazım alımlarının ticaretteki payı önemlidir.[142] Burjuvazi, karlılığını arttırmak amacıyla bazı sanayi dallarında da tekel oluşturma eğilimine girmiştir. Ancak, devletin gelirlerinin arttırılması amacıyla yapılan bazı düzenlemeler, bürokrasinin ekonomideki denetim gücünü arttıracak, burjuvazinin bürokrasiye duyduğu güveni zedeleyecektir. [143]

Sözü edilen düzenlemelerin en önemlisi, 1940 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanunu'dur. Kanunun getirdiği düzenlemeler hep üretimle ilgili ve savaş

---

[140] Keyder, **age**, 156.
[141] Mehmet Ali Ağaoğulları, "Aşırı Milliyetçi Sağ", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, 4. bs. , (İstanbul: Belge Yayıncılık, 2003), 204.
[142] Keyder, **age**, 142.
[143] Timur, **Türk Devrimi**, 191.

koşullarında üretimi uygun bir düzeyde tutma amacına yöneliktir. Buna göre hükümet, sanayi ve maden kurumlarında neyin ne miktarda üretileceğini tespit edebilir, üretim hedeflerine ulaşabilmeleri için işletmelere gerekli programları belirleyebilir duruma gelmiştir. Alınan tedbirleri uygulamayan ve üretim hedefini gerçekleştirmeyen işletmelere el koyulması, tazminat karşılığında özel kişilere ait maden ocaklarının devlet tarafından işletilmesi mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, tüm makinalara ve nakil araçlarına ücretli çalışma yükümlülüğü getirilebilmesi de yasallaşmıştır.[144]

Bir diğer özel düzenleme, 1942 yılında bir kez uygulanmak üzere çıkarılan Varlık Vergisi Yasası'dır. Yasa, savaş dönemi enflasyonundan yararlanarak vergilendirilmemiş büyük kazançlar elde edenlerin, servetlerindeki artışlarından devlet bütçesine pay aktarmak gerekçesiyle çıkarılır. Ancak resmen açıklanmamış olmasına karşın, verginin uygulanış biçimi, hükümetin amacının İstanbul ve İzmir'de yoğunlaşan gayrimüslim ticaret burjuvazisinin ekonomik etkinliklerini kırmak ve dış ticarette Müslüman – Türk burjuvaziye olanak sağlamak olduğunu göstermiştir.[145] İstanbul ticaret burjuvazisi, siyasi ve ekonomik anlamda liberalizmi savunması nedeniyle, "milli kalkınmacı" Ankara yönetimince "komprador burjuvazi" ile eş tutulur olmuştur.[146] Ülkede esen ideolojik rüzgarların etkisini gösteren ayrımcı uygulama, sermaye birikiminin Müslümanların eline geçmesini hızlandırmıştır. Bir yandan da Müslüman – Türk burjuvaziye, bürokrasinin ekonomi üzerindeki denetiminin artmasının, kendi çıkarlarını zedeleyebileceğini göstermiştir.[147]

Orta ve alt sınıflar için savaş yılları, hızla artan savaş durumu enflasyonu nedeniyle reel ücretlerde gerileme, seferberlik harcamalarının karşılanması amacıyla çıkarılan özel vergiler, yolsuzluk ve karaborsacılık yoluyla zenginleşen yönetici sınıflara duyulan tepki ve oluşabilecek her türlü toplumsal muhalefetin bastırılması anlamına gelir. Çalışan nüfusun büyük çoğunluğunu barındıran tarım sektöründe üretim, savaş yılları boyunca azalarak 1939 düzeyinin %40'ına kadar gerilemiştir. Türkiye, özellikle Almanya'nın ticari hakimiyeti altında, dış pazarlardan aldığının daha fazlasını satma yoluyla ihraç fazlası vererek rezervlerini arttırmıştır. Bu durum, zaten azalmış olan yerli üretimin daha da azının yurt içinde arz edilebilmesinden

---

[144] **age**, 192.
[145] Yahya S. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, 5. bs. , (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002), 262.
[146] Keyder, **age**, 158.
[147] **age**, 159; Tezel, **age**, 263.

kaynaklanan tipik bir savaş durumu enflasyonuna yol açar. Savaş enflasyonu nedeniyle, 1939 – 1945 yılları arasında fiyatlar %350 oranında artmıştır.[148] Milli Koruma Kanunu gereği, tarım ürünlerine %10 oranında vergi getirilir. Diğer yandan, enflasyonun artmasına karşın devletin alımlarda tarım ürünlerine ödediği ücret sabit tutulur. Bu durum, temel gıda ürünlerinde karaborsa oluşması sonucunu doğurmuştur.[149] Aynı kanuna dayanarak köylülerin çift hayvanlarına el konulması, bir milyon kişinin silahaltına alındığı bir dönemde tarımda işgücünü, dolayısıyla üretim miktarını düşürmüştür.[150]

Sanayi alanında üretim ise, 1939 yılında zirve noktasına ulaşmasının ardından 1945 yılına kadar sürekli düşmüştür.[151] Devletçi kalkınmanın yükü çalışanların omuzlarına yüklenirken, çıkarılan bir dizi yasayla emek sömürüsünün yoğunluğu ve sürekliliği güvence altına alınır. 1936 İş Kanunu ile grev, 1938 Cemiyetler Kanunu ile de "sınıf esasına dayanan cemiyet kurmak" yasaklanmıştır. Milli Koruma Kanunu'na göre ise işçilerin işten izinsiz ayrılmaları yasaklanmıştır. Sermaye sahiplerinin işçilere sabit çalışma saatleri getirmelerine, işçilere fazla mesai yaptırılmasına, haftasonu tatillerinin kaldırılmasına izin verilmiştir.[152] 1939 – 1943 yılları arasında imalat sanayinde reel ücretler %40 oranında azalmıştır. Kamu görevlilerinin gelirlerindeki artış da, fiyat artışının gerisinde kalmıştır. Enflasyon ve karaborsacılık, bürokrasinin alt kademe memurlarının yaşam koşullarını güçleştirmiştir.[153] Tüm bu etkenler, rejime duyulan tepki arttırmıştır.

Alman hükümeti ile ticari işbirliği, Refik Saydam hükümeti döneminde, ortak dış politikayı biçimlendiren bir anlaşma ile somutlaşır.[154] 18 Haziran 1941 tarihinde imzalanan Türk – Alman Dostluk ve Saldırmazlık Andlaşması, *"Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'ı topraklarının dokunulmazlığına ve bütünlüğüne karşılıklı olarak saygı göstermeyi ve doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, birbirlerine karşı her türlü harekattan kaçınmayı yükümlenmişlerdir"* hükmünü içermektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu, andlaşmanın

---

[148] Keyder, **age**, 154.
[149] Tezel, **age**, 260; Keyder, **age**, 154.
[150] Keyder, **age**, 155.
[151] **age**, 154.
[152] Tezel, **age**, 259; Keyder, **age**, 155.
[153] Keyder, **age**, 154.
[154] Refik Saydam, Türkiye Cumhuriyeti'nin onbirinci (25.01.1939 – 03.04.1939) ve onikinci (03.04.1939 – 09.07.1942) hükümetlerinde başbakanlık görevini yürütmüştür. (bkz. http://www.basbakanlik.gov.tr/sour.ce/index.asp?wpg=hukumetler, 10.04.2007)

mimarlarından biridir. Andlaşmanın imzalanmasından dört gün sonra, Almanya SSCB'ye savaşa ilan eder.[155] Şükrü Saracoğlu yaklaşık bir yıl sonra, 1942 yılının temmuz ayında Refik Saydam'ın aniden ölmesiyle başbakanlık görevine getirilir.

Almanların Stalingrad'da yenilgiye uğrayarak savaşta üstünlüklerini kaybettikleri 1943 yılının ocak – şubat aylarında, Müttefikler Türkiye'yi de Almanya'ya karşı savaşmaya ikna etme çabası içindedirler. Winston Churchill ile İsmet İnönü'nün 30 Ocak 1943 tarihli Adana görüşmesinde, Kahire Konferansı (22 Kasım – 26 Kasım 1943) ve Tahran Konferansı (28 Kasım – 1 Aralık 1943) sırasında bu talep dile getirilir.[156] Buna karşın Türk hükümeti fiilen savaş dışında kalma politikasını sürdürmesi, 1944 yılının Nisan ayına gelindiğinde Türkiye'nin Müttefikler ile diplomatik ilişkilerinin en alt düzeye inmesine neden olmuştur. Bu tarihlerde İngiltere ve ABD hükümetleri, Türkiye'ye yaptıkları silah ve malzeme yardımını durdurmuş durumdadırlar.[157]

Müttefiklerin tavırlarındaki sertleşme ve Almanya'nın yenileceğinin netlik kazanmaya başlamasının ardından, Türk hükümetinin Almanya ile ilişkilerinde değişim gözlenmeye başlanır.[158] Savaş sonrası oluşacak kutuplaşmanın ilk belirtileri de, aynı tarihlerde ortaya çıkmaktadır. ABD'nin Bretton Woods kentinde 44 ülkenin katılımı ile düzenlenen toplantı, bu belirtilerden biridir. 1944 yılının Temmuz ayında düzenlenen Bretton Woods toplantısı, serbest ticarete dayalı yeni bir mali ve ticari sistemin düzenlenmesine yönelik bir adımdır. Kutuplaşmanın bir diğer belirtisi, 1945 yılının Nisan ayında San Francisco'da başlayan Birleşmiş Milletler (BM) müzakereleridir. Almanya ve Japonya hükümetlerine 1 Mart 1945 tarihine dek savaş ilan etmiş olmak, BM örgütüne katılmanın ön koşulu olarak belirlenir. Türk hükümeti, gerekli sürenin bitimine beş gün kala, 23 Şubat 1945 günü Almanya ve Japonya'ya savaş ilan edecektir.[159] İzleyen yıllarda, yeni ekonomik sisteme dahil

---

[155] Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, c:1, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 444 – 445.
[156] **age**, 450 – 464.
[157] **age**, 465.
[158] Haziran ayında başlayana Normandiya Çıkarması Avrupa'da savaşın müttefikler lehine döndüğü bir süecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Nisan ayında sona eren krom satışına ilişkin Türk – Alman ticaret anlaşmasının süresinin uzatılmaması ve Hazitan ayında kamufle edilmiş Alman savaş gemilerinin Boğazlardan geçişine izin verilmemesi gibi gelişmeler de Türk yönetiminin Almanya'ya yaklaşımındaki değişimin göstergeleriydi. Hükümet aynı zamanda SSCB ile ilişkileri de geliştirme kaygısıyla, savaşın ilk yıllarında etkinliklerine müdahale etmediği Turancılara karşı sert tebirler almaya başladı. (Oran, **age**, 464 – 468.)
[159] BM Andlaşması'na göre kurucu üyeler, "01.01.1942 tarihinde yayınlanan BM Bildirisi'ni en geç 01.03.1945 tarihine kadar imzalayarak Mihver Devletlerine savaş ilan etmiş devletler olarak BM Andlaşması'nın San Francisco'da yapılan hazırlık toplantısına katılan ve daha sonra BM

olmak amacındaki Türk hükümeti, onaltı yıldır kesintisiz olarak izlenmiş olan kapalı, korumacı, dış dengeye dayalı ve içe dönük iktisat politikalarının adım adım gevşetecektir. İthalatın serbestleştirilerek büyük ölçüde arttırıldığı, dış açıkların kronikleşmeye başladığı, dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımları ile ayakta duran bir ekonomik yapı giderek yerleşecektir.[160]

1945 yılı, iç politika alanında da önemli değişmelere tanıklık eder. Tek partili Milli Şef döneminin sonunu hazırlayan gelişmeler gözlemlenir. San Francisco'da BM müzakerelerinin sürdüğü sırada hükümet, 1944 yılında kapatılan *Tan*, *Vatan* ve *Tasvir-i Efkar* gazetelerinin yayınına tekrar izin verir. Ardından İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945 tarihli ünlü konuşmasında, *"savaşın dayattığı baskılar azaldıkça demokratik ilkelerin ülkenin siyasal ve kültürel hayatında tedricen daha geniş bir yer tutacağını"* söylemiştir.[161] 1 Kasım 1945 tarihli TBMM açılış konuşmasında da, ülkenin "gerçek bir muhalefet partisine" ihtiyacı olduğunu söyleyerek, basına, siyasal derneklere, emniyet güçlerinin selahiyetlerine dair anti-demokratik yasaların kaldırılacağı ve tek dereceli seçim sistemine geçileceğini ilan etmiştir.[162] Bu sırada CHP içinde İsmet İnönü yönetimine muhalefet eden bir grup da giderek görünürlük kazanmaya başlar. Parti içi muhalefet, rejime karşı eleştirilerini ilk kez Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşülmeleri sırasında dile getirir. 7 Haziran 1945 tarihinde ise, "Dörtlü Takrir" adıyla bilinen bir önerge yayınlanır. Celal Bayar, Adnan Menderes (1889 – 1961), Refik Koraltan (1890 – 1974) ve Fuat Köprülü'nün imzaladığı bu önerge, ülkede ve partide siyasal liberalleşme talep etmektedir. Muhalefetin önde gelen bu dört ismi, 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti'nin (DP) kurulmasında öncü rolü oynamışlardır.[163]

1946 yılı, çok partili siyasal yaşama geçişin ardından iki sosyalist partinin kurulmasına da tanık olmuştur. Ancak ülkede esen "demokrasi rüzgarının" yönü, bu iki partinin kısa tarihinde kendini gösterir. 10 Mayıs 1946 tarihinde CHP, ikinci kez olağanüstü kurultaya gider. Kurultayda İsmet İnönü, Cemiyetler Kanunu'nda değişiklikler yapılacağından söz etmiştir. 5 Haziran 1946 günü ilgili yasada yapılan

---

Andlaşması'nı onaylayan devletlerdir (md.3)". Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2.cilt**, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 120.

[160] Korkut Boratav, "İktisat Tarihi 1908 – 1980", **Türkiye Tarihi 4. Cilt: Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**, 7. bs., (İstanbul: Cem Yayınevi, 2002), 340.

[161] Koçak, **age**, 553.

[162] Özgür Gökmen, **"Çok Partili Rejime Geçerken Sol: Türkiye Sosyalizminin Unutulmuş Partisi"**, Toplum ve Bilim, s:78 Güz 1998, 163.

[163] Koçak, **age**, 180 – 181.

değişiklikle "sınıf esasına dayanan cemiyet kurma yasağı" kaldırılır.[164] İsmet İnönü'nün beyanı ve yasal düzenlemelerin yapılmasıyla eş zamanlı olarak, Mayıs ayında Türkiye Sosyalist Partisi (TSP), Haziran ayında Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi (TSEKP) kurulur.[165] Hatta bu partilerden TSP, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan genel seçimlere katılır. Ancak her iki parti, aynı yılın Aralık ayında kapatılmıştır. Böylelikle yeni oluşmakta olan çok partili rejimin, sosyalist partilere kapalı olacağı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin antikomünizmin etkisine girmiş "ileri karakol" olma dönemi, bu tarihten sonra başlamıştır.

Hasan Ali Yücel, çok partili siyasal yaşama geçiş sancılarının yaşandığı sırada, 21 Temmuz genel seçimlerinin ardından kurulan yeni hükümette yer almayacaktır.

5.2. Milli Şef Dönemi Kültür Politikaları

Cumhuriyetin kurucu kadrosu, iktidarın ilk on beş yılında kültürel alanda radikal reformlar gerçekleştirmeye, aydınlanma ideolojisi çerçevesinde toplumu örgütleyerek rejimin toplumsal tabanını güçlendirmeye çalışmıştır. Bir yandan da hızla sanayileşme ve tarımda makinalaşma yoluyla üretimin arttırılması hedeflenmiştir. Ancak ekonomik kalkınma istenen hızda gerçekleştirilememiş, özellikle topraktaki mülkiyet sistemi değiştirilerek feodal kurumların çözülmesi sağlanamamıştır. Diğer yandan çalışan sınıfların ürettiği artı ürün, yaratılmak istenen ulusal burjuvaziye kaynak olarak aktarılmaya çalışılmıştır.[166]

İsmet İnönü dönemi, yönetici kesim için Mustafa Kemal'in ölümünün ardından doğabilecek bir otorite boşluğunun verdiği kaygıyla açılmıştır. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, mecliste yaptığı ilk konuşmada "devrimlerin" aynı çizgide yürütüleceğini vurgulaması da bu kaygının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.[167] Benimsenen kültür politikasının esaslarından biri, devrimin ilkelerini sürdürme yolundaki kararlılık ve bu ilkeleri benimsemiş vatandaşlar yetiştirmektir. Bu nedenle Osmanlı düzenini olumsuzlama eğilimi de güçlenir. Türk devriminin Osmanlı ıslahatçılığından kesin bir kopuş olduğu vurgusu ağırlık kazanır. Sözgelimi İsmet İnönü'ye göre, Osmanlı düzeni son yüzyıllarda gerçekleştirilen bilimsel ve

---

[164] Aynı kurultayda İsmet İnönü'nün "Değişmez Genel Başkan" ünvanı geri alınması, dört yılda bir parti milletvekilleri arasından "Genel Başkan" seçilmesi ilkesinin getirilmesi de liberalleşme eğilimleri içinde kabul edilebilir. (bkz. Gökmen, **age**, 166.)

[165] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859 – 1952)**, (İstanbul: Arba Yayınları, 1995), 697 – 704.

[166] Boratav, **age**, 331.

[167] Aydemir, **age**, 302.

toplumsal ilerlemelere kendisini kapamış, Osmanlı ıslahatçıları bile hep bu kapalı düzen içinde kalmışlardır. Oysa Türk devrimi, Türk milletinin yaşayış ufuklarında bir arayışı temsil etmektedir:

"Osmanlı nizamı son asırların fenni ve içtimai terakkilerine karşı bünyesini, tedrici olarak yükselen tekamülden uzak tutmak gayretiyle, dört duvarı kalın bir hücre içinde kalmış idi. Osmanlı ıslahatçıları hep bu hücre içinde çalıştılar. (...) Türk milletini, aradığı yaşayış ufuklarından kalın duvarlarla ayırmak tertibi içinde vuku bulan bu çırpınmalar Türk milletinin kurtuluş davası ile münasebettar olamazdı. Bunun içindir ki, Türk inkılabının hamleleri, Osmanlı ıslahat ve hatta ihtilal hareketinin devamı ve tekamülü değildir." [168]

İsmet İnönü'nün sözünü ettiği arayış, Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanlığı döneminde çağdaşlaşma, ya da sık sık tekrarlandığı biçimiyle "muasır medeniyet seviyesine ulaşma"da ifadesini bulur. İsmet İnönü döneminde ise, reformcu çizginin sürdürülmesinin bir göstergesi olarak çağdaşlaşma vurgusu daha da önem kazanmıştır. Çağdaşlaşma, yalnızca cumhuriyetin reformcu çizgiden ayrılmayacağının bir göstergesi değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın da temeli olarak kabul edilmeye başlanmıştır.[169] Maddi alandaki gelişmenin manevi alandaki dönüşümden bağımsız olamayacağını savunan bu yeni çağdaşlaşma anlayışı, Ziya Gökalp'in getirdiği hars – medeniyet ayrımına karşı çıkmaktadır. Ziya Gökalp'in hars – medeniyet ikiliği ile ifade ettiği, bir yandan yerleşik kültür korunurken, diğer yandan Batı uygarlığının ekonomik ve teknolojik gelişmişlik düzeyine ulaşılabileceği düşüncesi, yeni çağdaşlaşma anlayışına ters düşmektedir.[170]

5.3. Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili Olarak Yürüttüğü Çalışmalar

Hasan Ali Yücel, Mustafa Kemal'in ölümünün yarattığı belirsizlik ortamında Kültür Bakanlığı görevine getirilir. "Yedi yıl, yedi ay, yedi gün" süren bakanlığı boyunca yürüttüğü kültürel çalışmalar, ekonomik kalkınma hedefinin yoğun bir aydınlanma ideolojisi ile desteklenmesine yöneliktir. Bu aydınlanma ideolojisi, "Türk

---

[168] Herbert Melzig, **İnönü Diyor Ki**, (İstanbul: Ülkü Basımevi, 1946), 186'*dan aktaran* Nilüfer Öndin, **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat (1923 – 1950)**, (İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003), 86.

[169] Hasan Ali Yücel, "Kültür Meselesi", **Pazartesi Konuşmaları**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 181.

[170] Öndin, **age**, 87.

Hümanizmi" kavramı ile ifade edilir. Hasan Ali Yücel'in çeşitli vesilelerle tanımladığı "Türk Hümanizması", medeniyetin bir bütün olarak algılanmasına dayanmaktadır. Yücel, Devlet Konservatuarı'nın ilk mezunlarının diploma töreninde yaptığı konuşmada "Türk Hümanizması"nı tanımlamaktadır:

"Türk hümanizması, beşer eserine istisnasız kıymet veren, ona zamanda ve mekanda hudut tanımayan hür bir anlayış ve duyuştur. Hangi milletten olursa olsun insanlığa yeni bir düşünüş, yeni bir duyuş getiren her esere bizim yüreklerimizin besleyeceği his, ancak saygı ve hayranlıktır. Biz bu saygı ve hayranlık duygumuzu nazar bir bakışla değil, yaparak ve yaşayarak, kendimizin kılarak ifade ediyoruz."[171]

Hümanist kültür politikasının Maarifin etkinliklerindeki ilk yansıması, 2 – 5 Mayıs 1939 tarihlerinde düzenlenen Birinci Türk Neşriyat Kongresi'dir (BTNK). Çalışmamızda öncelikle hümanist kültür politikasının diğer unsurları gözden geçirilerek dönemin panoraması çizilecek, ardından BTNK ile örgütlenen çeviri çalışmaları ele alınacaktır.

5.3.1. Birinci Maarif Şurası (17 – 29 Temmuz 1939)

BTNK'nın ardından, Birinci Maarif Şurası, 17 Temmuz 1939 tarihinde *"Türk eğitim sisteminin ilkelerini ortak bir çalışmayla belirlemek amacıyla"* toplanmıştır. Esasında bir eğitim şurası toplanması 10 Temmuz 1933 tarihli yasayla kararlaştırılmışsa da, bunun gerçekleştirilmesi Hasan Ali Yücel dönemini bulacaktır.[172] Şurada ilköğretim, orta öğretim, yüksek öğretim ve meslek öğretiminde yeni düzenlemeleri içeren taslak, danışma kurulunun tartışmasına sunulmuştur. Ele alınan en önemli sorunlardan biri, kırsal kesimde halk eğitimi olmuştur.[173]

Şura sekiz alt komisyona ayrılarak çalışır.[174] Alt komisyonlardan biri olan Neşriyat Komisyonu, basım – yayın konularında hazırlanan beş yönetmeliği inceleyerek uygun görür. Bu yönetmelikler aşağıda sıralanmaktadır.[175]

---

[171] Hasan Ali Yücel, "Devlet Konservatuarının İlk Mezunlarına Diploma Verilmesi Dolayısıyla Yapılan Törende", (3 Temmuz 1941), **Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri 2. Cilt**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), 379.

[172] Rıza Zelyurt, "Milli Eğitim Şuraları", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,** c.3, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 676.

[173] Hasan Ali Yücel, "Açış Nutku", **T.C. Maarif Vekilliği: Birinci Maarif Şurası, (17 – 29 Temmuz 1939) : Çalışma Programı, Konuşmalar**, (Ankara: Maarif Vekilliği, 1939): 3 – 20.

[174] Adı geçen sekiz alt komisyon şunlardır: Plan Komisyonu, İlköğretim Talimatnameleri ve Müfredat Programları Komisyonu, Ortaöğretim Komisyonları: Talimatnameler Komisyonu / Müfredat Programları Komisyonu, Teknik Öğretim Komisyonları: Ticaret Okulları Talimatnameleri ve Müfredat Programları Komisyonu / Erkek Sanat ve Yapı Usta Okulları Talimatnameleri ve Müfredat

- Basma, Yazı ve Resimleri Derleme İşleri Kanun Tasarısı ve Yönetmelik,
- Okul Kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı'nca Bastırılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Yönetmelik,
- Özel Kişi ve Kurumlarca Yayınlanan Mecmualar İçin Bakanlıkça Yapılacak Yardımlar Hakkında Yönetmelik,
- Okul Mecmuaları Yönetmeliği,
- Türk Resim ve Heykel Sergisi Yönetmeliği.

Yönetmelikler, Kültür Bakanlığı'nın basım – yayın konularında izleyen yıllardaki çalışma alanlarını belirlemekte ve biçimlendirmektedir. Bu nedenle, Birinci Maarif Şurası'nın, Hasan Ali Yücel dönemi kültür politikası için bir yol haritası sunduğu söylenebilir.

5.3.2. Ansiklopediler

BTNK'nın ardından, bakanlığın yayın faaliyetlerine eklenen bir boyut, ansiklopediciliktir.[176] Bu durum, Kongrede toplanan ve kültür politikasına yön veren aydınların aydınlanmacı Fransız Ansiklopedistlerinden etkilenmiş olabileceklerini akıllara getirmektedir. Hasan Ali Yücel'in deyimiyle "Culture Générale", bir genel kültür birikimi ortaya koyması, belli bir konu üzerine bilginin içeriğini belirlemesi ve sınırlarını çizmesi açısından ansiklopedi önemli bir klavuz olmaktadır.

Hasan Ali Yücel, BTNK'da yayınlanması kararlaştırılan ansiklopedilerden biri olan *İnönü Ansiklopedisi*'nin önsözünde, ansiklopedinin kültür ile ilişkisi üzerinde durmaktadır:[177]

Programları Komisyonu / Kız Enstitüleri, Erkek Terzilik ve Akşam Kız Sanat Okulları Talimatname ve Müfredat Programları Komisyonu, Yüksek Öğretim Komisyonları: Ankara ve İstanbul Üniversiteleri, Siyasal Bilgiler Okulu, Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye Enstitüsü Esas ve Talebe Kabul Talimatnameleri Komisyonu / Ankara Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesiyle İstanbul Üniversitesi Fakülteleri, Gazi Terbiye Enstitüsü Şubeleri Tedrisat ve İmtihan Talimatnameleri Komisyonu, Neşriyat Komisyonu, Beden Terbiyesi ve Spor Komisyonu, Dilekler Komisyonu.
(**T.C. Maarif Vekilliği: Birinci Maarif Şurası**... : XIV – XXXV.)

[175] Çıkar, **age**, 76.

[176] Antik Yunancada "daire" ve "eğitim" anlamına gelen sözcüklerin birleşmesiyle oluşan "engkuklios pedia" sözünden gelen ansiklopedi, en kısa tanımıyla insan bilgisinin tümünün yöntemli bir biçimde düzenlenmesiyle oluşturulan bir başvuru kaynağıdır. Ansiklopedi, "bilinmesi gereken bilgiyi" ve "bilginin içeriğini" belirlemesi açısından, kültür aktarımında önemli bir kaynak oluşturur. (Bkz. "Ansiklopedi", **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, c:2, (İstanbul: Milliyet Gazetecilik A. Ş.): 861.)

[177] İnönü Ansiklopedisi'nin adı, 1951 yılında (DP döneminde) "Türk Ansiklopedisi" olarak değiştirilecek, toplam 33 cilt olan ansiklopedinin tamamlanması 1983 yılını bulacaktır. (Çıkar, **age**, 88.)

"İleri milletlerin hepsinde, insanlığın bütün bilgilerini o milletlerin ihtiyaçlarına göre ve hayat anlayışlarına uygun bir şekilde özünü çıkararak kısaltan ansiklopediler vardır. Her gün yeni bir meseleyi incelemek ihtiyacı karşısında güçlükleri gidermek için bu türlü eserlere başvururlar. Medeni hayatın doğurduğu ihtiyaçlar ve davalar ne kadar çok olursa, fertlerin bu ana kitaplara başvurma zorunlulukları da o kadar artar."[178]

Aynı önsözde Hasan Ali Yücel, ansiklopedi ihtiyacının giderilmesi için, ülkenin kendi bilim ve düşün insanlarının maddi fedakarlıklardan kaçınılmadan seferber edilmeleri gerektiğini belirtmektedir:

" (...) Bir memlekette belli bir görüşe göre bir ansiklopedi vücuda getirilebilmesi için bu ihtiyaçla beraber onun bütün maddelerini yazacak ve o memlekete has olan milli vasıfları oradan buradan alma suretiyle değil, zati incelemeler halinde tespit edecek bilim ve düşünce adamlarının da yetişmiş olması da lazımdır. Bu kadar da yeter değildir; pek büyük emek ve esaslı teşkilat isteyen bu çalışmaları sonuna varacak teşkilde devam ettirmek için, çok kereler resmi bir otoritenin mevcudiyeti ve bu otoritenin manevi yetkisiyle beraber maddi fedakarlıklardan da çekinmeyecek bir iktidara sahip bulunması lazımdır."[179]

Yücel'e göre, o tarihe dek gerekli şartlar bir arada ve aynı zamanda bulunamamış, bu nedenle milli bir ansiklopedi oluşturulamamıştır. Nihayet, BTNK'da, diğer yayın faaliyetleri içinde, milli ansiklopedi çalışmalarına başlatılması konusu da görüşülmüştür. Yücel, ulusal ansiklopedi talebinin yerine getirilmesinin, Maarif Vekaleti'nin sorumluluğu olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle BTNK'yı izleyen günlerde, 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır ekonomik koşullara karşın, ansiklopedi çalışmalarına başladıklarına dikkat çekmektedir.[180]

İnönü Ansiklopedisi'nin hazırlanması için, 1941 yılında bir program ve direktif projesi hazırlanır. Proje, görüşlerinin alınması amacıyla esere katkıda bulunacak kişilere dağıtılır, verilen yanıtlar incelenir.[181] 1942 yılında Hasan Ali Yücel'in başkanlığında bir toplantı düzenlenir ve ansiklopedinin programı hazırlanır. Programın ikinci maddesi, ansiklopedi projesinin amacını açıklamaktadır:

---

[178] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **İnönü Ansiklopedisi Cilt I**, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı), 1946, i.
[179] **age**, i.
[180] **age**, i.
[181] İnönü Ansiklopedisi Program ve Direktif Projesi, (Ankara, 1941)'*den aktaran* Çıkar, **age**, 89.

"İnönü Ansiklopedisi bütün dünyanın fikri mahsülünü, bu asır medeniyetinin ilmi zenginliğini hülasa olarak ve birbiriyle münasebetli ve ahenkli bir şekilde toplamakla beraber bilhassa Türklüğe, şarka ve İslamlığa ait malumat için en emin bir müracaat kitabı olacaktır."[182]

İnönü Ansiklopedisi'nin hazırlanmasının yanında, bir de Avrupa'da yayınlanmış bir ansiklopedinin de Türkçeye çevrilmesi kararlaştırılır. Bu eser, 1908 – 1938 yılları arasında Leiden'de İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde ve dört cilt olarak yayınlanmış olan "İslam Ansiklopedisi"dir. Hasan Ali Yücel, İslam Ansiklopedisi'nin Türkçeye çevrilmek üzere belirlenmesinin nedenini, eserin "Mukaddime" – önsöz - bölümünde anlatır. İlk olarak, eserin içeriğinden söz eder:

"İslam Ansiklopedisi, Müslümanların ilim, fikir ve sanat aleminde vücuda getirdikleri eserler ile Müslüman kavimlerin gerek asıl vatanlarına, gerek yayıldıkları yerlere ve İslam dininin girdiği bütün sahalara dair, tarih, coğrafya, etnografya, felsefe, kelam, fıkıh ve dil malumatını, veciz ve kesif bir ansiklopedi üslubu ile, yani az satır içinde çok malumat sıkıştırmak suretiyle ihtiva eden muazzam bir eserdir."[183]

Tanımdan yola çıkılarak, İslam Ansiklopedisi'nin, İslam kültür birikimi, "İslam Hümanizmi" üzerine derleyip toparlayıcı bir eser olmasından dolayı seçildiği söylenebilir. Ancak Hasan Ali Yücel, eserin önemli bir eksikliğinden söz eder: Batılı doğubilimcilerin hazırladığı bu ansiklopedi yanlışlarla doludur. Bu yanlışların kişilerin tek tek bulup ortaya çıkarmasıyla bitirilemeyeceğini belirten Yücel, bu nedenle eserin yanlışları düzeltilerek devlet eliyle Türkçeye çevrilmesine karar verdiğini belirtir.[184]

Ansiklopedinin çevrilmesi için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi görevlendirilir. 13 ciltten oluşan bu eserin çevirisinin bitirilmesi, ancak 1988 yılını bulacaktır. Hasan Ali Yücel döneminde başka ansiklopedi hazırlama girişimleri de olur. 1942 yılında *Memento Larousse* çevirisine başlanır, ancak bitirilemez. 1943 yılında da Celal Esat Arseven'in hazırladığı 5 ciltlik *Sanat Ansiklopedisi* yayınlanmaya başlanır, 1954 yılında tamamlanır.[185]

---

[182] İnönü Ansiklopedisi Programı, Ankara, 1942, s.2'*den aktaran* Çıkar, **age**, 89.)
[183] "Mukaddime", **İslam Ansiklopedisi Cilt I**, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1940.)
[184] Çıkar, **age**, 85.
[185] **age**, 89.

5.3.3. Köy Enstitüleri Deneyi

Köy Enstitüleri girişimi, hümanizmin eğitim ile ilişkisini ortaya koymak açısından tipik bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Akla güvenen, aklın her bireyde eşit olarak bulunduğuna ve insanın eğitim yoluyla dönüştürülebileceğine inanan 15. yüzyıl hümanizm anlayışını yansıtır. Köy Enstitüleri, köy öğretmenlerini yine köylülerin içinden yetiştirmek amacını taşır. Bu kitlenin Osmanlı yönetici zümresi tarafından *"Etrak-ı bi idrak"* olarak anılmış oldukları düşünüldüğünde, hümanist düşüncenin Köy Enstitüleri deneyindeki belirleyiciliği ortaya çıkmaktadır.

Köy Enstitülerinin kurulması, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile kararlaştırılır. Enstitü projesinin geliştirilmesinden önce, zorunlu ulusal ilköğretimin köylerde yaygınlaştırılması ve köylerde görevlendirilmek üzere öğretmen yetiştirilmesi konusunda bazı deneylere girişilmiştir. 1935 – 1938 yılları arasında Kültür Bakanlığı görevini yürütmüş olan Saffet Arıkan'ın bakanlık dönemi, köyde eğitime ilişkin birtakım uygulamalar yapılması nedeniyle konumuz açısından dikkat çekmektedir.

Birkaç yıl sonra Köy Enstitüleri girişimini başlatacak olan Hasan Ali Yücel ile İsmail Hakkı Tonguç da bu sırada Gazi Eğitim Enstitüsü'nde birlikte çalışmaktadırlar. İsmail Hakkı Tonguç, 1935 yılında çıktığı üç aylık Anadolu gezisinin sonucunda Saffet Arıkan'a sunulmak üzere köyde eğitime ilişkin bir rapor hazırlar. 1936 yılında uygulanmaya başlanan Köy Eğitmeni projesi, bu rapor esas alınarak oluşturulacaktır. Projeye göre askerliğini onbaşı ya da çavuş olarak yapan köylü gençler, altı aylık Köy Eğitmenliği kursundan geçirildikten sonra kendi köylerinde eğitmen olarak görevlendirileceklerdir.[186] Köy Eğitmeni deneyinin ardından 1937 yılında, kursların kurumsallaştırılması ve okul haline getirilmesi için ilk girişimde bulunulur. Eskişehir Mahmudiye ve İzmir Kızılçullu'da bulunan eğitmen kurslarının adı, Köy Öğretmen Okulu olarak değiştirilir. Okullar, 17 Nisan 1940 tarihinde çıkarılan Köy Enstitüleri Yasası'na dek bu isimle faaliyetlerini sürdürürler.[187]

Köy Enstitüleri Yasası'nın çıkarılmasında ilk adım, Enstitülerin kurulmasının I. Maarif Şurası'nda öneri olarak ortaya koyulmasıdır. Öneri, Plan Komisyonu'nda değerlendirilmesinin ardından kabul edilir. Ancak tasarının daha ilk ele alınışında itirazlar yükselir. Başta Reşat Şemsettin Sirer olmak üzere, bir grup katılımcı

---

[186] Kirby, **age**, 45.
[187] **age**, 52.

köylerde kentlerde uygulanandan ayrı bir eğitim modeli uygulanması önerisine itiraz ederler.[188] Rapora yöneltilen eleştiriler, köyler için ayrı öğretmenler yetiştirilmesi, köy öğretmenlerinin yetiştirilecekleri kurumlara kentli öğrencilerin kabul edilmemesi ve iş eğitimi ilkesinin benimsenmesi üzerinde yoğunlaşır.[189]

Köyde eğitime ilişkin raporun kabul edilmesinin ardından, tasarı 17 Nisan 1940 tarihinde yasalaşır. Ancak 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası yürürlüğe girdikten sonra da köy eğitiminde benimsenen yöntemlere ilişkin eleştiriler sürmüş, 1943 yılında toplanan II. Maarif Şurası'nda da bu eleştiriler gündeme getirilmiştir. Eleştirilerin odağında, enstitülerde uygulamaya dönük eğitim yapılması ile kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim görmesi vardır. İsmail Hakkı Tonguç'tan önce İlköğretim Genel Müdürlüğü görevini yürüten, Hasan Ali Yücel'in görevden ayrılmasının ardından Maarif Vekili olacak olan Reşat Şemsettin Sirer, yine enstitü sistemini eleştirenler arasındadır.[190]

Köy Enstitüleri 1954 yılında fiilen kapatılarak İlköğretmen Okulları'na dönüştürülürler. Ancak birtakım yapısal değişikliklerden geçirilerek enstitü eğitim sisteminin erozyona uğratılması daha erken tarihlere, Reşat Şemsettin Sirer'in Eğitim Bakanlığı dönemine denk gelmektedir. Bu nedenle Köy Enstitüleri üzerine yapılmış birçok inceleme, "1946 Yıkımı"ndan söz etmektedir. Dolayısıyla enstitü girişiminin sonlandırılması, dünyada ekonomik sistemlerin kutuplaşmaya doğru gidişiyle zamansal açıdan örtüşmektedir. Türk yöneticilerin iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye için belirledikleri konum gereği, enstitüler, Tercüme Bürosu ile birlikte, ülkede estirilen antikomünist propagandanın en çok hedef aldığı kurumların başında gelecektir.

5.3.4. Batı Müziği ve Sahne Sanatları

Batı müziği ve sahne sanatları konusunda Hasan Ali Yücel döneminde başlatılan girişimler, özellikle de bu sanat dallarında okullaşmaya ağırlık verilmesi, hümanist kültür politikasının esaslarından birini oluşturur. Özellikle okullaşma, "Batı uygarlığı"nın bu boyutunun taklit edilmekten çok, toplumsal tabana yayılması çabası olarak düşünülebilir.

---

[188] Pakize Türkoğlu, **Tonguç ve Enstitüleri**, 2.bs. , (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2000), 153 – 154.
[189] **age**, 534.
[190] **age**, 535 – 536.

Osmanlı Devleti'nden miras alınan iki kurumla yola çıkan Cumhuriyet yönetiminin, Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanı olduğu 1940 yılına dek Batı müziği ve sahne sanatları alanında sınırlı da olsa bir birikim oluşturulduğu görülmektedir. İstanbul'da bulunan Darül Elhan ve Darül Bedayi reformlardan geçirilmiş, Ankara'da bir Musiki Muallim Mektebi kurulmuş, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı bir orkestra oluşturulmuş, 1934 yılında konservatuarın kurulmasına ilişkin bir yasa çıkarılmıştır. Avrupa'dan uzmanlar getirilmiş, Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir. Ancak konservatuarın açılması 1940 yılını bulacak, tüm bu çalışmalar *"Cumhuriyetin müzik ve dramatik sanatlardaki asıl gözbebeği, asıl ayrıcalıklı çocuğu"* olarak nitelendirilen Ankara Devlet Konservatuarı'nın altyapısını oluşturacaktır. 20 Mayıs 1940 tarihinde çıkarılan 3829 sayılı yasayla, o tarihe dek yapılan çalışmalar yeniden düzenlenir: Ankara Musiki Muallim Mektebi, temsil ve müzik bölümlerinden oluşan yeni yapısıyla Ankara Devlet Konservatuarı adını alır. Öğretmen yetiştirme görevi ise Gazi Eğitim Enstitüsü'ne bırakılır.[191]

Konservatuarın programı, yasa tasarısı mecliste tartışılırken birtakım eleştirilere uğramıştır. Eleştirilerin merkezinde, batılı eserlere ağırlık verilmesinin Türk müziğini ve folklorunu geri plana ittiği savı vardır. Bu eleştirilere karşı Hasan Ali Yücel, planlanan biçimiyle konservatuarın, milli olmayan bir kuruluş anlamına gelmeyeceğini ileri sürer. Konservatuarın Türk musikisi ve garp musikisi olmak üzere iki bölüme ayrılması önerisini reddeder. Yücel, TBMM'de ilgili yasa tasarısı görüşülürken yaptığı konuşmada, uygarlığın eserlerini korumayı görev bildiklerini, bunun Türklükten ayrılmak olarak anlaşılmaması gerektiğini söyler. Çünkü Türk olmak medeni olmaya engel değildir: Türk kültürünün parçası olan her şey aynı zamanda uygarlığın da parçasıdır, bu nedenle Türk konservatuarı – garp konservatuarı gibi bir ikilik olamaz.[192]

Konservatuar ilk mezunlarını 3 Temmuz 1941 tarihinde verir. Düzenlenen diploma töreninde konuşan Hasan Ali Yücel, devletin kültür ve sanat etkinliklerini İkinci

---

[191] Katoğlu, **age**, 446 – 447.

[192] *"Biz münasebette bulunduğumuz ve icabında medeni eserlerini müdafaa etmeyi vazife bildiğimiz ileri insan camiasının kıymetlerini kabul etmiş bulunuyoruz. Bunu asla Türklüğümüzden ayrılıyoruz manasına almamalıdır. Türk olmaya medeni olmak mani olabilir mi? Böyle düşünmeyeceğiz. Biz Türküz, yalnız musikimiz değil, her şeyimiz millidir. Çünkü milliyiz ve tepeden tırnağa kadar bu cemiyetin insanı, bu tarihin insanı ve milli istikbalin insanıyız. (...) Türk konservatuarı, garp konservatuarı, bizde böyle ikilik olamaz. Bizde her şey birdir ve ancak o zaman millidir."* Hasan Ali Yücel, "T.B.M.M.'de Devlet Konservatuarı Kanunu Görüşülürken", (13 Temmuz 1940), **Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, 2. Cilt**... , 323 – 324'*ten aktaran* Çıkar, **age**, 95.)

Dünya Savaşı'nın ağır ekonomik koşullarına karşın giderek artan oranda desteklediğine dikkat çeker. Hasan Ali Yücel'in bu konuşması, dünya görüşünü, bakanlık yaptığı dönem boyunca yürüttüğü çalışmaları biçimlendiren "Türk Hümanizması" düşüncesini dile getirmesi açısından da önemlidir:

"Biz, tiyatro ve opera şeklindeki temsil sanatını, bir medeniyet meselesi halinde alıyoruz. Onun içindir ki aziz memleketimizin her vaziyette müdafaası için, her türlü fedakarlığı yapmakla uğraştığımız şu anlarda, sanatın bu şubesindeki inkişafına da, onu durdurmak değil, bilakis yürüyüşüne hız vererek devam ediyoruz. Bir gün bizim bütün insanlığın idrak edeceğine inanmış bulunduğumuz Türk hümanizmasının yepyeni bir safhası, devlet Konservatuarının bağrında doğmaktadır. (...) Müellif bizden olmayabilir, bestekar başka milletten olabilir. Fakat o sözleri ve sesleri anlayan ve canlandıran biziz. Onun için devlet konservatuarının canlandırdığı piyesler, oynadığı operalar bizimdir, Türktür ve millidir."[193]

Konservatuar 1940 – 1941 yılında ilk mezunlarını vermesiyle birlikte temsiller sahneye koymaya başlar.[194] Sahnelenecek eserlerin Türkçeye tercüme edilmeleri gerektiğinden, Tercüme Bürosu'nun çalışmaları Konservatuarı yakından ilgilendirir. Carl Ebert de iki kurumun çalışmaları arasındaki paralelliği vurgular, sanatçılara örnek olması açısından çeviri eserlerin önemine dikkat çeker.

"Konservatuar ile Tercüme Bürosu arasında sıkı bir temas kurularak, talebeye örnek olacak büyük eserlerin kısa zamanda tercüme ettirilmesine ve böylece hem gelecek günlerin Türk sahne muharrirlerine, hem de aktörlerine yüksek değerde numuneler verilmesine"[195]

Devlet Konservatuarı Kuruluş Yasası ile bir de Tatbikat Sahnesi oluşturulur. Konservatuar öğrencilerine ve mezunlarına uygulama olanağı tanıyan Tatbikat Sahnesi'nin kurulması Carl Ebert'in önerilerinden biridir. Ebert bu yolla sanatçılar arasında edinilen bilgi ve deneyimin aktarılması, gelenek oluşturulması 1942 yılında Tatbikat Sahnesi Ankara ve İzmir'de Türkçe operalar sahneye koymaya başlar.[196]

---

[193] Hasan Ali Yücel, "Devlet Konservatuarının İlk Mezunlarına Diploma Verilmesi Dolayısıyla Yapılan Törende", (3 Temmuz 1941), **Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, 2. Cilt**... , 379'*ten aktaran* Çıkar, **age**, 97.

[194] Katoğlu, **age**, 458.

[195] Çıkar, **age**, 97.

[196] Bu kuruluş 1949 yılında Devlet Operası'na dönüştürülecektir. (Gültekin Oransay, Filiz Ali, "Müzik/Çoksesli Musiki", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c:6, (İstanbul, İletişim Yayınları, 1983), 1523; Katoğlu, **age**, 448.

Müzik çalışmaları alanında ise, çoksesli Türkçe müzik yazılmasını özendirmek amacıyla 1942 yılından itibaren İnönü armağanı verilmeye başlanır. Bu ödüle ilk olarak klasik müzik bestecileri Hasan Ferit Alnar, A. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin layık görülürler. Orkestra Şefi İhsan Servet Künçer yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Armoni Muzikası, Ernst Praetorius'un yönettiği Riyaset-i Cumhur Orkestrası Ankara radyosunda haftalık canlı yayınlarla program yapmaya başlarlar. İstanbul'da ise, Belediye Konservatuarı yaylı orkestrası 1944 yılında İstanbul Şehir Orkestrası adını alır ve besteci Cemal Reşit Rey yönetiminde çalışmalar yürütür.[197]

5.3.5. Mimari, Resim ve Heykel Alanlarında Gelişmeler

5.3.5.1. Devlet Resim ve Heykel Sergileri

Önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi, 1930'larda mimari, resim ve heykel alanında okullaşma çalışmaları başlamış, Osmanlı döneminden devralınan eğitim kurumlarında bu kapsamda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Okullaşma çerçevesinde Avrupa'dan sanatçılar, bilim insanları davet edilmiş ve yeniden yapılandırılan eğitim kurumlarında bu kişilere etkin görevler verilmiştir.

Hasan Ali Yücel döneminde bu alanda gerçekleştirilen etkinliklerin belirgin yanı, özellikle sergi geleneğinin ülkede kurumsallaşmasına yönelik olmalarıdır. Resim ve heykel alanındaki devlet faaliyetlerine, her yıl düzenlenmesi kararlaştırılan bir Devlet Resim ve Heykel Sergisi eklenmiştir. Ankara Sergi Evi'nde, her yıl 31 Ekim tarihinde açılması ve bir ay sürmesi planlanan serginin birincisi 1939 yılında düzenlenir.[198] Hasan Ali Yücel, ikinci serginin açılışında yaptığı konuşmada, serginin ana fikrinin plastik sanatlar alanında çalışan sanatçıları bir araya getirmek olduğunu belirtmektedir. Yücel'e göre bütün Türk sanat ve sanatkarlarındaki farklı eğilimlere karşı tarafsız ancak bir o kadar da ilgili olunması, CHP'nin halkçı tutumunun sanat alanındaki yansımasıdır. Plastik sanatlar alanında da devlet, sanatı destekleme, koruma ve ilerletme görevine uygun olarak tedbirler almaktadır.[199]

Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ne kabul edilen eserlerin özellikleri, bir talimatname ile belirlenmiştir. Talimatnamede bu eserler; "yağlıboya, fresk, suluboya, pastel, karakalem, gravür tekniği ile yapılmış eserler, mermer, tunç ve benzeri sert

---

[197] Oransay ve Ali, **age**, 1523.
[198] Katoğlu, **age**, 478.
[199] "Hasan Ali Yücel'in Açılış Konuşması", **Güzel Sanatlar**, s:4, Mayıs 1942, 2'aktaran Öndin, **age**, 231 – 232.

maddelerden yapılmış heykeller, kabartmalar ve madalyalar" biçiminde belirlenmiştir.[200] Türk-İslam sanatına ait örneklerin sergiye kabul edilmedikleri görülmektedir.

Sergi diğer uluslardan katılmak isteyen sanatçılara da açık olmakla birlikte, düzenlenen para ödüllü yarışmaya yalnızca Türk sanatçıların eserleri kabul edilmiştir. Bütçe uygun olduğu takdirde, jürinin seçeceği eserlerin Maarif Vekilliği'nce satın alınarak resim ve heykel galerisinde sergileneceği de talimatnamede belirtilmiştir.[201]

5.3.5.2. Sanatçıların Yurt Gezilerine Gönderilmeleri ve "Yurt Sergileri"

Ankara'da bulunan Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile İstanbul'da bulunan Resim ve Heykel Müzesi, sanatçıların desteklenmesi açısından önemli olmakla birlikte, dar bir çevreye seslenir. Oysa sanat alanında da benimsendiği vurgulanan "halkçılık" ilkesi gereği, rejimin benimsediği kültür politikasını kitlelere yaymak esas amaçtır. Bu amacı yansıtan girişim, 1939 – 1944 yılları arasında gerçekleştirilen "Yurt Gezileri" ve "Yurt Gezileri Sergileri" olmuştur.

1938 yılının sonlarına doğru, CHP yönetimi sanatçıların belirli bir süre için Anadolu'ya gönderilmeleri yönünde karar alır. Amaç, çoğu Anadolu'da hiç bulunmamış olan sanatçıların Anadolu halkını ve coğrafyasını tanımalarını, halkın da sanat ve sanatçılarla temas kurmasını sağlamaktır. Böylelikle Yurt Gezilerinin milli sanat hareketine başlangıç oluşturulacağı düşünülmüştür.[202] Bir ya da iki ay gibi kısa süreler için Anadolu'ya gönderilecek olan sanatçıların, bu sırada gelir ele edecek işlerle uğraşmaksızın sanat çalışmaları ile meşgul olmaları sağlanacak, karşılığında da belirli sayıda eser istenecektir.[203] Sanatçıların çalışacakları konuları seçmede serbest bırakılacakları, ancak verecekleri eserlerin gönderildikleri yörenin özelliklerini yansıtır nitelikte olmasının şart koşulacağı belirtilmektedir.[204] Yurt

---

[200] **T.C. Maarif Vekilliği Devlet Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesi**, İstanbul: Maarif Vekilliği, 1940, md.5 *'ten aktaran* Çıkar, **age**, 79.

[201] **T.C. Maarif Vekilliği Devlet...** , md.7 *'den aktaran* Öndin, **age**, 225 – 226.

[202] "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sanat Sahasında Aldığı Mühim Kararlar", **Ar Dergisi**, sayı: 20 – 21, Ağustos – Eylül 1938, s. 27 – 28 *'den aktaran* Öndin, **age**, 108.

[203] I. Yurt Gezisinde 4 resim, II. ve III. Yurt Gezilerinde 6 resim, IV. Yurt Gezisinde 6 resim ve 1 – 2 metre uzunluğunda kompozisyon, V. ve VI. Yurt Gezilerinde 10 resim ve 1,5 – 2 metre uzunluğunda kompozisyon (bkz. Öndin, **age**, 109.)

[204] Cumhuriyet dönemi sanatçılarının eserlerini inceleyen Nilüfer Öndin, yurt gezisine çıkan sanatçıların Anadolu'daki toplumsal yapı ve ekonomik koşullar hakkında anılarında yer alan gözlemlerinin çalışmalarına yansımadığı tespitinde bulunur. Bu duruma ilişkin olarak sanatçıların çoğunun aynı zamanda devlet memuru vurgulayan Öndin, 29 Haziran 1941 tarihinde Ulus

gezisine gönderilecek sanatçıların seçimi, ilk yıl Güzel Sanatlar Akademisi'ne bırakılır. İzleyen yıllarda ise CHP temsilcileri de seçici kurulda yer almışlardır.[205]

CHP'nin hazırladığı program gereği, Yurt Gezileri altı yıl düzenlendikten sonra 1944 yılında son bulmuştur. Yurt Gezilerine çıkan sanatçıların eserleri, Yurt Gezisi sergilerinde izleyicilere sunulur. Bu sergilerinin ilki 23 Mart 1939'da, "Birinci Resim Müsabakası Sergisi" adıyla Ankara Halkevi'nde açılmıştır. Ancak eserler arasında herhangi bir derecelendirme yapılmamış, serginin sonunda eserlerin çoğu Maarif Vekaleti ve CHP ya da Halkevleri tarafından satın alınmıştır. İkinci Yurt Gezisi Sergisi, 31 Ekim 1939 tarihinde Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile birlikte; Üçüncü Yurt Gezisi Sergisi 31 Ekim 1940 tarihinde İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile birlikte açılır. Yurt Gezisi sergilerinin dördüncüsü, Halkevleri'nin kuruluşunun onuncu yıldönümü nedeniyle Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nden ayrı olarak, 25 Şubat 1942 tarihinde düzenlenir. Dördüncü sergide, dört yıla ait tüm eserler sergilenir. Sergilenen eserlere ilişkin bir katalog da hazırlanır. Altıncı ve sonuncu sergide ise, benzer bir uygulamaya gidilerek altı yılın tüm eserleri izleyiciye sunulur. Serginin katalogu, "Cumhuriyet Halk Partisi Resim Sergisi 1944" adıyla yayınlanır. Yurt Gezisi Sergileri yapıtları, 1944 yılından sonra, ellişer yapıttan oluşan kümelere ayrılarak çeşitli Halkevlerinde sergilenir.[206] Bir kısmı yine CHP ve Halkevleri'nce satın alınır.[207] Ancak bu resimlerin çoğu, izleyen yıllarda ilgisizlik ve bakımsızlık nedeniyle yitirilmiştir.[208]

5.3.5.3. Halkevleri Sergileri

Halkevleri üzerinde ayrıntılı olarak durduğumuz bölümde de belirtildiği gibi, bu kurumların bünyelerindeki dokuz şubeden biri Ar (Sanat) Şubesi'dir. Sergileme

---

Gazetesi'nde yayınlanan bir habere dikkat çekmektedir. Habere göre "CHP ressamlarımızın her türlü zaruri masrafını temin etmiş ve kendilerine yolladığı birer mektupla bu seyahatin maksat ve gayelerine işaret ederek, bazı direktifler vermiş ve sanatkarlarımızın bu işi aynı zamanda milli bir vazife bilerek çalışmalarını temenni etmiştir." (bkz. Öndin, **age**, 113.)

[205] **"CHP Genel Sekreterliği'nin Sanatkarlarımızı Himaye İçin Çok Güzel Bir Teşebbüsü: 10 Ressamımız Yurt İçine Gönderiliyor"**, Ulus Gazetesi, 29 Haziran 1941 *'den aktaran* Öndin, **age**, 109.

[206] Öndin, **age**, 238 – 239.

[207] Katoğlu, **age**, 478 – 479.

[208] Hasan Ali Yücel'in tasfiye edildiği dönemde, onun kültür alanında gerçekleştirmek istediği çalışmalar da aynı sona uğrayacaktır. Yine Nilüfer Öndin'in ressam Malik Aksel'den (1903 – 1987) aktardığına göre eserler önce Ankara Atatürk Lisesi konferans salonu bitişiğinde bir odaya üst üste yığılır, ardından Tatbikat Sahnesi'nin üst katında bir odaya, bir kısmı da tiyatronun koridorlarına konur. CHP Genel Sekreteri Tahsin Banguoğlu, parti adına bu eserleri satın almak ister ancak gerekli parayı bulamaz. Ardından Ankara Halkevi'nin çatısına taşınan resimlerin çoğu burada yağmur sularının etkisiyle bozulur. Sahipsiz durumdaki eserlerin bir kısmını şahıslar alıp götürür. Bugün dahi resimlerin son kalıntılarının nerede olduğu belli değildir. (bkz. Öndin, **age**, 115 – 116.)

etkinliklerinin yurt çapında yaygınlaştırılması amacıyla, 1939 yılı sonlarında bu şubelerin sergiler açması, hatta sergi çalışmalarının Halkevlerinin öncelikli çalışma alanlarından biri haline getirilmesi kararlaştırılır. Kararın gerekçesi, sanata yeteneği olan gençleri desteklemek, halkın *"doğuştan mevcut olan sanatseverliğini ve zevkini şuurlu ve aktif hale getirmektir."* Sergilerin yanı sıra, her Halkevi yöresindeki yetenekli gençlere resim araç gereçlerini gerekirse bedava sağlayarak onların çalışmalarını mümkün kılmakla görevlendirilmiştir.[209]

Halkevleri sergileri için hazırlanan talimatname, tüm Halkevlerinin her yıl şubat ayında, yerel amatörlerin eserlerinin katılacağı bir sergi düzenlemesini öngörür, sergilenecek eserlere konu sınırlaması getirilmediği belirtilir. Her yıl Mayıs ayında Ankara Halkevi'nde Halkevleri Umumi Resim Sergisi düzenlenecek, tüm Halkevlerinin derece alan eserleri bu sergiye katılacaktır. Ankara'daki sergide ödüle layık görülen eserler ödül karşılığı CHP tarafından hediye olarak kabul edilecektir.[210]

Böylelikle 1940 yılında düzenlenmeye başlanan Halkevleri sergileri ile yerel düzeyde sanata ilginin uyandırılmasına çalışılmıştır.

5.3.6. "Dil Devrimi": Dilde Arılaştırma / Özleştirme Çalışmaları

"Dil Devrimi", cumhuriyetin yönetici kadrosunun gerçekleştirmek istediği en köklü dönüşümlerden biridir. Dilde gerçekleştirilmek istenen dönüşüm, iki temel üzerinde yükselmektedir: İlk aşama 1928 yılında gerçekleştirilen Alfabe Reformu'dur. İkinci aşama ise, konuşma ve yazı dilinden Arapça, Farsça kökenli kelimelerin çıkarılması, bu kelimelerin Türkçe karşılıklarının dile yerleştirilmesi girişimidir. Altı yüz yıllık Osmanlı yönetimi boyunca bilim ve felsefe dili olarak Arapçanın benimsenmiş olması, bu alanda Türkçenin kelime dağarcığının kısır kalmasına yol açmıştır. Edebiyat dili olarak ise yönetici zümre yine Arapçanın yanında Farsçayı kullanmış, Türkçe yalnız halkın günlük konuşma dilinde ve halk edebiyatında yaşamıştır. Ulusal sınırlar içinde homojenleştirilmesi hedeflenen, kullanımını zorunlu kılınan bu dil, yüzlerce yıllık ihmal edilmişliği nedeniyle, özellikle felsefe ve bilim terimleri açısından fakir durumdadır. Arapça ve Farsça kelimeleri dilden temizlemek amacıyla, kelime tarama ve derleme çalışmalarının yanında, Türkçe terim türetme çalışmaları da bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

---

[209] Öndin, **age**, 236.
[210] **age**, 237.

Dil Devrimi genellikle cumhuriyet rejiminin halkçılık ve ulusçuluk anlayışının dildeki yansıması olarak değerlendirilmektedir. Edebiyatçı ve edebiyat tarihçisi Cevdet Kudret Solok'a göre, halkın yüzyıllarca konuştuğu dilden ayrı, yapma bir dil kullanan Osmanlı yöneticilerinin Türkçenin yoksullaşmasına neden olduklarını savunmaktadır.[211] Dilbilimci Berke Vardar'a (1934 – 1989) göre ise dil, her şeyden önce kavramlarıyla bir dünya görüşünü yansıtır. Bu nedenle Arapça ve Farsça kelimelerin dilden çıkarılması, aslında bu dillerin ait olduğu İslami kültürden uzaklaşmak amacını taşımaktadır.[212]

Cevdet Kudret, Türkçenin yazı dilinde kullanılmaya başlanmasını Tanzimat döneminde gazetelerin yayınlanmaya başlamasına – başka bir deyişle matbaanın yaygın biçimde kullanılmaya başlanmasına – bağlamaktadır. Türkçede karşılıkları bulunan yabancı sözcüklerin atılması ve konuşma dilinin yazı dili durumuna getirilmesi 1911 yılından sonra Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'in çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak devlet gibi bir merkezi otoritenin bu çalışmalarda eşgüdümü sağlaması, oluşturulan yeni ulusal dilin ülke çapında vatandaşlar arasında kullanımının yerleştirilmesi bireysel çabaları aşmaktadır.[213] Cevdet Kudret'in sözünü ettiği merkezi otorite ile eşgüdüm sağlanan dilbilim çalışmaları esas olarak 1932 yılında kurulan Türk Dilini Tetkik Cemiyeti ile başlatılmıştır. Dilde sadeleştirme, arılaştırma ya da özleştirme olarak adlandırılan bu çalışmalar, aynı zamanda 1928 yılında alfabenin değiştirilmesiyle de bütünlük göstermiştir.

Dilde sadeleşme çalışmalarının önemli bir boyutunu terim çalışmaları oluşturmaktadır. Kültür Bakanlığı'nın terim çalışmaları konusunda izlenen yöntem, terimlerin önce fakülte ve yüksek okullarda hazırlanması, üniversitede kurulan bir komisyonca karşılaştırılıp düzenlendikten sonra TDK'da hep birlikte yeniden gözden geçirilmesi biçimindedir. Bu çerçevede, 1941 yılında biri hukuk, diğeri dilibilim olmak üzere iki komisyon çalışması yürütülür. Aynı yıl bir de Coğrafya Kongresi düzenlenir.

6 Haziran 1941 tarihinde toplanan Birinci Coğrafya Kongresi, çalışmalarını üç komisyona ayrılarak yürütür.[214] Komisyonlarda, ilk, orta ve lise müfredat

---

[211] Cevdet Kudret, "Halkçılık Açısından Dil Devrimi", **Dilleri Var Bizim Dile Benzemez**, 2. bs. , (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1986), 99 – 110.
[212] Berke Vardar, **Dil Devrimi Üstüne**, (İstanbul: Yankı Yayınları, 1975), 75.
[213] Kudret, **age**, 106.
[214] Program ve Ders Kitapları Komisyonu, Terim Komisyonu, Türkiye Coğrafyası Komisyonu

programları ile ders kitapları, coğrafya terimleri ve coğrafi isimlerin yazılması, Türkiye Coğrafyası'nın ana hatları ve yerlerin adlandırılması üzerine çalışmalar yapılır.[215]

1941 yılında üniversitelerde oluşturulan komisyonlardan ilki, 7 Temmuz 1941 günü toplanan Gramer Komisyonu'dur. Komisyon, Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Türk Dili Doçenti Tahsin Banguoğlu'nun[216] hazırladığı "Ana Hatlarıyla Türk Grameri" adlı gramer kitabını değerlendirmek üzere toplanır. Hasan Ali Yücel Banguoğlu'nu bir yıl önce bu kitabı hazırlamakla görevlendirmiş, 1940 – 1941 ders yılında da öğretmenlerin ve uzman kişilerin kullanımına, öneri ve eleştirilerine sunmuştur. Gramer Komisyonu ilk toplantısında bu görüşler doğrultusunda, kitabı okullarda okutulmak üzere kabul etmiştir.[217]

İkinci komisyon toplantısı ise, İstanbul Üniversitesi'nde yapılan hukuk terimleri komisyonunun toplantısıdır. Fakülteler tarafından hazırlanan terimleri düzenlemek üzere yapılan toplantılara Hasan Ali Yücel de katılır. Toplantıda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ali Fuat Başgil ile görüşen Hasan Ali Yücel, özellikle hukuk terimlerinin düzenlenmesinde güçlük çekildiğini görür. Çünkü hukuk dili, fen ya da tıp fakültelerinde kullanılan dilden farklı olarak günlük yaşamın içindedir, Ali Fuat Başgil'in deyimiyle *"kanunun dili (...) millet camiasının dilidir ve öyle olmak lazımdır. Çünkü kanun insanlara meram anlatmak için yapılır. Binaenaleyh hitap ettiği insanların diliyle yazılması lazımdır."*[218]

Ali Fuat Başgil, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndan (Anayasadan) başlayarak tüm kanunların dilinin değiştirilmesi talebini Hasan Ali Yücel'e iletir. Hasan Ali Yücel, ilk olarak 1942 yılında anayasanın dilinin sadeleştirilmesi için bir komisyonlara tasarı hazırlatır, ancak bir sonuç alınamaz. 1944 yılı Kasım ayında CHP Meclis Grubunda, anayasanın dilinin sadeleştirilmesi için bir komisyon kurulmasına karar verilir. Bu komisyonun hazırladığı anayasa tasarısı, 1945 yılının Ocak ayında mecliste kabul edilir.[219]

---

[215] **T.C. Maarif Vekilliği Birinci Coğrafya Kongresi, 6 – 21 Haziran 1941, Raporlar, Müzakereler, Kararlar**, (Ankara: Maarif Vekilliği, t.y.), 8 – 10*'dan aktaran* Çıkar, **age**, 100.

[216] Tahsin Banguoğlu Haziran 1948 – Mayıs 1950 yılları arasında CHP iktidarının son Milli Eğitim Bakanı olacaktır.

[217] Çıkar, **age**, 99.

[218] **age**, 100.

[219] **age**, 101.

5.3.7. Eski Eserler ve Müzeler

Anadolu topraklarına yayılmış eski eserlerin ortaya çıkarılması, korunması ve ortak kültür mirası ile paylaşıma açılması, ortak dünya mirasının benimsenmesine dayanan "Türk Hümanizmi" için üzerinde durulması gereken konulardan biri olmuştur. Hasan Ali Yücel, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Eski Yunan'ın sömürgeleri bilinen ve kendilerini onların torunları sayan insanlardan aldığımız toprakların altında ve üstünde bizim olan eski Yunan eserlerini, bugünkü medeniyetimizin bütün dünyanın istifadesine açık malları belliyoruz."[220]

Eski eserlerin tespit ve tasnifi, korunması ve müzeler oluşturulması konusundaki çalışmalarda Halkevleri önemli yer tutar. Türk Tarih Kurumu, özellikle Türk Tarih Tezi gibi kuramsal tarih alanındaki çalışmalar yapan merkez konumunda iken, Tarihi eserlerle ilgili arkeolojik çalışmalar için Halkevlerinin kullanilması öngörülmüştür. 1932 yılında kurulduğunda "Müze ve Sergi Şubesi" olarak adlandırılan kol, 1939 yılında "Tarih ve Müze Şubesi" adını alır. Bu şubelerin etkinlik alanları, CHP Halkevleri Örgeneği (CHPHÖ) madde 71 – 73 ve CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi (CHPHÇT) madde 113 – 117'de belirlenmiştir:[221]

- *Yayınlar, konferanslar ve paneller aracılığıyla tarihsel değerleri halka tanıtmak,*
- *Yerel tarihsel kalıntıların derlenip toplanması için çalışmak,*
- *Halkevi civarında bulunan tarihi eserlerin korunmasına katkıda bulunmak,*
- *Mevcut müzeleri desteklemenin yanı sıra yenilerini açmak,*
- *Yayınlar, sergiler ve konferanslar yoluyla Türk folklorunun ve etnografyasının değerli ürünlerini korumak ve tanıtmak,*
- *Bulunan ve derlenen tarihi kalıntıların bir katalogunu çıkarmak.*

Tarih ve Müzecilik şubelerinin çalışmaları, Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olmasının ardından yapılan ilk CHP Kurultayı'nda programda da yer bulur. 29 Mayıs 1939 tarihinde yapılan CHP 5. Büyük Kurultayı'nda kabul edilen programın konuya ilişkin 47. maddesi'nde; *"Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetteki tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemmiyet verilecek ve*

---

[220] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:5, s:39 – 40, 19 Mart 1945: III.
[221] Şimşek, **age**, 86 – 87.

umumiyetle eski eserlerin tasnifine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazasına itina olunacaktır." ifadesi yer alır.[222] Ardından, Halkevleri Tarih ve Müze Şubelerinin amaçları sıralanır:

"Mahalli ve milli tarihle umumi tarih konuları üzerinde yazılar, konferanslar, sergiler vasıtasıyla halk kitlelerine bilgiler vermek, mahalli tarih hakkında yapılan araştırma ve incelemeleri ve ele geçen bilgileri yayımlamak, resmi makamlarla, eğer varsa, çevrelerindeki müzelerle temas ve işbirliği yaparak bölgelerindeki eski eserlerin korunmasına yardım etmek."[223]

Ancak bu önemli görevleri üstlenen Halkevleri Tarih ve Müze Şubelerinin yaygınlık kazandıklarını söylemek güçtür. 1939 yılından 1944 yılına dek geçen beş yıllık süre zarfında, çalışmakta olan 405 Halkevi içinde Tarih ve Müze Şubesi kurulmuş olanların sayısı 90'dır.[224] 1944 tarihinde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kurularak, bu alanda kurumsallaşmanın arttırılması hedeflenmiştir.

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kurulmasından bir yıl sonra, 16 Şubat 1945 tarihinde Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Kurulu toplanır. 12 müzecilik uzmanının katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda, önemli kültür varlıklarının zaman ve gider tasarrufuyla kapsamlı onarımlardan geçirilmeleri ve korunmaları görüşülür.[225]

Kurula Hasan Ali Yücel başkanlık eder. Açılış konuşmasında, memleketteki eski eserlerin korunmasının ve elden geldiğince tanıtılmasının, millete ve bütün insanlığa karşı başlıca ödevleri olduğunu söyler. Yücel'e göre, yapılan arkeolojik çalışmalar Anadolu'nun her zaman dönemine göre ileri insan toplulukları yaşadığını göstermektedir. Bunları korumak ve tanıtmak hem milli bir görev, hem de insanlık görevidir.[226]

Hasan Ali Yücel, Müze İşleri'nde çalışan devlet memurlarını nicelik ve niteliksel açıdan arttırdıklarını belirtmektedir. İçinde bulunulan yılda, Kültür Bakanlığı teşkilatında çalışan memur sayısı, 1929 – 1934 dönemine oranla iki katına

---

[222] Sümer Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c.6, (İletişim Yayınları: İstanbul, 1985): 1466.
[223] **age**, 1466.
[224] **age**, 1466.
[225] **T.C. Maarif Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü: 1943 – 1944 Yılları Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün Genel Durumu**, Ankara, Maarif Vekilliği, 1945 *'ten aktaran* Çıkar, **age**, 109.
[226] Atasoy, **age**, 1467.

çıkarılmıştır. Ankara'da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi ile İstanbul'da Edebiyat Fakültesi'nde yetişen gençler, müzelerin kadrolarına girmekte, kadrodaki yüksek mimarların sayısı da arttırılmaktadır. Kazılar artık Türk uzmanlarca yürütülmektedir.

Toplanan eski eserler sayıları arasında da bir karşılaştırma yapar: Osman Hamdi Bey'in 1881 yılında eski eserleri toplamaya başlamasından 1923 yılına kadar, bir araya getirilen eski eserlerin sayılı yaklaşık 109.000'dir. 1923 – 1943 yılları arasında ise 759.000 eski eser toplanmıştır. Bakanlık, kapatılan tekke ve zaviyelerden 9363 nadir eser toplamış, tasnif ederek müzelere yerleştirmiştir. Yalnızca Konya'da açılan Mevlana Müzesi'nde on 17.000 eser vardır. 1934 yılında müze haline getirilen Topkapı Sarayı'nda Ayasofya, Bizans ve Osmanlı Eserleri Müzesi oluşturulmuştur. Yazılı eserler bakımından önemli bir olay da Adalet Bakanlığı ile yapılan anlaşma uyarınca 1909'dan önceki mahkeme sicillerinin 1941 tarihinden Milli Eğitim Bakanlığı emrine verilerek müzelere alınmasıdır. Yazı tarihi açısından önemli sayılan Hattat Kamil Efendi Koleksiyonu da bakanlıkça satın alınarak müzeye verilmiştir. Bütün bu çalışmaları sıraladıktan sonra, hepsinin ardında yatan amacı da vurgular:

"Bütün bu düşünceler ve dilekler bir ülküde toplanıyor: Türkiye'yi, hatta açık havasında bir büyük müze haline getirmek. Kendimiz ve hariçten gelecek insanlar, vatanımızın binlerce yıldan beri en ileri medeniyetlere kucak açtığını görecekler ve insanlığın yaratabildiği en kıymetli eserlerin bir kısmını burada tanıyacaklardır. Bahtiyar Türkiye'nin toprakları altında ve üstünde göstereceğimiz gayretler, bu ülkünün gerçekleşmesinde en verimli bir müessir olacaktır."[227]

5.3.8. Kütüphaneler ve Kütüphanecilik

1932 – 1950 yılları arasında, ülke çapında halk kütüphanesi işlevini büyük ölçüde Halkevi kütüphaneleri yerine getirmiştir.[228] Kütüphane oluşturma çalışmaları, Halkevlerinin dokuz şubesinden biri olan Kütüphane ve Yayın Şubesi'nce yürütülür.

CHPHÖ'de Kütüphane ve Yayın Şubelerinin başlıca görevi, halkevinde kütüphaneler kurmaktır:

---

[227] Atasoy, **age**, 1467.

[228] Halk kütüphanelerinin Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyıl başlarında, demokratik, sosyalist düşüncenin yaygınlaştığı bir dönemde ortaya çıktığını belirtmek yerinde olacaktır. Halk kütüphanesi düşüncesinin özünde, toplumların yarattığı kültür verilerinden yararlanmak isteyen, fakat bunları kendi başına elde edecek parası ya da bilgisi olmayan insanlara yardım etme amacı yatmaktadır. (Baysal, **age**, 1312.)

"Kütüphaneler halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca etkendir. Bu sebeple her halkevinin bulunduğu yerde bir kütüphane, bir okuma odası bulunmak, Halkevi'nin ilk kurulma şartlarından sayılır. Kendi yeri elverişli oldukça burada bir kütüphane, bir okuma odası ayrılır. Yeri elverişli olmayan ya da ödeneği yetmeyen yerler, bir kitap odası ya da rafı olsun bulundururlar. Halkevleri kendi kütüphanelerini ve okuma odalarını kendi tesislerinden ayrı yerlerde de açabilirler. Bulunduğu şehirde halka açık bir kütüphane bulunsa dahi her Halkevi yine kendi kütüphanesinin temelini kurar ya da kuruncaya kadar elde bir başka kütüphane varsa onu korur. Her halde kütüphaneyi bir gereklilik bilir ve bunu herkes için bir gereklilik haline getirir."[229]

Halkevleri Yayın ve Kütüphane Şubeleri, civar köylerde de kütüphaneler, okuma odaları kurmakla, özellikle köylere hizmet veren seyyar kütüphaneler oluşturmakla görevlendirilmiştir. Güzel diksiyonu olan okuyucular bularak toplu okuma etkinlikleri düzenlemek, bir diğer görevdir. Halkevlerinin kuracakları kütüphanelere hangi kanallardan kitap sağlayacakları da belirlenmiş, kitapların kütüphaneye alınmadan önce sıkı bir denetimden geçirilmesi öngörülmüştür. Buna göre kütüphanelere yerleştirilecek kitapları; Hükümet ve hükümet kuruluşlarından, Parti Genel sekreterliğinden, Halkevi bütçesinden satın alma yoluyla, bağışlar yoluyla edinmelerine izin verilmiştir.[230]

Ulusal kültür yaratma amacıyla hareket eden cumhuriyetçi kadroların oluşturmaları gereken kurumlardan biri de "Milli Kütüphane"dir. Ulusal kitaplıklar, ülkelerinde yayınlanan tüm yayınları ve ülkeleri ile ilgili yurtdışında yayınlanan yapıtları toplayıp düzenleme hizmeti sunan kurumlardır. Batı Avrupa ülkelerindeki ilk örneklerine bakıldığında, ulusal kitaplıkların uluslaşma sürecinde kurulmaya başlandıkları, birer "ulusal bellek" işlevi gördükleri söylenebilir.[231]

Türkiye'de Milli Kütüphane'nin kurulması çalışmaları, uluslaşma sürecinin bir parçasını oluşturur. Ancak 1946 yılı gibi geç denebilecek bir dönemde çalışmalara başlandığı görülmektedir. İlk olarak Milli Eğitim Bakanlığı Yayımlar Müdürlüğü'nce "Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu" kurulur. 15 Nisan 1946 tarihinde büroda yapılan bir törenle Mehmet Emin Yurdakul'un iki kitabının raflara konmasıyla Milli

---

[229] CHPHÖ md. 62 *'den aktaran* Şimşek, **age**, 85.
[230] CHPHÇT md. 91 *'den aktaran* Şimşek, **age**, 85.
[231] Baysal, **age**, 1310.

Kütüphane kuruluş çalışmaları başlar. Kuruluş çalışmaları, Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu Şefi Adnan Ötüken öncülüğünde yürütülmüştür. Ancak Hasan Ali Yücel döneminde başlayan bu girişim onun döneminde bitirilememiş, kütüphane 16 Ağustos 1948 tarihinde açılabilmiştir.[232]

[232] **age**, 1310.

6. TERCÜME BÜROSU

6.1. Hasan Ali Yücel Dönemi Çeviri Çalışmaları ve Hümanizm

6.1.1. Birinci Türk Neşriyat Kongresi: (2 – 5 Mayıs 1939)

Yukarıdaki bölümlerde ele alındığı gibi, Hasan Ali Yücel, henüz Maarif Vekili olmadığı dönemlerde vekaletin çeviri ve yayın çalışmaları konusunda birtakım gözlemlerde bulunmuştur. Bu gözlemlerinde vurguladığı temel nokta, vekaletin sözkonusu alanlardaki çalışmalarının düzensizliği ve yetersizliğidir. Maarif işlerinin yönetimine getirilmesinden yaklaşık altı ay sonra bir yayın kongresi düzenlemesi, çeviri ve yayın alanındaki bu düzensizlikten doğan zaman, para ve emek kaybının önüne geçme çabası olarak düşünülebilir.

1 Mayıs 1939 günü, alfabe reformunun onuncu yıldönümü dolayısıyla On Yıllık Neşriyat Sergisi, Ankara Sergievi'nde açılır. Ertesi gün, Birinci Türk Neşriyat Kongresi (BTNK) İsmet İnönü Kız Enstitüsü Konferans Salonu'nda toplanır. Serginin açılışında Başvekil Refik Saydam, CHP Genel Sekreteri Fikri Tüzel, milletvekilleri, elçiler, yayınevi temsilcileri ve BTNK'ya katılmak üzere Ankara'ya gelen kişilerin de hazır bulunduğu bir tören düzenlenir.

Açılış konuşmasını yapan Hasan Ali Yücel, kongrenin toplanmasındaki amacı şu sözlerle belirtmektedir:

"Birinci Türk Neşriyat Kongresi, memleketin her yerinde basım ve yayın işlerinin resmi, hususi – bütün alakalılarca fikir ve emek katılarak ciddi surette gözden geçirilmesi ve ana prensiplerle devletçe ve fertçe takip edilecek usullerin tespit olunması düşünülerek toplanmıştır."[1]

Yücel, konuşmasında Latin harflerinin kabulünü izleyen on yılda ülkede yaşanan kültür hareketini özetler. Ona göre, o tarihe dek gerek Maarif Vekaleti, gerekse özel yayınevleri, telif ve tercüme işlerinde başarısız olmuşlardır:

---

[1] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **T.C. Maarif Vekilliği Birinci Türk Neşriyat Kongresi (1 – 5 Mayıs 1939) Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları**, (Ankara: Maarif Vekilliği, 1939): 1.

"Memlekette gerek telif ve gerek tercüme suretiyle vücuda getirilen kıymetli eserlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Fakat henüz layık-ı vechile, bir tanıtma ve yayın teşkilatından mahrum bulunuşumuz, neşriyatımızın sürümünü güçleştirmekte ve neşrolunan kitapların maddi neticesi hem yazanı, hem basanı memnun etmekten uzak kalmaktadır."[234]

Hasan Ali Yücel, konuşmasında BTNK'da yalnızca Maarif Vekilliği'nin ilgilendiği yayın işleriyle değil, bir bütün halinde, ülkenin düşünce yaşamını ilgilendiren her türden yayın etkinliğine ilişkin gereksinimlerin araştırılacağını kaydeder. Buradaki çalışmaların, ilerleyen yıllarda gerek devlet teşkilatı gerekse özel yayınevleri için bir program oluşturacağını, burada belirlenen ve düzeltilmesi için öneriler sunulan sorunların giderilmeye çalışılacağını söyler. Bu yönüyle, kongrenin danışma niteliğinde olduğunu vurgular.[235]

Kongre zabıtlarına göre, açılış konuşmasının ardından, üzerinde çalışılacak konular sıralanmıştır. Daha sonra kongre katılımcılarından encümenler oluşturulması yoluna gidilir. Ele alınması kararlaştırılan konular önce encümenlerce görüşülmüş, her encümen ele aldığı konuya ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Ardından encümenlerin hazırladıkları raporlar, genel oturumda sunulmuştur.

Kongrede oluşturulan altı encümenden biri, Terceme (Tercüme) İşleri Encümeni'dir.[236] Ele alınması kararlaştırılan konuların listesine bakıldığında, ondört maddelik gündem içinde üç maddenin Terceme İşleri Encümeni'nce ele alınacak konular olduğu görülmektedir.[237] Bu konular aşağıda sıralanmaktadır:

"- Dilimize terceme ettirilecek eserlerin, klasikler dahil olarak, en lüzumlularının senelere ayrılmış bir planda tespit edilmesi ve bunların neşri için alakadarlar arasında işbölümü yapılması

- Orta tahsil çağındaki gençlik için yazdırılması veya tercemesi lazım gelen eserlerin tespiti ile bunların neşri için bir program hazırlanması

---

[234] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 12.
[235] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 12.
[236] Diğer encümenler; Basım, Yayın ve Satış İşleri Encümeni, Dilekler Encümeni, Edebi Mülkiyet Encümeni, Gençlik ve Çocuk Edebiyatı Encümeni, Mükafat, Yardım ve Propaganda İşleri Encümeni, Neşriyat Programı Encümeni'dir.
[237] Kongrede ele alınması kararlaştırılan konuların tam listesi için bkz. Ekler – Birinci Türk Neşriyat Kongresi (2 – 5 Mayıs 1939, Ankara), Ele Alınacak Konuların Listesi

- *Memlekette telif ve tercümeyi teşvik edecek mükafatlar ihdası ve bunların hangi esaslar dahilinde verileceğinin tespiti"*

Terceme İşleri Encümeni, yukarıdaki gündemle 2 Mayıs 1939 günü saat 14.30'da Halkevi İdare Heyeti Salonu'nda çalışmalarına başlar.

6.1.1.1. Terceme İşleri Encümeni

BTNK'nın toplanmasındaki en önemli amaçlardan birinin çeviri yayın çalışmaları olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Hasan Ali Yücel, 19 Mayıs 1940 tarihinde yayınlanan *Tercüme* dergisinin ilk sayısına yazdığı önsözde bu durumu şu sözlerle belirtmektedir:

"Neşriyat Kongresi'ni topladığımız zaman, diğer ana kültür meseleleri içerisinde, tercüme işini de bir programa bağlamak, başlıca düşüncelerimizdendi."[238]

Yücel, aynı önsözde Osmanlı ve cumhuriyet dönemlerinde yapılan çeviri çalışmalarında gördüğü sorunlara dikkat çekmektedir. Sözkonusu sorunların odak noktası, çeviri çalışmalarının herhangi bir düzenden yoksun oluşu, plansızlığıdır:

"Tercüme; zihni, fikri ve medeni bir intıbak olduğuna göre, gün günden daha mütekamil bir 'ana diline nakil' hareketi bizde de tevekkün etmiştir. Münevverlerimiz, kendi aralarında verimli bir birleşme yapamadıkları ve bu işlerde başka memleketlerde büyük müessiriyeti olan naşirlerin bilgili önayak oluşlarına imkan bulunmadığı için tercüme davamız bir türlü rasyonel bir tertibin zincirini takip edemedi."[239]

Hasan Ali Yücel, BTNK açılış konuşmasında da "rasyonel düzen" eksikliğinin para ve emek kaybına neden olduğunu vurgular. Yücel'e göre, emek ve para kaybının önüne geçilmesi, geniş bir çeviri seferberliği ile mümkün olacaktır. Bu seferberliğin nasıl yapılacağı, hangi yapıtların, hangi sıra ile, nasıl bir yoldan çevrileceği, özel bir programa bağlanmalıdır:

"Garp kültür ve tefekkür camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medeni dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve bu alemin duyuş ve düşünüşü ile benliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, bizi geniş bir tercüme seferberliğine davet ediyor. Bunu nasıl yapacağız? Neleri tercüme etmeliyiz ve hangi sıra ile nasıl bir yoldan bu

---

[238] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 2.
[239] **age**: 1.

işleri başarmalıyız? Bugün, bütün iyi niyetlere rağmen, elde muayyen bir program bulunmayışı yüzünden bu yolda heba olan emeklere ve paralara acımıyor muyuz?"[240]

Görülmektedir ki, Hasan Ali Yücel'in çeviri çalışmaları konusunda ısrarla üzerinde durduğu nokta, planlama olgusudur. Bu nedenle BTNK'nın, özellikle de Terceme İşleri Encümeni'nin aldığı kararlar, ülkedeki çeviri yayın faaliyetlerine yön çizilmesi açısından ele alınmalıdır. Sözkonusu olan bir kültür etkinliğinin planlanması olduğuna göre, planlayıcı konumunda bulunan kişilerin kimler olduğu da önem kazanmaktadır. Terceme İşleri Encümeni üyelerinin listesine bakıldığında, ülkenin çeviri hareketine biçim verecek kadronun bir kesiti ortaya çıkmaktadır. Kongre zabıtlarına göre, Terceme İşleri Encümeni, aşağıdaki katılımcılardan oluşmaktadır:

Abdülhak Şinasi Hisar (Balkan Birliği Katibi), Ali Kami Akyüz (İstanbul Mebusu), Bedrettin Tuncel (Tarih-Dil ve Coğrafya Fakültesi doçentlerinden), Burhan Belge (Matbuat Umum Müdürlüğü Başmüşaviri), Cemil Bilsel (Üniversite Rektörü), Fazıl Ahmet Aykaç (Elazığ Mebusu), Fikret Adil (Muharrir), Galip Bahtiyar Göker (İstanbul Mebusu), Halil Nihat Boztepe (Trabzon Mebusu), Halit Fahri Ozansoy (Uyanış Dergisi Editörü), İzzet Melih Devrim (Muharrir), Nasuhi Baydar (Malatya Mebusu), Nurettin Artam (Muallim ve Muharrir), Nurullah Ataç (Pertevniyal Lisesi Fransızca Öğretmeni), Orhan Şaik Gökyay (Bursa Lisesi Edebiyat Öğretmeni), Rıdvan Nafiz Ergüer (Manisa Mebusu), Sabahattin Rahmi Eyüboğlu (Maarif Vekaleti Müfettişlerinden), Sabahattin Ali (Konservatuar Öğretmeni), Sabri Esat Siyavuşgil (Edebiyat Fakültesi doçentlerinden), Selami İzzet Sedes (Muharrir), Suut Kemal Yetkin (Güzel Sanatlar Umum Müdürü), Şinasi Boran (Devlet Demiryolları Mecmuası Müdürü), Yusuf Şerif Kılıçer (Harp Okulu Fransızca Öğretmeni), Yaşar Nabi (Muharrir), Zühtü Uray (Riyaseticumhur Mütercimi).[241]

Katılımcıların listesi, Terceme İşleri Encümeni ağırlıklı olarak CHP milletvekilleri, öğretmenler, üniversite öğretim üyeleri ve yazarlardan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Encümen, oturum başlangıcında Nurullah Ataç'ı reis, Mustafa Nihat Özön'ü ise raportör olarak seçmiştir.[242] Burada Nurullah Ataç'ın encümen başkanlığına seçilmiş olması, kanımızca önemlidir. İlerleyen bölümlerde

[240] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 12.
[241] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 35.
[242] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 19.

gösterilmeye çalışılacağı gibi, Nurullah Ataç, kongrede alınan tavsiye kararlarının bir kısmını, henüz BTNK toplanmadan önce bir yazısında dile getirmiştir. Çeviri çalışmalarının planlanmasında ilk adımdan itibaren etkin görevler üstlenmiştir. İlerleyen bölümlerde, Ataç'ın bu süreç içindeki etkinliği üzerinde durulacaktır.

6.1.1.2. Terceme İşleri Encümeni'nin Çalışmaları

3 – 4 Mayıs 1939 tarihlerinde toplantılar yapan encümen, yürüttüğü çalışmaların sonunda iki ürün ortaya koyar: Birincisi, çevrilmesi tavsiye edilen yapıtların listesidir. İkincisi ise, BTNK Genel Kurulu'na sunulmak üzere hazırlanmış, altı maddeden oluşan tavsiye nitelikli bir rapordur.[243]

Terceme İşleri Encümeni'nin çevrilmek üzere tavsiye ettiği yapıtların listesinin oldukça geniş kapsamlı olduğu görülmektedir. Yapıtlar; Yunan ve Latin Klasikleri, Alman, Rus, İtalyan, Şark, Şimal, İspanyol, İngiliz, Amerikan, Fransız Muharrirleri olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır. Listede 248 yapıtın adı verilmekte, yazı ya da hikayelerinden seçmeler yayınlanmak üzere yirmi dört yazarın da adı yer almaktadır. Ayrıca, Antik Yunan tragedya yazarlarından üçünün, Aiskhylos (Eschyle), Sophokles ve Euripides'in külliyatının Türkçeye çevrilerek yayınlanması önerilmektedir. Dil grupları içinde, Fransız yazarlarından çevrilmesi önerilen yapıtların çoğunlukla olduğu görülmektedir. Listede yer alan yapıtlardan 101 adedi, diğer bir değişle yaklaşık yarısı Fransız yazarlara aittir. İngiliz yazarlardan kırk bir, Antik Yunan ve Latin yazarlarından otuz beş, Rus yazarlardan yirmi dokuz yapıtın çevrilmesi önerilmektedir.

Terceme İşleri Encümeni'nin hazırladığı tavsiye raporu ise, çeviri işlerinin önemine dikkat çekerek başlamaktadır. Çeviri, ülkeye hem uygar dünyanın düşünce hareketlerini tanıtacak, hem de dilin geliştirilmesinde bir araç görevi görecektir. Bunun için de, çeviri çalışmalarının bir usul ve nizam altına alınması gerekliliği vurgulanarak, öneriler sıralanır.

Raporda yer alan ilk öneri, encümenin hazırlamış olduğu, "Tercüme Edilmesi Önerilen Eserler Listesi"ne ilişkindir. Öncelikle, çevrilmesi önerilen yapıtların listesinin kesin, sınırlandırılmış bir liste olmadığı, encümenin önerdiği yapıtlardan oluştuğu bildirilmektedir. Belirlenen yapıtların çevrilmesinin hızlı ve ciddi bir

[243] Tablo 6.3, çevrilmesi tavsiye edilen yapıtların listesini göstermektedir. Terceme İşleri Encümeni Raporu'nun tam metni ise, Ekler bölümünde yer almaktadır.

biçimde gerçekleştirilebilmesi için encümenin önerisi, bu görevin Maarif Vekilliği'nce üstlenilmesidir. Listedeki yapıtlardan özellikle hümanist kültürle ilgili olanların üzerinde önemle durulmalı, bu tür yapıtlar tam olarak ve mümkünse asıllarından çevrilmelidir:

"Listedeki eserlerin tercümesinde sürat ve ciddiyetin temini için bu işin Maarif Vekilliği'nce deruhte edilmesi (üzerine alınması) temenni olunur. Listedeki eserler arasında, hümanist kültüre taalluku olanlara bilhassa ehemmiyet verilmesi, umumiyetle eserin tam olarak ve mümkün oldukça aslından tercüme ettirilmesi tavsiye olunur."[244]

Tavsiye raporunun ikinci maddesi, özel yayınevlerinin çeviri çalışmalarına ilişkin birtakım öneriler getirmektedir. İkinci maddeye göre, özel yayınevlerinin çeviri yayınlarının düzeyini yükseltmek için, parti (CHP) ve Maarif Vekilliği tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Resmi yardımlardan yararlanmak isteyen özel yayınevleri, çevirdikleri yapıtların niteliğini ve düzeyini göz önünde bulundurmalıdır. Bunun yanında, yayınevlerinden her yıl çevirecekleri yapıtların listelerini Maarif Vekilliği'ne bildirmelerinin istenmelidir. Böylelikle, bir yapıtın aynı zamanda birkaç kişi tarafından çevrilmesi yoluyla oluşacak zaman, para ve emek kaybının önüne geçilebileceği belirtilir:

"Hususi müesseseler tercüme neşriyatının keyfiyetini yükseltmek hususunda Maarif Vekilliği ile partinin yardım tahsisatı kuvvetli bir amil olabilir. Bu yardımlardan istifade etmek isteyen tabiler neşredecekleri tercüme kitapların mahiyet ve keyfiyetine itinaya mecbur edilmelidirler. Bundan başka, tabilerden, her sene neşredecekleri tercüme eserleri önceden bildirmeleri esası kabul edilmelidir. Bu suretle, bir eserin aynı zamanda birkaç kişi tarafından tercüme olunmasına ve böylece emek ve masrafların boşa gitmesine mani olunabilir fikrindeyiz."[245]

Üçüncü, dördüncü ve altıncı maddeler, sürekli bir Tercüme Bürosu'nun kurulmasına ve görev alanlarının belirlenmesine ilişkindir. Kurulması planlanan Büro, listedeki yapıtların hangi sırayla çevrileceği, çevirmenlere dağıtılması, çevirilerin incelenmesi ve basılması, özel yayınevlerinin çevireceği yapıtların düzenlenmesi ve denetlenmesi işleriyle ilgilenmelidir. Dördüncü maddede büronun sözlük hazırlanması için

[244] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 125.
[245] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 125.

araştırma yapması, altıncı maddede ise çocuklar ve halk için çevrilecek yapıtların da bu büro tarafından incelenmesi önerilmektedir.

Beşinci madde ise, düzenli bir çeviri dergisinin yayınlanması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Yayınlanması önerilen çeviri dergisinin içeriği konusunda da önerilerde bulunulmuştur. Öneriye göre dergi, üç bölümden oluşmalıdır. Birinci bölümde, yabancı dillerdeki metinlerden yapılmış çeviriler yer almalıdır. Bu metinler mümkün olduğunca asıl dildeki metin ile birlikte verilmeli, okuyucuya çeviri metin ile asıl dildeki metin arasında karşılaştırma yapma imkanı sunulmalıdır. İkinci bölüm, çeviri yöntemleri üzerine makale ve tartışmalardan oluşmalıdır. Bu makale ve tartışmalar arasında, çeviri yapıtlar üzerine kaleme alınmış inceleme ve eleştiriler, yapıtları çevrilen çevirmenler hakkında yapılmış araştırmalar da bulunmalıdır. Üçüncü bölümde ise, çevirmenlerin, yabancı dillerdeki çeşitli kelimelere önerdikleri Türkçe karşılıklar yayınlanmalıdır. Bu bölümlerin içerikleri, raporda şöyle ifade edilmektedir:

"Bir tercüme mecmuası neşrinin de tercüme davasında zaruri olduğuna kaniyiz. Bu mecmua, şu üç esaslı kısmı ihtiva etmelidir:

1. Muhtelif metin tercümeleri. Bunların hepsi değilse de hiç olmazsa bir kısmı asılları ile beraber neşredilmelidir.

2. Tercüme usulleri hakkında makaleler, münakaşalar; gerek mecmuada gerek hariçte neşredilmiş tercüme eserlerin tetkik ve tenkitlerini; eserleri mecmuada tercüme edilen muharrirler hakkında etüdler.

3. Lügat kısmı. (Mütercimlerin, ecnebi lisanların muhtelif kelime ve tabirleri karşılıklı olarak teklif edecekleri kelime ve tabirler)"[246]

Bu üç ana bölümün yanında, dergide Maarif Vekilliği'nin ve özel yayınevlerinin çevirmeye başladığı ya da başlanacağını bildirdiği yapıtların listesi de yer almalıdır.

BTNK'nın son günü olan 5 Mayıs 1939 tarihinde, Hasan Ali Yücel'in başkanlığında bir genel oturum daha yapılır. Bu son oturumda, encümenlerden gelen raporlar ele alınmıştır. Zabıtlara göre, görüşmeler sonucunda Terceme İşleri Encümeni'nin hazırladığı rapor ve yayınlanması önerilen yapıtlar listesi oybirliği ile kabul edilmiştir.[247] Böylelikle Tercüme Bürosu'nun oluşturulması ve Tercüme dergisinin

[246] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 126.
[247] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 124.

yayınlanması konusunda ilk resmi karar, BTNK'da alınmış olmaktadır. Aynı zamanda Tercüme Bürosu'nun çalışma alanı ve *Tercüme* dergisinin içeriği, genel hatlarıyla BTNK'da belirlemiştir.

6.1.2. Tercüme Bürosu'nun Kurulması

BTNK Terceme İşleri Encümeni tavsiye raporuna göre, Tercüme Bürosu'nun kurulmasındaki amaç; gerek Maarif Vekilliği'nin, gerekse özel yayınevlerinin çeviri faaliyetlerini düzenleyip denetleyecek bir makam oluşturulmasıdır. Hasan Ali Yücel de, *Tercüme* dergisinin yayınına başlanması dolayısıyla verdiği bir tebliğde, büronun kuruluş amacını, *"Maarif Vekilliği'nce memleketimizde tercüme faaliyetlerini takip ve tenkit etmek, milli kütüphanemiz için lüzumlu bulunan eski ve yeni edebi klasikleri bir plan ve sistem dahilinde çevirmek işleri ile meşgul olmak"*[248] biçiminde tanımlamaktadır.

BTNK'nın toplanmasından yaklaşık on ay sonra, Maarif Vekilliği Tercüme Bürosu'nun kurulması konusunda ilk girişimde bulunur: Tercüme Heyeti'nin oluşturulması. Tercüme Heyeti, kurulması kararlaştırılan Tercüme Bürosu'na doğru bir geçiş evresini temsil etmektedir.

Tercüme Heyeti'nin oluşturulması, ilk toplantıda hazır bulunan kişiler ve toplantının içeriği hakkındaki bilgileri, *Tercüme* dergisinden öğrenmekteyiz. Derginin ikinci sayısında yer alan bir makaleye göre, Tercüme Heyeti, Maarif Vekilliği'nin davet ettiği kişilerce oluşturulmuştur.[249] Derginin ilk sayısındaki "Haberler" bölümünde, heyetin ilk toplantısını 28 Şubat 1940 tarihinde yaptığı bildirilmektedir. Toplantıya katılan kişiler; Halide Edip Adıvar, Saffet Pala, Adnan Adıvar, Bedri Tahir Şaman, Avni Başman, Nurettin Artam, Ragıp Hulusi Özden, Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç, Kadri Yörükoğlu, Bedrettin Tuncel, Abdulkadir İnan, Sabahattin Ali, Cemal Köprülü, Enver Ziya Karal'dır.[250] Bu kişiler arasında Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç, Bedrettin Tuncel ile Nurettin Artam'ın, daha önce BTNK Terceme İşleri Encümeni'nde de bulundukları görülmektedir.

Tercüme dergisinin ilk sayısında yer alan haberin devamında, Tercüme Heyeti'nin yaptığı toplantılar ve toplantılarda ele alınan konular hakkında bilgi verilmektedir.

---

[248] **T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi**, Hasan Ali Yücel'in 31.05.1940 tarih, 82/4942 sayılı ve 409 nolu tamimi, 03.06.1940: 216.
[249] Jean Camborde, "Tercüme ve Dünya Edebiyatı", **Tercüme**, c:1, s:2, 19 Mayıs 1940: 235.
[250] "Haberler", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 112.

Sözkonusu habere göre Tercüme Heyeti, ilk toplantısında BTNK Terceme İşleri Encümeni'nin raporunu ele almıştır. Sözkonusu rapor toplantıda okunmuş, raporda tavsiye edilen esaslar doğrultusunda çalışma kararı alınmıştır. Toplantıda ağırlıklı olarak çeviri yöntemlerinin tartışıldığı bildirilmektedir. Bunun yanında, sözlüklerin hazırlanması, yapılacak çevirilerin bir heyet tarafından kontrolden geçirilmesi konuları görüşülmüştür. Latin harfleri kullanan ulusların özel isimlerinin imlasında esasa sadık kalınmasına, diğerleri için de bir transkripsiyon esasının belirlenmesine karar verilmiştir.

Tercüme Heyeti, ilk toplantısının ardından Dr. Adnan Adıvar başkanlığında dört toplantı daha yapmıştır. BTNK Terceme İşleri Encümeni görüşmelerinde olduğu gibi, Tercüme Heyeti toplantılarında da çevrilecek yapıtlara ilişkin üç adet liste hazırlanır. İlk iki liste, Maarif Vekilliği'nin çevireceği yapıtların listesi, üçüncüsü ise çeviri yapmak isteyenlere önerilecek yapıtların listesidir.[251]

Tercüme Heyeti'nin hazırladığı liste, BTNK Terceme İşleri Encümeni'nin raporuna kıyasla çok daha dar kapsamlıdır: Listede toplam kırk üç yapıt, ayrıca Aiskhylos'un külliyatı ve Voltaire'in mektuplarından seçmeler yer almaktadır. Adı belirtilen yapıtlar içinde Antik Yunan ve Latin yazarları ile Fransız yazarlarından seçilen yapıtlar sayısı eşit tutulmuş, her birinden onikişer yapıt çevrilmek üzere belirlenmiştir. Bu durum, liste daraltılırken hümanist kültür birikimini yansıtan klasik yapıtlara öncelik verildiğini düşündürmektedir. Listede yer alan yapıtların yarısını Antik Yunan, Latin ve Fransız klasikleri oluştururken, çağdaş sayılabilecek yazarların listede yer almadıkları görülmektedir. Sözgelimi, Amerikan edebiyatından yalnızca bir yapıt listede yer almaktadır. Listede göze çarpan bir diğer özellik de, Şark – İslam klasiklerinden de tek bir yapıt seçilmiş olmasıdır. Oysa Terceme İşleri Encümeni'nin hazırlamış olduğu listede beş Şark – İslam yapıtına yer verilmiş, yapıtlarından seçmeler çevrilmek üzere iki yazarın da adı listede belirtilmiştir.

Tercüme Heyeti, yaptığı son toplantıda önemli bir karara imza atmış, Tercüme Bürosu'nun kurulması bu toplantıda kabul edilmiştir. Oluşturulacak büronun üyeleri yine Tercüme Heyeti'nce belirlenmiştir. Tercüme Bürosu; Nurullah Ataç (Başkan), Saffet Pala (Genel Sekreter), Sabahattin Eyüboğlu, Sabahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal'dan oluşacaktır. Tercüme Bürosu üyeleri arasına, daha sonra

[251] Ekler bölümünde yer alan Tablo 6.2. , Tercüme Heyeti'nin oluşturduğu üç listeyi göstermektedir.

Nusret Hızır da katılmıştır.[252] Böylelikle Tercüme Bürosu'nun üyelerini, büronun çevrilmesini düzenleyeceği yapıtları ve çalışma usullerini belirlemiş olan Tercüme Heyeti, görevini tamamlayarak feshedilir.

6.1.3. 1940 – 1946 Çeviri Etkinliği

6.1.3.1. Tercüme Bürosu'nun Çalışma Biçimi, Çevrilecek Yapıtların Belirlenmesi

Yukarıda belirtildiği gibi, Tercüme Bürosu kurulduğunda, çevrilmesi ile meşgul olunacak yapıtların listesi, büronun çalışma usulleri daha önceden belirlenmiş durumdadır. Tercüme Heyeti'nin oluşturmuş olduğu üç listeden birincisinde yer alan yapıtların çevirisini Tercüme Bürosu üyeleri üstlenir. İkinci listede yer alan yapıtlar, büro üyesi olmayan çevirmenlerce çevrilecektir. Üçüncü listede ise, Maarif Vekilliği'nin çevrilmek üzere özel yayınevlerine önerdiği yapıtlar bulunmaktadır.

Tercüme dergisinin ilk sayısında yer alan habere göre, büro dışından çevirmenlere çevirmeleri için yapıt verildiğinde, çevirmenin öncelikle 25 – 30 sayfalık bir bölümü çevirerek Maarif Vekilliği'ne göndermesi gerekmektedir. Gönderilen çeviri, öncelikle bir ya da birkaç kişiye inceletilecek, çevirmenin çeviri düzeyi ölçülecek, iyi bulunursa çeviriye devam etmesi istenecektir. Yapıtın tamamı çevrildikten sonra, tüm metin tekrar incelenecektir. Yapıt çevrilmeye değer bulunduğu takdirde Maarif Vekilliği tarafından çevrilecek, çevirmene de telif ücreti ödenecektir. Üçüncü listeye dahil olan, yani özel yayınevlerince tetkik edildikten ve bastırıldıktan sonra Maarif Vekilliği'nce alınacak yapıtlardan herhangi biri, birden fazla yayınevince çevrilirse, Tercüme Bürosu bu çevirileri inceleyecek, aralarından en iyisini seçecektir.[253]

Tercüme Bürosu'nun çeviri çalışmalarına başlamasından üç yıl sonra, Maarif Vekilliği bir talimatname hazırlayarak çeviri çalışmalarına ilişkin yeni düzenlemeler getirmiştir. 19 Haziran 1943 tarihli ve 188 sayılı bu talimatname, Tercüme Bürosu'nun yapısında birtakım düzenlemeler öngörmektedir. Talimatnameye göre Tercüme Bürosu, bir "Umumi Heyet"ten ve "Dil Grubu" adı verilen alt birimlerden oluşmaktadır. İncelenmek üzere Tercüme Bürosu'na gönderilen her yapıtın, öncelikle ait olduğu Dil Grubu'na havale edilmesi kararlaştırılmıştır. Dil Grubu, yüz sayfayı aşmayan yapıtların tamamını, aşan yapıtların ise en az yüz sayfasını aslı ile

---

[252] "Haberler", **Tercüme,** c.1, s:1, 19 Mayıs 1940: 112.
[253] "Haberler", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 113 – 114.

karşılaştırmakla yükümlüdür. Türkçe metnin tamamı Dil Grubu tarafından incelendikten sonra, varılan sonuç bir raporla Umumi Heyet'e bildirilecektir. Metin, bir kez de Umumi Heyet tarafından incelenecek; Umumi Heyet, kendi incelemesi ve Dil Grubu'nun raporu doğrultusunda yapıtın kabul, red ya da tadiline karar verecektir. Tadil işlemi çevirmenin kendisince yapılabileceği gibi, büronun belirleyeceği bir kişi ya da grup tarafından da yapılabilecektir. Talimatname, Tercüme Bürosu'na klasiklerden ya da külliyat halinde yayınlanacak yapıtlardan gerekli gördüklerinin, özel ve devamlı bir grup tarafından incelenmesini ve gerekirse düzeltilmesini kararlaştırma yetkisi de vermiştir. Bu uygulamanın amacının, her bakımdan çevirilerde birliğin sağlanması olarak belirtilmektedir. Tercüme Bürosu Umumi Heyeti'nin, gerekirse komisyonlara büro üyesi olmayan uzman kişileri alma hakkı da bulunmaktadır.[254]

6.1.3.2. Çevrilen Eserlere ve Çevirmenlere İlişkin Bilgiler

Tercüme Bürosu'nun 1940 yılı başlarında oluşturulmasının ardından, yaklaşık bir yıl sonra büronun çalışmaları ilk ürünlerini verecektir: *Dünya Edebiyatından Tercümeler* serisi 1941 yılında yayınlanmaya başlanır. Kuruluş yılı olan 1940 yılından CHP yönetiminin son bulduğu 1950 yılına dek, Tercüme Bürosu 626 eserin, tekrar basımlar da dahil olmak üzere 745 cilt halinde, Türkçeye kazandırılmasını sağlayacaktır. Bu on yıllık dönem içinde çevrilen eserlerin yıllara göre dağılımı çıkarıldığında, Hasan Ali Yücel'in bakan olduğu dönemdeki yoğunluk dikkat çekmektedir.[255]

Tablo 6.4: 1940 – 1950 Yılları Arasında Yayınlanan Çeviri Eser Sayısı (Cilt Sayısı Olarak)

Yıl	Cilt Sayısı
1940	10
1941	13
1942	27
1943	69
1944	104
1945	129
1946	154
1947	63
1948	55
1949	73

[254] "Tercümelerin İncelenmesi Hakkında Bir Açıklama", **Tercüme**, c:4, s:24, 19 Mart 1944: 357.
[255] Adnan Ötüken, **Dünya Edebiyatından Tercümeler: Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952), VII.

Tablo 6.4 - devam

1950	48
Toplam	745

Adnan Ötüken, **Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi, 1940 – 1950 yılları arasında çevrilen yapıtların yaklaşık %67.5'ini, 1946 yılının sonuna dek çevrilen yapıtlar oluşturmaktadır. Çeviri eser sayısı açısından zirveyi temsil eden 1946 yılında, on yıllık süre içinde çevrilen eserlerin yaklaşık beşte biri çevrilmiştir.[256] 1946 yılından sonra ise çeviri eser sayısındaki ani düşüş dikkat çekicidir. Eserlerin basım tarihlerinde basım ayı belirtilmediğinden, 1946 yılında yayınlanan eserlerden kaçının Hasan Ali Yücel'in istifa etmesinden önce yayınlandığı tespit edilememektedir. Ancak bir eserin çevrilmesi süreç olarak düşünüldüğünde, 1946 yılı sonuna dek yayınlanan eserlerin, hatta 1947 yılında yayınlananların birçoğunun da Hasan Ali Yücel'in bakanlık döneminde çevrilmeye başlandığı düşünülebilir.[257]

Çevrilen yapıtların çevrildikleri dillere göre dağılımı, en çok Fransızcadan çeviri yapıldığını göstermektedir. Tüm çevirilerin yaklaşık üçte biri Fransızcadan yapılmıştır. Eski Yunanca ve Latinceden yapılan çevirilerin toplamı ise, tüm yapıtların yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Aşağıdaki tabloda, 1941 – 1946 yılları arasında çevrilen yapıtların, çevrildikleri dillere göre dağılımı görülebilir.[258] En çok çevirisi yayınlanan yazar/düşünür, otuz yapıtı çevrilmiş olan Platon'dur.

Tablo 6.6: 1941 – 1946 Yılları Arasında Çevrilen Eserlerin Dil Gruplarına ve Yayın Serilerine Göre Dağılımı (Cilt Sayısı Olarak)

Dünya Klasiklerinden Tercümeler Serisi	**cilt sayısı**
Fransız Klasiklerinden	158
Alman Klasiklerinden	49
Yunan Klasiklerinden	67
Rus Klasiklerinden	61
İngiliz Klasiklerinden	38
Latin Klasiklerinden	16

[256] Adnan Ötüken, **Dünya Edebiyatından Tercümeler: Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952), VII.

[257] Özellikle Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olduğu dönem olan 1941 – 1946 yılları arasındaki çevirilere daha yakından bakmak amacıyla kullanılabilecek, en ayrıntılı bilgileri içeren kaynak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1947 yılında yayınladığı, "1941 Yılından 1946 Yılı Sonuna Kadar Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayımlanan 500 Cilt Klasik ve Modern Eserin Listesi" başlıklı broşürdür. Yirmi dört sayfalık broşürde, yapıtlar çevrildikleri dillere göre gruplandırılır, yazar adına göre sıralanmaktadır. Listede yapıtların çevirmenleri ve fiyatları da belirtilmektedir. Bkz. **1941 Yılından 1946 Yılı Sonuna Kadar Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayımlanan 500 Cilt Klasik ve Modern Eserin Listesi,** (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1947)

[258] Ötüken, **age**, X – XI.

Tablo 6.6 - devam	
Şark İslam Klasiklerinden	19
Macar Klasiklerinden	11
İtalyan Klasiklerinden	12
İskandinav Klasiklerinden	6
Çin Klasiklerinden	4
Yeni Alman Edebiyatı	2
Yeni İngiliz Edebiyatı	4
Amerikan Klasikleri	2
Yeni Fransız Edebiyatı	1
Yeni Macar Edebiyatı	2
Hint Klasikleri	1
Latince Klasikler	2
Eski Türkçe Metinler	1
Babil Klasikleri	1
Yeni Amerikan Edebiyatı	1
Modern Tiyatro Serisi	41
Okul Klasikleri	6
Tiyatro Sanatı Üzerine Denemeler Serisi	3
Yardımcı Eserler	1

Adnan Ötüken, **Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952.

1941 – 1946 yılları arasında dünya klasiklerinin çevrilmesi çalışmalarına katılan çevirmen sayısının yüksekliği dikkat çekicidir. Çevirisi yayınlanmış çevirmen sayısı 181'dir.[259] Çevirmen sayısının yüksekliği kadar dikkat çeken bir diğer durum da, bu çevirmenlerin seksen sekizinin yalnız bir çeviri yapıt vermiş olmasıdır. Beş ila on arasında çeviri yapıt vermiş çevirmenlerin toplam sayısı yirmibeştir. Ondan fazla çevirisi yayınlanan çevirmen sayısı ise on birdir. Cilt sayısı olarak bakıldığında, en fazla çeviri yapan çevirmenler, yirmibir çevirisi yayınlanmış olan Hamdi Varoğlu ve yirmi çevirisi yayınlanmış olan Nurullah Ataç'tır. On cilt ve üzerinde çevirisi yayınlanan diğer çevirmenler ise sırasıyla Erol Güney, Yaşar Nabi Nayır, Sabahattin Eyüboğlu, Sabri Esat Siyavuşgil, Lütfi Ay, Mehmet Karasan, Orhan Burian, Avni Givda, Nihal Yalaza Taluy'dur. Tercüme Bürosu'nun ilk iki başkanı olan Nurullah Ataç ile Sabahattin Eyüboğlu, aynı zamanda en çok çeviri yapan çevirmenler arasında bulunmaktadırlar.

[259] Ekler bölümünde yer alan Tablo 6.7, 1941 – 1946 yılları arasında çeviri çalışmalarına katılan çevirmenlerin listesini ve yaptıkları çeviri sayılarını vermektedir.

6.2. Tercüme Bürosu'nun İlk İki Başkanı ve Hümanizm Yaklaşımları: Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu

Tercüme Bürosu'nun ilk başkanı olan Nurullah Ataç, çevirdiği yapıtlar kadar, Tercüme Bürosu'nun kurulması sürecindeki etkinliği ile de Türkiye'deki çeviri çalışmalarında önemli yeri olan bir edebiyatçıdır. Ataç, çeviri çalışmalarının planlanması aşamasından itibaren çalışmaların içinde yer almıştır. İlk olarak, BTNK Tercüme Encümeni'nde yer alır. Kongrede alınan karar doğrultusunda oluşturulan Tercüme Heyeti'nde bulunur. Nihayet Tercüme Bürosu kurulduğunda, ilk başkan olarak görevlendirilir. Karar mekanizmalarının içinde yer alması kadar, bizzat yaptığı çevirilerle de hareketin gelişmesine katkı sağlar.

Nurullah Ataç'ın Batı dilleri ve Batı edebiyatı ile, özellikle de Fransız edebiyatı ile ilişkisi, Galatasaray Lisesi'nde geçen öğrencilik yıllarına dayanmaktadır. Lisede okuduğu sırada Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından, üniversite eğitimi almak üzere Cenevre'ye gönderilir. Üniversiteyi bitiremeden döndüğü İstanbul'da, önce bir süre Darülfünun'da edebiyat derslerini izlemiş, ardından 1921 – 1925 yılları arasında Nişantaşı Lisesi, Vefa Sultanisi, İstanbul Sultanisi, Üsküdar Lisesi, Adana Lisesi ile Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. 1925 – 1927 yılları arasında ise önce Ticaret Bakanlığı, ardından Maarif Vekilliği'nde çeşitli görevlerde bulunur. Talim ve Terbiye Dairesi çevirmenliği, İlk Tedrisat Dairesi Şube Müdür Vekilliği bu görevler arasındadır. 1927 yılında Hayat dergisi ile Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yazmaya çağrılan Nurullah Ataç, bir yıl sonra öğretmenlik mesleğine dönerek önce Ankara Orta Muallim Mektebi'nde, 1930 yılından sonra ise Pertevniyal Lisesi'nde Fransızca öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1930'lar boyunca, öğretmenlik görevinin yanında, dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde yazılar yazmaya devam etmiştir.[260]

Nurullah Ataç BTNK'nın toplanmasından yaklaşık bir ay önce, 20 Mart 1939 tarihli Haber gazetesine yazdığı *"Lüzumlu Bir Karar"* başlıklı yazıda, kongre programından yola çıkarak çeviri sorununu ele aldığı görülmektedir. Yazısında, BTNK programının gazetelerde yayınlandığını söylemekte, programda çevirilerin planlaması konusunda da yer verilmesini önemli bulduğunu belirtmektedir. Ataç, çeviri çalışmalarının planlanması ve devlet makamlarınca yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışmaların özel yayınevlerince yürütülmesinde gördüğü ilk

[260] Asım Bezirci, **Nurullah Ataç**, (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, Kasım 1998), 24 – 27.

sorun, ticari kaygılarla yapılan çevirilerin edebi düzeylerinin düşük kalmasıdır. Üstelik, kimse büyük emek gerektiren çeviri çalışmalarına girmek istememektedir. Çünkü isteyen herkesin istediği yapıtı çevirmesinin, hiçbir denetimden geçmeden basmasının önünde bir engel yoktur. Bu ortamda hiçbir çevirmen, aylarca, yıllarca emek verdiği çalışmasından önce, bir çırpıda yapılmış değersiz bir çevirinin yayınlanması riskine girmek istememektedir.[261]

Çeviri çalışmalarında bir plan oluşturulmak istenmesi, çevrilecek yapıtların belirlenmesi, çevirmenler arasında işbölümü yapılmasının hedeflenmesi, Ataç'a göre olumlu ve önemli gelişmelerdir. Ancak Ataç, planlamayı yeterli görmemektedir. En az planlama kadar önemli olan, çevirilerin bir kurul tarafından denetimden geçirilerek basılmasıdır. Dolayısıyla, Maarif Vekaleti'nin çevirileri denetlemek amacıyla bir heyet oluşturması zorunludur.[262]

Nurullah Ataç'ın önemli gördüğü diğer bir nokta, bir çeviri dergisi çıkarılmasıdır. Hatta Ataç, derginin hangi bölümlerden oluşması gerektiği konusunda da görüşlerini açıklamıştır: Bir bölüm çeviri metinlerden, bir bölüm çeviri eleştirileri ve çeviri üzerine yazılardan oluşmalı, bir bölüm de çevirmenlerin yabancı dillerdeki kelimelere önerecekleri Türkçe karşılıklara ayrılmalı, böylelikle ileride bir sözlük hazırlanmasına temel oluşturulmalıdır. Dergi, Avrupa dergilerinden makalelere, çevirilere de yer vermelidir. Ataç son olarak, böyle bir derginin tek bir kişinin girişimiyle çıkarılamayacağını söylemektedir: Para kazanmasına, hatta masraflarını çıkarmasına olanak olmayan bu dergiyi ancak "devlet" çıkarabilir.[263]

Nurullah Ataç'ın çeviri planlaması ve çeviri dergisi yayınlanması konusundaki önerilerinin, ilerleyen yıllarda uygulanmış olması dikkat çekicidir. Bu durum, Ataç'ın BTNK'dan itibaren bu çalışmaların gerek karar alma aşamasında, gerek yürütme aşamasında yer alması ile açıklanabilir.

Nurullah Ataç'ın klasik yapıtların Türkçeye çevrilmesini önemsemesi, onun Batılılaşmaya ilişkin düşünceleriyle yakından ilişkilidir. Ataç Batılılaşmanın, hars – medeniyet ayrımına dayanarak ele alınmasına karşı çıkar. Ona göre gelenekler

---

[261] Nurullah Ataç, "Lüzumlu Bir Karar", **Haber Gazetesi**, s: 2524, 20.03.1939, (**Birinci Türk Neşriyat Kongresi** içinde: 137.)
[262] **age**, 137 – 138.
[263] **age**, 138.

korunarak Batılılaşmanın gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Batılılaşmak için geleneklerin, yerel kültürün bir yana bırakılması gerekir.[264]

Nurullah Ataç'ın Antik Yunanca ve Latincenin öğretilmesiyle ilgili görüşleri de batı kültürünün topluma yayılması, yerel kültürün yerini alması noktasında ortaya çıkmaktadır. Ataç'a göre, Batı uygarlığının dayandığı kültürel, düşünsel temellerin anlaşılabilmesi için klasik yapıtların okunması, anlaşılması şarttır. Bu diller yeni bir kültürün kaynağı olarak kabul edilmeli, Batı uygarlığının yüzlerce yıllık gelişmesi bu eserler üzerinden izlenmelidir. Batı kültürünün kaynakları bilinmeden, Batılılaşmanın eksik, felsefesiz, dolayısıyla yüzeysel kalacağını savunur:

"Biz Avrupa'yı, bugün yöneldiğimiz uygarlığı gerçekten anlayamadık, tarihi ile kavrayamadık onu. Son yüzyılın birkaç yazarını okumakla yetindik. İçlerinde değerli olanları, belki çok büyükleri vardı. Ama biz onlardan öncekileri bilmediğimiz için onları da anlayamadık."[265]

Ataç, Yunanca ve Latincenin öğrenilmesi gerektiğini savunurken, bu bilginin küçük bir seçkin kesimi ile sınırlı kalmaması gerektiğine de dikkat çekmektedir. Bu diller liselerde öğretilmeli, Batı kültürünün kaynakları geniş kitlelere tanıtılmalıdır:

"Okullarımıza Latinceyi, Yunancayı koyacağız, çocuklarımıza bizim cicili-bicili, iri lakırdılarla yetinen edebiyatımızı değil, Latince ile Yunanca'dan doğmuş olan Batı uygarlığının edebiyatını okutacağız, Batı uygarlığının tarihini, nasıl geliştiğini öğreteceğiz."[266]

Nurullah Ataç'ın Batılılaşma konusundaki görüşleri kadar, "halk" kavramı ve "halk kültürü"ne yaklaşımı da, döneminin çoğu aydınından farklıdır. Özellikle bu noktada Ataç'ın elitist yaklaşımının ne kadar güçlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Ataç, halkın doğasının iyi olduğu görüşüne karşı çıkar. Ataç'a göre "halk", ya da onun deyişiyle "çoğunluk", *"hep gericidir. Yalnız bizde değil, her yerde. Dedelerden kalma kanılarla, inançlarla yetinir, onların değişmesi gerektiğini anlayamaz, eskinin sürüp gitmesini diler."* Ancak Ataç, halkın gerici ve tutuculuğunu değişmez bir öz olarak görmemektedir: Halk, eğitim yoluyla dönüştürülebilir. Eğitim yoluyla halkı dönüştürmek de aydınların görevidir. Batı uygarlığının ulaştığı gelişmişlik düzeyine

---

[264] Kaya Akyıldız, **Nurullah Ataç'ın Eleştiri Pratiğinde Uygarlık Sorunu**, (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), 60.
[265] Nurullah Ataç, **Diyelim, Söz Arasında**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998), 128.
[266] Nurullah Ataç, **Günce (1953 – 1955)**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 145.

ulaşılması, bir grup aydının ortaya çıkarak, halkı denetim altına almasına, onu uygarlığın gerekleri doğrultusunda dönüştürmesine bağlıdır.[267]

Tercüme Bürosu'nun ve Tercüme Dergisi'nin yönetimini Nurullah Ataç'tan sonra üstlenen Sabahattin Eyuboğlu, Ataç gibi çeviri çalışmalarının örgütlenmesi konusunda en baştan sürece katılmıştır. Yaptığı çeviriler kadar, çeviri hareketinin planlaması çalışmalarına katılarak da dönemin önemli kültür adamlarından biri olmuştur.

Eyuboğlu, öğretim görevlisi yetiştirmek üzere Fransa'ya gönderilen öğrencilerden biridir. 1932 yılında, 24 yaşında Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde göreve başlamıştır. 1939 – 1947 yılları arasında, Maarif Müfettişliği, Talim Terbiye Kurulu üyeliği, Tercüme Bürosu Başkanlığı, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretmenlik gibi, Maarif Vekilliği'nin çeşitli kademelerinde görevlerde bulunur. 1947 yılında, CHP iktidarının yapısındaki değişmeye koşut olarak, son iki görevinden uzaklaştırılacaktır.[268]

BTNK toplandığı sırada Maarif Vekilliği'nde müfettişlik görevini sürdüren Eyuboğlu, kongreye de bu sıfatla katılmış, Tercüme Encümeni üyeleri arasında yer almıştır.[269] Daha sonra Nurullah Ataç gibi Sabahattin Eyuboğlu da Tercüme Heyeti'nde bulunmuş, Nurullah Ataç'ın ardından da Tercüme Bürosu Başkanı olmuştur. Aynı zamanda büronun en faal çevirmenlerinden biri olarak, özellikle Fransız klasiklerinden yaptığı önemli çevirilere imza atmıştır.

Sabahattin Eyuboğlu'nun, birlikte yıllarca çeviri çalışmaları içinde bulunduğu Nurullah Ataç'tan, "halk" ve "halk kültürü"ne ilişkin görüşleri konusunda ayrıldığı görülmektedir. Hatta Eyuboğlu ile Ataç'ın bu konudaki görüşlerinin taban tabana zıt olduğunu söylemek mümkündür. Eyuboğlu'na göre, aydınlar kendilerine "halkçı" dedikleri zaman bile kendilerini halktan ayrı, uzak görmektedirler.[270] Halktan kopmanın en açık belirtisi ise, halkın neden anlayıp neden anlamayacağı üzerine kesin yargılarda bulunabilmelerinde ortaya çıkmaktadır. Oysa aydın halk

---

[267] Nurullah Ataç, **Prospero ile Caliban**, (İstanbul: Varlık Yayınları, 1961), 5.
[268] Sabahattin Eyuboğlu, **Mavi ve Kara**, 2. bs. , (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002), 7.
[269] **Birinci Türk Neşriyat Kongresi**: 35.
[270] Eyuboğlu, **age**, 14.

kültüründen ders almalı, halk sanatını kendine örnek almalıdır. Batı kültürü de her şeyden önce halk kültürü, halkın kültürüdür.[271]

Sabahattin Eyuboğlu, Batı kültürünü Anadolu'daki yerleşik kültürden ayrı, onun dışında görmemektedir. Eyuboğlu'na göre bunun nedeni, Batı uygarlığının beslendiği kaynakların Anadolu'da doğmuş olmasıdır. Anadolu kültürü de binlerce yıldır bu topraklarda yaşamış tüm halkların ortak kültür birikimidir. Eyuboğlu bu nedenle, Antik Yunan kültür mirasının benimsenmesini "kültür özlerimize dönmek" olarak görmektedir:

"(...) Gelelim şimdi Yunan bahsine. Eski Yunan dünyasını her milletle birlikte bir okul saymamız, insanlığın malı olduğu için benimsememiz bir yana, Anadolu olarak bizim bu kültürdeki payımız en az Yunanistan'ınki kadar büyüktür. Ne var ki biz bu payı yüzyıllarca hor görmüş, kendi malımızın dışarıda değerlendikten sonra tekrar bize gelmesini beklemişiz."[272]

"Halk" ve "halk kültürü"ne ilişkin görüşleri farklılık göstermesine karşın, Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu'nun ortaklaştıkları nokta, klasik yapıtların Türkçeye kazandırılmasını zorunlu kabul etmeleridir. Yukarıda ele alınan *Dünya Edebiyatından Klasikler* serisinin ardından, çeviri çalışmalarının diğer ayağı olan *Tercüme* dergisine daha yakından bakmak gerekmektedir. İzleyen bölümde, *Tercüme* dergisi üzerinde durulacaktır.

---

[271] **age**, 33.
[272] **age**, 10.

7. *TERCÜME* DERGİSİ

7.1. Tercüme Bürosu'nun Yayın Organı: *Tercüme* Dergisi

7.1.1. *Tercüme* Dergisi'nin Yayın Hayatına Başlaması

Önceki bölümde belirtildiği gibi, Tercüme Bürosu'nun kurulması, BTNK'nın ardından kurulan Tercüme Heyeti'nce kararlaştırılmıştır. Büronun görevlerinden biri de, çeviri üzerine iki ayda bir yayınlanacak bir dergi hazırlanması olarak belirlenmiştir. Sözü edilen dergi, ilk sayısı 19 Mayıs 1940 tarihinde yayınlanacak olan *Tercüme* dergisidir. Tercüme Heyeti'nin böyle bir dergi yayınlanması yönünde karar almasından yaklaşık üç ay sonra, derginin ilk sayısının yayınlandığı görülmektedir. On sekiz cilt olarak basılan dergi toplam seksen yedi sayı olarak görünmesine karşın, aksamalar ve birleştirilmiş sayılar nedeniyle aslında altmış dört sayı olarak basılmıştır. Derginin basım düzeninde ilk aksama, 19 Ekim 1943 tarihli sayıda görülmüştür. Bu tarihten sonra düzensizlik giderek artmış, 1966 yılında derginin yayınına tamamen son verilmiştir.[273]

Tercüme dergisinin, Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanlığı görevini yürüttüğü altı yıllık dönemde otuz üç sayısı yayınlanmıştır. 1946 – 1950 yıllarını kapsayan, CHP'nin iktidarda olduğu çok partili dönemde ise yalnız sekiz sayı basılmıştır. Yayınlandığı yirmi altı yıl süresince toplam yedi yıl (1950, 1952, 1954, 1956, 1957, 1962 ve 1963 yıllarında) hiç sayısı çıkmayan derginin, on yıllık DP iktidarı döneminde yalnızca on iki sayı basılması da dikkat çekicidir. Derginin yayından kaldırılmasından önceki son yedi sayısının, Ocak 1965 – Temmuz 1966 tarihleri arasında düzenli olarak üç ayda bir çıkarıldığı görülmektedir.[274] Bu bilgiler ışığında ve siyasal iktidarın niteliğindeki değişim doğrultusunda, *Tercüme* dergisinin yayınlandığı dönem, aşağıdaki evrelere ayrılabilir:

---

[273] Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: *Tercüme*", çev. Mustafa Çıkar, **Kebikeç Dergisi**, s:5, 1997: 37.

[274] Özlem Ayav *ve diğ.* , "Sayısal Verilerle Türkiye'de Çeviri Dergileri", **Metis Çeviri**, sayı: 20/21, Yaz/Güz 1992, s.135 – 147.

1. Dönem: Sayı 1 – 38, 19 Mayıs 1940 – 19 Temmuz 1946 (33 dergi), CHP'nin tek parti olduğu, Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olduğu dönem.

2. Dönem: Sayı 39/40 – 49/51, 19 Kasım 1946 – Ocak/Haziran 1949 (8 dergi), Çok partili sisteme geçişten sonra CHP'nin yönetimde olduğu dönem.

3. Dönem: Sayı 52 – 69/70, Mayıs 1951 – Ocak/Haziran 1960 (12 dergi), DP dönemi. Bu dönemde 1950, 1952, 1954, 1956 ve 1957 yıllarında hiçbir sayı yayınlanmamıştır.

4. Dönem: Sayı 71/72 – 87, Temmuz/Aralık 1960 – Temmuz/Eylül 1966 (11 dergi), 27 Mayıs 1960 darbesinden Temmuz 1966'ya kadar uzanan dönem.[287]

Bu dönemleme, Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanı olduğu ilk altı yılda basılan dergi sayısının, geri kalan yirmi yıllık yayın süresinde basılan dergi sayısından daha fazla olduğunu göstermekte, derginin yayınlanmasındaki düzenlilik açısından 1940 – 1946 dönemi ve sonrası arasında oldukça belirgin bir fark olduğunu ortaya koymaktadır.

Dönemlemede siyasal iktidarın niteliğindeki değişikliklerin göz önünde bulundurulması, derginin yayın düzenini etkileyen faktörlere ilişkin ipuçları sunması açısından önemlidir. 1940 – 1946 yılları arasındaki çalışmaların yoğunluğu ve düzenliliğinde, Hasan Ali Yücel'in kişisel rolünün etkili olduğu kabul edilmekle birlikte, bu durumun tek belirleyici olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. *Tercüme*'nin devlet finansmanlı bir dergi olmasına bu noktada dikkat edilmelidir. 2. Dünya Savaşı'nın ağırlaştırdığı ekonomik sıkıntılar içinde olan Türkiye'de, Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisinin çalışmaları için bütçeden pay ayrılması, siyasal iktidarın desteği olmadan mümkün olmayacaktır. Siyasal iktidarın amaçlarına paralellik göstermeksizin, hümanist kültür hareketinin başlatılmasına da, sürdürülmesine de olanak tanınmayacaktır.

Aynı şekilde, Hasan Ali Yücel'in 1946 yılında istifa etmesine ve çeviri çalışmalarının bu tarihten itibaren hız kesmesinde de, hükümetin ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün hümanist kültür politikasına verdiği desteğin ortadan kalkması neden olacaktır. Bu süreç, "sağ kanat" olarak adlandırılan, benimsedikleri ekonomi politikası açısından liberal, ideolojik açıdan ise milliyetçi/muhafazakar bir kesimin parti içindeki etkinliğini arttırmasının bir sonucudur. İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde, Batılı kapitalist devletler Birleşmiş Milletler örgütünü oluşturma

[287] **age**, 136.

yoluna gitmiş, kapitalist – sosyalist ülkeler arasında bir ayrışmanın yaşanacağına dair belirtileri ortaya koymuşlardır. Diğer yandan ABD öncülüğünde birtakım küresel ekonomik düzenlemelere gidileceği, Bretton Woods Toplantıları ile açığa çıkmıştır. Kutuplaşmaya doğru gidilen uluslararası sistemde, CHP hükümeti, tercihini ülkenin kapitalist blok içinde yer almasından yana yapacaktır. Bu nedenle, gerek ekonomik yapıda, gerekse siyasal sistemde liberalleşme doğrultusunda düzenlemeler yapılması CHP hükümeti için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Partide liberal anlayışı benimsemiş üyelerin parti – dolayısıyla hükümet – politikaları üzerinde belirleyici konuma gelebilmelerinde de uluslararası planda yaşanan bu gelişmeler etkili olacaktır.[288]

Kültür Bakanlığı'nın dünya klasikleri dışında bir de çeviri dergisi yayınlamasında, birkaç nedenin etkili olduğu söylenebilir. Öncelikle, tamamen çevrilmesi düşünülmeyen yapıtların, bazı bölümleri çevrilerek dergide yayınlanmaları, böylelikle okurların bu yapıtlar hakkında fikir edinmeleri hedeflenmiştir. Bazı çeviri metinler, asıl dildeki metin ile birlikte basılmıştır. Bu uygulamada ile, çeviri yapmaya ilgi duyan okurlara çeviri örnekleri sunulmak istenmiştir. Bunun yanında, yayınlanan çevirilerin tartışmaya açılması, çevirmenlerin okuyucular ve diğer çevirmenler tarafından denetlenebilmelerine olanak sağlanması amaçlanmıştır.

İkinci olarak, derginin Türkçenin kelime dağarcığının gelişmesinde bir araç görevi görmesinin planlanmıştır. Bunun için çevirmenlerin yabancı dillerdeki kelimelere önerdikleri Türkçe karşılıkların dergide yayınlanması kararlaştırılmıştır. Çevirmenlerce önerilen Türkçe kelimelerin bir yandan okuyuculara tanıtılırken, bir yandan da hazırlanması planlanan sözlüklerin temelini oluşturacağı düşünülmüştür.

Üçüncüsü, çeviri ile ilgilenen okuyucuların dünya genelinde çeviriye ilişkin gelişmelerden haberdar edilmeleri amacıyla, dergide yabancı çeviri dergilerinden yazılara yer verilmesi planlanmıştır. Ancak tüm bunların ötesinde, derginin yayınlanmasındaki temel amaç, çeviri çalışmaları konusunda bir tartışma zemini oluşturmaktır. Yabancı dilden yapıtlar çevrilmesinin yanında, bizzat çevirinin ne olduğu, nasıl olması gerektiği, diğer ülkelerde bu konuda hangi tartışmaların yapıldığı gösterilerek çeviri çalışmalarına yön ve hız verilmesi hedeflenmiştir. Hasan Ali Yücel, ilk sayıya yazdığı önsözde *Tercüme* dergisini bu maksatla Türk aydınına

[288] Çok partili siyasal yaşama geçiş ile ilgili değerlendirmeler için bkz. "Bölüm 5.1: Dönemin Dünya Konjonktürü ve Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Milli Şef Dönemi".

sunduklarını belirtmiş, kendisini aydın kabul eden herkesi de çalışmalara katılmaya davet etmiştir.[289]

7.1.2. Tercüme Dergisi'nin Bölümleri ve İçeriğine İlişkin Bilgiler

Tercüme dergisi, iki temel bölümden oluşmaktadır: "Çeviriler" ve "Tetkikler". Diğer bölümlerin her sayıda süreklilik göstermemelerine karşın, bu iki bölüm tüm sayılarda yer almakta ve sayfa sayısı bakımından da derginin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

BTNK Terceme İşleri Encümeni raporu ve Tercüme Heyeti kararlarında da belirtildiği gibi, *Tercüme* dergisinin yerine getirmesi hedeflenen görevlerden biri, tamamının çevrilmesi güç olan yapıtların, önemli bölümlerinin çevrilmesi yoluyla okuyucuya tanıtılmasıdır. Derginin "Çeviriler" bölümü, bu amaca yöneliktir. Çevrilen metinler, çoğunlukla edebi yapıtlardan alınmıştır. Bunun yanında, bilimsel ve felsefi yapıtlardan çevirilere de yer verilmiştir.[290]

Mayıs 1940 – Temmuz 1946 tarihleri arasında yayınlanan ilk otuz üç sayıda, toplam 379 çeviri metin yer almaktadır. Metinler, on ikisi yaşayan, dördü ölü dillerden olmak üzere on altı farklı dilden yapılmıştır. Çevirilerin yapıldıkları dillerin yer aldığı Tablo 7.1'de görüldüğü gibi, çevirilerin en sık yapıldığı dil Fransızcadır. Tüm çeviri metinlerin üçte birini, Fransızca yapıtlardan çevrilen metinler oluşturmaktadır. Eski Yunancadan çevrilmiş olan toplam 45 metin, tüm çeviri metinlerin yaklaşık onda birini oluşturmaktadır. Burada dikkat çeken, Eski Yunan metinlerinin de kimi zaman Fransızcadan çevrilmiş olmasıdır. Doğrudan Yunancadan çevrilen metinlerin sayısı bu nedenle az görünmektedir.

Tablo 7.1 Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Yayınlanan Çevirilerin Dillere Göre Dağılımı

Kaynak Diller	Çevirilerin Adedi	Çevirilerin Yüzdesi (%)
Fransızca	136	35
Almanca	71	19
İngilizce	57	15
Eski Yunanca	45	12
Rusça	28	7
Latince	21	5,5
Diğer Diller*	21	5,5
* Farsça:6, Çince:4, (Fransızcadan), İtalyanca:2, Japonca:2 (İngilizce ve Fransızcadan), İspanyolca:2, Arapça:1, Eski Mısırca:1 (İngilizceden), Babilce:1, Danca:1 (Almancadan), Macarca:1		

[289] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 2.
[290] Ayav *ve diğ.* , **age**, 138.

Tablo 7.1 - devam

Not: Türkçeye aktarılan ve Tercüme'de yayınlanan her edebi metin bir çeviri sayılmıştır. Bir yazarın belli bir eserinden veya çeşitli eserlerinden yapılan çeviriler aynı çevirmence yapıldığı ve aynı sayıda yayınlandığı durumda tek çeviri sayılmıştır. Aynı eserden yapılan, fakat çeşitli sayılarda yayınlanan çeviriler her sayıda yeni bir çeviri sayılmıştır.

Jutta Sauer, "Türkiye'de Tercüme Müesseseleri", **Kebikeç Dergisi**, s: 5, 1997: 38.

Bazı çevirilerin giriş kısmında, dipnotlarda veya çevirilerin sonunda, eserler hakkında ve eserlerin yazıldığı dönem ile yazarları üzerine kısa bilgiler verilmiştir. Çevirilerin çoğunda kaynakçanın belirtilmemesi, çevrilen metnin hangi eserden, kaçıncı basımdan ve hangi bölümden alındığını net bir biçimde belirlemeyi engellemektedir. Yarıdan fazlası şiir olmak üzere, çevirilerin %35'i özgün metinle karşılıklı basılmıştır.[291]

Derginin diğer ana bölümü olan "Tetkikler", çeviri tarihi, çeviri teorisi, çeviri eleştirisi, çeviri karşılaştırmaları üzerine yazılardan oluşmaktadır. Türk çeviri tarihi üzerine kaleme alınan yazıların yarısını, Tanzimat yazarlarının Fransızcadan yaptıkları çevirilerin incelemeleri oluşmaktadır. Tüm çeviri eleştirileri içinde de Fransızcadan yapılan çevirilerin eleştirileri çoğunluktadır. En çok eleştiri yazan yazarlar, Lütfi Ay ve Erol Güney'dir.[292]

Tablo 7.2: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Basılan Çeşitli Bölümler

Bölümler	Adet
Ecnebi Mecmualar / Yabancı Dillerdeki Dergiler	29
Klasikler Arasında	13
Haberler	8
Önsözler	7
İktibaslar / Toplamalar	6
Tercüme Edilecek Parçalar	5
Vesikalar	3
Yurtta tercüme	2
Toplam	73

Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", **Kebikeç Dergisi**, s:5, 1997: 43.

"Çeviriler" ve "Tetkikler" dışında, *Tercüme* dergisinde yer alan çeşitli bölümler, Tablo 7.2'de görülmektedir. Bu bölümler her sayıda yer almamakta, Çeviriler ve Tetkikler bölümleri gibi süreklilik göstermemektedirler. İlk altı sayıda "Ecnebi Mecmualar" adıyla yer alan bölümün adı, sekizinci sayıdan itibaren "Yabancı Dillerdeki Dergiler" olarak değiştirilmiştir. Bu bölümde, genellikle dönemin

[291] **age**, 39.
[292] Sauer, **age**, 43 – 44.

Fransızca ve İngilizce dergilerinde yayınlanan yazılardan özetler yayınlanmıştır. "İktibaslar" ya da "Toplamalar" adı verilen bölümde, Tercüme Bürosu'nun yayınlarıyla ilgili olan veya Tercüme Bürosu üyelerince yazılan makaleler derlenmiştir. "Vesikalar" bölümü, derginin yalnız ilk üç sayısında yer alır. Bu bölümde, Arap harflerinden Latin harflerine geçirilmiş olan Osmanlıca metinler, Avrupa'da yayınlanmış olan Fransızca ya da İngilizce çevirileri ile birlikte basılmıştır. "Klasikler Arasında" adlı bölümde, Maarif Vekilliği'nce yayınlanan çeviriler üzerine yazılar yer almıştır. "Haberler" bölümünde ise, Tercüme Bürosu'nun üyeleri ve çalışmaları üzerine haberler verilmektedir. Bu bölümlerin dışında, "Dünya Edebiyatından Tercümeler" adıyla yayınlanan bölümde, çevrilmeleri özel yayınevlerine tavsiye edilen yapıtların listeleri yayınlanmıştır.[293]

Mayıs 1940 – Temmuz 1946 arasında dergide yayınlanan çeviri metinler dillerine göre gruplandırıldığında, en çok çeviri yapılan dil Fransızca olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransızcayı sırasıyla İngilizce, Almanca, Eski Yunanca, Rusça ve Latince izlemektedir.[294] Hakkında eleştiri yayınlanan çevirilerin yarıdan fazlasını, yine Fransızcadan yapılan çeviriler oluşturmaktadır. Fransızca çeviri eleştirilerini, İngilizce, Rusça, Eski Yunanca ve Latince çeviriler üzerine eleştiriler izlemektedir.[295]

Dergide en çok çevirisi yayınlanan çevirmenler, Tablo 7.4'te gösterilmektedir. Buna göre en çok çevirisi yayınlanan çevirmen, ilk sayıdan itibaren derginin çevirmen kadrosunda yer alan Sabahattin Eyuboğlu'dur. Toplam otuz iki metin çevirisinin yayınlandığı düşünüldüğünde, Eyuboğlu'nun hemen hemen her sayıda bir çevirisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. En az Sabahattin Eyuboğlu kadar yoğun bir biçimde dergiye çeviri metin sağlayan bir diğer çevirmen, Erol Güney'dir. Dergide Güney'in otuzbir çeviri metni yayınlanmıştır. Ondan fazla çevirisi yayınlanmış diğer çevirmenler, sırasıyla Azra Erhat, Oğuz Peltek, Lütfi Ay, Orhan Veli Kanık, Nusret Hızır ve Yaşar Nabi Nayır'dır.

En çok çevirisi yayınlanan çevirmenlerden Erol Güney, Lütfi Ay ve Nusret Hızır, aynı zamanda en çok telif yazısı yayınlanmış yazarların başında gelmektedirler.[296] Mayıs 1940 – Temmuz 1946 arasında dergide yayınlanmış olan telif yazıların üçte

---

[293] **age**, 44 – 46.
[294] Bkz. Ekler bölümü, Tablo 7.3
[295] Bkz. Ekler bölümü, Tablo 7.5.
[296] Bkz. Ekler bölümü, Tablo 7.6.

ikisi, Türk ve dünya çeviri tarihi ile çeviri teorisine ilişkindir.[297] Bu yazılar arasında, özellikle çeviri tarihine ilişkin makaleler incelememiz açısından önem taşımaktadırlar. Bu yazılar, uygarlığın gelişmesinde çevirilerin etkisine değindikleri ölçüde, "Türk Hümanizmi" anlayışının çeviri boyutunu yansıtmaktadırlar.

7.1.3. Tercüme Dergisi'nde Hümanizm ve Hümanizm – Çeviri İlişkisi

Tercüme dergisinde yer alan çeviriye ilişkin yazılarda, çeviri hareketi ile hümanizm arasındaki ilişkinin iki temel eksen üzerinde kurulduğu görülmektedir: Çeviri hareketinin modernleşme ve uluslaşma süreçleri ile ilişkisi. Bunun yanında, doğrudan doğruya çeviri hareketine tarihsel perspektiften yaklaşan yazılarda da ağırlıklı olarak çeviri hareketinin hümanizm düşüncesinin gelişmesi ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Genel anlamda çevirinin ve hümanizmin tarihi üzerine kaleme alınan bu yazıların yanı sıra, doğrudan doğruya Osmanlı – Türk çeviri tarihi ve "Türk Hümanizmi" düşüncesini ele alan yazılar da dergide yer almaktadır.

Çeviri hareketi ile uluslaşma süreci arasındaki ilişki üzerine odaklanan bir yazıya derginin ilk sayısında rastlanmaktadır. Azra Erhat bu ilişkiyi, "*Yunan Eserlerinin Almanya'da Tercümesi*" başlıklı yazısında, Almanya'da 18. yüzyılda ortaya çıkan çeviri hareketi üzerinden ele almaktadır. Erhat, öncelikle Almanya'da Antik Yunan düşüncesine yönelik ilginin 18. yüzyıl ortalarında ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu dönemden itibaren Antik Yunan yapıtlarından yapılan çevirilerle Alman hümanist düşüncesi ve Alman dili gelişmiştir. Erhat, Almanya'da ulusal dilin gelişmesinde çevirilerin etkili olduğunu vurguladıktan sonra, ulusal dil - uluslaşma ilişkisi üzerinde durmaktadır. Bu noktada Herder'in, "*Her milletin ruhu kendi lisanından belirir.*" sözünden yola çıkar.[298] Alman romantik felsefesinde dilin, dolayısıyla çevirinin önemini ele alan Erhat, ulusal dilin, ulus bilincinin gelişmesinde önemli bir etken olduğuna dikkat çeker. Bu noktada Erhat'a göre çeviri, bir rol üstlenmektedir: "*Milli dehaların aralarındaki fikri münasebatı ifade eden canlı bir vasıta olmak.*"[299] Alman dilinin gelişmesinde Eski Yunanca ve Latinceden çevirilerin payını vurgularken de, özellikle Goethe ve Nietzsche'nin yapıtlarını örnek gösterir.[300]

Çevirinin modernleşme süreci içindeki payı, Erol Güney'in "*Rusya'da Tercüme*" yazısında, Rusya örneğinde daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Güney, çevirinin

---

[297] Bkz. Ekler bölümü, Tablo 7.7.
[298] Azra Erhat, "Yunan Eserlerinin Almanya'da Tercümesi", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 85
[299] **age**, 86.
[300] **age**, 87 – 88.

Rusya'da modernleşme sürecinin, Büyük Petro zamanında başlayan çeviri hareketinin bir sonucu olduğunu belirtir:

"Muasır Rus kültürü bir asırlık tercüme faaliyetiyle meydana gelmiştir. Rusya, Avrupa kültür hazinesine geç girmiş, ancak kısa bir zamanda bu hazinenin en büyük servetlerini kendisine maletmiştir. Bu da Büyük Petro zamanında başlayan ve şimdiye kadar durmaksızın inkişaf eden mütemadi bir tercüme faaliyetinin neticesidir."[301]

Güney, Rusya'nın 18. yüzyıldaki durumunu Türkiye'nin o sırada içinde bulunduğu duruma benzeterek, çevirinin yalnız Rus kültürünün modernleşmesinde değil, Rus dilinin gelişmesinde de önemli rol oynadığını belirtmektedir. Büyük Petro zamanında yapılan çevirilerde, Avrupa dillerindeki kelimelere Rus dilinde karşılıklar getirilmiş, dolayısıyla Rus diline pek çok kelime ilave edilmiştir.[302]

Ulusal dilin gelişmesinde çevirinin rolü üzerinde duran diğer bir yazı, Jean Camborde'in *"Tercüme ve Dünya Edebiyatı"* başlıklı yazısıdır. Camborde'a göre çeviri çalışmaları ile diller arasında düşünce ürünleri alışverişi gerçekleştirilir. Bu alışveriş kimi zaman eserlerin birbiriyle çatışmasına da zemin hazırlayacaktır, ancak dillerin kavramsal zenginliğinin artması bu çatışmalarla mümkündür:

"O çatışma ve imtizaçlar sayesindedir ki her memleketin ve her dil zümresinin kendisine mahsus fikir hazinesi, yeni alemlerden gelecek tesirlerle zenginleşir, genişler ve yeni eserler vücuda getirir."[303]

Çeviri hareketinin hümanizm ile ilişkisine tarihsel perspektiften yaklaşan yazılara bakıldığında, özellikle iki yazı, içeriğinin zenginliği açısından dikkat çekmektedir. İhsan Sungu'nun Rönesans dönemine dek çeviri hareketinin gelişmesini ele aldığı yazısı *"Tercüme ve Renaissance"*, 10. – 15. yüzyıllar arasında Avrupa'da görülen çeviri çalışmalarını ele almakta, Rönesans hareketinin düşünsel temellerinin çeviri çalışmaları sonucu oluşturulduğunu vurgulamaktadır. Sungu, özellikle 12. yüzyılda bu hareketin yayılması üzerinde durarak, dönemin başlıca çevirmenlerinin ve çevirdikleri yapıtların da adlarını sıralamaktadır.[304] W. Ruben'in *"Eski Hint Metinlerinin Dünyaca Meşhur Tercümeleri"* başlıklı yazısı ise, yaklaşık olarak MS

---

[301] Erol Güney, "Rusya'da Tercüme", **Tercüme**, c:1, s:2, 19 Temmuz 1940: 196
[302] **age**, 197.
[303] Jean Camborde, "Tercüme ve Dünya Edebiyatı", **Tercüme**, c:1, s:3, 19 Eylül 1940: 284.
[304] **age**: 115 – 119.

1. yüzyılda dinsel içerikli olmayan Hint edebiyat yapıtlarının Çince, Farsça, Japonca, Moğol ve Tibet dillerine çevrilmeleri üzerinde durmaktadır. Ruben'in yazısı, hümanist aydınlanma açısından Antik Hint kültürünün, en az Antik Yunan kültürü kadar önemli olduğunu vurgulaması açısından önemlidir:

"Dünya tarihi bakımından kaynağını Hindistan'dan alan iki mühim tercüme cereyanı vardır: Şarka giden dini ve Garba giden aydınlatıcı cereyan. Bazı alimlere göre tenevvür yalnız eski Yunan tefekkürüne mahsus bir vasıf ve imtiyazdır, eğer Hindistan'da da buna tesadüf ediliyorsa, bu muhakkak Yunanlılar tarafından oraya getirilmiştir. Halbuki Hint tenevvürü Buda'dan, yani necat dilinin ve mistiğin Hindistan'da teşekkülü tarihinden evvelce dahi mevcuttur: Her ki taraf da tarihen ve mevcudiyetleri itibariyle birbirlerine bağlıdırlar. Birbirini tamamlarlar ve bunlar ayrı düşünülemezler. Biri tez, öteki antitezdir, münazaraları bütün tarihi kültürlerde bugüne kadar en büyük savaşı teşkil etmiştir. Bu kadar eski zamanlarda Hindistan'da Yunan nüfuzundan bahsetmek doğru olmaz."[305]

Tercüme dergisinde çeviri tarihini ve çeviri olgusunun hümanizm düşüncesi ile ilişkisini ele alan yazılarla, konuya modernleşme ve uluslaşma perspektifinden yaklaşan yazılara değindikten sonra, "Türk Hümanizmi" düşüncesinin dergideki yansımaları üzerinde durulabilir. Bunun için, öncelikle Osmanlı – Türk çeviri tarihi üzerine dergide yer verilen yorumlar ele alınmalıdır.

Tercüme dergisinin, söze Tercüme Bürosu'nun kurulmasından önceki çeviri çalışmalarının bir muhasebesini yaparak başladığını söylemek mümkündür. Hasan Ali Yücel, derginin ilk sayısına yazmış olduğu önsözde, öncelikle Tanzimat dönemi öncesinde başlayan çeviri hareketi üzerinde durmaktadır:

"Sıklet merkezini Avrupa'da tutmakta olan medeniyet bütününe Tanzimat ve daha evvelki uyanma devresinden beri Türk Cemiyeti de teveccüh etmiş bulunuyor. Türk münevveri, pek az istisna ile başta Latin aleminin en kuvvetli mümessili Fransız sosyetesi olmak üzere, bilhassa Meşrutiyet'te Cermen alemi ile de sıkı temasa başlayarak, Avrupa cemiyetini kültür cephesinden tanımaya çalışmıştır. (...) Tercüme; zihni, fikri ve medeni bir intibak olduğuna göre, gün günden daha mütekamil bir "ana diline nakil" hareketi bizde de tevekkün etmiştir."[306]

---

[305] W. Ruben, "Eski Hint Metinlerinin Dünyaca Meşhur Tercümeleri I - II", **Tercüme**, c:1, s:4 – 5, 484.
[306] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 1.

Ancak Hasan Ali Yücel, bu çalışmaların bir plandan, düzenden yoksun olması nedeniyle verimsiz kaldığına dikkat çekmektedir:

"Münevverlerimiz, kendi aralarında verimli bir birleşme yapamadıkları ve bu işlerde başka memleketlerde büyük müessiriyeti olan naşirlerin bilgili önayak oluşlarına imkan bulunmadığı için tercüme davamız bir türlü rasyonel bir zincirin tertibini takip edemedi."[307]

Hasan Ali Yücel'in, derginin 1945 yılında yayınlanan diğer bir sayısına yazdığı önsözde de Tanzimat dönemi çeviri çalışmalarına ilişkin tespitlere yer verdiği görülmektedir. Yücel, Tanzimat hareketini, *"İlk Garba dönüş hareketi"* olarak tanımlamaktadır. Ona göre Tanzimat aydını, varlığı tehlikeye düşen Osmanlı İmparatorluğu'nu, *"yenenlerin vasıtalarına sahibolarak"* kurtarmak istemiştir. Ancak bu konudaki çabaları başarısız kalmaya mahkumdur. Nedeni, Batı uygarlığına karşı bütüncül bir bakış geliştirememiş olmalarıdır:

"Garbı bir medeniyet bütünü olarak anlamamışlar; onun, uzun asırların emeği neticesi olduğunu da kavramamışlardır. Dahası, girmek istedikleri bu yeni medeniyetin nereden geldiği ve nereye gittiği hakkında hiçbirinin – politikacıların olduğu kadar fikir adamlarının da – aydın bir anlayışları yoktur."[308]

Tercüme Bürosu çevirmenlerinden Bedrettin Tuncel de, *"Tercüme Meselesi"* adlı yazısında, Tercüme Bürosu'nun kurulmasından önceki çeviri hareketinin durumu üzerine tespitlerde bulunmaktadır. Tuncel, sözlerine Tanzimat döneminden bu yana çeviri çalışmalarının bir düzensizlik içinde olduğunu belirterek başlar: *"Bizde Tanzimatla başlayan ve o zamandan beri başıboş bir manzara gösteren tercüme hareketleri nihayet sistemli bir şekle bağlanmak üzeredir."* diyen Tuncel, daha sonra bu düzensizlik üzerinde durmaktadır:

"Tanzimattan beri yapılan tercümelerin edebiyatımızda bir hareket uyandırmamış olmasının sebepleri malum. Seçilen eserlerin bizatihi muayyen kıymetleri yoktu. Garp edebiyatı şaheserlerinin, bilhassa dünya klasiklerinin tercümesi tamamiyle ihmal edilmişti. Edebi kıymetlerinden ziyade ticari kıymetleri göz önünde tutulan

---

[307] **age**, 79.
[308] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:5, s:39 – 40, 19 Mart 1945: I.

değersiz eserlerin Türkçeye nakledilmesinden bir fayda hasıl olmayacağı artık anlaşılmıştır."[309]

Tercüme dergisinde yer alan Osmanlı – Türk çeviri hareketi ilişkin bu yorumların ardından, dergide "Türk Hümanizmi"nin nasıl ifade edildiğine bakılabilir. Derginin yayın alanına uygun olarak, hümanizm de çoğunlukla çeviri ile ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Bunun yanında, derginin iki sayısını "Yunan Özel Sayısı" olarak yayınlaması da, özellikle Antik Yunan kültür birikiminin edinilmesinin "Türk Hümanizmi" düşüncesinde önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir.[310]

Öncelikle, Hasan Ali Yücel'in "Türk Hümanizmi"nin temeli olarak gördüğü medeniyet anlayışını aktarmakta yarar vardır. Yücel, "Türk Hümanizması"nın temeli olarak gördüğü medeniyet anlayışını, *"Medeniyet bir bütündür. Şarkı, garbı, yeni veya eski dünyası şahsiyet farklarıyla bu bütünün birer tezahürü sayılabilir."* sözleriyle ifade etmektedir.[311] Derginin "Yunan Özel Sayısı"na yazdığı önsözde ise, Antik Yunan kültürünün bu medeniyet bütününün temeli olduğunu ve hümanist aydınlanma için mutlaka bu birikimin edinilmek zorunda olduğunu belirtmektedir:

"İçinde bulunmaya mecbur olduğumuz medeniyet dünyasının kökü, Eski Yunan'dadır. Bu ilkenin duyuluşu demek olan "Hümanizma" iyi anlaşılmadıkça, bu gerçek, şu veya bu türlü taassupçu fikirlere sapılarak inkar olunur, bir asırdır hasretle beklediğimiz düşünüş kalkınması olamaz veya uçak devrinde kağnıyla yürür. (...) Eski Yunanlıları, dilleri, yapıları, sosyal hayatları, insanlığa yadigar kalmış bütün eserleriyle tanımakta, kendimizi duyup anlama bakımından da büyük bir zaruret olduğunu takdir ediyoruz."[312]

Çevirmen Bedrettin Tuncel de, "hümanizm uyanışı" biçiminde ifade ettiği kültürel kalkışmayı özellikle Yunan ve Latin klasiklerinin çevrilmesine bağlamaktadır. Çeviri, olabildiğince asıl dilden yapılmalıdır. Ancak içinde bulundukları dönemde Türkiye'de Yunan ve Latince bilenlerinin sayısının azlığına dikkat çeken Tuncel, bu yapıtların hiç olmazsa yaşayan dillerden çevrilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.[313]

---

[309] Bedrettin Tuncel, "Tercüme Meselesi", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 79.
[310] Burada sözünü ettiğimiz "Yunan Özel Sayısı", derginin 39. – 40. sayılarının bir arada basılmasıyla oluşturulmuş iki bölüm biçimindedir. İlk bölüm, doğrudan doğruya Antik Yunan metinlerinden yapılmış alıntılardan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise modern çağ düşünürlerinin, Antik Yunan düşünürleri ve onların yapıtları üzerine yazdıkları metinlerden alıntılar yapılmıştır.
[311] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:1, s:1, 19 Mayıs 1940: 1.
[312] Hasan Ali Yücel, "Önsöz", **Tercüme**, c:5, s:39 – 40, 19 Mart 1945: II - III.
[313] **age**, 81.

Tercüme dergisinin ilk sayısında Hasan Ali Yücel'in, derginin sayfalarını kendini aydın kabul eden herkese açacaklarını bildirmelerine karşın, aydınlar arasına beklenilen ilgiyi ne derece gördüğü tartışılabilir. Ancak derginin yayına başladığı ilk yılın sonunda, aydınların çalışmalara sundukları katkının hayal kırıklığı yarattığı görülmektedir. Nurullah Ataç, *"İkinci Yıla Girerken"*, başlıklı yazısında bu durumu şu sözlerle yansıtmaktadır:

"Mecmuamız dışarıdan az yardım görmüştür: Okuyanlardan değil, bizimle beraber çalışmaları lazım gelenlerden bahsetmek istiyorum. Birçok kişilerin tercüme işine hizmet etmek isteyeceklerini umardık: çünkü bu, memleketimizin fikir hayatına, diline en büyük hizmetlerden biridir. Az kimseden cevap aldık. Bunu şikayet için söylemiyoruz; maksadımız, bu mecmuanın sayfalarının, iyi niyetlerle çalışmak isteyenlere de açık olduğunu hatırlatmaktır."[314]

İzleyen yıllarda derginin çalışmalarına duyulan ilginin düzeyi konusunda elde somut veriler bulunmamaktadır. Diğer yandan, hümanist kültür çalışmalarından rahatsız olan bir kesimin giderek ortaya çıktığı görülmektedir.

7.2. "1946 Yıkımı": Hasan Ali Yücel'in Bakanlık Döneminin Sona Ermesi

7.2.1. Hasan Ali Yücel Döneminin Sonlarına Doğru: Hasan Ali Yücel'e Yöneltilen Tepkiler

Hasan Ali Yücel'in uyguladığı kültür politikasının kimi çevreleri rahatsız ettiğinin erken bir kanıtı, 1942 yılı başlarında evindeyken kendisine bulunulan suikast girişimidir.[315] Bu tepkilerin bir kaynağının, CHP'nin içinde "sağ kanat" olarak nitelendirilebilecek kesim; diğer kaynağının ise tek partili düzen içinde yasal temsil olanağı olmayan, ancak basım – yayım araçları yoluyla muhalefet yürüten Türkçü – Turancı akım olduğu söylenebilir. Her iki kesimin de ortak özelliği, komünizm karşıtlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Hümanizmin "sol hareket" olarak değerlendirilmesi, ilerleyen yıllarda Hasan Ali Yücel'i "komünist" olmadığı konusunda kendini savunmaya zorlayacaktır. Vedat Günyol'un ifadesiyle,

---

[314] Nurullah Ataç, "İkinci Yıla Girerken", **Tercüme**, c:2, s:7, 19 Mayıs 1941: 2.

[315] Suikastin tarihi konusunda ulaşılan kaynaklarda net bir bilgi yer almamakla birlikte, saldırının 1942 yılının Ocak ya da Şubat ayında gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Mustafa Çıkar bu tahminin, Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar'a yazdığı bir mektuba dayandırıldığını söyler. 15 Şubat 1942 tarihli mektupta Nihal Atsız mektupta Yücel'e karşı "maalesef" başarısız bir suikast girişiminde bulunulduğunu bildirmektedir. Mustafa Çıkar'ın Hasan Ali Yücel'in kızı Canan Eronat ile yaptığı söyleşiden aktardığına göre, saldırının kimlerce, neden yapıldığı ortaya çıkarılamamıştır. (Çıkar, **age**, 117, 2 numaralı dipnot)

"hümanizma – komünizma" sözü, giderek bir tür tekerleme haline gelecek, antikomünist propaganda malzemesi olacaktır.[316]

Gerek CHP içinde bir evrimin baş göstermesi ve "sağ kanadın" parti yönetiminde etkin olmaya başlaması, gerekse Türkçü – Turancı akımların yayın çalışmalarının artması yönünden 1942 yılının bir başlangıç noktası olduğu söylenebilir: Temmuz ayında Başbakan Refik Saydam'ın ölümünün ardından, bu göreve Şükrü Saracoğlu getirilir. Saracoğlu, TBMM'de okuduğu hükümet programında, Türkçülüğe vurgu yapmaktadır:

"Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal o kadar bir vicdan meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız."[317]

Aynı tarihlerde, Türkçü – Turancı muhalefetin görüşlerini savunan bir dizi derginin de yayına başlaması dikkat çekmektedir.[318] Ancak 1942 yılında Türkçü – Turancılar açısından olumlu olan bu gelişmelerin yönü, yaklaşık bir yıl sonra değişecektir. Turancı hareket üzerine doktora tezi hazırlamış olan Nizam Önen, gerek Türkçü – Turancılara karşı hükümetin tutumunda gözlemlenen bu değişikliği, Nazilerin SSCB arasında sürmekte olan savaşın seyri ile ilişkilendirmektedir. Önen'e göre, 1942 yılında hükümetin Türkçü – Turancıların faaliyetlerine müdahale etmemek yönünde tavır alması, Nazilerin SSCB topraklarına saldırmasının ve elde ettikleri kısa dönemli başarıların iç siyasete yansımasıdır.[319] 1943 yılında ise, beklenenin aksine SSCB'de rejim çökmemiş, Nazi ordularına karşı saldırı başlatılmıştır. Savaşın bu seyri karşısında hükümet, Türkçü – Turancıların faaliyetlerine bir yandan izin verdiği, bir yandan yasaklamalar getirdiği bir bocalama dönemine girmiştir. Ancak Nazi Almanyası'nın yenileceğinin belirginleşmeye başladığı 1944 yılından itibaren, hükümetin Türkçü – Turancılara karşı tavrı netleşmiş, hareketin faaliyetleri bastırılmaya çalışılmıştır.[320]

---

[316] Vedat Günyol, **Türkiye'de Çeviri**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c:2, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983): 330.
[317] İsmail Arar, **Hükümet Programları (1920 – 1965)**, (İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968), 159.
[318] **age**, 328.
[319] **age**, 327.
[320] **age**, 372 – 376.

1944 yılında yaşanan bir dizi olay, gerek hükümetin Türkçü – Turancı akımlara karşı aldığı tavrı, gerekse bu kesimlerin Hasan Ali Yücel'e duyduğu tepkiyi yansıtmaktadır. Sözkonusu olaylar dizisi, Nihal Atsız'ın yayınlamakta olduğu *Orhun* dergisi'nin 1 Nisan 1944 tarihli sayısında, Başbakan Şükrü Saracoğlu'na hitaben bir açık mektup yayınlanmasıyla başlar. Mektubun konusu, "komünistler"dir. "Komünistler", *"Halk Partisi'nin elastiki altı okundan halkçılığa sığınarak kendilerini halkçı yurtseverler olarak göster(mektedirler)"*[321]. Atsız, mektubunda Sabahattin Ali'yi ihbar etmekte, onun *"bugün kültür işlerinin mühim bir mevkiinde, Maarif Vekili Hasan Ali'nin şahsi sempatisi sayesinde"* bulunduğunu söylemektedir. Sabahattin Ali bu sırada Türk Dil Kurumu ve Tercüme Bürosu üyesi, Ankara Devlet Konservatuarı'nda öğretmendir.[322] Atsız, Sabahattin Ali gibi "komünistlerin" Maarif Vekilliği'nde görevlendirilmeleri nedeniyle, doğrudan doğruya Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'i suçlamaktadır:

"Maarif Vekili şimdiye kadar İnönü Ansiklopedisi'yle ve birçok kitapların ithafıyla devlet başkanına olan bağlılığını göstermeye çalıştı. Bu bağlılığın samimi olduğunu ispat zamanı gelmiştir. (...) Bağlılığın ispatı için bunların vazifelerine derhal son verilmesi zaruridir. Hatta şimdiye kadar her nasılsa bir gaflet eseri bunları vazifede tutmaktan doğan utancı silebilmek için bizzat Maarif Vekili'nin de o makamdan çekilmesi çok vatanperverane bir jest olurdu."[323]

Açık mektup üzerine Nihal Atsız'ı hakkında hakaret davası açan Sabahattin Ali, mahkemeyi kazanacaktır.

Duruşmalar sırasında, Nihal Atsız'a destek olmak amacıyla Ankara'da gösteri yapan çok sayıda Turancı da tutuklanmış, daha sonra "1944 Irkçılık – Turancılık Davası" olarak bilinen davada yargılanmıştır. Ankara'da yapılan gösterilerin hemen ardından, *Orhun* dergisi de Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmıştır.

Hükümet bir yandan Turancıların etkinliklerini sınırlarken, diğer yandan sol akımlara mesafe almaktadır. 1944 Irkçılık – Turancılık Davası'nı izleyen günlerde, Maarif

---

[321] Uğur Mumcu, **Kırkların Cadı Kazanı**, 15. bs., (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1995), 65.

[322] Nihal Atsız'ın ihbar ettiği kişiler Sabahattin Ali ile sınırlı değildir. Sadrettin Celal Antel ve *"Nasıl bir komünist olduğunu bilhassa ben çok iyi bilirim"* dediği Pertev Naili Boratav mektupta geçen diğer isimlerdir. Sadrettin Celal Antel İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü başkanıdır. Pertev Naili Boratav ise Ankara Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi'nde doçenttir. (Mumcu, **age**, 66.) Pertev Naili Boratav'ın da Sabahattin Ali gibi Milli Eğitim Bakanlığı çeviri çalışmalarına katıldığını, Yunan ve Alman klasiklerinden ikişer adet olmak üzere 1941 – 1946 arasında bakanlık adına dört yapıt çevirdiğini belirtmek yerinde olacaktır.

[323] Mumcu, **age**, 67.

Vekilliği'nden Hasan Ali Yücel imzasıyla Başbakanlığa gönderilen bir yazı, bu durumun bir göstergesidir. Sözkonusu yazıda Yücel, Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes gibi AÜ DTCF öğretim üyelerinin yazılarının yayınlandığı *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin kapatılmalarını istemiştir. Yücel, adı geçen dergilerin *"teşkilatımız içinde en küçük bir tahrike imkan bırakmamak üzere resmen kapatılmalarını faydalı bulmaktayım."*[324] demektedir. Adı geçen AÜ DTCF öğretim üyeleri, yaklaşık bir yıl sonra Maarif Vekilliği emrine alınacak, üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırılacaklardır. Ancak karar, Danıştay tarafından iptal edilecektir.[325]

7.2.2. Hasan Ali Yücel'in İstifası: Reşat Şemsettin Sirer Döneminin Başlaması ve *Tercüme* Dergisine Yansıyan Değişim

Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği görevinden ayrılmasından yaklaşık üç ay önce yayınlanan *Tercüme* Dergisi'nin 37. sayısı Tercüme Bürosu'nun çalışmalarına ilişkin bir haberle başlamaktadır: Önsözde bildirildiğine göre, klasik çeviriler dizisinin yanında, bir çağdaş yapıtlar dizisine de başlanacaktır:

"Dünya klasiklerinden tercüme hareketini destekleyen dergimiz, bugüne kadar kendi anlayışıyla klasik saydığı edebiyatın sınırları içinde kalmayı, metinlerini garp kültürünün kaynak eserlerinden seçmeyi yeter görmüştü. Dünya edebiyatındaki yeni gelişmelerden okurlarımızı haberdar etmek arzumuzu bir müddet için yenmeyi gerekli görmüştük. Gerçek değerlere gitmek istediğimizi belirtmek, garp edebiyatına cümle kapılarından girmek istiyorduk. Kendimizi ve okurlarımızı altı yıl bu hedefe yönelttikten sonra dergimizde yenilere de yer veriyoruz. Klasik metinleri seçerken nasıl insanlığın halini anlatan, her insan için mesele olanı işleyen yazıları seçmeye gayret ettikse, yenilerden parça seçerken de bu ölçülere uymaya çalışacağız."[326]

Hasan Ali Yücel'in istifa etmesine az bir zaman kala, "gerçek değerlere gitmek" hedefinden vazgeçilmediğini, bunun için yeni çalışmaların planlandığını anlatan bu sözler dikkat çekicidir. Bu durumda Hasan Ali Yücel'in o sırada istifa etmeyi planlamadığı düşünülebilir.

Ancak Hasan Ali Yücel, İsmet İnönü'nün çok partili siyasal sisteme geçilmesi yolundaki kararına karşı olanlardandır. Toplumun çok partili yapıya hazır

---

[324] 15 Mayıs 1944 gün ve 4/2405 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı yazısı *'ndan aktaran* , Mumcu, **age**, 71.
[325] **age**, 100.
[326] "Yedinci Yıla Girerken", **Tercüme**, c:7, s: 37, 19 Mayıs 1946: 1.

olmadığını, demokratik yöntemlerin uygulanabilmesi için öncelikle halkın eğitim düzeyinin yükseltilmesi gerektiği kanısındadır. Kendi ifadesine göre, birden fazla partinin katıldığı ilk seçimlerin yapılacağı 21 Temmuz 1946 tarihinden önce iki ay İzmir'de bulunan Hasan Ali Yücel, istifa etmeye o zaman karar vermiştir. Yücel, İzmir'de DP'nin düzenlediği bir mitingi izlediğini; DP'nin burada yaptığı propagandanın bir demokratik parti propagandası değil, "gericiliğin tahrik edilmesi" olduğunu gördüğünü söylemektedir. Çok partili siyasal yapıya geçilmesine karşı olduğu görüşünü İsmet İnönü'ye de aktardığını, ancak İsmet İnönü'nün bu konusundaki kararlılığı karşısında siyasal yaşamdan uzak kalmayı seçtiğini belirtmektedir.[327]

Hasan Ali Yücel, aldığı bu karar doğrultusunda genel seçimlerin yapılmasından iki hafta sonra, 5 Ağustos 1946 tarihinde Maarif Vekilliği görevinden istifa etmiştir. Seçimlerin ardından kurulan Recep Peker hükümetinde Maarif Vekili olarak görevlendirilen kişi, CHP içinde ağırlığını hissettirmeye başlayan sağ kanada mensup olan Reşat Şemsettin Sirer'dir.[328]

Reşat Şemsettin Sirer, göreve geldikten kısa bir süre sonra Hasan Ali Yücel döneminde başlatılan girişimlerde değişiklikler yapmaya başlamıştır. Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisinin yayın anlayışı da Sirer'in gerçekleştirmek istediği dönüşümden etkilenecektir. Sirer'in Maarif Vekilliği görevine getirilmesinin ardından, hem *Dünya Edebiyatı'ndan Klasikler* serisinde yer verilen yapıtların niteliğinde, hem de *Tercüme* dergisinin içeriğinde değişim gözlemlenmektedir. Klasik yapıtların çevirisinde "Şark – İslam Klasikleri"ne ağırlık verileceği ilan edilir. Çevirilere yansıyan anlayış değişimi, Sabahattin Eyuboğlu'nun Tercüme Bürosu Başkanlığı görevinden ayrılmasında da kendisini gösterecektir.

Maarif Vekilliği'nin "Şark Klasikleri"nin çevirisine daha çok önem vermesi gerektiği yolundaki eleştiriler, henüz Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği görevinde bulunduğu sırada dile getirilmeye başlanmıştır. Bunun göstergelerinden biri, 17 Temmuz 1946 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinde yer alan, Refi Cevad Ulunay'ın *"Klasiklerimiz ve Maarifin Klasikleri"* başlıklı yazısıdır.[329] Ulunay yazısında,

---

[327] Hayri Alpar, "Bize Göre, Son Mülakat", **Unesco Haberleri**, c: IV, s: 34, Mart 1961: 5.*'ten aktaran* Çıkar, **age**, 120.

[328] **age**, 132.

[329] Yazının tam metni, *Tercüme* dergisinin 19 Temmuz 1946 tarihli 38. sayısında yayınlanmıştır. Yazının başında, *"17 Temmuz 1946 tarihli 'Yeni Sabah' gazetesinde Refi Cevad Ulunay imzasıyla*

öncelikle klasik yapıtların çevirilerinin deneyimsiz çevirmenlere emanet edildiğini, bu nedenle çevirilerin çoğunun başarısız olduğunu savunmaktadır:

"Maarif Vekaleti klasik eser yayımına heves etti. Soluk, ölü benizli bir takım kitaplar bastırdı. (...) Maarif Vekaleti Garp ve Şark klasiklerini karıştırarak bize faydalı bir seri verecekti. Halbuki bu eserlerin çoğu tanınmamış, toy yazıcılar elinde fena tercüme edildi ve hepsi kontrolsüz surette basıldı çıktı."[330]

Ulunay, yazısının devamında, Maarif Vekaleti'nin yayınladığı klasik yapıtların arasında "Şark Klasikleri"nin yeterince yer verilmediğini savunmakta, *"Garp klasiklerini tercüme ediyoruz da Şark klasiklerini neden tercüme etmiyoruz?"* diye sormaktadır. Ulunay'a göre Maarif Vekaleti'nin Şark klasiklerine ilgisiz kalması, bu yapıtların çevirisini özel yayınevlerinin üstlenmelerine neden olmuştur. Ancak özel yayınevleri de bu çevirilerde her zaman başarılı olamamaktadırlar:

"Maarif Vekaleti garp klasiklerini bastı. Ya bizim şark klasikleri ne oldu? Bunlardan da çeşni bulunsun kabilinden beş on numune verildi, fakat bugün bu klasikler içinde bir Fuzuli divanı yoktur. (...) Şark klasikleri öksüz çocuklar gibi kendi göbeklerini kendileri kesmeğe mecbur oldular."[331]

Derginin 19 Kasım 1946 tarihli "Demokrasi Özel Sayısı" bunun bir göstergesidir. *Tercüme* dergisinin "Demokrasi Özel Sayısı"nın, çok partili siyasal düzene geçiş döneminde hazırlanması dikkat çekicidir. Hasan Ali Yücel'in istifa etmesinden sonra yayınlanmasına karşın, metin çevirilerinin hazırlanmasının belli bir süreyi gerektirmesi, özel sayının hazırlıklarına onun döneminde başlandığını düşündürmektedir. Derginin imzasız olarak yayınlanmış olan önsözünde, seçilen parçaların hepsinin doğrudan doğruya "demokrasi" ve "halk iradesi" kavramlarını ele alan parçalar olmadığı belirtilmektedir:

" (Dergide yer alan parçaların) Çoğu, daha ziyade bu alandaki düşünüşün kaynağı olmuş, toplum üzerinde bu yönde kuvvetli tesirler uyandırmış ve doğrudan doğruya halk iradesiyle uğraşanları bu konuda düşündürmeye yaramış metinlerdir. Onun için

---

çıkan 'Klasiklerimiz ve Maarifin Klasikleri' başlıklı yazıyı aynen ve hiçbir düşünce ileri sürmeden dergimize koyduk. Bu yazının cevabını okurlarımızın kendi kendilerin vereceklerinden eminiz." İfadesi yer almaktadır.

[330] Refi Cevat Ulunay, "Klasiklerimiz ve Maarifin Klasikleri", **Tercüme**, c:7, s:38, 19 Temmuz 1946, 190.

[331] **age**, 191 – 192.

bu sayıda, Demokrasi ve halk iradesinin tarihi ve ilmi tetkikinden ziyade, bu mesele karşısındaki davranışlardan bazılarının esaslarını vermeye çalıştık."[332]

Önsözde, *"Eski Çin filozoflarından başlayarak Bergson'a varıncaya kadar belli başlı büyük düşünürlerin yazıları arasından"* parçalar seçildiği vurgulanır.[333] Ancak Tercüme Bürosu çevirmenlerinden Orhan Veli; dergi yayınlandığında birçok makalenin, özellikle modern demokrasiye ilişkin makalelerin yayınlanmadığını gördüklerini belirtir. 1947 yılında Mehmet Ali Aybar'ın İzmir'de çıkardığı *Zincirli Hürriyet* gazetesinde yayınlanan bir yazısında şunları söylemektedir: *"Nihayet dergi çıktı. Tasfiyeye tâbi tutulmuş parçaların neler olduğunu gördük. Bu parçalar daha çok modern demokrasiyi hazırlayan fikirler, yazılardır. (...) Bunlardan biri de bir bibliyografya imiş. O bibliyografyada okuyuculara yeni harflerin kabulünden bugüne kadar memleketimizde çıkmış olan, demokrasi ile ilgili tercüme eserlerin bir listesi veriliyormuş. Bu listedeki kitaplar muzır görülmüş."*[334]

Diğer yandan, *Tercüme* dergisinin söz konusu sayısının "Haberler" bölümünde, Maarif Vekilliği'nin çevirisini üstleneceği yapıtlara dair yeni bir liste hazırlandığı görülmektedir. Listeye ilişkin haberde; *"Yayımlanmasına devam edilecek edebi eserler arasında gençlerimizin yurt sevgisini uyanık tutacak mahiyetteki eserlerin dilimize çevrilmesine öncelik verilecektir."* denmektedir. Çalışmamızın "Ekler" bölümünde Ek – 3'te yer alan listede dikkat çeken özellik, çevrilmesi öngörülen Şark – İslam klasiklerinin sayısındaki artıştır. *İran Klasikleri* adı altında kırk yedi, *Arap Klasikleri* adı altında yetmiş yedi yapıt listede yer almaktadır. Ancak, Maarif Vekilliği'nin izlemeyi kararlaştırdığı yeni yayın politikasının ne derece başarılı olduğu tartışmalıdır. Hasan Ali Yücel, 1954 yılında yazdığı bir yazıda, bu konuda şöyle bir eleştiri getirecektir:

"Şu klasiklerin tercümesi işine bakın. Pekala programı da vardı ve adam gibi yürüyordu da. Netice? Malum? ... Türk klasiklerini basacağız dediler. Hangi Türk bundan memnun olmaz? Bekledik fakat ondan da bir sahife olsun göremedik. Ne yazık ki, lafın rüzgarı, doğru dürüst işleyen bir teşebbüsün canına okudu. Ama zavallı Türk aydını ne Türkünü ne yabancısını bulup okuyamaz oldu."[335]

---

[332] "Demokrasi Üzerine Düşünceler", **Tercüme**, c:7, s:39 – 40, 19 Kasım 1946, 193.
[333] **age**, 193.
[334] Selim İleri, "Bağımsız, Özgürlükçü, Çoğulcu", **Zaman Gazetesi**, 25.02.2007
[335] Hasan Ali Yücel, **Kültür Üzerine Düşünceler**, (Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1974), 100.

7.3. Hasan Ali Yücel – Kenan Öner Davası

Hasan Ali Yücel'in istifasının ardından elde edilen kazanımların ortadan kaldırılması süreci özetlenirken, "Hasan Ali Yücel – Kenan Öner Davası" olarak bilinen davadan da söz etmek yerinde olacaktır. Bu dava süreci, Soğuk Savaş'ın Türkiye'deki ideolojik etkilerine dair ipuçları vermesi açısından anlamlıdır. Dava sürecinde Kenan Öner'in yapmış olduğu savunma ve Öner lehine verilen ifadeler, naif aydınlanma girişimlerini "komünistlik", komünist olmayı da bir suç ve vatan hainliği olarak gören antikomünist zihniyeti ortaya koymaktadır.

Tartışma, DP milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak'ın 7 Şubat 1947 tarihli gazetelerde bir açıklamasının yayınlanmasıyla başlamıştır. Fevzi Çakmak, açıklamasında eski bir milli eğitim bakanının komünizmi destekleyen hareketlerinden dolayı hükümeti resmen uyardığını söylemektedir:

"Ben komünistliği bu ülke için muzır görenlerdenim (...) Ben daha iş başında iken eski bir milli eğitim bakanının bu işleri destekleyen hareketinden dolayı hükümeti resmen uyardım. İkaz ettim. Kimse kulak asmadı."[336]

Bunun üzerine Hasan Ali Yücel, *Ulus* Gazetesi'nde Fevzi Çakmak'a bir dizi soru yönelttiği bir yazı yayınlamıştır. Hasan Ali Yücel'in yönelttiği sorular; açıklamada sözü geçen eski Milli Eğitim Bakanı'nın kendisi olup olmadığı, desteklenen "komünist"lerin kimler oldukları ve nasıl desteklendikleri, bu konuda hükümeti yazılı olarak mı, yoksa sözlü olarak mı ikaz ettiği, sözlü ise kime ve ne zaman söylediğidir. Fevzi Çakmak bu soruları yanıtsız bırakır. Hasan Ali Yücel'e yanıt, DP İstanbul İl Başkanı ve Nihal Atsız'ın avukatı olan Kenan Öner'den gelecektir. Öner, 11 Şubat 1947 tarihinde *Yeni Sabah* gazetesinde, *"Evet, O Maarif Nazırı Sizsiniz"* başlığıyla yayınlanan yazısıyla Hasan Ali Yücel'e yanıt verir. Yücel'i *"komünistleri bakanlığında beslemekle, uğradıkları hücumlara karşı onları müdafaa etmekle"* suçlar. Kenan Öner'in yazısının yayınlanmasının ardından, Hasan Ali Yücel *"haysiyet ve şerefine tecavüz edildiği"* gerekçesiyle Öner aleyhine "yayın yoluyla hakaret davası" açar.[337]

Kenan Öner, mahkemede yaptığı savunmasında Maarif Vekaleti'nin kültür politikası olarak benimsediği hümanizmin, aslında komünizmin maskelenmesi olduğunu iddia

---

[336] Feyzullah Ertuğrul, **Hasan Ali Yücel – Kenan Öner Davası: Özgürleşme Yolunda Unutulmuş Bir Uğrak**, (Ankara: Güldikeni Yayınları, 2000), 16.
[337] **age**, 17.

etmiştir. Öner'e göre, başta Köy Enstitüleri ve Tercüme Bürosu olmak üzere, Maarif Vekaleti'nde "komünist"ler faaliyet yürütmektedirler.[338] Bu noktada davada savunmanın tanığı olarak dinlenen kişilerden biri, *Dünya Edebiyatından Tercümeler* serisi için çeviri yapmış çevirmenlerden biri olan Orhan Şaik Gökyay'dır.[339] Gökyay ifadesinde komünist olduklarını iddia ettiği kişilerin listesini verir: Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Adnan Cemgil. Bu kişilerin tümünün Gökyay gibi Tercüme Bürosu üyesi olduğu görülmektedir. Hasan Ali Yücel'in Nazım Hikmet'i de koruduğunu, o sırada hapiste olan şaire para aktarılmasını sağladığını iddia eder.[340]

"1944 Irkçılık – Turancılık Davası"nın başka sanıklarının da tanık olarak dinlendiği davada Nihal Atsız da ifade vermiştir. Atsız'ın da Orhan Şaik Gökyay gibi Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev yapan, "komünist" olduğunu iddia ettiği kişilere ilişkin bir listesi vardır. Gökyay'ın listesindeki isimlere ek olarak, bakanlık bünyesinde çeviri yapan çevirmenlerden iki kişinin daha adını vermektedir: Tercüme Bürosu çevirmenliğinin yanı sıra Devlet Matbaası'nda da memur olan Hasan Ali Ediz ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Abdülbaki Gölpınarlı. Atsız, her iki çevirmenin de komünistlikten mahkum olduklarını, hatta Abdülbaki Gölpınarlı'nın bu suçtan hapis yatarken çeviri yaptığını iddia eder. Dünya klasiklerinin çevirileri *"komünistlikten mevkuf ve meşhur olan şahıslara"* yaptırılmıştır.[341]

Dava boyunca Kenan Öner'in lehine verilen ifadelerde, yukarıda anılan isimlere ek olarak, Tercüme Bürosu çevirmenlerinden Nusret Hızır, Suut Kemal Yetkin, Azra

---

[338] Kenan Öner, **Öner ve Yücel Davası**, (İstanbul: Kenan Matbaası, 1947), 34.

[339] 1944 yılına kadar Konsevatuar Müdürlüğü görevinde bulunan Gökyay, aynı yıl Irkçılık – Turancılık Davası'nda yargılanmış, Mercimek Ahmet'in *Kabusname* çevirisini de hapiste tamamlamıştır.

[340] Mumcu, **age**, 147. İddia konusu olay, müzisyen Hasan Ferit Alnar'ın *Tosca* operasını çevirmesi sırasında, o sırada Çankırı Cezaevi'nde bulunan Nazım Hikmet'e başvurulmasıdır. Bu olayın iddia konusu olarak mahkeme gündemine getirilmesi üzerine, Hasan Ferit Alnar mahkemeye başvurarak ifade vermiştir. Alnar'ın ifadesine göre, 1941 yılında sözkonusu operanın çevrilmesi görevinin kendisine verilmesinin ardından, bu çeviride Nazım Hikmet ile birlikte çalışmak istemiştir. Alnar, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ile Adalet Bakanı Fethi Okyar'ı bu isteğinden haberdar ettiğini bildirmektedir. Alnar'ın ifadesine göre Hasan Ali Yücel, bu konuda Konservatuar Müdürü olan Orhan Şaik Gökyay'dan da izin alınmasını istemiştir. Dolayısıyla Nazım Hikmet ile birlikte yaptıkları çeviri Hasan Ali Yücel'in olduğu kadar Orhan Şaik Gökyay'ın da bilgisi dahilinde olmaktadır. Alnar, Nazım Hikmet'le görüşmelerinin Çankırı Cezaevi Müdürü'nün huzurunda gerçekleştiğini, çeviri sonunda aldığı ücretin de yarısını Nazım Hikmet'e gönderdiğini söylemiştir. (Ayrıca bkz. Memet Fuat, **Nazım Hikmet: Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmeleri**, 5. b.s. , (İstanbul: Adam Yayınları, 2006), 189 – 193.

[341] Hasan Ali Yücel, **Davam**, (Ankara: Ulus Basımevi, 1947), 150 – 151.

Erhat ve Orhan Veli'nin da adları "komünistler" arasında sayılmıştır. Yine büronun çevirmenlerinden olan Pertev Naili Boratav ile Adnan Cemgil, mahkemeye dinlenmek için başvurmalarına karşın tanıklıklarına gerek görülmemiştir.[342] Hasan Ferit Alnar'dan başka, yalnızca Nurullah Ataç'ın Hasan Ali Yücel lehine tanıklık yapılmasına izin verilir. Nurullah Ataç da ifadesinde diğer tanıkları yalanlamıştır.[343]

Mahkeme, 19 Kasım 1947 tarihinde açıklanan kararla Kenan Öner lehine sonuçlanmış, dava düşürülmüştür. Bu kararın üzerine Yücel, Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak kararı temyiz ettirmiş, Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararı yinelemesi üzerine, bu kez Yargıtay'a başvurmuştur. Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin aldığı ısrar kararını bozan Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Hasan Ali Yücel'i haklı bulur. Sanık Kenan Öner 8 Mart 1949 tarihinde öldüğünden, 2 Temmuz 1949 tarihinde diğer sanık *Yeni Sabah* gazetesi sahibi ve yayın müdürü Cemal Saracoğlu'nu suçlu bulduğu kararını açıklamıştır.[344] Hasan Ali Yücel'in yaklaşık iki yıllık mahkeme sürecinin sonunda açtığı hakaret davasını kazanmış olmasına karşın, Kenan Öner'in ve savunma tanıklarının ifadeleri gazetelerde olduğu gibi yayınlanmış, kamuoyu nezdinde Yücel aleyhine propaganda yapma fırsatı yaratılmıştır.

Niyazi Berkes, daha sonra yayınlayacağı anılarında, bu konuda çeşitli gazetelerde yer alan savunma tanığı ifadelerinden örnekler vermektedir. Sözgelimi bir ifadeye göre, pek çok "komünist"in göreve getirildiği Tercüme Bürosu'nca çevrilen klasik yapıtlar arasında yer alan kitapların önemli bir kısmı Türk harsı aleyhinedir. Bu kitaplar da "komünist"lere çevirtilmiştir. Ancak yeni Maarif Vekili Reşat Şemsettin Sirer, bu büroyu dağıtmıştır.[345]

Niyazi Berkes, İstanbul'da yayınlanan *Millet* dergisinin 18 Mart 1948 tarihli sayısında yer alan *"Bilenler Konuşuyor"* başlıklı yazıyı da, Tercüme Bürosu aleyhine başlatılan propagandaya bir örnek olarak göstermektedir. Yazıda yer alan iddiaya göre, Tercüme Bürosu'nun tüm etkinlikleri, "SSCB'den gelen emir doğrultusunda" gerçekleştirilmiştir. İddia, dünya klasiklerinin "Stalin'in emriyle" SSCB'de çevrildiği, "daha sonra aynı emrin Türkiye'ye gönderildiği" biçiminde sürmektedir. Bu iddialara "kanıt" olarak da, Rusya'da çevrilen yapıtların – Niyazi

---

[342] Niyazi Berkes, **Unutulan Yıllar**, 3. bs. , (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 390.
[343] Mumcu, **age**, 156 – 158.
[344] Berkes, **age**, 392.
[345] **age**, 390.

Berkes'e göre büyük olasılıkla kurmaca olan – listesi ile Türkiye'de çevrilen yapıtların listesinin karşılaştırılması gösterilmiştir. Bu karşılaştırmada, ortak yapıtların fazlalığına dikkat çekilmiştir. Niyazi Berkes, haklı olarak klasik edebiyat ve felsefe yapıtlarının Rusya'da henüz Çarlık rejimi döneminde çevrilmiş olduklarına dikkat çekmektedir.[346] Ancak gazetede öne sürülen iddialarda bu gerçek göz ardı edilmiş, klasiklerin çevrilmesi komünizmin bir gereği gibi sunulmuştur.

[346] **age**, 452.

8. SONUÇ

Bu çalışma, Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanı / Maarif Vekili olduğu dönem olan 1940 – 1946 yılları arasında devlet eliyle yürütülen çeviri hareketini, dönemin kültür politikası açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Dönemin kültürel çalışmalarını biçimlendiren temel yaklaşım, "Türk Hümanizmi" biçiminde ifade edilmektedir. Bizim çalışmamız da çok boyutlu bir proje olarak "Türk Hümanizmi"nin çeviri boyutunu esas almakta, bu çeviri hareketini ortaya çıkaran tarihsel ve toplumsal koşulları ortaya koymayı; altı yıl süren yoğun bir faaliyet döneminden sonra hangi nedenlerden dolayı sönümlendiğine dair ipuçları sunmayı amaçlamaktadır. Sözü edilen dönemde Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu ve onun yayın organı olan *Tercüme* dergisi, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Dönemin kültür politikasını biçimlendiren, "Türk Hümanizmi" olarak adlandırılan yaklaşım, Batı/Avrupa uygarlığının değerler sistemini oluşturan unsurları kavramayı ve özümsemeyi esas alan bir modernleşme perspektifi sunmaktadır. Bu anlamda "Türk Hümanizmi", toplumun geleneksel, mistik, feodal değerler sisteminden sıyrılmasını, laik – aydınlanmacı burjuva kültürünün benimsenmesini hedefleyen bir modernleşme yaklaşımıdır. Türk Devrimi'nin ideolojik zemini ile paralellik gösteren "Türk Hümanizmi" anlayışı doğrultusunda, Batı/Avrupa uygarlığının üzerinde yükseldiği zemin olan edebi ve felsefi birikimin Türkçeye kazandırılması, modernleşme çabaları içinde önem kazanmıştır. Bu noktada Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisinin kültür hareketindeki konumu ön plana çıkmaktadır.

Çalışmada öncelikle çevirinin tarihi ve Antik Yunan ve Latin kültür birikiminin Batı Avrupa uygarlığına aktarıldığı kanallar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ardından hümanist düşüncenin gelişmesi ile çeviri çalışmaları arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Burada Antik Yunan ve Latin yapıtlarının 11. ve 12. yüzyıllardan itibaren Avrupa dillerine çevrilmesinin, 15. yüzyılda ortaya çıkan Rönesans hareketinin düşünsel altyapısını oluşturan etkenlerden biri olmasına dikkat çekilmiştir. Rönesans hümanizmi ile çeviri arasındaki ilişkiye dikkat çekilmesinin ardından, Osmanlı – Türk çeviri hareketinin tarihi ele alınmıştır. Osmanlı döneminde

çeviri çalışmalarının durumuna bakıldığında, 19. yüzyıl ortalarına gelinceye dek etkinlik düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Sözkonusu dönemden önce, çeviri çalışmaları birtakım bireysel girişimlerden ibarettir, devlet eliyle kurulmak istenen çeviri kurumlarının ise büyük ölçüde kağıt üzerinde kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1851 yılında kurulan Encümen-i Daniş, Osmanlı çeviri kurumları arasında dikkat çekmektedir. Ancak bu kurumun da uzun soluklu bir çalışma ile kapsamlı bir çeviri hareketi başlattığını söylemek olası değildir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı aydınlarının bireysel çabaları sonucu ilk klasik yapıtlar çevrilecek, bu durum Cumhuriyetin ilk yıllarında da sürecektir.

Dördüncü bölüm, "Türk Hümanizmi" düşüncesinin biçimlenmeye ve aydınlarca tartışılmaya başlandığı 1930'lu yıllar üzerine odaklanmaktadır. 1930'lar, cumhuriyetin kurucu kadrosu için kültürel açıdan bir "yeniden inşa" dönemidir. Bu kültürel dönüşümün tarih, dil ve güzel sanatlar gibi farklı boyutları sergilenmeye çalışılmış, ardından çeviri çalışmalarının sözkonusu dönemdeki durumu özetlenmiştir. Hasan Ali Yücel'in hümanizm konusundaki görüşleri ve Maarif Vekili olduğu dönemde yürüteceği çalışmalara ilişkin ilk fikirleri de 1930'larda gelişmiştir. Bu nedenle, Hasan Ali Yücel'in 1930'larda dile getirdiği görüşleri de bu bölümde ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olduğu dönemde, bakanlıkça yürütülen çalışmalar aktarılmaya çalışılmıştır. Başta Köy Enstitüleri, Devlet Konservatuarı, güzel sanatlar alanındaki çalışmalar olmak üzere, "Türk Hümanizmi" anlayışının farklı boyutları üzerinde durulmuş, Tercüme Bürosu'nun bir parçasını oluşturduğu kültürel çalışmalar bütününün aktarılması amaçlanmıştır. Altıncı ve yedinci bölümler ise, doğrudan doğruya Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisi üzerinde odaklanmaktadır.

Altıncı bölümde öncelikle Tercüme Bürosu'nun kurulmasının hazırlık ve planlama aşamaları üzerinde durulmuştur. Planlama aşamasının, Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde başladığı görülmektedir. Kongrede çevrilmesi planlanan yapıtlara ilişkin bir liste oluşturulmuş, çeviri çalışmaları ile ilgilenmek üzere bir daimi büronun kurulması, bu büronun çalışma alanlarından birinin de bir çeviri dergisi yayınlamak olması karara bağlanmıştır. Ardından, geçici bir Tercüme Heyeti oluşturulmuş, bu heyet, Tercüme Bürosu'nun kuruluş aşamasını yönetmiştir. Büronun 1940 yılında kurulmasının ardından, ilk altı yıllık çalışma evresi içinde

çevrilmesini sağladığı yapıtlara ilişkin bilgiler verilmiştir. 1940 – 1946 yılları arasında Tercüme Bürosu'nun başkanlığını yürütecek olan Nurullah Ataç ile Sabahattin Eyuboğlu'nun hümanizme ilişkin görüşleri ele alınmış, iki aydının "halk" ve "halk kültürü" konusundaki yaklaşımlarının bu çerçevede birbirine tezat oluşturduğuna dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan yedinci bölümde ise, *Tercüme* dergisi ele alınmıştır. Öncelikle derginin yayın evreleri ve yayın düzenliliği değerlendirilmiş, derginin 1940 – 1946 yılları arasındaki yayın düzenliliği üzerinde durulmuştur. Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekili olduğu dönemin, yayın düzenliliği açısından sonraki dönemlere göre belirgin bir farklılık gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Bu durum, bize göre dönemin kültür politikasını biçimlendiren "Türk Hümanizmi" anlayışının bir göstergesidir. Yayın evrelerinin incelenmesinin ardından, *Tercüme* dergisinin yayınlanma amaçları ve derginin içeriği üzerinde durulmuştur. Dergiyi oluşturan bölümler, dergide yer alan çeviriler ve yazılara ilişkin bilgiler verilmiştir. Özellikle dergide hümanizm düşüncesinin ele alınış biçimi irdelenmiş, bu konuda dergide yer alan çeşitli yazılarda hümanizm düşüncesi, hümanizm ve çeviri ilişkisi konusundaki görüşler araştırılmıştır.

Yedinci bölümün sonunda, Hasan Ali Yücel'in istifa etmesine giden süreç üzerine odaklanılmaktadır. Bu süreç içinde CHP'nin kendi içinde dönüşüm geçirmesine dikkat çekilmek istenmiştir. Bu dönüşüm, parti içinde "sağ kanat" olarak ifade edilen, benimsedikleri ekonomi politikası açısından liberal, ancak ideolojik açıdan milliyetçi ve muhafazakar olan bir kesimin ağırlığını arttırmasını ifade etmektedir. Bir yandan da İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına gelinmekte, ülkenin iç siyaseti uluslararası planda Soğuk Savaş'a evrilecek olan gelişmelerden etkilenmektedir. Türkiye'nin Soğuk Savaş kutuplaşması içinde kapitalist devletler ile bir arada yer almasını hedefleyen hükümetin, bu doğrultuda gerek siyasal gerekse ekonomik anlamda "liberalleşme" eğilimine girdiği görülmektedir. Bu eğilim, özellikle çok partili siyasal yaşama geçişte somutlaşmaktadır. Hasan Ali Yücel, çok partili siyasal düzene geçilmesine karşı çıkanlardan biridir. Bu nedenle 1946 yılının temmuz ayında gerçekleştirilen çok partili genel seçimin ardından istifa etmiş, yeni hükümette yer almamıştır. CHP içindeki dönüşümün bir yansıması olarak, Yücel'in yerine Reşat Şemsettin Sirer getirilmiştir.

Reşat Şemsettin Sirer'in Maarif Vekilliği görevini devralmasının ardından, "Türk Hümanizmi" anlayışından da giderek uzaklaşılmıştır. Bu anlayış doğrultusunda yürütülen etkinlikler önce içerik değiştirmiş, ardından da bu etkinliklere son verilmiştir. Tercüme Bürosu'nun çalışmaları da sözkonusu süreçten etkilenmiştir. Çevrilen yapıtların sayısındaki düşüş ve çevrilmesi planlanan yapıtlar içinde "Şark – İslam Klasikleri"nin payının arttırılması bu noktada dikkat çekicidir. Ayrıca *Tercüme* dergisinin de yayın düzenliliği son bulmuştur.

Çalışmada izlenen yöntem, sözkonusu kültür hareketinin tarihsel bir zemin üzerinde ele alınmasına dayanmaktadır. Bu anlamda, öncelikle çeviri çalışmalarının yanında, dönemin diğer kültürel girişimlerine de değinilmiş, bu çalışmalar genel bir çerçeve içinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, çeviri çalışmalarının altı yıllık bir evrede yüksek bir yoğunluk düzeyine ulaşmasının ve ardından hızını yitirmesinin gerek ülke düzeyinde, gerekse uluslararası düzeyde siyasal ve ekonomik koşullarla, bu koşullardaki değişmelerle ilişkisi araştırılmıştır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuç, 1940 – 1946 yıllarında çeviri çalışmalarının devlet eliyle yürütülmesinin, siyasal iktidarın gereksinim duyduğu çağdaşlaşma ideolojisinin bir ürünüdür. Cumhuriyet devriminin kurumsal yapısı, 1930'lı yıllarda oturtulabilmiş, ancak rejimin gereksinim duyduğu felsefi bakış, çağdaşlaşma ideolojisi kitleselleştirilemiştir. Siyasal iktidarın yapısı, toplum nezdinde gördüğü desteğin sınırlı düzeyde kalması nedeniyle otoriterleştirilmiştir. 1930'lı yılların ikinci yarısında toplum genelinde devrimin felsefesi olan aydınlanmacı, laik ve milliyetçi ideolojinin yaygınlaştırılabilmesinin yolları araştırılmaya başlanmıştır. 1938 yılının sonlarında Hasan Ali Yücel'in Kültür Bakanlığı görevine getirilmesi, bu arayışın sonucudur.

Hasan Ali Yücel, bakanlık görevini yürüttüğü dönem boyunca, çağdaşlaşma ideolojisi doğrultusunda pek çok kültür kurumunun hayata geçirilmesinde öncülük etmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru CHP'nin kendi içinde bir dönüşüm geçirme sürecine girmesi, yürütülmekte olan kültürel çalışmalara tepki duymayan bir kesimin, parti içinde giderek etkinliğini arttırması ile sonuçlanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş kutuplaşmasının ilk belirtilerinin görülmesinin ardından, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve CHP yönetimi kapitalist Batı Bloku'na dahil olma yönünde tercihte bulunmuştur. Batı Bloku ile ilişkilerin geliştirilmesi için rejimin siyasal ve ekonomik açıdan liberalleştirilmesi gerekmiş, sürecin sonunda çok partili

siyasal düzene geçilmiştir. Bu gelişmelerin ideolojik etkisi, milliyetçi-muhafazakar anlayışın parti içinde öne çıkmasıdır. Toplumsal düzeyde bu değişim kendisini antikomünizmin yükselmesi olarak göstermiştir. Milliyetçi – muhafazakar ideoloji ile tezat oluşturan aydınlanmacı – hümanist görüş, "komünistlik" olarak değerlendirilmeye başlanır.

İdeolojik iklim değişimi, siyasal iktidarın genel anlamda hümanist kültür hareketine, dolayısıyla çeviri çalışmalarına da mesafe alması ile sonuçlanmıştır. Özellikle İsmet İnönü tarafından kendisine verilen desteğin kesilmesinin ardından, Hasan Ali Yücel istifa etmiştir. Partide egemen olan yeni anlayışı temsil eden üyelerden biri olan Reşat Şemsettin Sirer eğitim teşkilatının yönetimine getirilir. "Türk Hümanizmi" anlayışının terk edildiği, Tercüme Bürosu'nun çeviri çalışmalarının azalmasında ve *Tercüme* dergisinin yayın düzeninin bozulmasında gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

"Adımlar". **Adımlar**. c. 1. s. 1 (1943): 1 – 5.

"Biography". www.hindemith.org/E/paul-hindemith/life.htm [15.04.2007]

"Cumhuriyetin İlk Dönemi Eğitim Kurumları (1921 – 1926) Telif ve Tercüme Heyeti. http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/heyeti_ilmiye.pdf. 20.04.2007

"Demokrasi Üzerine Düşünceler", **Tercüme** c. 7. s. 37 (1946): 193 – 194.

"İlköğretim Genel Müdürlüğü Tarihçesi". http://iogm.meb.gov.tr [01.05.2007]

"Maksad". **İnsan**. c. 1. s. 1 (1938): 1 – 2.

"Memleketimizde Hümanizma Yazıları". **Adımlar** c. 1. s. 8 (1943): 251 – 254.

"Mukaddime". **İslam Ansiklopedisi Cilt I**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1940.

"Müşterek Yazımız". **Yücel**. c. 11. s. 61 (1940): 6 – 7.

"Vedat Günyol'la Söyleşi". **Metis Çeviri**. s. 2. (1988): 11 – 19.

"Yedinci Yıla Girerken". **Tercüme**. c. 7. s. 37 (1946): 1.

"Yücel Altıncı Yılına Girerken". **Yücel**. c. 11. s. 61 (1940): 5.

1941 Yılından 1946 Yılı Sonuna Kadar Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayınlanan 500 Cilt Klasik ve Modern Eserin Listesi. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1947.

Acaroğlu, Türker. "Ahmet Mithat ve Avrupa Klasikleri". **Tercüme** Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi. 1951: 275 – 276.

Acaroğlu, Türker. "Eski Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Bibliyografyası (1859 – 1928)". **Yazko Felsefe**.İstanbul. Eylül 2983. 184 – 192.

Adıvar, Adnan. **Osmanlı Türklerinde İlim**. 4.bs. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.

Aksoy, N. Berrin. **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

Akşin, Sina, Boratav, Korkut. **Türkiye Tarihi 4. Cilt: Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**. 7. bs. İstanbul: Cem Yayınevi, 2002.

Akünal, Dündar. "Çeviri ve Batılılaşma". **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, c:2, İstanbul. İletişim Yayınları. 1985. 452 – 453.

Akyıldız, Kaya. **Nurullah Ataç'ın Eleştiri Pratiğinde Uygarlık Sorunu**. Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Ali, Filiz, Oransay, Gültekin. "Müzik/Çoksesli Müzik". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c:6. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Alova, Erdal. Kabaağaç. Sina. **Latince – Türkçe Sözlük**. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2003.

Arar, İsmail. **Hükümet Programları (1920 – 1965)**, İstanbul: Burçak Yayınları, 1968.

Ataç, Nurullah. "Humanisma". **İnsan**. c. 1. s. 2. (1938): 81 – 83.

_____. **Diyelim, Söz Arasında**. İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 1998.

_____. **Günce (1953 – 1955)**. İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2001

_____. "Lüzumlu Bir Karar", **Haber Gazetesi**. s:2524. 20.03.1939.

_____. **Prospero ile Caliban**, İstanbul: Varlık Yayınları, 1961.

_____. "İkinci Yıla Girerken", **Tercüme** c:2. s:7. (1941), 1 – 3.

Atasoy, Sümer. "Türkiye'de Müzecilik". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. c:6. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Ayav, Özlem, Dolanoğlu, Sosi. "Sayısal Verilerle Türkiye'de Çeviri Dergileri". **Metis Çeviri**. s: 20/21 (1992): 135 – 147.

Aydemir, Şevket Süreyya. **İkinci Adam. Cilt: 2 (1938 – 1950)**. 5. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.

Başoğlu, Muzaffer Şerif. "Hümanizma Görüşümüz". **Adımlar**. c. 1. s. 8 (1943): 249 - 251.

Berk, Özlem. **Translation and Westernisation in Turkey**. İstanbul: Ege yayınları, 2004.

Berkes, Niyazi. **Unutulan Yıllar**. 3. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Bezirci, Asım. **Nurullah Ataç**. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1998.

Boran, Behice. "Hümanizmanın Sosyal Şartları". **Adımlar**. c. 1. s. 8 (1943): 255 – 259.

Burian, Orhan. "Hümanisma ve Biz I". **Yücel**. c.11. s. 61 (1940): 71 – 72.

_____. "Hümanisma ve Biz II". **Yücel**. c. 11. s. 62 (1940): 121 – 122.

_____. "Hümanisma ve Biz III". **Yücel**. c. 11. s. 63 (1940): 171 – 173.

Camborde, Jean. "Tercüme ve Dünya Edebiyatı", **Tercüme**. c:1. s:1. (1940), 115 – 119.

Cevizci, Ahmet. **Felsefe Sözlüğü**. 5. bs. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Çıkar, Mustafa. **Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Çotuksöken, Betül. **Kavramlara Felsefe İle Bakmak**. İstanbul: İnsancıl Yayınları, 1998.

_____. **Ortaçağ Yazıları**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1993.

Dilmen, İ. Necmi. **Türk Tarih Tezinde Güneş Dil Teorisinin Yeri ve Önemi**. İkinci Türk Tarih Kongresi'nde Sunduğu Bildiri. İstanbul. Devlet Basımevi. 1937.
Duru, Kazım Nami. "Humanisma". **Ülkü**. c. 3. s. 17 (1934): 332 – 336.

Erbil, Haşim Nahid. **Türkiye'de Modern Teknik: Nasıl Meydana Gelebilir?** Alaeddin Kıral Basımevi. Ankara, 1942.

Erhat, Azra. "Yunan Eserlerinin Almanya'da Tercümesi **Tercüme**. c:1. s:1. (1940): 85 – 88.

Ersanlı, Büşra. **İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih Tezinin Oluşumu**. İstanbul. İletişim Yayınları. 2003.

Ertuğrul, Feyzullah. **Hasan Ali Yücel – Kenan Öner Davası**. Ankara: Güldikeni Yayınları, 2000.

Eyuboğlu, Sabahattin. **Mavi ve Kara**. 2. bs. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

Fuat, Memet. **Nazım Hikmet: Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmesi**, İstanbul: Adam Yayınları, 2006.

Gökmen, Özgür. "Çok Partili Rejime Geçerken Sol: Türkiye Sosyalizminin Unutulmuş Partisi". **Toplum ve Bilim**. s. 78 (1998): 161 – 186.

Gutas, Dimitri. **Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca – Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu**. çev. Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.

Güney, Erol. "Rusya'da Tercüme". **Tercüme**. c:1. s:1. (1940): 195 – 197.

Günyol, Vedat (yay. haz.). **Orhan Burian: Denemeler. Eleştiriler**. İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.

Günyol, Vedat. "Türkiye'de Çeviri". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. c:2 İstanbul. İletişim Yayınları. 1983. 323 – 325.

Heid, Uriel. **Türkiye'de Dil Devrimi**. çev. Nejlet Öztürk. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık, 2001.

Işık, Gül. "Doğu ile Batının Buluştuğu Yerde Toledo Çevirmenler Okulu". **Metis Çeviri**. s. 19 (1992): 37 – 43.

İleri, Selim. "Bağımsız, Özgürlükçü, Çoğulcu". **Zaman Gazetesi**. 25 Şubat 2007.

İnönü Ansiklopedisi Program ve Direktif Projesi. Ankara, 1941. (Aktaran: Çıkar, Mustafa. **Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.)

İnönü Ansiklopedisi Programı. Ankara, 1942. (Aktaran: Çıkar, Mustafa.

Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.)

İyi, Sevgi. **Cumhuriyet Döneminde Aydınlanma ve İnsan Felsefesi Çalışmaları**. İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 2006.

Kaplan, Ramazan. **Klasikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998.

Karantay, Suat. "Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler". **Metis Çeviri**. s. 16 (1991): 96 – 101.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**. 2.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.

Kayaoğlu, Taceddin. **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**. İstanbul: Kitabevi, 1998.

Keyder, Çağlar. **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**. 5. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Kirby, Fay. **Türkiye'de Köy Enstitüleri**. 2.bs. Ankara: Güldikeni Yayınları, 2000.

Korkmaz, Zeynep. **Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi**. Ankara: AÜ, Basımevi, 1963.

Kosal, Vedat. **Osmanlı'da Klasik Batı Müziği**. İstanbul. Eko Basım Yayıncılık. 2001.

Koyre, Alexandre. **19. Yüzyıl Başlarında Rusya'da Batıcılık, Ulusçuluk ve Felsefe**. çev:İzzet Tanju. İstanbul: Belge Yayıncılık, 1994.

Kudret, Cevdet. "Halkçılık Açısından Dil Devrimi". **Dilleri Var Bizim Dile Benzemez**. 2. bs. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1986.

Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. İstanbul: Milliyet Gazetecilik A. Ş. , t.y.

Macleod, Roy (der.). **İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya'nın Öğrenim Merkezi**. Ankara: Dost Yayınları, 2006.

Mumcu, Uğur. **Kırkların Cadı Kazanı**. 15. bs. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1995.

Oran, Baskın (ed.). **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular. Belgeler. Yorumlar. Cilt: 1 (1919 – 1980)**. 9. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Oykut, Ziya "Humanizma". **Adımlar**. c. 1. s. 5 (1943): 164 – 166.

Öndin, Nilüfer. **Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat (1923 – 1950)**. İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003.

Önen, Nizam. **Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910 – 1944)**. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2003.

Öner, Kenan. **Öner ve Yücel Davası.** İstanbul: Kenan Matbaası, 1947.

Ötüken, Adnan. **Dünya Edebiyatından Tercümeler: Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950).** İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri 2.cilt.** Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.

Rifat, Mehmet. **Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler.** İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2003.

Ruben, W. "Eski Hint Metinlerinin Dünyaca Meşhur Tercümeleri" **Tercüme.** c:1. s:4. (1940),

Sadoğlu, Hüseyin. **Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

Sauer, Jutta. "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: *Tercüme*". çev. Mustafa Çıkar. **Kebikeç Dergisi.** s. 5 (1997): 35 – 49.

Sertel, Sabiha. **Roman Gibi.** 2. bs. İstanbul: Belge Yayıncılık, 1987.

Sinanoğlu, Suat. **Türk Hümanizmi I – II – III.** İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1999.

Şavkay, Tuğrul. **Dil Devrimi.** İstanbul. Gelenek Yayınları. 2002.

Şimşek, Sefa. **Halkevleri: Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi.** İstanbul: Boğaziçi Üni. Yayınları, 2002.

T.C. Maarif Vekilliği Birinci Maarif Şurası, 17 – 29 Temmuz 1939: Çalışma Programı, Konuşmalar. Ankara: Maarif Vekilliği, 1939.

T.C. Maarif Vekilliği Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1 – 5 Mayıs 1939: Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları. Ankara: Maarif Vekilliği, 1939.

Tahir Gürçağlar, Şehnaz. **The Politics and Poetics of Translation in Turkey (1923 – 1960).** Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Tevfik, Baha. **Felsefe-i Ferd.** çev: Burhan Şaylı. İstanbul. Altıkırkbeş Yayınları. 1992.

Tezel, Yahya Sezai. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi.** 5. bs. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

Timuçin, Afşar. **Felsefe Sözlüğü.** 2. bs. İstanbul: İnsancıl Yayınları, 1998.

Timur, Taner. **Osmanlı Kimliği.** 4.bs. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

_____. **Türk Devrimi ve Sonrası.** 5. bs. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

Tonak, E. Ahmet. Schick. Irvin Cemil. **Geçiş Sürecinde Türkiye.** 4. bs. İstanbul: Belge Yayıncılık, 2003.

Tunaya, Tarık Zafer. **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859 – 1952).** İstanbul: Arba Yayınları, 1995

Tuncel, Bedrettin. "Tercüme Meselesi", **Tercüme.** c:1. s:1. (1940) 79 – 81

Tunçay, Mete, **Eski Sol Üstüne Yeni Bilgiler**, İstanbul: Belge Yayıncılık, 1982. (Aktaran: Ünal, Erkal. **Invited Sojourners: A Survey of Translations into Turkish of Non-Fiction Left Books Between 1960 and 1971**. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006.)

Türk Dil Kurumu Kol Çalışmaları (1932 – 1972). Ankara: TDK Yayınları, 1972.

Türkçe Sözlük. 2.bs. Ankara: Dil Derneği Yayınları, 2005.

Türkiye Bibliyografyası 1928 – 1933, Ankara: Maarif Basımevi, 1933

Türkiye Bibliyografyası 1928 – 1938, Ankara: Maarif Basımevi, 1939.

Türkiye Bibliyografyası 1939 – 1948, Ankara: Maarif Basımevi, 1949

Türkoğlu, Pakize. **Tonguç ve Enstitüleri**. 2.bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2000.

Ulunay, Refi Cevad. "Klasiklerimiz ve Maarifin Klasikleri", **Tercüme**. c. 7. s. 38 (1946): 190 – 192.

Ülken, Hilmi Ziya. "Tanzimata Karşı". **İnsan**. c. 1. s. 1. (1938):7 – 14.

_____. **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**. 4. bs. İstanbul: Ülken Yayınları, 1994.

_____. **Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü**. 3. bs. İstanbul: Ülken Yayınları, 1997.

Ünal, Erkal. **Invited Sojourners: A Survey of Translations into Turkish of Non-Fiction Left Books Between 1960 and 1971**. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2006.

Vardar, Berke. **Dil Devrimi Üstüne**. İstanbul: Yankı Yayınları, 1975.

Yazıcı, Mine. **Çeviri Etkinliği**. İstanbul: Multilingual Yayınevi, 2004.

Yücel, Hasan Ali "Önsöz". **İnönü Ansiklopedisi Cilt I**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1946.

_____. "Önsöz". **Tercüme**. c:1. s:1. (1940): 1 – 2.

_____. "Önsöz". **Tercüme**. c:5. s:39 - 40. (1945): I – III.

_____. **Davam**, Ankara: Ulus Basımevi, 1947.

_____. **Edebiyat Tarihimizden**. 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 1989.

_____. **Geçtiğim Günlerden**. 3.bs. İstanbul. İletişim Yayınları, 2007.

_____. **Hürriyet Gene Hürriyet**. c.2 Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

_____.**Kültür Üzerine Düşünceler**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1974.

_____. **Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri (2 Cilt)**. Ankara: Kültür Bakanlığı

Yayınları, 1993.

_____. **Pazartesi Konuşmaları**. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Yücel, Tahsin. **Dil Devrimi ve Sonuçları**. Ankara: TDK Yayınları, 1982.

Zekiyan, Boğos. **Hümanizm (İnsancılık): Düşünsel İçlem ve Tarihsel Bağlam**. İstanbul: İnkılap ve Aka, 1982.

Zelyurt, Rıza. "Türkiye'de Milli Eğitim Şuraları". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Ek 1. Birinci Türk Neşriyat Kongresi (2 – 5 Mayıs 1939, Ankara) Ele Alınacak Konuların Listesi*

- Resmi ve hususi neşir teşekküllerinin sermaye ve kuvvetlerini azami verim temin etmek üzere teksif ederek işbirliği etmelerinin yollarının araştırılması ve bu esasa göre umumi bir neşriyat programı hazırlanması

- Dilimize terceme ettirilecek eserlerin, klasikler dahil olarak, en lüzumlularının senelere ayrılmış bir planda tespit edilmesi ve bunların neşri için alakadarlar arasında işbölümü yapılması

- Orta tahsil çağındaki gençlik için yazdırılması veya tercemesi lazım gelen eserlerin tespiti ile bunların neşri için bir program hazırlanması

- Bir çocuk edebiyatı kütüphanesini kısa zamanda vücuda getirmek için yapılması lazım gelen işler

- Halk için yapılması lüzumlu olan neşriyat için yıllara ayrılmış bir program vücuda getirilmesi

- Yazma ve basma eski kitaplarımızdan, yeniden neşri icap edenlerin tespiti

- Ansiklopedi ve müracaat lügatleri vücuda getirmek için yapılması lazım gelen hazırlıklar ve işler

- Memlekette telif ve tercümeyi teşvik edecek mükafatlar ihdası ve bunların hangi esaslar dahilinde verileceğinin tespiti

- Hususi Neşriyata devletçe yapılan yardımın daha verimli ve esaslı bir yola konulması

- Okumayı teşvik etmek ve neşriyatı tanıtmak için yapılabilecek propaganda

- Neşriyatın satış ve dağıtma işlerini tanzim için alınması faydalı olacak tedbirler

---

* T.C. Maarif Vekilliği Birinci Türk Neşriyat Kongresi (1 – 5 Mayıs 1939) Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları, (Ankara: Maarif Vekilliği, 1939), 3 – 4.

- Matbaalarımızda işin verimini arttıracak ve kalitesini yükseltecek tedbirler

- Edebi mülkiyet hakkına dair olan mevzuatımızın günün ihtiyaçlarına göre tadili lazım gelen cihetlerinin tespiti

- Kongreye iştirak edeceklerin kongrenin açılmasından en çok on gün önceye kadar bu mevzularla alakadar olmak üzere yapacakları yazılı teklifler.

Ek 2. Birinci Türk Neşriyat Kongresi (2 – 5 Mayıs 1939, Ankara) Terceme (Tercüme) İşleri Encümeni Raporu*

"Memleketimizin irfan hayatı için tercümenin bugün büyük ehemmiyeti olduğu herkesçe malumdur. Tercüme, hem memlekete medeniyet aleminin fikirlerini ve hassasiyetini getirmek, hem de dilimizi zenginleştirmek hususunda hizmet edecektir. Bunun için tercüme işinin bugünkü perişan halinde bırakılmayıp bir usul ve nizam altına alınması muvafık olacaktır. tercüme işlerinin usul ve nizam altına alınması için encümenimiz aşağıdaki tedbirleri tavsiyeye şayan görmüştür:

I – Dilimize çevrilmesi lüzumlu görülen klasik eserlerin listesi ilişik olarak sunulmuştur. Bu liste hiçbir suretle tahdidi mahiyette değildir. İlmi eserler, manüeller, esasen alakalı yüksek mektepler ve makamlar tarafından peyderpey tercüme ettirilmekte bulunduğu için bunların listeye ithaline lüzum görülmemiştir. Listedeki eserlerin tercümesinde sürat ve ciddiyetin temini için bu işin Maarif Vekilliği'nce deruhte edilmesi (üzerine alınması) temenni olunur.

Listedeki eserler arasında, hümanist kültüre taalluku olanlara bilhassa ehemmiyet verilmesi, umumiyetle eserin tam olarak ve mümkün oldukça aslından tercüme ettirilmesi tavsiye olunur.

II – Bu eserlerin dışında hususi müesseselerin tercüme neşriyatını daha istifadeli kılmak ve bu yolda harcanan emekleri daha müsmir bir hale getirmek maksadıyla bu neşriyatın tanzim ve murakabesi (denetlenmesi) için aşağıdaki hususların dikkate alınması lüzumuna kaniyiz:

Hususi müesseseler tercüme neşriyatının keyfiyetini yükseltmek hususunda Maarif Vekilliği ile partinin yardım tahsisatı kuvvetli bir amil olabilir. Bu yardımlardan istifade etmek isteyen tabiler neşredecekleri tercüme kitapların mahiyet ve keyfiyetine itinaya mecbur edilmelidirler. Bundan başka, tabilerden, her sene neşredecekleri tercüme eserleri önceden bildirmeleri esası kabul edilmelidir. Bu

---

* T.C. Maarif Vekilliği Birinci Türk Neşriyat Kongresi (1 – 5 Mayıs 1939) Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları, (Ankara: Maarif Vekilliği, 1939),125 – 127.

suretle, bir eserin aynı zamanda birkaç kişi tarafından tercüme olunmasına ve böylece emek ve masrafların boşa gitmesine mani olunabilir fikrindeyiz.

III – Gerek listedeki eserlerin tercüme sırası, mütercimlere tevzii (dağıtılması), tercümelerin tetkiki ve tab'ı (basımı) işleriyle; gerek hususi müesseselerin tercüme neşriyatını tanzim ve murakabe vazifesiyle meşgul olmak üzere daimi bir tercüme bürosu ihdası bizce zaruri görülmüştür. Maarif Vekilliğine merbut olacak bu büronun idari şekli ve çalışma tarzı tabii Vekillikçe tespit edilecektir.

IV – Bugün elde mevcut lügatlerin ihtiyaca kafi gelmediği aşikardır. Bu da pek tabiidir; zira tercüme faaliyeti lügatten sonra başlamaz; lügat, tercüme faaliyetinden sonra daha faydalı olur. Bundan dolayıdır ki, üçüncü maddede teşkilini temenni ettiğimiz büro, bundan sonra vücuda getirilecek lügatların malzemesini toplamakla da mükellef tutulabilir.

V – Bir tercüme mecmuası neşrinin de tercüme davasında zaruri olduğuna kaniyiz. Bu mecmua, şu üç esaslı kısmı ihtiva etmelidir:

1. Muhtelif metin tercümeleri. Bunların hepsi değilse de hiç olmazsa bir kısmı asılları ile beraber neşredilmelidir.

2. Tercüme usulleri hakkında makaleler, münakaşalar; gerek mecmuada gerek hariçte neşredilmiş tercüme eserlerin tetkik ve tenkitlerini; eserleri mecmuada tercüme edilen muharrirler hakkında etüdler.

3. Lügat kısmı. (Mütercimlerin, ecnebi lisanların muhtelif kelime ve tabirleri karşılıklı olarak teklif edecekleri kelime ve tabirler)

Gerek Maarif Vekilliği'nce gerek hususi tabilerce tercüme edilmesine başlanmış veya başlanacağı haber verilmiş olan eserlerin listeleri de bu mecmuada neşredilmelidir.

VI – Çocuk edebiyatı ve halk için neşriyat mevzuları alakalı encümenler tarafından tetkik edildiği cihetle bu bahisler üzerinde durulmamıştır. Maamafih, çocuklar ve halk için tercüme ettirilecek eserlerin de, yukarıda bahsettiğimiz büroca tetkike tabi tutulması temenni olunur.

Tablo 4.1: 1930'lu Yıllarda Özel Yayınevlerinin Çevirdikleri Eserler

Vakit Kitaphanesi - Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı			52
Honoré de Balzac	*Gorio Baba*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1934
Alphonse Daudet	*Safo*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1934
Friedrich Engels	*Cemiyetin Asılları: Aile, Hususi Mülkiyet ve Devlet Hakkında tetkikler*	Muhittin Birgen	1934
H. Ganzalve Menuisier	*Çocuk Düşürtenler*	İ. Fikri Rasim	1934
Karl Kautsky	*Sınıf Kavgası (Erfurt Program)*	Sabiha Zekeriya Sertel	1934
J. V. Stalin	*Komünizm: Ulusallık, Müstemlekecilik*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1934
V. I. Lenin	*İşçi Sınıf İhtilali ve Kautsky Mel'umü*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1934
V. I. Lenin	*Devlet ve İhtilal*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1934
Andre Liesse	*İstatistik*	Suphi Nuri	1934
François Mauriac	*Engerek Düğümü*	Peyami Safa	1934
	Ticaret, Banka Borsa	Muhlis Etem Efe	1934
Jan Rasin (Racine)	*Jan Rasin Külliyatından*	Ahmet Raşit	1934
Jan Rasin (Racine)	*Tiyatro Külliyatından*	Ahmet Raşit	1934
Jan Rasin (Racine)	*Olidde İfijeni*	Ahmet Raşit	1934
M. Virgile Rossel	*Hükümdar Millet: Demokrasinin Büyüklük ve Küçüklükleri*	Galib Kemali	1934
	Günün İktisadi İşleri	Suphi Nuri	1934
C. Yung (G. Jung)	*Ruhi Hayatta Loşur (Lasuur)*	M. Hayrullah	1934
Gaston Bachelard	*Yeni İlmi Zihniyet*	Hilmi Ziya Ülken	1935
August Bebel	*Kadın ve Sosyalizm*	Sabiha Zekeriya Sertel	1935
	Dinler Tarihi	Ali Hilmi Ömer Budda	1935
	Politika Felsefesi	Sadri Ertem	1935
Gustave Flaubert	*Saloma*	İsmail Hakkı Alışan	1935
	Büyük İskender	Haydar Rıfat Yorulmaz	1935
Martin Heiddegger	*Metafizik Nedir?*	Suut Kemal Yetkin, Mazhar Şevket	1935
	İrsiyetin Tesirleri	Remzi Türker, Nihat Kızı	1935
P. A. Kropotkin	*Etika: Ahlakın Kaynağı ve Açılması*	Ahmet Ağaoğlu	1935

Tablo 4.1 - devam

Lessing	*Laocaon*	Suut Kemal Yetkin	1935
Ovid	*Değişişler*	Salih Zeki Aktay	1935
Gaetan Pirou	*Kapitalizmin Buhranı*	A. Hamdi Başar	1935
Jan Rasin (Racine)	*Ester*	Ahmet Raşit	1935
Hans Reichenbach	*İlmi Felsefe*	Ziya Somar	1935
	Ayasluklu Heraklit	Haydar Rıfat Yorulmaz	1935
F. Strowski	*Yeni Adam*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1935
Virgile	*L'eneide*	Ahmet Raşit	1935
	Lasedemanyalılar ve Atinalılar Cumhuriyetleri	Haydar Rıfat Yorulmaz	1935
Antoine Zischka	*Gizli Harpler*	Hamdi Varoğlu	1935
Pierre Janet	*Hipnotizma*	Cemil Sena Ongun	1936
Maurice Maeterlinck	*Karıncaların Hayatı*	Mehmet Naci Eser	1936
F. Paulhan	*İnsan: Onun Kendisi, Cemiyet ve Kanaat Karşısındaki Durumu*	Mehmet Naci Eser	1936
Plütark	*Çiçeron*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1936
Plütark	*Sezer*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1936
Plütark	*Demostes*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1936
	Yeni Kadın	Cemil Sena Ongun	1936
İ. S. Turgenyev	*Liza*	Süreyya Sami Evren	1936
Virgile	*L'eneide*	Ahmet Raşit	1936
	Estetik	Suut Kemal Yetkin	1936
François Mauriac (Fransuva Morak)	*Evlilik*	Haydar Rıfat Yorulmaz	1937
	Filozofi ve Sanat	Suut Kemal Yetkin	1937
Charles Diehl	*Bizans İmparatorluğu Tarihi*	Tevfik Bıyıklıoğlu	1938
Sonyobos	*Avrupa Tarihi*	Ali Kemali Aksüt	1938
Antoine Zischka	*Gizli Pamuk Harbi*	Hamdi Varoğlu	1938
Pierre Janet	*Ruhi Mucizeler*	Cemil Sena Ongun	
Hilmi Kitaphanesi			**11**
	Türkçe Ku'an-ı Kerim Tercümesi: Şerhli ve İzahlı	İsmail Hakkı	1932
Lady Mart Montegü	*Şark Mektupları*	Ahmet Refik	1933
Lord Byron	*Sardanapal*	Mehmet Enis	1934
Théophile Moreux	*Kozmografya Dersleri*	Hilmiye Dener	1934
Stefan Svayk	*Meçhul Bir Kadının Mektubu*	Nazım İçsel	1934

Tablo 4.1 - devam

A. P. Çehov - İvan Füngeniev	*Hayat Yoldaşı - Mumu*	Samizade S. Erdoğan	1935
J. W. Goethe	*Genç Verter'in Çektikleri*	A. Kami Akyüz	1935
Lord Lytton	*Pompei'nin Son Günleri*	Mehmet Enis	1934 - 1935
İ. S. Turgenyev	*Düellocu*	Samizade Süreyya	1934 - 1935
A. S. Puşkin	*Kar Fırtınası*	Samizade Süreyya	1934 -35
Pier Şal	*Lenin'in Hayatı*	Haydar Rıfat Yorulmaz	193(?)
Suhulet Kitabevi - Dünya Klasiklerinden Tercüme Serisi			**10**
P. Corneille	*Sinna*	İsmail Hami Danişmend	1934
Beaumarchais	*Sevil Rehberi*	İsmail Hami Danişmend	1938
P. Corneille	*Nicomed*	İsmail Hami Danişmend	1938
P. Corneille	*Seyyid*	İsmail Hami Danişmend	1938
J. B. Moliére	*Zarafet Budalaları*	İsmail Hami Danişmend	1938
Anatole France	*Tais*	Nazan Danişmend	1938
Anatole France	*Mavi Sakalın Yedi Karısı*	Nazan Danişmend	1938
André Gide	*Dar Kapı*	Burhan Toprak	1938
J. B. Moliére	*Cimri*	İsmail Hami Danişmend	1938
J. B. Moliére	*Hastalık Hastası*	İsmail Hami Danişmend	1940
Remzi Kitaphanesi - Dünya Muharrirlerinden Tercümeler			**23**
Gabrial D'annunzio	*Sığıntı*	Nasuhi Baydar	1937
İ. S. Turgenyev	*Babalar ve Çocuklar*	Hasan Ali Ediz, Vasıf Onat	1937
Tullin Murri	*Kürek Cehennemi*	Hüseyin Cahit Yalçın	1937
Guy de Maupassant	*Ölüm Kadar Acı*	Muhittin Birgen	1937
Emile S. Herzog	*Cephe Sohbetleri*	Sabri Esat Siyavuşgil	1937
Maxim Gorki	*Stepte: Serseriler Hayatı Hikayeleri*	Mustafa Nihat Özön	1937
André Gide	*Immoralist: Gayri Ahlaki*	Şerif Hulusi	1937
Anatole France	*Thais*	Nasuhi Baydar	1937
Alexendre Dumas	*Kamelyalı Kadın*	Mustafa Nihat Özön	1937
Oscar Wilde	*Doryan Gray'in Portresi*	Ferhunde - Orhan Şaik Gökyay	1938
M. A. Şolohov	*Uyandırılmış Toprak*	Mustafa Nihat Özön	1938
Jack London	*Güneş Çocuğu*	Ahmet Cemil	1938
V. P. Katayev, Yefim Zazula, Leonid Lenç	*Rus Hikayeleri*	Hasan Ali Ediz	1938
Maxim Gorki	*Stepte: Serseriler Hayatı Hikayeleri*	Hasan Ali Ediz	1938
N. V. Gogol	*Mayıs: Portre*	Hasan Ali Ediz, Vasıf Onat	1938
A. P. Çehof	*Maske*	Zeki Baştımar	1938
Wicki Baum	*Esrarsız Hayat*	Nasuhi Baydar	1938

Tablo 4.1 - devam

Henry de Montherlant	*Bekarlar*	Tarık Artel	1939
Panait İstrati	*Kina Kiralina*	Yaşar Nabi Nayır	1939
Maxim Gorki	*Sıkıntı*	Mustafa Nihat Özön	1939
Anatole France	*Komik Hikaye*	Nasuhi Baydar	1939
Gabrial D'annunzio	*Ekiskopo ve Şürekası*	Cezmi Tahir Berktin	1939
Pierre Benoit	*Geceyarısı Güneşi*	Nahid Sırrı Örik	1939
Kanaat Kitabevi - Ankara Kütüphanesi Serisi			32
Claude Anet	*Genç Rus Kızı Arian*	Fethi Varal, Feridun Osman	1936
J. W. Goethe	*Goethe'nin Aşkları ve Aşk Şiirleri*	Halit Fahri Ozansoy	1936
Pastre Gaston	*Akdeni'de Bir Alem*	A. Nezih	1937
G. S. Petrov	*Şehirler ve İnsanlar*	Ali Haydar Taner	1937
G. G. Touduze	*Tayfun*	A. Nezih	1937
T. Vallerey	*Yeşil Kumlu Ada*	A. Nezih	1937
Edgar Wallace	*Sihirli Kitap*	A. Nezih	1937
Jacques Bainville	*Fransa Tarihi*	Hüseyi Cahit Yalçın	1938
Honoré de Balzac	*Kolonel Şaber*	Yaşar Nabi Nayır	1938
Maurice Dekobra	*Seher Vakti*	Hamdi Varoğlu	1938
Emile Herzog	*İngiltere Tarihi*	Hüseyi Cahit Yalçın	1938
Jül Vern	*Denizin Hücumu*	İskender F. Sertelli	1938
Pastre Gaston	*Üç Yeşil Fenerli Gemi*	A. Nezih	1938
Pastre Gaston	*Kovboylar Arasında*	A. Nezih	1938
Jules Verne	*Esrarlı Oda*	Fehmi Baldaş	1938
F. Voltaire	*Kandid*	Fehmi Baldaş	1938
Klaviye	*Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat*	Ömer Rıza Doğrul	1938
D. Merjekovski	*Deli Petro*	Fikret Adil	1938
R. M. Ballantyne	*İstanbul*	H. R. Akarsu	1938
Daniel Defoe	*Robenson Krüzoe*	Yaşar Nabi Nayır	1938
Jurgis Baltrusaitis	*Sümer Sanatı*	Cevdet R., Yular Kıran	1939
Hillaire Belloç	*Bugünkü İngiltere'yi İyice Anlamak İçin*	Galip Kemali Söylemezoğlu	1939
Henry Bernay	*Yüz Sene Uyuyan Adam*	Muzaffer Nayır	1939
A. Conan Doyle	*Baskervil'lerin Köpeği*	Ragıp Rıfkı Özgürel	1939
Paul Henry	*Milliyetler Meselesi*	Fehmi Baldaş	1939
Emile Herzog	*Yaşamak Sanat*	L. C.	1939
Tristan Klingsor	*Paul Cezanne*	Şerif Hulusi	1939
Barınes Orkzi	*Büyük Yemin*	Muzaffer Nayır	1939

Tablo 4.1 - devam

Jean Pichon	*Cihan Harbinin Şarka Ait Kaynakları*	Hüseyi Cahit Yalçın	1939
Richard Coudenhove - Kalergi	*İnsan ve Totaliter Devlet*	Galip Kemali Söylemezoğlu	1939
Jules Verne	*Ay Etrafında Seyahat*	Ragıp Rıfkı Özgürel	1939
Jules Verne	*Arzdan Aya Seyahat*	Fehmi Baldaş	1939
İnkılap Kitabevi - Tercüme Romanlar Serisi			9
Paul Bourget	*Hayatın İntikamı*	Ferid Namık Hansoy	1937
Platon	*Ziyafet yahut Aşk*	Şaziye Berin Kurt	1937
Alphonse Daudet	*Safo*	Muazzez Tahsin Berkand	1938
Edgar Wallace	*Haydutlar Arasında Bir Banker*		1938
H. G. Wells	*Görünmeyen Adam*	Kemal Tahir	1938
Marcel Prévost	*Kadın Mektupları*	Ferid Namık Hansoy	1938
Henri de Régnier	*Kaybolan Saadetler*	Ferid Namık Hansoy	1938
W. Shakespeare	*Romeo Jülyet*	Ertuğrul İlgin	1939
Gustave Flaubert	*Saf Bir Kalb*	Ferid Namık Hansoy	1939
Semih Lütfi Kitabevi - Dünya Şaheserlerinden Tercümeler Serisi			2
Marcel Prévost	*Mertresi ve Ben*	Suad Derviş	1938
Alphonse M. L. de Lamartine	*Graziella*	Nebahat Peyami Safa	1939

Türkiye Bibliyografyası 1928 – 1938, Ankara: Maarif Basımevi, 1939

Tablo 6.1: Birinci Türk Neşriyat Kongresi Tercüme Encümeni'nin Tercüme Edilmesini Önerdikleri Eserler Listesi

Yunan ve Latin Klasikleri	
Homere	*İlyada*
	Odise
Platon	*Protagoras*
	Phedon
	Le Banquet
	La Republique
Aristote	*Poetika*
	Retorik
Marc-Aurele	*Fikirler*
Xenophon	*Anabasis*
Demosthene	*Nutuklar (Seçme)*
Plutarque	*Vie Des Hommes İllustres*
Longus	*Dafnis ve Kloe*
Epictete	*Eseri*
Thucydide	*Seçme Yazılar*
Eschyle	*Külliyatı*
Sophokle	*Külliyatı*
Euripide	*Külliyatı*
Aristopane	*Bulutlar*
	Eşek Arıları
	Kuşlar
	Lysistrata
	Kurbağalar
Cesar	*Galya Muharebeleri*
Ciceron	*Seçme*
Horace	*Seçme*
Apulee	*Altun Eşek*
Lucrece	*De la Nature*
Ovide	*Les Amours*
	Les Metamorphoses
Plautus	*Amphitryon*
	Çömlek (Aululariе)
Terence	*Adelphes*
Virgile	*Bucoliques*
	Enede
St. Augustine	*Les Confessions*
Tacite	*Seçme Yazılar*
Erasme	*Deliliğin Methiyesi (Eloge de la folie)*
Alman Muharrirleri	
Lessing	*Hamburgische Dramaturgie*
	Laokoon
	Nathan der Weise
	Minna von Barnhelm

Tablo 6.1 – devam

Goethe	*Faust*
	Werther
	Wilhelm Meister
	İfijeni
	Die Wahlverwandtschaften
	Egmont
	Torquato Tasso
	Dichtung und Wahrheit
Eckermannrder	*Seçme Yazılar*
Rus Muharrirleri	
Puşkin	*Seçme Hikayeler*
	Boris Godunof
	Onyegin
Griboyedof	*Akıldan Bela*
Gogol	*Dikanka Akşamları*
	Hikayeler
	Ölü Ruhlar
	Revizör
	Taras Bulba
Lermontof	*Zamanımızın Kahramanı*
Gonçarof	*Oblomof*
Turgenief	*Avcının Notları*
	Babalar ve Çocuklar
	Asilzade Yuvası
Dostoyevski	*Cürüm ve Ceza*
	Seçme Hikayeler
	Aptal
	Karamazof Kardeşler
	Cinler (les Possedes)
Ostrovski	*Fırtına*
Tolstoi	*Harp ve sulh*
	Anna Karenin
	Ba'sü B'ade'l-mevt
	Hikayeler
	Karanlığın Kudreti
	Yaşıyan Kadavra
Çehof	*Hikayeler*
	Vanya Dayı
Maxim Gorki	*Klim Sangin*
Belinski, Çernişevski, Dobrolyubof'un tetkiklerinden seçmeler	
İtalyan Muharrirleri	
Dante Alighieri	*İlahi Komedya*
Giovanni Boccacio	*Decameron*
Aristo	*Orlando Furioso*
Torquato Tasso	*Jerusalem Delivree*

Tablo 6.1 – devam

	Le Prince
	Mandragore
Alexandre Manzoni	*Les Fiances*
Silvio Pelico	*Mes Prisons*
Giacomo Leopardi	*Seçme Yazılar*
Verga	*Cavalliera Rusticana*
Şark Muharrirleri	
Binbir Gece	*Kelile ve Dinme*
Hayyam	*Seçme Parçalar*
Firdevsi	*Şehname*
Sadi	*Gülistan*
Nizami	*Hamse*
Hafız	*Seçme Parçalar*
Mevlana	*Mesnevi'sinden Seçme Parçalar*
Şimal Muharrirleri	
Hans Christion	*Andersen Hikayeleri*
Henrik Ibsen	*Peer Gynt*
	Bebek Evi
	Yaban Ördeği
	Rosmersholm
	Yapı Kalfası Solness
	Hortlaklar
Jean-August Strindberg	*Baba*
	Ölüm Dansı
Georges Cahen Brandes	*Seçme Parçalar (XIX. Asır edebiyatı cereyanları)*
İspanyol Muharrirleri	
Michel de Cervantes	*Don Quichotte*
Lope de Vega	*Kimi Sevdiğini Bilmeden Sevmek*
Pedro Calderon	*Hayat Bir Rüyadır*
	Salamea Hakimi
Tirso de Molina	*Don Juan*
Louis de Camoens	*Lusiades*
İngiliz Muharrirleri	
Goeffrey Chaucer	*Seçme Parçalar*
William Shakespeare	*Merchant of Venice*
	As You Like It
	Twelfth Night
	A Midsummer Night's Dream
	Romeo and Juliet
	Julius Caesar

Tablo 6.1 – devam

	Othello
	Hamlet
	Machbeth
	King Lear

Tablo 6.1 – devam

	The Tempest
	Winter's Tale
	Richard III
	Merry Wives of Windsor
	Anthony and Cleopatra
	Coriolan
Ben Jonson	*Volpone*
John Milton	*Paradise Lost*
Daniel Defoe	*Robinson Crusoe*
Jonathan Swift	*Gulliver's Travels*
Laurence Sterne	*A Sentimental Journey*
Samuel Richardson	*Clarissa Harlowe*
Jane Austen	*Pride and Prejudice*
Walter Scott	*Ivanhoe*
	Lady of the Lake
Charles Lamb	*Tales From Shakespeare*
Oliver Goldsmith	*The Vicar of Wakefield*
Charles Dickens	*David Copperfield*
	Oliver Twist
Charles Kingsley	*Water Babies*
Hazlitt	*Plain Speaker*
	Table Talks
Emily Bronte	*Wuthering Heights*
Thackeray	*Vanity Fair*
Fielding	*Tom Jones*
George Eliot	*Adam Bede*
Walter Pater	*An Imaginary Portraid*
Oscar Wilde	*Intentions*
Lord Byron	*Childe Harold*
	Don Juan
Percy B. Shelley	*Prometheus*
Amerikan Muharrirleri	
Mark Twain	*Seçme Hikayeler*
Edgar Allan Poe	*Hikayeler*
Emerson	*Seçme Yazılar*
Nathaniel Hawthorne	*Hikayeler*
Longfellow	*Seçme Yazılar*
Fransız Muharrirleri	
Joseph Bedier	*Le Roman de Tristan et Iseult*
	Farce de Maitre Pathelin
François Rabelais	*La vie inestimable de Gargantua*
	Faits et dits heroiques du Grand Pantagruel
Michel de Montaigne	*Les Essais*
Rene Descartes	*Discours de la Methode*
	Traite de la Methode
Mme de Sevigne	*Seçme Parçalar*

Tablo 6.1 – devam

Blaise Pascal	*Pensees*
	Provinciales
Jacques-Benigne Bossuet	*Seçme Parçalar*
La Rochefoucauld	*Maximes*
Mme de la Fayette	*La Princesse de Cleves*
Moliere	*Le Tartuffe*
	L'Avare
	Le Mariage Force
	Le Malade Imaginaire
	Le Medecin Malgre Lui
	Le Bourgeois Gentilhomme
	Le Misanthrope
La Fontaine	*Fables*
Pierre Corneille	*Le Cid*
	Horace
Jean Racine	*Phedre*
	Britannicus
	Andromaque
	Bajazet
Jean de la Bruyere	*Les Caracteres (Seçme Parçalar)*
Charles Perrault	*Contes*
Boileau-Despreaux	*Art Poetique*
Fenelon	*Telemaque*
St. Simon	*Seçme Parçalar*
Vauvenargues	*Maximes*
Pierre de Marivaux	*Le Jeu de l'Amour et du Hasard*
Denis Diderot	*Paradoxe sur le comedien*
	Le Neveu de Rameu
Alain-Rene Lesage	*Gil Blas*
	Tucaret
Chordelos de Laclos	*Liasions dangereuses*
Abbe Prevost	*Manon Lescaut*
Montequieu	*Lettres Persanes*
Voltaire	*Romans et Contes*
	Mektuplarında Seçme Parçalar
	Histoire de Charles XII
Volney	*Les Ruines*
J. J. Rousseau	*Emile*
	La Nouvelle Heloise
	Les Reveries d'un promeneur solitaire
	Confessions
	Le Contrat Social
Beaumarchais	*Le Mariage de Figaro*
	Le Barbier de Sevile
B. De St. Pierre	*Paul et Virginie*
Mme. de Stael	*De l'Allemagne*

Tablo 6.1 – devam

Chaeteaubriand	*Atala*
	Rene
	Memories d'outre-tombe (Seçme Parçalar)
	Voyage en Amerique
B. Constant de Rebecque	*Adolphe*
Alphonse de Lamartine	*Graziella*
	Raphael
Alfred de Vigny	*Servitude et grandeur militaires*
	Chatterton
Victor Hugo	*Hernani*
	Notre-Dame de Paris
Alfred de Musset	*Le Chandelier*
	On ne badine pa avec l'amour
	Les Caprices de Marianne
	Lorenzaccio
Honore de Balzac	*Eugenie Grandet*
	Le Pere Goriot
	Le Lys dans la vallee
	Le Cousin Pons
	Le Cousine Bette
	Le Cure de Tours
	Grandeur et decadence de Cesar Birotteau
	La Peau de Chagrin
Stendhal	*Le Rouge et le Noir*
	La Chartreuse de Parme
	De l'Amour
Prosper Merime	*Carmen*
	Colomb
	Mosaiques
G. de Nerval	*Voyage en Orient*
	Les filles de feu
Sainte-Beuve	*Seçme Parçalar*
Gustave Flaubert	*Madame Bovary*
	Salambo
	Education Sentimentale
	Correspondance (Seçme Parçalar)
Jules Lemaitre	*Seçme Parçalar*
Ferdinand Brunetiere	*Seçme Parçalar*
Faguet	*Seçme Parçalar*
Remy de Coulange	*La Culture des Idees*
Alphonse Daudet	*La Cite Antique*
	Lettres de mon moulin
	Le Petit Chose
	Sapho
Th. Gautier	*Constantinople*
	Mile de Maupin

Tablo 6.1 – devam

Emile Zola	*Therese Raquin*
	L'Assomoir
	Germinal
Charles Baudelaire	*Le Spleen de Paris*
Maupassant	*Seçme Hikayeler*
Goncourt	*Germinie Lacerteux*
	Manette Salomon
George Sand	*Indiana*
	La Mare au Diable
Lamennais	*Paroles d'un Croyant*
Ernest Renan	*La vie de Jesus*
Hippolyte Taine	*Philosophie de l'art*

T.C. Maarif Vekilliği Birinci Türk Neşriyat Kongresi (1 – 5 Mayıs 1939) Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları, (Ankara: Maarif Vekilliği, 1939), 277 – 285.

Tablo 6.2: 28.04.1941 Tarihinde Toplanan Tercüme Heyeti'nin Hazırladığı Liste

Tercüme Heyeti'nce Hazırlanan Birinci Liste	
Liste Harici Olarak : *Homeros Destanları*	
Sofokles	*Kral Oidipus*
	Oidipus Kolonna'da
	Aias
	Filoktetes
	Antigone
	Elektra
	Trakyalı Kadınlar
Erasmus	*Deliliğin Methiyesi*
Cervantes	*Don Kişot*
Shakespeare	*Kral Lear*
	Hamlet
	Anthony ve Cleopatra
	Much Ado About Nothing
	Tempest
Moliére	*Le Misantrope*
	Le Tartuffe
	Les Femmes Savantes
	L'Ecole des Femmes
J. J. Rousseau	*Emile*
Goethe	*Wilhelm Meister*
Stendhal	*Le Rouge et le Noir*
Balzac	*Le Lys dans la Valleé*
Tercüme Heyeti'nce Hazırlanan İkinci Liste	
Liste Harici Olarak : *Dante : Divina Commedia*	
Eshilvs (Aiskhylos)	*Külliyatı*
Eflatun	*Devlet yahut Cumhuriyet*

Tablo 6.2 – devam

Cesar	*Gallia Muharebeleri*
Sadi	*Gülistan*
Machiavelli	*Hükümdar*
Swift	*Gulliver'in Seyahatleri*
Voltaire	*Felsefi Mektuplarından ve Felsefe Diksiyonerinden Seçmeler*
Rousseau	*Les Confessions*
Lessing	*Laocoon*
Tolstoy	*Harp ve Sulh*
Tercüme Heyeti'nce Hazırlanan Üçüncü Liste	
Jane Austen	*Pride and Prejudice*
Emily Bronte	*Wuthering Heights*
Fielding	*Tom Jones*
Mark Twain	*Seçmeler*
Kleist	*Michael Kohlhaas ve Diğer Hikayeler*
Keller	*Hikayeler*
Hoffmann	*Hikayeler*
Zola	*Germinal*
Balzac	*La Peau de Chagrin*
Stendhal	*Chronques Italiennes*
Dostoyevski	*Budala*
Lermontof	*Zamanımızın Bir Kahramanı*
Boccacio	*Decamerone'dan Seçmeler*

Taceddin Kayaoğlu, **Türkiye'de Tercüme Müesseseleri**, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1998), 302 – 303.

Tablo 6.3: 1941 – 1946 Yılları Arasında Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayınlanan Klasik ve Modern Eserler Listesi

Babil Klasiği		
Gılgameş Destanı		Muzaffer Ramazanoğlu
Hint Klasiği		
Kelile ve Dinme	Beydeba	Ömer Rıza Doğrul
Çin Klasikleri		
Büyük Bilgi - Müzik Hakkında Notlar		Muhaddere Nabi Özerdim
Çin Hikayeleri		W. Eberhart - H. Boratav
Çin Denemeleri		W. Eberhart - Nusret Hızır
Taoizm	Lao - Tzu	Muhaddere Nabi Özerdim
Şark - İslam Klasikleri		
Yedi Askı (Muallakat)		Şerefeddin Yaltkaya
Şehname	Firdevsi	Necati Lugal - Kenan Akyüz
Leyla ile Mecnun	Nizami	Ali Nihat Tarlan
Mahzen-i Esrar	Nizami	Nuri Gençosman
Mesnevi (5 cilt)	Mevlana	Veled İzbudak
Seçme Rubailer	Mevlana	Abdülbaki Gölpınarlı
Mantık al-Tayr	Feriüddin-i Attar	Abdülbaki Gölpınarlı
Pendname	Feriüddin-i Attar	Abdülbaki Gölpınarlı

Tablo 6.3 – devam

Gülşen-i Raz	Şebüsteri	Abdülbaki Gölpınarlı
Hafız Divanı	Hafız	Abdülbaki Gölpınarlı
Salaman'la Absal	Camî	Abdülbaki Gölpınarlı
Baharistan	Camî	Nuri Genomsan
Lamiyet al – Acem	Tugraî	İsmail Erzen
Gülistan	Sadî	Hikmet İlaydın
Eski Türkçe Metinler		
Kabusname	Keykavus - Mercimek Ahmet	Orhan Şaik Gökyay
Yunan Klasikleri		
Solon	Şiirler	Suat Yakup Baydur
Masallar	Aisopos	Nurullah Ataç
Agamemnon	Aiskhylos	Ahmet Cevat Emre
Kral Oidipus	Sophokles	Bedrettin Tuncel
Philokthetes	Sophokles	Nurullah Ataç
Trakhis Kadınları	Sophokles	Şaziye Berin Kurt
Elektra	Sophokles	Azra Erhat
Antigone	Sophokles	Sabahattin Ali
Aias	Sophokles	Suat Sinanoğlu
Oidipus Kolonos'ta	Sophokles	Nurullah Ataç
Helene	Euripides	Vahdi Hatay
İphigeneia Aulis'te	Euripides	Lamia Kerman
Herakles	Euripides	Lütfi Ay
Hekabe	Euripides	Hamdi Varoğlu
Alkestis	Euripides	Ahmet Hamdi Tanpınar
Medeia	Euripides	Ahmet Hamdi Tanpınar
Elektra	Euripides	Ahmet Hamdi Tanpınar
Bakkhalar	Euripides	Sabahattin Eyuboğlu
Kurbağalar	Aristophanes	Nevzat Hatko
Euthyphon	Platon	Pertev Boratav
Sokrates'in Müdafaası	Platon	Niyazi Berkes
Kriton	Platon	Zafer Taşlıklıoğlu
Phaidon	Platon	Hamdi Ragıp Atademir - Suut Kemal Yetkin
Theages	Platon	Hamdi Varoğlu
Rakipler	Platon	Hamdi Varoğlu
Sofist	Platon	Mehmet Karasan
Protagoras	Platon	Nurettin Şazi Kösemihal
Küçük Hippias	Platon	Pertev Boratav
Ion	Platon	İhsan Bozkurt
Philebos	Platon	Sabri Esat Siyavuşgil
Menon	Platon	Adnan Cemgil
Birinci Alkibiades	Platon	İrfan Şahinbaş
İkinci Alkibiades	Platon	Suat Yakup Baydur
Euthydemos	Platon	H. Vehbi Eralp
Theeatetos	Platon	Macit Gökberk
Lakhes	Platon	Nurettin Şazi Kösemihal

Tablo 6.3 – devam

Lysis	Platon	Sabahattin Eyuboğlu
Hipparkhos ve Kleithophon	Platon	Zafer Taşlıklıoğlu
Devlet Adamı	Platon	Behice Boran - Mehmet Karasan
Meneksenos	Platon	İrfan Şahinbaş
Minos	Platon	Hamdi Varoğlu
Devlet (4 cilt)	Platon	*
Kratylos	Platon	Suat Yakup Baydur
Epinomis	Platon	Adnan Cemgil
Timaios	Platon	Lütfi Ay
Kritias	Platon	Lütfi Ay
Phaidros	Platon	Hamdi Akverdi
Mektuplar	Platon	İrfan Şahinbaş
Gorgias	Platon	Rezan Erben
Atinalıların Devleti	Aristoteles	Suat Yakup Baydur
Politika I – VIII	Aristoteles	Niyazi Berkes
Anabasis	Ksenophon	Hayrullah Örs
İskender'in Anabasis'i	Arianos	Hayrullah Örs
Düşünceler ve Sohbetler	Epiktetos	Burhan Toprak
Hayatlar: Perikles - Fabius Maximus	Plutarkhos	Oliver Davies -
Hayatlar: Lysandros – Sula	Plutarkhos	Nilüfer Bayar - Ayşe Önsay
Seçme Yazılar I – II	Lukianos	Nurullah Ataç
Latin Klasikleri		
Galia Savaşı	Julius Caezar	Hamit Dereli
Çömlek	Plautus	Nurullah Ataç
Amphitryon	Plautus	Nurullah Ataç
Çifte Bakkhisler	Plautus	Nurullah Ataç
Urgan	Plautus	Nurullah Ataç
İkizler	Plautus	Nurullah Ataç
Tecimen	Plautus	Nurullah Ataç
Andros Güzeli	Terentius	Nurullah Ataç
Formio	Terentius	Nurullah Ataç
Hadım	Terentius	Nurullah Ataç
Özünün Celladı	Terentius	Nurullah Ataç
Kaynana	Terentius	Nurullah Ataç
Kardeşler	Terentius	Nurullah Ataç
Medeia	Seneca	Samim Sinanoğlu
Agricolanın Hayatı	Tacitus	Hamit Dereli
Germania	Tacitus	Hamit Dereli
Latince Klasikler		
Deliliğe Methiye	Erasmus	Nusret Hızır
Etika	Spinoza	Hilmi Ziya Ülken
Alman Klasikleri		
Minna von Barnhelm	Lessing	Sabahattin Ali
Define	Lessing	Melahat Özgü

Tablo 6.3 – devam

Don Carlos	Schiller	Recai Bilgin
İnsanın Estetik Terbiyesi Üzerine Mektuplar	Schiller	Melahat Özgü
Maria Stuart	Schiller	Recai Bilgin
Wilhelm Tell	Schiller	Senia Bedri Göknil
Wallenstein Trilogyası	Schiller	Senia Bedri Göknil
Wilhelm Meister	Goethe	Cemal Köprülü - Şükrü Atala
Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları I - II	Goethe	Cemal Köprülü - Şükrü Atala
Wilhelm Meister'in Seyahat Yılları	Goethe	Cemal Köprülü - Şükrü Atala
Herman'la Dorothea	Goethe	Recai Bilgin
İphigeneia Tauris'te	Goethe	Selahattin Batu
Faust	Goethe	Recai Bilgin
Stella	Goethe	Senia Bedri Göknil
Şiir ve Hakikat	Goethe	Recai Bilgin
Egmond	Goethe	Mediha ve Şerif Onay
Sukızı	Fougué	Safiye Erol
Kırık Testi	Kleist	Hayrullah Örs
Üç Romantik Hikaye	Kleist - Chamisso-Hoffman	Sabahattin Ali
Masallar I – II	J. ve M. Grimm	Kemal Kaya
Seyahat Tabloları I – II	H. Heine	H. Boratav - Pertev Boratav
Fakir Çalgıcı	F. Grillparzer	Basir Feyzioğlu - Şahap S. İlter
Michael Kohlaas	H. Von Kleist	Necip Üçok
Büyük İskender I – II	Droysen	Bekir Sıtkı Baykal
Hyperion I – II	Hölderlin	Melahat Togar
Gyges ve Yüzüğü	Hebbel	Sabahattin Ali
Herodes ile Mariamne	Hebbel	Halit Yavuz
Danton'un Ölümü	G. Büchner	Pertev Boratav
Büyük Devletler	L. von Ranke	Bekir Sıtkı Baykal
Köyün Çocuğu I – II	Ebner - Eschenbach	Burhan Arpad
Bir Haylazın Hayatı	Eichendorff	Behçet Gönül
Kervan	W. Hauff	Nejat Akipek
Andrea Deflin	P. Heyse	Basir Feyzioğlu - Şahap S. İlter
Angela Borgia	C. F. Meyer	Ethem Derviş
Şaka, Alay, Hiciv	Grabble	Basir Feyzioğlu - Şahap S. İlter
Friedman Bach I – II	Brachvogel	Saadet İkesus
Yedi Efsane	G. Keller	D. Güney - Necati Cumalı
Zürich Hikayeleri	G. Keller	Necip Üçok
Üniversitede	Storm	Sevim San
Aquis Submersus	Storm	D. Güney - N. Ağırnaslı
Meşe Ağaçlı Köşk	Storm	D. Güney - Necati Cumalı

Tablo 6.3 – devam

Yeni Alman Edebiyatı		
Tonio Kröger	Thomas Mann	Mehmet Karasan
Hat Bekçisi Thiel	G. Hauptman	Basir Feyzioğlu
Amerikan Klasikleri		
Hikayeler I – II	O. Henry	Nuri Eren
Yeni Amerkian Edebiyatı		
Fareler ve İnsanlara Dair	J. Steinbeck	Necmi Sarıoğlu
Fransız Klasikleri		
Tristan'la Iseut		Sabiha Onay
Metot Üzerine Konuşma	Descartes	Mehmet Karasan
Metafizik Düşünceler	Descartes	Mehmet Karasan
Felsefenin İlkeleri	Descartes	Mehmet Karasan
Tabibat Işığı ile Hakikati Arama	Descartes	Mehmet Karasan
Aklın İdaresi İçin Kurallar	Descartes	Mehmet Karasan
Ahlak Üzerine Mektuplar	Descartes	Mehmet Karasan
Özdeyişler	La Rochefoucauld	Yaşar Nabi Nayır
Prensen de Cléves	Mme. De la Fayette	Yusuf Tavat
Phaidra	Racine	Afif Obay
Bayazıt	Racine	Reşat N. Darago
Hekim Uçtu ve Soytarının Kıskançlığı	Moliére	Ali Süha Delibaşı (Güzin Dikel'in idaresinde)
Şaşkın	Moliére	Behiç Enver Koryak
Küskün Aşıklar	Moliére	Güzin Dikel - Nevin Korel
Gülünç Kibarlar	Moliére	İ. Galip Arcan
Kocalar Mektebi	Moliére	Vahdi Hatay
Kadınlar Mektebi	Moliére	Sabahattin Eyuboğlu - Bedrettin Tuncel
Kadınlar Mektebinin Tenkidi	Moliére	Sabahattin Eyuboğlu
Versailles Tuluatı	Moliére	Orhan Veli Kanık - Azra Erhat
Zorla Evlenme	Moliére	Afif Obay
Tartuffe	Moliére	Orhan Veli Kanık
Don Juan	Moliére	Erol Güney - Melih Cevdet Anday
Sevda Hekim	Moliére	Oktay Rifat
Zoraki Hekim	Moliére	Sabiha Omay
Adamcıl	Moliére	Ali Süha Delibaşı
Sicilyalı yahut Resimli Muhabbet	Moliére	Orhan Veli Kanık
Amphitryon	Moliére	Ali Teoman
George Dandin	Moliére	Sabiha Omay
Cimri	Moliére	İsmail Hami Danişmend
Mösyö Pourceaugnac	Moliére	Erol Güney - Melih Cevdet Anday
Kibarlık Budalası	Moliére	Ali Süha Delibaşı
Scapin'in Dolapları	Moliére	Orhan Veli Kanık
Kontes d'Escarbagnasi	Moliére	Halit Fahri Ozansoy
Bilgiç Kadınlar	Moliére	Ali Süha Delibaşı
Hastalık Hastası	Moliére	İsmail Hami Danişmend

Tablo 6.3 – devam

Münasebetsizler	Moliére	Yaşar Nabi Nayır
Geçmiş Günlerin Masalları	Perrault	Vildan Aşir
Monadoloji	Leibniz	Suut Kemal Yetkin
Théodicée Denemeleri I	Leibniz	Hüseyin Batu
Telemakhos'un Başından Geçenler I - II	Fénelon	Ziya İhsan
Turcaret	Lesage	Orhan Veli Kanık
Gil Blas de Santillanne'ın Maceraları I - IV	Lesage	Sabri Esat Siyavuşgil
Hikayeler I – II	Voltaire	Fehmi Baldaş
XIV. Louis Asrı I - III	Voltaire	Nahid Sırrı Örik
Zadig	Voltaire	Yaşar Nabi Nayır
Safoğlan	Voltaire	Fehmi Baldaş
Candide	Voltaire	Fehmi Baldaş
Felsefe Sözlüğü I – IV	Voltaire	Lütfi Ay
Aktörlük Hakkında	Diderot	Sabri Esat Siyavuşgil
Sophie Volland'a Mektuplar	Diderot	Ethem Derviş
Körler Hakkında Mektup	Diderot	Adnan Cemgil
Konuşmalar	Diderot	Adnan Cemgil
Rameau'nun Yeğeni	Diderot	Adnan Cemgil
İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk	J. J. Rousseau	Sabahattin Eyuboğlu
Julie yahut Yeni Héloise I – IV	J. J. Rousseau	Hamdi Varoğlu
Yalnız Gezerin Hayalleri	J. J. Rousseau	Reşat N. Darago
Toplum Anlaşması	J. J. Rousseau	Vedat Günyol
Harabeler	Volney	Samim Akses
Meskun Dünyaların Çokluğu	Fontenelle	Halim Kiper
Bağış	Marivaux	Zeynep Menemenci
Gönül ve Kısmet Oyunu	Marivaux	Zeynep Menemenci
Sevilla Berberi	Beaumarchais	İlhan Ertuğ
Figaro'nun Düğünü	Beaumarchais	Reşat N. Darago
İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı I – II	Condorset	Oğuz Peltek
Tehlikeli Alakalar	Choderlos de Laclos	Nurullah Ataç
Paul ve Virginie	B. de Saint-Pierre	Ali Kami Akyüz
Almanya'ya Dair I – III	Mme de Stael	Nasuhi Baydar
Odamda Seyahat	Xavier de Maistre	Sitare Sevin
Sibiryalı Kız	Xavier de Maistre	Sitare Sevin
Kafkas Esirleri	Xavier de Maistre	Sitare Sevin
Aoste Şehrinin Cüzamlısı	Xavier de Maistre	Sitare Sevin
Odamda Gece Seferi	Xavier de Maistre	Sitare Sevin
Graziella	A. de Lamartine	Zeynep Menemenci
Paris - Kudüs Yolculuğu	Chateaubriand	Oğuz Peltek
Son İbni Sirac'ın Maceraları	Chateaubriand	Nermin Sankur
Napoléon	Chateaubriand	Yaşar Nabi Nayır
Ölü Adam Deresi	Charles Nodier	Yusuf Tavat
Kırmızı ve Siyah I – II	Stendhal	Nurullah Ataç
İtalya Hikayeleri	Stendhal	Hamdi Varoğlu
Köy Hekimi	H. de Balzac	Nasuhi Baydar
Vadideki Zambak	H. de Balzac	Nahid Sırrı Örik

Tablo 6.3 – devam

César Birotteau	H. de Balzac	Fehmi Baldaş
Goriot Baba	H. de Balzac	Nahid Sırrı Örik
Albay Chabert	H. de Balzac	Yaşar Nabi Nayır
Eugénie Grandet	H. de Balzac	Nasuhi Baydar
Mutlak Peşinde	H. de Balzac	Oktay Rıfat - Sabiha Rıfat
Kırmızı Han	H. de Balzac	Nermin Sankur
Louis Lambert	H. de Balzac	Oktay Rıfat
Otuz Yaşındaki Kadın	H. de Balzac	Mina Urgan
Bilinmeyen Şaheser	H. de Balzac	Nahid Sırrı Örik
Bir Zamane Çocuğunun İtirafları	A. de Musset	Yaşar Nabi Nayır
Fantasio	A. de Musset	İzzet Melih Devrim
Marianne'in Kalbi	A. de Musset	Sabahattin Eyuboğlu - Bedrettin Tuncel
Lorenzaccio	A. de Musset	İzzet Melih Devrim
Yap da Söyleme ve Don Juan'ın Bir Sabahı	A. de Musset	Sabahattin Eyuboğlu
Bir Kapı ya Açık Durmalı ya Kapalı	A. de Musset	Oktay Rıfat - Orhan Veli Kanık
Şamdancı	A. de Musset	Sabahattin Eyuboğlu - Bedrettin Tuncel
Andrea del Sarto	A. de Musset	Sabiha Yağızlar
Barberine	A. de Musset	Orhan Veli Kanık
Bir Heves	A. de Musset	İlhan Ertuğ
Garmosine – Louison	A. de Musset	Yaşar Nabi Nayır
Bettine - Umulmadık Taş Baş Yarar	A. de Musset	Yaşar Nabi Nayır
Hikayeler	A. de Musset	Yaşar Nabi Nayır
Şeytanlı Göl	George Sand	Kemal Demiray
İndiana	George Sand	Turan Gülçür
Bir Bardak Su	Scribe	Lütfi Ay
Colomba	Prosper Mérimée	Yaşar Nabi Nayır
Araftaki Ruhlar - Ille Venüs'ü	Prosper Mérimée	Yaşar Nabi Nayır
Carmen	Prosper Mérimée	Yaşar Nabi Nayır
Hikayeler	Prosper Mérimée	Yaşar Nabi Nayır
Fırsat	Prosper Mérimée	Sabiha Yağızlar
İnes Mendo	Prosper Mérimée	Sabiha Yağızlar
Değirmenimden Mektuplar	Alphonse Daudet	Sabri Esat Siyavuşgil
Pazartesi Hikayeleri	Alphonse Daudet	Sabri Esat Siyavuşgil
Seçme Hikayeler I	Maupassant	Behiç Enver Koryak
Tombalak	Maupassant	Nermin Sankur
Nutuklar ve Konferanslar	Ernest Renan	Ziya İhsan
İsa'nın Hayatı	Ernest Renan	Ziya İhsan
Bir Aşk Sayfası I – II	Emile Zola	Hamdi Varoğlu
Yaşamak Zevki I – II	Emile Zola	Hamdi Varoğlu
Théodicée Denemeleri I	Emile Zola	Reşat Nuri Güntekin
Huyla	Emile Zola	Hamdi Varoğlu
Döl Bereketi I – III	Emile Zola	Hamdi Varoğlu
Emek I – II	Emile Zola	Hamdi Varoğlu
Rougon'ların Yükselişi I – II	Emile Zola	Hamdi Varoğlu

Tablo 6.3 – devam

Alışkanlık Hakkında	E. Ravaisson	Nezahat Tanç
Bilim ve Varsayım	Henri Poincaré	Fehmi Baldaş
Gülme	Bergson	Mustafa Şekip Tunç
Swann'ların Semtinden I – II	Marcel Proust	Y.K. Karaosmanoğlu - N.Baydar
Fransız Edebiyatı Serisi		
Cyrano de Bergerac	Edmond Ronsard	Sabri Esat Siyavuşgil
İngiliz Klasikleri		
Doktor Faustus	Marlowe	İrfan Şahinbaş
İkinci Edward	Marlowe	Hadiye Sayron
Julius Caesar	W. Shakespeare	Nurettin Sevin
Venedik Taciri	W. Shakespeare	Nurettin Sevin
Othello	W. Shakespeare	Orhan Burian
Beğendiğiniz Gibi	W. Shakespeare	Orhan Burian
Veronalı İki Centilmen	W. Shakespeare	Avni Givda
Yanlışlıklar Komedyası	W. Shakespeare	Avni Givda
Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası	W. Shakespeare	Nurettin Sevin
Romeo ve Jüliet	W. Shakespeare	Yusuf Mardin
Hamlet	W. Shakespeare	Orhan Burian
Kuru Gürültü	W. Shakespeare	Hamit Dereli
Windsor'un Şen Kadınları	W. Shakespeare	Orhan Burian
Atinalı Timon	W. Shakespeare	Hamit Dereli
Antonius ile Cleopatra	W. Shakespeare	Haldun Derin
Fırtına	W. Shakespeare	Orhan Burian
Machbeth	W. Shakespeare	Nurettin Sevin
Hırçın Kız	W. Shakespeare	Avni Givda
On İkinci Gece	W. Shakespeare	Saffet Korkut
Denemeler	J. Swift	İrfan Şahinbaş
Gulliver'in Seyahatleri I – IV	J. Swift	İrfan Şahinbaş
Tom Jones I – IV	Fielding	Mina Urgan
İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma	David Hume	Selmin Evrim
Dr. Jeykll ile Mr. Hyde	R. L. Stevenson	Zarife Laçin
Wakefield Papazı	O. Goldsmith	Güzin Kaya
Yanlışlıklar Gecesi	O. Goldsmith	Ali Rıza Seyfi
Ivanhoe I	W. Scott	Avni Givda
Ruzgarlı Bayır	Emily Bronte	Naciye Öngül
Alice Harikalar Diyarında	Lewis Carrol	Kısmet Burian
Faydacılık	Stuart Mill	Ş. N. Coşkunlar
Çılgın Kalabalıktan Uzak	Thomas Hardy	Raif Olgun
Lord Jim I – II	J. Conrad	Nuri Eren
Nostromo I	J. Conrad	Cevat Şakir
Yeni İngiliz Edebiyatı		
Hikayeler I – II	Oscar Wilde	Nurettin Sevin
Deniz Feneri	Virginia Woolf	Naciye Akseki
Yeni Dünya	Aldous Huxley	Orhan Burian
İskandinav Klasikleri		
Nora	H. Ibsen	Cevat Memduh Altar

Tablo 6.3 – devam

Hedda Gabler	H. Ibsen	Şaziye Berin Kurt
Yaban Ördeği	H. Ibsen	Şaziye Berin Kurt
Brand	H. Ibsen	Saniha Bedri Göknil
Yapı Ustası Solness	H. Ibsen	Avni Givda
Suçlu Mu?	Strindberg	Süleyman Tamer
İtalyan Klasikleri		
Kahvehane	Goldoni	Ekrem Sungar
Yalancı	Goldoni	Tarık Levendoğlu
Antikacının Ailesi	Goldoni	Ekrem Sungar
Sayfiye Merakı	Goldoni	Aydın Sinanoğlu
Becerikli Dul	Goldoni	Samim Sinanoğlu
Sayfiye Maceraları	Goldoni	Aydın Sinanoğlu
İki Efendinin Uşağı	Goldoni	Nüzhet Haşim Sinanoğlu
Nişanlılar I – III	Alessandro Manzoni	Ragıp Ögel
Carmagnola Kontu	Alessandro Manzoni	Ragıp Ögel
Zindanda	Silvio Pellico	Ragıp Ögel
Macar Klasikleri		
Türkiye Mektupları I – II	K. Mikes	Sadrettin Karatay
Tanrı Gözünden Irak	Z. Moricz	Sadrettin Karatay
Anlaşılmayan İnsan	G. Gardonyi	Ziya Tuğal
Üçüncü Kudret	G. Gardonyi	Sami N. Özerdim
Aziz Petrus'un Şemsiyesi	K. Mikszath	Necmi Seren
Konuşan Kaftan	K. Mikszath	Sadrettin Karatay
Bizans	F. Herczeg	Sadrettin Karatay
Paganlar	F. Herczeg	Sadrettin Karatay
Liliomfi	Szigligeti	Necmi Seren
Tufeyliler	G. Csiky	Sadrettin Karatay
Yeni Macar Edebiyatı		
Çocuklar	F. Molnar	Necmi Seren
Tayfun	M. Lengyel	Sadrettin Karatay
Rus Klasikleri		
Anasını Kuzusu	D. İ. Fonvizin	Nihal Yalaza Taluy
Tuğbay	D. İ. Fonvizin	Nihal Yalaza Taluy
Akıldan Bela	Griboyedov	Z. Akkoç - Ş. S. İlter
Biyelkin'in Hikayeleri	Puşkin	Hasan Ali Ediz
Dubrovski	Puşkin	Hasan Ali Ediz
Boris Godunov	Puşkin	Zeynel Akkoç - Oğuz Peltek
Maça Kızı	Puşkin	Hasan Ali Ediz
Yüzbaşının Kızı	Puşkin	S. Ali - Erol Güney
Küçük Tragedyalar	Puşkin	E. Güney - O. Peltek
Vadim - Aşık Garip	Lermontov	Servet Lunel
Prenses Ligovskaya	Lermontov	Servet Lunel
Zamanımızın Kahramanı	Lermontov	Servet Lunel
Mirgorod Hikayeleri	Gogol	Servet Lunel
Müfettiş	Gogol	Melih Cevdet Anday - Erol Güney

Tablo 6.3 – devam

Bir Evlenme	Gogol	Melih Cevdet Anday - Erol Güney
Üç Hikaye	Gogol	Orhan Veli Kanık - Erol Güney
Tiyatrodan Çıkış	Gogol	E. Güney - M. C. Anday
Kumarcılar	Gogol	Hasan Kopsel
Fırtına	Ostrovski	Nafia Tanur
Fakirlik Ayıp Değil	Ostrovski	Rana Çakıröz
Kurtlarla Kuzular	Ostrovski	Nafia Tanur
Oblomov I – II	Gonçarov	Sabahattin Eyüboğlu - Erol Güney
Uysal Kız	Dostoyevski	D. Sorakın - S. Aytekin
Başkasının Karısı - Namuslu Hırsız	Dostoyevski	D. Sorakın - S. Aytekin
Ölü Bir Evden Hatıralar I – II	Dostoyevski	Nihal Yalaza Taluy
Küçük Kahraman	Dostoyevski	Rana Çakıröz
İradesiz Adam	Dostoyevski	Y. N. Nayır - E. Güney
Delikanlı I	Dostoyevski	Servet Lunel
Tatsız Bir Olay	Dostoyevski	Nihal Yalaza Taluy
Taşralı Kadın	Turgenyev	D. Sorakın - S. Aytekin
İlk Aşk	Turgenyev	Oktay Rifat - Erol Güney
Klara Miliç	Turgenyev	Oktay Rifat - Erol Güney
Başkanın Ziyafeti	Turgenyev	Nihal Yalaza Taluy
Bekar	Turgenyev	Nihal Yalaza Taluy
Bozkırda Bir Kral Lear	Turgenyev	E. Güney - O. Peltek
Köyde Bir Ay	Turgenyev	Hasan Ali Ediz
Parasızlık	Turgenyev	Nihal Yalaza Taluy
Bir Asilzade Yuvası	Turgenyev	Şahin Akalın
Büyükler İçin Masallar	Saltıkov - Şçedrin	Aziz Alpaut
Harp ve Sulh I – III	L. Tolstoy	Zeki Baştımar
Çocukluk	L. Tolstoy	Rana Çakıröz
İvan İlyiç'in Ölümü	L. Tolstoy	Nihal Yalaza Taluy
Karanlığın Kudreti	L. Tolstoy	Rana Çakıröz
Halk İçin Hikayeler	L. Tolstoy	D. Sorakın - S. Aytekin
İlk Gençlik	L. Tolstoy	Rana Çakıröz
Polikuşka	L. Tolstoy	D. Sorakın - S. Aytekin
Düello	A. Çehov	Zeki Baştımar
Hikayeler I	A. Çehov	Servet Lunel
Hikayeler II (İstiridye)	A. Çehov	Servet Lunel
Hikayeler III (Aşçı Kadın Evleniyor)	A. Çehov	E. Güney - O. Peltek
Martı	A. Çehov	Nihal Yalaza Taluy
Vanya Dayı	A. Çehov	Gaffar Güney
Üç Kızkardeş	A. Çehov	Hasan Ali Ediz
Vişne Bahçesi	A. Çehov	Erol güney - Şahap S. İlter
Düğün – Jübile	A. Çehov	D. Sorakın - S. Aytekin
Modern Tiyatro Serisi		
Horozibiği	Jules Renard	Sabahattin Eyuboğlu - Bedrettin Tuncel

Tablo 6.3 – devam

Ayrılmak Zevki	Jules Renard	Sabahattin Eyuboğlu
Pelléas ve Mélisande	M. Maeterlinck	Turgut S. Eren
Ariane'la Mavi Sakal	M. Maeterlinck	Yaşar Nabi Nayır
Evin İçi	M. Maeterlinck	Sabahattin Eyuboğlu
Dirlik Düzenlik	G. Courteline	Nahid Sırrı Örik
Dünya Gözüyle	C. Vildrac	Nurullah Ataç
Yalnız	H. Duvernois	Sabahattin Eyuboğlu
Dördüncü	M. Piéchaud	Fikret Adil
Seyyah	Denys Amiel	İzzet Melih Devrim
İnsan Sesi	J. Cocteau	İ. Galip Arcan
Marius	Marcel Pagnol	Ali Süha Delibaşı
Düşman	André-Paul Antoine	Lütfi Ay
Yeni Mabut	François de Curel	Sabri Esat Siyavuşgil
Ana Yol	J. J. Bernard	Güler Acar - Ş. S. İlter
Öldürdüğüm Adam	Maurice Rostand	Lütfi Ay
Dover Yolu	A. A. Milne	Mediha Burian
Denize Giden Atlılar	J. M. Synge	Orhan Burian
Babayiğit	J. M. Barrie	Saffet Korkut
Kabahat Kendimizde	John Galsworthy	Orhan Burian
Adalet	John Galsworthy	Adnan Balkış
Sadakat Bağları	Bernard Shaw	Saffet Korkut
Candida	Bernard Shaw	O. Tahsin Günden
Caesar'la Cleopatra	Bernard Shaw	Nurettin Sevin
Blanco Posnet'in Sırrı	Bernard Shaw	Remide Adil
Androcles ile Aslan	Bernard Shaw	Süleyman Adıyaman
Ermiş Jeanne	Somerset Maugham	Saffet Korkut
Ekmek Elden	Somerset Maugham	Feyhunde Gökyay
Sheppy	Somerset Maugham	Vahit Turhan
Çember	L. Tolstoy	Betül Tekiner
Yaşayan Ölü	A. Çehov	Rana Çakıröz - Ş. S. İlter
Teklif	A. Schnitzler	Gaffar Güney
Gönül Eğlencesi	Georg Kaiser	Kemal Kaya
Bir Gün İçinde	Eugene O'Neill	Kemal Kaya
Karaağaçlar Altında	Eugene O'Neill	Orhan Burian
Araya Giren Garip Oyun	Eugene O'Neill	Saffet Korkut
Anna Christie	Eugene O'Neill	Avni Givda
Farklı	Eugene O'Neill	Avni Givda
Sonu Gelmeyen Günler	Eugene O'Neill	Avni Givda
Yağ	Eugene O'Neill	Avni Givda
İp	Eugene O'Neill	Avni Givda
Tiyatro Sanatı Üzerine Denemeler Serisi		
Müellifle Aktör	J. Copeau	Lütfi Ay
Tiyatro Sanatı Hakkında	Gordon Graig	Nurettin Sevin
Tiyatro ve Bizler	F. Strowsky	Sabri Esat Siyavuşgil
Okul Klasikleri		
Sokrates'in Müdafaası	Platon	Niyazi Berkes

Tablo 6.3 – devam

Hamlet (2.bs.)	Shakespeare	Orhan Burian
Cimri (2.bs.)	Moliére	Yaşar Nabi Nayır
Gulliver'in Seyahatleri (2.bs.)	Swift	İrfan Şahinbaş
Michael Kohlaas	Kleist	Necip Üçok
Müfettiş	Gogol	E. Güney - M. C. Anday
Yardımcı Eserler Serisi		
Küçük Yunan Mitologyası	Eckart Péterich	Suat Yakup Baydur
*Yapıtın ilk iki cildi AÜ DTCF Klasik Filoloji Enstitüsü doktora öğrencileri, üçüncü cilt Azra Erhat, dördüncü cilt ise Türkan Uzel tarafından Prof. Rohde idaresinde çevrilmiştir.		

1941 Yılından 1946 Yılı Sonuna Kadar Mili Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayınlanan 500 Cilt Klasik ve Modern Eserin Listesi, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1947.

Tablo 6.5: 1940 – 1950 Yılları Arasında Çevrilen Eserlerin dil gruplarına ve yayın serilerine göre dağılımı (cilt sayısı olarak)

Dünya Klasiklerinden Tercümeler Serisi	**cilt sayısı**
Fransız Klasiklerinden	184
Alman Klasiklerinden	72
Yunan Klasiklerinden	68
Rus Klasiklerinden	63
İngiliz Klasiklerinden	44
Latin Klasiklerinden	28
Şark İslam Klasiklerinden	23
Macar Klasiklerinden	17
İtalyan Klasiklerinden	13
İskandinav Klasiklerinden	9
Çin Klasiklerinden	4
Yeni Alman Edebiyatı	4
Yeni İngiliz Edebiyatı	4
Amerikan Klasikleri	3
Yeni Fransız Edebiyatı	2
Hint Klasikleri	2
Latince Klasikler	2
Eski Türkçe Metinler	1
Babil Klasikleri	1
Yeni Amerikan Edebiyatı	1
İspanyol Klasikleri	1
Danimarka Klasikleri	1
Polonya Klasikleri	1
Devlet Konservatuarı Yayınları	56
Okul Klasikleri	10
Tiyatro Sanatı Üzerine Eserler	3
Yardımcı Eserler	6
Bilim Eserleri	3

Adnan Ötüken, **Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952.

Tablo 6.7: 1941 – 1946 Yılları Arasında Çeviri Çalışmalarına Katılan Çevirmenler ve Yaptıkları Çeviri Sayısı (cilt sayısı olarak)

1	Hamdi Varoğlu	21
2	Nurullah Ataç	20
3	Erol Güney	18
4	Yaşar Nabi Nayır	15
5	Sabahattin Eyüboğlu	13
6	Sabri Esat Siyavuşgil	12
7	Lütfi Ay	11
8	Mehmet Karasan	11
9	Orhan Burian	10
10	Avni Givda	10
11	Nihal Yalaza Taluy	10
12	Nureddin Sevin	8
13	Sadrettin Karatay	8
14	Suat Yakup Baydur	7
15	İrfan Şahinbaş	7
16	Şahap S. İlter	7
17	Orhan Veli Kanık	7
18	Nahid Sırrı Örik	7
19	Oğuz Peltek	7
20	Nasuhi Baydar	7
21	Servet Lunel	7
22	Sabahattin Ali	6
23	Recai Bilgin	6
24	Oktay Rıfat	6
25	Rana Çakıröz	6
26	Zeki Baştımar	6
27	Veled İzbudak	5
28	Abdülbaki Gölpınarlı	5
29	Adnan Cemgil	5
30	Kemal Kaya	5
31	Melih Cevdet Anday	5
32	Fehmi Baldaş	5
33	Sitare Sevin	5
34	Mina Urgan	5
35	Ragıp Ögel	5
36	Hasan Ali Ediz	4
37	Bedrettin Tuncel	4
38	Pertev Boratav	4
39	Niyazi Berkes	4
40	Hamit Dereli	4
41	Seniha Bedri Göknil	4
42	Cemal Köprülü	4
43	Şükrü Atala	4
44	Basir Feyzioğlu	4
45	Nuri Eren	4

Tablo 6.7 – devam

46	Ali Süha Delibaşı	4
47	Ziya İhsan	4
48	Saffet Korkut	4
49	D. Sorakın	4
50	S. Aytekin	4
51	Nuri Gençosman	3
52	Azra Erhat	3
53	Şaziye Berin Kurt	3
54	Ahmet Hamdi Tanpınar	3
55	Suut Kemal Yetkin	3
56	Hayrullah Örs	3
57	Necip Üçok	3
58	Bekir Sıtkı Baykal	3
59	D. Güney	3
60	Sabiha Omay	3
61	Reşat Nuri Darago	3
62	Zeynep Menemenci	3
63	Nermin Sankur	3
64	İzzet Melih Devrim	3
65	Sabiha Yağızlar	3
66	Necmi Seren	3
67	Nabi Özerdim	2
68	Hayrünisa Boratav	2
69	Nusret Hızır	2
70	Suat Sinanoğlu	2
71	Vahdi Hatay	2
72	Zafer Taşlıklıoğlu	2
73	Hamdi Ragıp Atademir	2
74	Nurettin Şazi Kösemihal	2
75	Samim Sinanoğlu	2
76	Melahat Özgü	2
77	Melahat Togar	2
78	Burhan Arpad	2
79	Ethem Derviş	2
80	Saadet İkesus	2
81	Necati Cumalı	2
82	Yusuf Tavat	2
83	Afif Obay	2
84	Behiç Enver Koryak	2
85	İ. Galip Arcan	2
86	İsmail Hami Danişmend	2
87	İlhan Ertuğ	2
88	Reşat Nuri Güntekin	2
89	Haldun Derin	2
90	Ekrem Sungar	2
91	Zeynel Akkoç	2

Tablo 6.7 – devam

92	Nafia Tanur	2
93	Gaffar Güney	2
94	Muzaffer Ramazanoğlu	1
95	Ömer Rıza Doğrul	1
96	W. Eberhart	1
97	Şerefeddin Yaltkaya	1
98	Necati Lugal	1
99	Kenan Akyüz	1
100	Ali Nihat Tarlan	1
101	Abdülvehhap Tarzi	1
102	İsmail Erzen	1
103	Hikmet İlaydın	1
104	Orhan Şaik Gökyay	1
105	Ahmet Cevat Emre	1
106	Lamia Kerman	1
107	Nevzat Hatko	1
108	İhsan Bozkurt	1
109	H. Vehbi Eralp	1
110	Macit Gökberk	1
111	Behice Boran	1
112	Hamdi Akverdi	1
113	Rezan Erben	1
114	Burhan Toprak	1
115	Oliver Davies	1
116	Nilüfer Bayar	1
117	Ayşe Önsay	1
118	Hikmet İlaydın	1
119	Hilmi Ziya Ülken	1
120	Selahattin Batu	1
121	Mediha Önay	1
122	Şerif Önay	1
123	Safiye Erol	1
124	Halit Yavuz	1
125	Behçet Gönül	1
126	Nejat Akipek	1
127	Sevim San	1
128	N. Ağırnaslı	1
129	Necmi Sarıoğlu	1
130	Güzin Dikel	1
131	Nevin Kore	1
132	Sabiha Rıfat	1
133	Ali Teoman	1
134	Halit Fahri Ozansoy	1
135	Vildan Aşir	1
136	Hüseyin Batu	1
137	Vedat Günyol	1

Tablo 6.7 – devam

138	Samim Akses	1
139	Halim Kiper	1
140	Ali Kami Akyüz	1
141	Kemal Demiray	1
142	Turan Gülçür	1
143	Nezahat Tanç	1
144	Fethi Yücel	1
145	Mustafa Şekip Tunç	1
146	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	1
147	Hadiye Sayron	1
148	Yusuf Mardin	1
149	Selmin Evrim	1
150	Zarife Laçinler	1
151	Güzin Kaya	1
152	Ali Rıza Seyfi	1
153	Kısmet Burian	1
154	Naciye Öngül	1
155	Ş. N. Coşkunlar	1
156	Raif Olgun	1
157	Cevat Şakir	1
158	Naciye Akseki	1
159	Cevat Memduh Altar	1
160	Süleyman Tamer	1
161	Tarık Levendoğlu	1
162	Aydın Sinanoğlu	1
163	Nüzhet Haşim Sinanoğlu	1
164	Ziya Tuğal	1
165	Sami Nihat Özerdim	1
166	Hasan Kopsel	1
167	Şahin Akalın	1
168	Aziz Alpaut	1
169	Turgut S. Eren	1
170	Fikret Adil	1
171	Güler Acar	1
172	Mediha Burian	1
173	Adnan Balkış	1
174	O. Tahsin Günden	1
175	Remide Adil	1
176	Süleyman Adıyaman	1
177	Rıza Dönmez	1
178	Ferhunde Gökyay	1
179	Vahit Turhan	1
180	Betül Tekiner	1
181	George Rohde (idaresinde)	1

Adnan Ötüken, **Klasikler Bibliyografyası (1940 – 1950)**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1952.

Tablo 7.3: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında *Tercüme* Dergisinde Yayınlanan Çevirilerin Yazarlara Göre Dağılımı

Fransızca	
Yazar	**Çeviri Adedi**
Michel Eyquem Seigneur de Montaigne	8
Paul Valéry	8
Jean Jacques Rousseau	6
François Marie Voltaire	6
Denis Diderot	5
Charles Baudlaire	5
René Descartes	4 ile 2 arası
Thomas Corneille	4 ile 2 arası
Jean Baptiste Racine	4 ile 2 arası
Jean de la Bruyére	4 ile 2 arası
Charle Louis de Secondat, Baron de la Brede et de Montesquieu	4 ile 2 arası
Luc de Clapiers, Marquis de Condorcet	4 ile 2 arası
Honoré de Balzac	4 ile 2 arası
Victor Hugo	4 ile 2 arası
Alfred de Musset	4 ile 2 arası
Ernest Renan	4 ile 2 arası
Henri Bergson	4 ile 2 arası
André Gide	4 ile 2 arası
Toplam 70 Yazar	
Toplam 136 Çeviri	
İngilizce	
William Shakespeare	6
Charles Lamb	3
John Keats	3
Diğer Yazarlar	1 ya da 2
Toplam 37 Yazar	
Toplam ?? Çeviri	
Almanca	
Johann Wolfgang von Goethe	16
Friendich von Schiller	5 ile 16 ?
Johann Peter Eckermann	5 ile 16 ?
Toplam 27 Yazar	
Toplam 71 Çeviri	
Yunanca	
Homeros	4
Platon	3
Herodotos	3
Toplam 31 Yazar	
Toplam 45 Çeviri	
Rusça	
Aleksandr Puşkin	4

Tablo 7.3 – devam

Michail Lermontov	3
Fyodor M. Dostoyevski	3
Nikolay Nekrasov	3
Toplam 16 Yazar	
Toplam 28 Çeviri	
Latince	
Marcus Tillius Cicero	3
Toplam ?? Yazar	
Toplam 21 Çeviri	

Jutta Sauer, "Türkiye'de Tercüme Müesseseleri", **Kebikeç Dergisi**, s: 5, 1997: 39 - 41'de verilen bilgilere göre oluşturulmuştur.

Tablo 7.4: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Yılları Arasında *Tercüme* Dergisinde En Fazla Çevirisi Yayınlanan Çevirmenler Listesi

Çevirmen	Adet	Çevrilen Dil	İlk Yayınlandığı Dergi No.
Sabahattin Eyuboğlu (1908 – 1973)	32	Eski Yunanca:1 İspanyolca:1 Fransızca:30	1
Erol Güney	31	Rusça:14 İngilizce: 7 Fransızca: 10	6
Azra Erhat (1915 – 1982)	26	Eski Yunanca: 20 İspanyolca:1 Latince: 1 Almanca:1 Fransızca:2	4
Oğuz Peltek (1908 – 1956)	22	Rusça: 7 Fransızca: 14	27
Lütfi Ay (doğ.1911)	19	Almanca: 5 Fransızca: 14	5
Orhan Veli Kanık (1914 – 1950)	16	Eski Yunanca: 1 Frasça: 1 Latince: 1 İspanyolca: 1 Fransızca: 12	28
Nusret Hızır (1899 – 1980)	12	Almanca:10 Fransızca: 2	1
Yaşar Nabi Nayır (1908 – 1981)	11	Fransızca: 11	10
Orhan Burian (1914 - 1953)	9	İngilizce: 8 Rusça: 1	1
Suat Yakup Baydur (1912 - 1953)	8	Eski Yunanca: 5 Latince:2 Almanca: 1	17
Yunus Kazım Köni	8	Almanca:8	17
Melahat Özgü (doğ. 1907)	8	Almanca:8	13
Sabahattin Ali (1907 - 1948)	8	Almanca:8	1
Samim Sinanoğlu	8	İtalyanca:1 Latince: 7	6
Melih Cevdet Anday (doğ. 1925)	7	İngilizce 5 Fransızca:1 Rusça:1	34
Sadi Baytın	7	Almanca: 7	15
Hikmet Birand (1906 - 1972)	6	Rusça:1 Almanca: 5	6
Adil Hanlı	6	İngilizce:1 Fransızca: 5	34 – 36
Mehmet Karasan	6	Fransızca 6	6

Jutta Sauer, "Türkiye'de Tercüme Müesseseleri", **Kebikeç Dergisi**, s: 5, 1997: 43.

Tablo 7.5: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında Yayınlanan Çeviri Eleştirileri

Çeviri Eleştirileri	Adet	%
Fransızca Çevirilerin Eleştirileri	31	55
İngilizce Çevirilerin Eleştirileri	11	20
Rusça Çevirilerin Eleştirileri	9	16
Eski Yunanca Çevirilerin Eleştirileri	4	7
Latince Çevirilerin Eleştirileri	1	2
Toplam	56	

Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", **Kebikeç Dergisi**, s:5, 1997: 43.

Tablo 7.6: İkiden Fazla Makalesi Bulunan Yazarlar ve İlk Yazının Çıktığı Derginin Sayısı

Yazar	Adet	Makalenin Türü ve Adedi	Dergi No.
Erol Güney	32	Rusça çeviri eleştirisi: 6 Ecnebi Mecmualar: 23 Çeviri tarihi (Türkiye dışında): 2 Çeviri teorisi: 1	2
Lütfi Ay	13	Klasikler Arasında: 1 Fransızca çeviri eleştirisi: 12	7
Nusret Hızır	11	Klasikler Arasında: 2 Fransızca çeviri eleştirisi: 2 İngilizce çeviri eleştirisi: 2 Çeviri eleştirisi metodu: 2 Çeviri teorisi: 3	5
Azra Erhat	5	Eski Yunanca çeviri eleştirisi: 1 Latince çeviri eleştirisi: 1 Çeşitli dillere çevrilen bir eserin karşılaştırması: 1 Çeviri tarihi (Türkiye dışında): 1	1
Yaşar Nabi Nayır	5	Fransızca çeviri eleştirisi: 4 Çeviri teorisi: 1	7
İlhan Sungu	5	Türk çeviri tarihi: 4 Çeviri tarihi (Türkiye dışında):1	1
Mehmet Karasan	3	Çeviri ile ilgili olmayan yazı: 3	7
Mithat Cemal Kuntay	3	Türkiye'de çeviri tarihi: 3	25
Oğuz Peltek	3	Klasikler Arasında: 2 Yurtta Tercüme: 1	37
Suat Sinanoğlu	3	Eski Yunanca çeviri eleştirisi: 2 Çeviri ile ilgili olmayan yazı: 1	5
Bedrettin Tuncel	3	Fransızca çeviri eleştirisi: 2 Çeviri teorisi: 1	1

Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", **Kebikeç Dergisi**, s:5, 1997: 47.

Tablo 7.7: Mayıs 1940 - Temmuz 1946 Tarihleri Arasında Yayınlanan Yazıların Konulara Göre Dağılımı

Konu	Adet	%
Türk çeviri tarihi	14	28
Çeviri tarihi (Türkiye dışında)	13	26
Çeviri teorisi	13	26
Çeviri ile ilgili olmayan yazılar	7	14
Çeviri eleştirisi metodu	2	4
Çeşitli dillere çevrilen bir eserin karşılaştırması	1	2
Toplam	50	

Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", **Kebikeç Dergisi**, s:5, 1997: 44.

Tercüme Dergisi, 19 Kasım 1946, c:7, s:41: 434 - 482

BABİL KLÂSİKLERİ:

1 —		*Gılgameş Destanı*	M. RAMAZANOĞLU

HİNT KLÂSİKLERİ:

1 —		*Upanişadlardan seçmeler*	
2 —		*Mahâbhârata'dan seçmeler*	
3 —	KAUTALYA	*Kautalya*	
4 —	ŞUDRAKA	*Mrichchhakatika*	Prof. RUBEN-P. BORATAV
5 —	VIŞAKHADATTA	*Mudrârâkshasa*	
6 —	KÂLİDÂSA	*Raghuvamça*	
7 —	»	*Meghadûta*	
8 —		*Nâyika*	
9 —		*Pançatantra*	
10 —		*Şakuntala*	
11 —	BEYDEBA	*Kalile ve Dimne*	Ö. R. DOĞRUL

ÇİN KLÂSİKLERİ:

1 —	KONFUÇYUS	*Lun-yü*	
2 —	LAO-TZU	*Tao-te-king*	M. N. ÖZERDİM
3 —	MI TI	*Mi-tse* (Seçmeler)	
4 —	MENG KO	*Meng-tse*	
5 —		*Büyük Bilgi-Mâlik bakanının notları*	M. N. ÖZERDİM
6 —	CHUANG CHOU	*Chuang-tse*	
7 —	SHANG YANG	*Shang-tse* (Seçmeler)	
8 —	HAN FEI	*Han-Fei-tse* (Seçmeler)	
9 —	WANG CH'UNG	*Lun-heng* (Seçmeler)	
10 —	PAN KU	*Han-shu'dan Türk tarihine ait parçalar*	
11 —	HSÜEN-TSANG	*Hsi-yü-chi* (Seçmeler)	
12 —		*Hsi-hsiang-chi*	
13 —		*Ming-fêng*	
14 —	LO KUAN	*San-kuo-chih-yen-i* (Seçmeler)	
15 —	FENG MENG-LUNG	*Hsi-yu-chi* (Seçmeler)	
16 —	LI YÜ	*Li Liu eng-chi* (Seçmeler)	
17 —		*Hung-lou-meng* (Seçmeler)	
18 —		*Chin-ping-mei* (Seçmeler)	
19 —		*Çin destanları*	W. EBERHARD — N. HIZIR

20 —		*Çin hikâyeleri*	W. EBERHARD — H. BORATAV
21 —		*Seçme Çin Şairleri*	
	İRAN KLÂSİKLERİ:		
1 —	FIRDEVSİ	*Şehnâme*	N. UGAL — K. AKYÜZ
2 —	NÂSIR HUSREV	*Sefernâme*	
3 —	»	*Saadetnâme*	
4 —	NİZAMÜL MÜLK	*Siyasetnâme*	
5 —	HAYYÂM	*Rubaiyât*	
6 —	HAKÂNİ	*Divan*	
7 —	ZAHİRÜDDİN-İ FARYÂBİ	*Divan*	A. GÖLPINARLI
8 —	ATTÂR	*Mantıkıt Tayr I, II*	A. GÖLPINARLI
9 —	»	*Hâbînâme*	M. N. GENCOSMAN
10 —	»	*Pendnâme*	
11 —	»	*Musibetnâme*	
12 —	»	*Tezkiretül Evliya*	
13 —	ENVERİ	*Divan*	M. N. GENCOSMAN
14 —	NİZÂMİ	*Mahzen-i Esrar*	A. N. TARLAN
15 —	»	*Leylâ ve Mecnun*	
16 —	»	*Hüsrev ve Şirin*	
17 —	»	*Heft Peyker*	
18 —	»	*İskendernâme*	H. İLAYDIN
19 —	SÂDİ	*Gülistan*	
20 —	»	*Bostan*	
21 —	»	*Divan*	M. N. GENCOSMAN
22 —	»	*Rübailer ve ilâhi gazeller*	V. İZBUDAK — A. GÖLPINARLI
23 —	MEVLÂNA	*Mesnevi I-VI*	A. GÖLPINARLI
24 —	»	*Seçme Rübailer*	
25 —	»	*Divân-ı Kebir*	
26 —	FAHRÜDDİN-İ IRAKİ	*Lemeât*	A. GÖLPINARLI
27 —	SULTAN VELED	*Maarifnâme*	
28 —	ŞEBÜSTERİ	*Gülşen-i Râz*	
29 —	REŞİDÜDDİN	*Camiüttevarih*	A. GÖLPINARLI
30 —	EFLÂKİ	*Menakıbül Ârifîn*	M. N. GENCOSMAN
31 —	HAFIZ ŞİRAZİ	*Divan*	
32 —	CÂMİ	*Baharistan*	

33 — CAMİ	*Selâmân ü Absâl*	A. TARZI
34 — »	*Silsilet üz Zeheb*	
35 — »	*Nefehat ül Üns*	
36 — ALİ ŞİR NEVAİ	*Mecalis ünnefais*	
37 — MÜRHÖND	*Ravzat us Safa*	
38 — HÜSEYİN BAYKARA	*Mecalis ül Uşşak*	
39 — SAFİYÜDDİN ALİ	*Reşehat*	
40 — DEVLETŞAH	*Tezkire-i Devletşahi*	
41 — SÂM MİRZA	*Tezkire-i Sâm Mirza*	
42 — HAYALİ-I BUHARİ	*Divan*	
43 — URFİ-İ ŞİRAZİ	*Divan*	
44 — FEYZİ-İ HİNDİ	*Divan*	
45 — SAİB-I TEBRİZİ	*Divan*	
46 — ŞEVKET-I BUHARİ	*Divan*	
47 — HİDAYET KULİHAN	*Mecma-ul Fesahâ*	

ESKİ TÜRKÇE METİNLER, TERCÜMELER:

1 — KEYKAVUS-MERCİMEK AHMET	*Kabusnâme*	O. Ş. GÖKYAY

ARAP KLASİKLERİ:

1 — ŞENFERA	*Lâmiyet ül-Arab*	
2 —	*Yedi Askî (Mualleâat)*	Ş. YALTKAYA
3 — EL-AHTAL	*Seçmeler*	
4 — EL-HACCAC b. YUSUF	*Söylevlerinden seçmeler*	
5 — EL-FİREZDAK	*Seçmeler*	
6 — CERİR	*Seçmeler*	
7 — ABDÜLHAMİD b. YAHYA	*Yazılarından seçmeler*	
8 — İBN ÜL-MUKAFFA'	*Seçmeler*	
9 — BEŞŞAR b. BÜRD	*Seçmeler*	
10 — EBU NUVAS	*Seçmeler*	
11 — EBU L-ATAHİYE	*Seçmeler*	
12 — EBU TEMMAM	*Divan ül-Hamase*	
13 — EL-KİNDİ	*Seçmeler*	
14 — EL-CAHİZ	*Seçmeler*	
15 — EL-BELAZURİ	*Fütuh ül-Büldan*	

16 —	EL-BUHTURİ	*Seçmeler*
17 —	ET-TABERİ	*Tarih ül-Ümem ve 'l-Mülük* (seçmeler).
18 —	İBN ABDİ RABBİH	*Seçmeler*
19 —	FARABİ	*Es-Siyaset ül-Medeniyye*
20 —	»	*Ara'ü Ehl il Medinet il-Fadıla*
21 —	»	*Fusus ül-Hikem*
22 —	MES'UDİ	*Mervc üz-Zeheb*
23 —		*Resail'a İhvani üs Safa* (seçmeler)
24 —	EL-MÜTENEBBİ	*Seçmeler*
25 —	EBU-FİRAS EL-HAMDANİ	*Seçmeler*
26 —	İBN UL' AMİD	*Seçmeler*
27 —	İBN HANİ EL-ENDELÜSİ	*Seçmeler*
28 —	SAHİB b. ABBAD EL-VEZİR	*Seçmeler*
29 —	BEDİ UZ-ZAMAN EL-HEMEDANİ	*el-Hemazani* (seçmeler)
30 —	İBN MİSKEVEYH	*Tecarib ül-Ümem*
31 —	UTBİ	*Tarih ül-yemini*
32 —	ELBİRUNİ	*Tarih ül-Hind*
33 —	»	*Asar ül-Bakiye*
34 —	İBN BUTLAN-İBN RIDVAN	*Munakaşa*
35 —	İBN SİNA	*El-İşarat ve 't-Tenbihat fi 'l-Mantıki ve 'l-Hikme*
36 —	»	*Kitab ül-Kenuni fi 't-Tıb*
37 —	»	*Kitab üş-Şifa fi 'l-hikme*
38 —	İBN UN-NEDİM	*Fihrist*
39 —	İBN ZEYDAN	*Seçmeler*
40 —	EL-MAARRİ	*Risalet ül-Gufran*
41 —	»	*El-Lüzumiyat*
42 —	GAZALİ	*Tehafüt ül-Felasife*
43 —	»	*El-Munkiz min ed-Dalal*
44 —	»	*Hakikat ür-Ruh*
45 —	»	*Kimya 'üs-Sade*
46 —	»	*Kitabu İhya 'id-Dini fi 't-Tasavvuf (İhyau Ulum id-Din)*

47 —	TUĞRAİ	*Lâmiyet ül-Acem*	İ. ERZEN
48 —	HARİRİ	*Makamat* *	
49 —	İBN HAFACE EL-ENDULUSİ	*Seçmeler*	
50 —	İBN BACCE	*Kitabu Tedbir il-Müteavvihid*	
51 —	ŞEHRİSTANİ	*Tarih ül-Milel ve 'n-Nihal*	
52 —	İBN TUFAYL	*Hay b. Yakzan*	
53 —	İBN RUŞD	*Tehafüt ül-Tehafüt*	
54 —	»	*Fasl ül-Makal*	
55 —	»	*Müsahar ül-Edille ve Akaid ül-Mille*	
56 —	ABDÜLKERİM EL KUŞEYRİ	*Er-Risalet ül-Kuşeyriyye*	
57 —	SÜHREVERDİ (EL-MAKTUL)	*Heyakil un-Nur*	
58 —	SÜHREVERDİ (ŞAHABÜDDİN)	*Avarif ül-Maarif*	
59 —	MUHİDDİN ARABİ	*Fusus ül-Hikem*	
60 —	»	*Futuhat* (seçmeler)	
61 —	SEYYİD ŞERİF CÜRCANİ	*Kitab ül-Ta'rifat* *	
62 —	ATAULLAH EL-İSKENDERANİ	*El-Hikem ül-Ata'iyye*	
63 —	YAKUT EL HAMEVİ	*Mu'cem ül-Büldan*	
64 —	CEMALÜDDİN EL-KİFTİ	*Tarih ül-Hükema*	
65 —	İBN ÜL-ESİR	*El-Kâmilu fi 't-Tarih*	
66 —	İBN ÜL-FARİZ	*Divan*	
67 —	ABDÜLKERİM EL-CİLİ	*El-İnsan ül-Kamil*	
68 —	İBN EBİ USAYBİA	*Uyun ül-Enba fi Tabakat il-Etıbba*	
69 —	İBN HALLEKAN	*Vefeyat ül-Ayan* (ve zeyilleri)	
70 —	EBU 'L-FİDA	*El muhtasar fi Tarih il-Beşer*	
71 —	»	*Takvim ül-Büldan*	
72 —	EZ-ZEHEBİ	*Tarih ül-İslâm*	
73 —	İBN BATUTA	*Seyahatname* *	
74 —	BEDRÜDDİN EBU MUHAMMED EL HALEBİ	*Dürret ül-Eslâk fi Devlet il-Etrâk*	

75 —	IBN HALDUN	*Ibnu'l-Ibar ve Divanu'l-Mübtedâ ve'l-Haber*	
76 —	HOCA ZADE	*Et-Tehafüt*	
77 —		*Bin bir gece*	

YUNAN KLASİKLERİ:

1 —	HOMEROS	*İlias*	
2 —	»	*Odysseia*	
3 —		*Yunan lirik şiirleri*	S. Y. BAYDUR
4 —	SOLON	*Şiirler*	N. ATAÇ
5 —	AISKOPOS	*Masallar*	
6 —	AISKHYLOS	*Tiebai'ye karşı yediler*	
7 —	»	*Prometheus* *	A. C. EMRE
8 —	»	*Agamemnon*	
9 —	»	*Khoephoroi* *	
10 —	»	*Eumenides*	
11 —	»	*Hiketides*	
12 —	»	*Persai*	
13 —	SOPHOKLES	*Kral Oidipus*	B. TUNCEL
14 —	»	*Philoktetes*	N. ATAÇ
15 —	»	*Trakhis kadınları*	Ş. B. KÜRT
16 —	»	*Elektra*	A. ERHAT
17 —	»	*Antigone*	S. ALİ
18 —	»	*Ajax*	Su. SİNANOĞLU
19 —	»	*Oidipus Kolonos'ta*	N. ATAÇ
20 —	EURIPIDES	*Herakles*	L. AY
21 —	»	*Hekabe*	H. VAROĞLU
22 —	»	*Alkestis*	A. H. TANPINAR
23 —	»	*Medeia*	A. H. TANPINAR
24 —	»	*Elektra*	A. H. TANPINAR
25 —	»	*Bakkhalar*	S. EYÜBOĞLU
26 —	»	*Helene*	V. HATAY
27 —	»	*Iphigeneia Aulis'te*	L. KERMAN
28 —	»	*Iphigeneia Tauris'te*	
29 —	»	*Hippolytos* *	
30 —	»	*Orestes* *	
31 —	»	*Herakleidai*	
32 —	»	*Andromakhe*	
33 —	»	*Hiketides*	

34	— EURIPIDES	*Ion*	
35	— »	*Troia kadınları*	
36	— »	*Phoinissai*	
37	— »	*Rhesos*	
38	— »	*Kyklops*	
39	— ARISTOPHANES	*Kurbağalar*	N. HATKO
40	— »	*Barış*	A. IRHAT
41	— »	*Bulutlar*	
42	— »	*Kuşlar*	
43	— »	*Akbermanlıklar*	
44	— »	*Atlılar*	
45	— »	*Eşek arıları*	
46	— »	*Lysistrate*	
47	— »	*Thesmophoriazusai*	
48	— »	*Ekklesiazusai*	
49	— EFLÂTUN	*Euthyphron*	P. BORATAV
50	— »	*Sokrates'in müdafaası*	N. BERKES
51	— »	*Kriton*	Z. TAŞLIKLIOĞLU
52	— »	*Phaidon*	S. K. YETKİN — H. R. ATADEMİR
53	— »	*Theages*	H. VAROĞLU
54	— »	*Rakipler*	H. VAROĞLU
55	— »	*Theaitetos*	M. GÖKBERK
56	— »	*Sofist*	M. KARASAN
57	— »	*Euthydemos*	H. V. ERALP
58	— »	*Protagoras*	N. Ş. KÖSEMİHAL
59	— »	*Küçük Hippias*	P. BORATAV
60	— »	*Kratylos*	Ş. Y. BAYDUR
61	— »	*Gorgias*	R. ERBEN
62	— »	*Ion*	İ. BOZKURT
63	— »	*Philebos*	S. E. SİYAVUŞGİL
64	— »	*Menon*	A. CEMGİL
65	— »	*Alkibiades I.*	İ. ŞAHİNBAŞ
66	— »	*Alkibiades II.*	Ş. Y. BAYDUR
67	— »	*Kharmides*	N. Ş. KÖSEMİHAL
68	— »	*Lakhes*	N. Ş. KÖSEMİHAL
69	— »	*Lysis*	S. EYÜBOĞLU
70	— »	*Hippiarkhos*	Z. TAŞLIKLIOĞLU
71	— »	*Menekhenos*	İ. ŞAHİNBAŞ
72	— »	*Devlet Adamı*	B. BORAN — M. KARASAN

73 — EFLÂTUN	*Minos*	H. VAROĞLU
74 — »	*Devlet I-II*	Prof. ROHDE idaresinde D. T. C. Fakültesi Klâsik Filoloji Semineri
»	*Devlet III*	Prof. ROHDE — A. ERHAT
75 — »	*Devlet IV*	Prof. ROHDE — T. UZEL
76 — »	*Devlet V-X*	
77 — »	*Kanunlar*	
78 — »	*Epinomis*	A. CEMGİL
79 — »	*Timaios*	L. AY — E. GÜNEY
80 — »	*Kritias*	L. AY — E. GÜNEY
81 — »	*Parmenides*	
82 — »	*Şymposion*	
83 — »	*Phaidros*	H. AKVERDİ
84 — »	*Büyük Hippias*	M. Ş. İPŞİR
85 — »	*Mektuplar*	İ. ŞAHİNBAŞ
86 — »	*Kleitophon*	Z. TAŞLIKLIOĞLU
87 — »	*Tanımlamalar*	
88 — »	*peri Aisthaseos kai aistheton*	
89 — ARİSTO	*peri Akouson*	
90 — »	*Analytika protera*	
91 — »	*Analytika hystera*	
92 — »	*peri Anapnoes*	
93 — »	*peri Aretan kai kak'on*	
94 — »	*peri Atomon grammon*	
95 — »	*peri Geneseos kai phthoras*	
96 — »	*peri Empneon*	
97 — »	*peri Hermeneias*	
98 — »	*peri Zoes kai thanatou*	
99 — »	*peri ta Zoa historiai*	
100 — »	*peri Zoon geneseos*	
101 — »	*peri Zoon kineseos*	
102 — »	*peri Zoon morion*	
103 — »	*peri Zoon poreias*	
104 — »	*Ethika Eudemeia*	
105 — »	*Ethika megala*	
106 — »	*Ethika Nikomacheia*	
107 — »	*peri Thaumasion akousmaton*	
108 — »	*Kategoriai*	
109 — »	*peri Kosmou*	
110 — »		

111	— ARİSTO	*peri Makrobiotetos kai brakhybiotetos*	
112	— »	*peri Mantikes tes en tois hypnois*	
113	— »	*Meta ta physika*	
114	— »	*Meteorologika*	
115	— »	*Mekhanika*	
116	— »	*peri Mnemes kai anamneseos*	
117	— »	*peri Neotetos kai geros*	
118	— »	*peri Ksenophanous*	
119	— »	*Oikonomika*	
120	— »	*peri Ouranou*	
121	— »	*peri Pneumatos*	
122	— »	*peri Politikes*	
123	— »	*Politika*	N. BERKES
124	— »	*Problemata*	
125	— »	*tekhne Rhetorike*	
126	— »	*Rhetorike pros Aleksandron*	
127	— »	*Sophistikoi elenkhoi*	
128	— »	*Topika*	
129	— »	*peri Hypnou kai egregoreos*	
130	— »	*Physike akroasis*	
131	— »	*Physiognomonika*	
132	— »	*peri Phyton*	
133	— »	*peri Khromaton*	
134	— »	*peri Psykhes*	
135	— »	*Atinalıların Devleti*	S. Y. BAYDUR
136	— HERODOTOS	*Tarih*	
137	— THUKYDIDES	*Peloponnesos harbi*	
138	— KSENOPHON	*Anabasis*	H. ÖRS
139	— »	*Hellenika*	
140	— »	*Kyrupaideia*	
141	— »	*Küçük eserler*	
142	—	*Atina devleti*	
143	— HIPPOKRATES	*Seçmeler*	
144	— ANTIPHON ANDOKIDES LYSIAS DEMOSTHENES LYKURGOS	*Seçme nutuklar*	

145 — MENANDROS	*Sahneler*	
146 — THEOPHRASTOS	*Karakterler*	
147 — EPİKUROS	*Mektuplar ve fragmentlerden seçme*	
148 — THEOKRİTOS	*Şiirler*	
149 — KALLİMAKHOS	*Hymnoi ve Epigrammata*	
150 — APOLLONİOS	*Argonautika*	
151 — POLYBİOS	*Tarih*	
152 — DİODOROS	*Tarih*	
153 — STRABON	*Seçmeler (Anadolu coğrafyası ve ilgilendiren kitaplar)*	
154 — EPİKTETOS	*Düşünceler ve Sohbetler*	B. TOPRAK
155 — PLUTARKHOS	*Theseus-Romulus*	
156 — »	*Solon-Publicola*	
157 — »	*Themistokles-Camillus*	
158 — »	*Aristeides-Cato Maior*	
159 — »	*Kimon-Lucullus*	
160 — »	*Perikles-Fabius Maximus*	O. DAVIES
161 — »	*Nikias-Crassus*	
162 — »	*Coriolanus-Alkibiades*	
163 — »	*Demosthenes-Cicero*	
164 — »	*Phokion-Cato*	
165 — »	*Dion-Brutus*	
166 — »	*Aemilius Paulus-Timoleon*	
167 — »	*Sertorius-Eumenes*	
168 — »	*Philopoimen-Titus*	
169 — »	*Pelopidas-Marcellus*	
170 — »	*Aleksandros-Caesar*	
171 — »	*Demetrios-Antonius*	
172 — »	*Pyrrhos-Marius*	
173 — »	*Aratos-Artakserkses*	
174 — »	*Agis ile Kleomenes ile C. Gracchus*	
175 — »	*Lykurgos-Numa*	
176 — »	*Lysandros-Sulla*	N. BAYAR — A. ONSAY
177 — »	*Agesilaos-Pompeius*	
178 — »	*Galba ve Otho*	
179 — »	*Eliyada'dan seçmeler*	
180 — LUKİANOS	*Seçme yazılar I, II, III*	N. AFAÇ

181 —	ARRIANOS	*İskender'in Anabasis'i*	H. ÖRS
182 —	APPIANOS	*Roma Tarihi*	
183 —	MARCUS AURELIUS	*Düşünceler*	
184 —	KSENOPHON (EPHESOS'LU)	*Ephesiaka*	
185 —	HELIODOROS	*Aithiopika*	
186 —	LONGOS	*Daphnis ile Khloe*	
187 —	DIO CASSIUS	*Roma Tarihi*	
188 —	PLOTINOS	*Enneades*	
189 —	PORPHYRIOS	*Eisagoge*	
190 —	PROKLOS	*Stoikheia*	
191 —		*Anthologia'dan seçmeler*	

LATİN KLÂSİKLERİ:

1 —	T. MACCIUS PLAUTUS	*Amphitryon*	N. ATAÇ
2 —	»	*Asinaria*	
3 —	»	*Çömlek*	N. ATAÇ
4 —	»	*Çaptıvı*	
5 —	»	*Buğday Kurdu*	N. ATAÇ
6 —	»	*Casina*	N. ATAÇ
7 —	»	*Cistellaria*	
8 —	»	*Epidicus*	N. ATAÇ
9 —	»	*Çifte Bakkhis'ler*	N. ATAÇ
10 —	»	*Mostellaria*	
11 —	»	*İkizler*	N. ATAÇ
12 —	»	*Miles Gloriosus*	
13 —	»	*Tecimen*	N. ATAÇ
14 —	»	*Pseudolus*	
15 —	»	*Poenulus*	
16 —	»	*Persa*	
17 —	»	*Urgan*	N. ATAÇ
18 —	»	*Stichus*	
19 —	»	*Trinummus*	
20 —	»	*Truculentus*	
21 —	P. TERENTIUS AFER	*Andros güzeli*	N. ATAÇ
22 —	»	*Kayınata*	N. ATAÇ
23 —	»	*Özümün cellâdı*	N. ATAÇ

24 —	P. TERENTIUS AFER	*Hadâvi*	N. ATAÇ
25 —	»	*Phormio*	N. ATAÇ
26 —	»	*Kardeşler*	N. ATAÇ
27 —	C. VALERIUS CATULLUS	*Carmina*	
28 —	T. LUCRETIUS CARUS	*De rerum natura*	
29 —	P. VERGILIUS MARO	*Bucolica*	
30 —	»	*Georgica*	
31 —	»	*Aeneis*	
32 —	Q. HORATIUS FLACCUS	*Sermones*	
33 —	»	*Iambi*	
34 —	»	*Carmina-Carmen saeculare*	
35 —	»	*Epistulae*	
36 —	ALBIUS TIBULLUS	*Carmina (seçme)*	
37 —	SEX. PROPERTIUS	*Elegiae (seçme)*	
38 —	P. OVIDIUS NASO	*Metamorphoseis*	
39 —	»	*Tristia (seçme)*	
40 —	»	*Fasti (seçme)*	
41 —	»	*Epistulae ex Ponto (seçme)*	
42 —	»	*Ars amatoria*	
43 —	PHAEDRUS	*Fabulae*	
44 —	L. ANNAEUS SENECA	*Hercules furens*	
45 —	»	*Troades*	
46 —	»	*Phoenissae*	Sa. SİNANOĞLU
47 —	»	*Medeia*	
48 —	»	*Phaedra*	
49 —	»	*Oedipus*	
50 —	»	*Agamemnon*	
51 —	»	*Thyestes*	
52 —	»	*Hercules Oetaeus*	
53 —	—	*Octavia*	
54 —	A. PERSIUS FLACCUS	*Satirae*	
55 —	M. ANNEUS LUCANUS	*Pharsalia*	
56 —	C. VALERIUS FLACCUS	*Argonautica (seçme)*	

57 —	T. SILIUS ITALICUS	*Punica (seçme)*	
58 —	P. PAPINIUS STATIUS	*Thebaïs (seçme)*	
59 —	»	*Achilleis (seçme)*	
60 —	»	*Silvae (seçme)*	
61 —	M. VALERIUS MARTIALIS	*Epigrammata (seçme)*	
62 —	D. IUNIUS IUVENALIS	*Satirae (seçme)*	
63 —	D. MAGNUS AUSONIUS	*Opuscula (seçme)*	
64 —	CLAUDIUS CLAUDIANUS	*Carmina (seçme)*	
65 —	RUTILIUS NAMATIANUS	*De reditu suo*	
66 —	M. TULLIUS CICERO	*Pro Sex. Roscio Amerino*	
67 —	»	*Pro Scipio*	
68 —	»	*In C. Verrem actiones (seçme)*	
69 —	»	*De imperio Cn. Pompei*	
70 —	»	*Orationes in Catilinam*	
71 —	»	*Pro Caelio*	
72 —	»	*Pro Milone*	
73 —	»	*Pro Marcello*	
74 —	»	*Pro Q. Ligario*	
75 —	»	*Pro rege Deiotaro*	
76 —	»	*Orationes Philippicae (seçme)*	
77 —	»	*De oratore*	
78 —	»	*Brutus*	
79 —	»	*De republica*	
80 —	»	*De legibus*	
81 —	»	*Cato maior de senectute*	
82 —	»	*Doctus*	T. UZEL
83 —	»	*De officiis*	
84 —	»	*Diğer felsefi eserlerinden seçmeler*	
85 —	»	*Epistulae (seçme)*	
86 —	CORNELIUS NEPOS	*Vitae*	
87 —	C. IULIUS CAESAR	*Gallia mihalari*	H. DERELİ
88 —	»	*Bellum civile*	

89 —		*Bellum Alexandrinum*	
90 —		*Bellum Africum*	
91 —	C. SALLUSTIUS CRISPUS	*De Catilinae coniuratione*	
92 —	»	*Bellum Iugurthinum*	
93 —	»	*Epistulae ad Caesarem*	
94 —	T. LIVIUS	*Historiarum ab Urbe condita libri*	
95 —	CAESAR AUGUSTUS	*Monumentum Ancyranum*	
96 —	VITRUVIUS POLLIO	*De architectura*	
97 —	PETRONIUS ARBITER	*Saturae (seçme: Coena Trimalchionis)*	
98 —	L. ANNAEUS SENECA	*Dialogi*	
99 —	»	*De clementia*	
100 —	»	*Epistulae*	
101 —	»	*Seçme epigrambur - Imperator Claudius'un Babbalaşması*	Sa. SINANOĞLU
102 —	C. PLINIUS SECUNDUS	*Naturalis historia (seçme)*	
103 —	CORNELIUS TACITUS	*Dialogus de oratoribus*	
104 —	»	*Agricolanın hayatı*	H. DERELİ
105 —	»	*Germania*	H. DERELİ
106 —	»	*Historiae*	
107 —	»	*Annales*	
108 —	C. PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS	*Epistulae (seçme)*	
109 —	M. FABIUS QUINTILIANUS	*Institutio oratoria (seçme)*	
110 —	C. SUETONIUS TRANQUILLUS	*De vita Caesarum*	
111 —	APULEIUS	*Metamorphoseis*	
112 —	Q. AURELIUS SYMMACHUS	*Relationes (seçme)*	
113 —	AURELIUS AUGUSTINUS	*Confessiones*	
114 —	»	*De civitate Dei (seçme)*	

115 —	ANICIUS BOETHIUS	*Consolatio philosophiae*	

LÂTINCE KLASİKLERİ:

1 —	SCOTTUS ERIUGENA	*De divina praedestinatione*	
2 —	»	*De divisione naturae*	
3 —	ANSELMUS	*Monologium*	
4 —	»	*Proslogium*	
5 —	ABELARD	*Scito te ipsum*	
6 —	»	*Sic et non*	
7 —	AQUINO'lu THOMAS	*Summa contra gentiles*	
8 —	DUNS SCOTUS	*Collationes*	
9 —	ROGER BACON	*Opus Majus*	
10 —	NEWTON	*Principia*	
11 —	SPİNOZA	*Etika*	H. Z. ÜLKEN
12 —	ERASMUS	*Delilige methije*	N. HİZİR
13 —	COPERNIC	*De Revolutionibus Orbium Coelestium*	

FRANSIZ KLÂSİKLERİ:

1 —		*La Chanson de Roland*	
2 —		*Tristan'la Iseut*	S. OMAY
3 —		*La Farce de Maître Pathelin*	
4 —	VILLEHARDOUIN	*La Conquête de Constantinople*	
5 —	RABELAIS	*Gargantua et Pantagruel*	
6 —	J. du BELLAY	*Défense et Illustration de la Langue Française*	
7 —	MONTAIGNE	*Denemeler*	
8 —	»	*Denemeler'den seçmeler*	S. EYÜBOĞLU
9 —	DESCARTES	*Metot Üzerine Konuşma*	M. KARASAN
10 —	»	*Metafizik Düşünceler*	M. KARASAN
11 —	»	*Aklını Idaresi İçin Kurallar*	M. KARASAN
12 —	»	*Felsefenin ilkeleri*	M. KARASAN
13 —	»	*Tabiat Işığı Altında Hakikatin Araması*	M. KARASAN
14 —	»	*Ahlâk Üzerine Mektuplar*	M. KARASAN
15 —	»	*Traité des Passions*	
16 —	»	*Correspondance*	
17 —	CORNEILLE	*Le Cid*	

18 —	CORNEILLE	*Horace* *	
19 —	»	*Cinna*	
20 —	»	*Polyeucte*	
21 —	»	*Le Menteur* *	
22 —	»	*L'Illusion Comique*	
		Le Roman Comique	
23 —	SCARRON	*Gedeyişler*	Y. N. NAYIR
24 —	LA ROCHEFOU-CAULD	*Fables*	
25 —	LA FONTAINE	*Contes* (seçmeler)	G. DİKEL'in idaresinde Ramuloji öğrencileri — A. S. DELİLBAŞİ
26 —	»	*Hekim Ligni ve Soytarının Kahanetliği*	B. E. KORYAK
27 —	MOLIÈRE		G. DİKEL — N. KÜRE
		Şaşkın	İ. G. ARCAN
28 —	»	*Kibarlık Âşıkları*	
29 —	»	*Gülünç Kibarlar*	
30 —	»	*Sganarelle ou Le Cocu Imaginaire* *	H. N. DARAGO
31 —	»	*Dom Garcie de Navarre*	A. S. DELİLBAŞİ
		Adamcıl	A. S. DELİLBAŞİ
32 —	»	*Kibarlık Budalası*	V. HATAY
33 —	»	*Kocalar Mektebi*	Ş. EYÜBOĞLU — B. TUNCEL
34 —	»	*Kadınlar Mektebi*	
35 —	»	*Kadınlar Mektebi'nden Tenkid*	Ş. EYÜBOĞLU
36 —	»	*Versailles Tulûatı*	O. V. KANIK — A. ERHAT
		Zorla Evlenme	A. ODAY
37 —	»	*La Princesse d'Elide* *	
38 —	»	*Tartuffe*	O. V. KANIK
39 —	»	*Don Juan*	E. GÜNEY — M. C. ANDAY
40 —	»	*Sevda Hekim*	O. RİFAT
41 —	»	*Zoraki Hekim*	Ş. OMAY
42 —	»	*Mélicerte*	
43 —	»	*Pastorale Comique*	
44 —	»	*Sicilyalı, yahut Resimli Muhabbet*	O. V. KANIK
45 —	»	*Amphitryon*	
46 —	»	*George Dandin*	A. TEOMAN
47 —	»	*Cimri*	Ş. OMAY
48 —	»		İ. H. DANİŞMEND
49 —	»		
50 —	»		

51 —	MOLIÈRE	*Mösyö de Pourceaugnac*	E. GÜNEY — M. C. ANDAY
52 —	»	*Les Amants Magnifiques*	
53 —	»	*Psyché*	
54 —	»	*Scapin'in Dolapları*	O. V. KANIK
55 —	»	*Kontes d'Escarbagnas*	H. F. OZANSOY
56 —	»	*Bilgiç Kadınlar*	A. S. DELİLBAŞI
57 —	»	*Hastalık Hastası*	I. H. DANİŞMEND
58 —	»	*Münasebetsizler*	Y. N. NAYIR
59 —	PASCAL	*Pensées* (Brunswick bs.mı)	
60 —	»	*Opuscules* (Brunsw'ck basım)	
61 —	»	*Correspondance* (seçmeler)	
62 —	BOSSUET	*Seçmeler*	
63 —	PERRAULT	*Geçmiş Günlerin Masalları*	V. A. SAVAŞIR
64 —	Mme de LA FAYETTE	*Prenses de Clèves*	Y. TAVAT
65 —	BOILEAU	*L'art Poétique*	
66 —	MALEBRANCHE	*Hakikatin Araştırılması*	M. KATIRCİOĞLU
67 —	»	*Entretiens Métaphysiques*	
68 —	»	*Traité de Morale*	
69 —	RACINE	*Andromaque*	
70 —	»	*Britannicus*	
71 —	»	*Bérénice*	
72 —	»	*Bajazet*	R. N. DARAGO
73 —	»	*Iphigénie*	
74 —	»	*Phaidra*	A. OBAY
75 —	»	*Athalie*	
76 —	LEIBNIZ	*Monadoloji*	S. K. YETKİN
77 —	»	*Théodicée* denemeleri	H. BATU
78 —	»	*Préceptes pour avancer Les Sciences*	
79 —	»	*Nouveaux Essais*	
80 —	Mme de SEVIGNÉ	*Lettres* (seçmeler)	
81 —	LA BRUYÈRE	*Les Caractères*	
82 —	FÉNELON	*Télémaque'ın başından Geçenler*	Z. ISHAN
83 —	REGNARD	*Le Joueur*	
84 —	»	*Le Légataire Universel*	
85 —	FONTENELLE	*Meşhur Dünyaların Çokluğu*	H. KİPER
86 —	LE SAGE	*Gil Blas* (I, II, III, IV)	S. E. SİYAVUŞGİL
87 —	»	*Turcaret*	O. V. KANIK

88 — MARIVAUX	*Gönül ve Kısmet Oyunu*	Z. MENEMENCİ
89 — »	*Sağır*	Z. MENEMENCİ
90 — »	*Les Fausses Confidences*	
91 — »	*La Vie de Marianne*	
92 — MONTESQUIEU	*Les Lettres Persanes*	
93 — »	*L'Esprit des lois*	
94 — »	*Les Cahiers*	
95 — VOLTAIRE	*Felsefe Sözlüğü* (I, II, III, IV)	L. AY
96 — »	*XIV. Louis Asrı* (I, II, III)	N. S. ORİK
97 — »	*Hikâyeler* (I, II)	F. BALDAŞ
98 — »	*Zadig ve başka hikâyeler*	Y. N. NAYİR
99 — »	*Sofoglan*	F. BALDAŞ
100 — »	*Candide*	F. BALDAŞ
101 — »	*Felsefeye Konuşmalar ve şiirler* I, II	F. BALDAŞ
102 — »	*Lettres Philosophiques*	
103 — »	*Mektuplar* (seçmeler)	
104 — ABBÉ PRÉVOST	*Manon Lescaut*	
105 — »	XVII. yüzyıl Fransız Edebiyatından Seçme Mektuplar.	F. D. DERİŞ
106 — BUFFON	*Sur la manière de traiter l'histoire naturelle*	
107 — J-J. ROUSSEAU	*Toplum Anlaşması*	V. GÜNYOL
108 — »	*Dinler ve Sanatlar hakkında mektup*	S. EYÜBOĞLU
109 — »	*Julie yahut Yeni Héloïse* (I-IV)	H. VAROĞLU
110 — »	*Yalnız Gezerin Hayalleri*	R. N. DARAGO
111 — »	*Emile*	
112 — »	*Confessions*	
113 — »	*Lettres à d'Alembert sur Les Spectacles*	
114 — DIDEROT	*Ahlâklık Hakkında eğlenceler*	Ş. E. SİYAVUŞGİL
	Düşünceler	
115 — »	*Sophie Volland'a Mektuplar*	E. D. DERVİŞ
116 — »	*Kadın Hakkında Mektup*	A. CEMGİL
117 — »	*Konuşmalar*	A. CEMGİL
118 — »	*Rameau'nun Yeğeni*	A. CEMGİL
119 — »	*Kaderci Jacques*	
120 — »	*Le Rêve de d'Alembert*	

121	— DİDEROT	*Correspondance* (seçmeler)	
122	— HELVETİUS	*Les progrès de la raison dans la recherche de la vérité*	
123	— CONDILLAC	*Traité des Sensations*	
124	— »	*Essai sur l'origine des connaissances humaines*	
125	— D'ALEMBERT	*Discours préliminaire de L'Encyclopédie*	
126	— BEAUMARCHAIS	*Figaro'nun Düğünü*	R. N. DARAGO
127	— »	*Sevilla Berberi*	İ. ERTUĞ
128	— RESTİF de LA BERTONNE	*La Vie de Mon Père*	
129	— BERNARDİN DE SAİNT-PİERRE	*Paul ile Virginie*	A. K. AKYÜZ
130	— CHODERLOS DE LACLOS	*Tehlikeli Alâkalar*	N. ATAÇ
131	— CONDORCET	*İnsan zekâsının ilerlemeleri üzerinde tarihi bir tablo taslağı* I. II	O. PELTEK
132	— LAVOİSİER	*Mémoires* (seçmeler)	
133	— LAPLACE	*Essai sur la Philosophie des Probabilités*	
134	— VOLNEY	*Harabeler*	S. AKSES
135	— SAİNT-SİMON	*Mémoires* (seçmeler)	
136	— X. de MAİSTRE	*Odamda Seyahat*	S. SEVİN
137	— »	*Sibirya'lı Kız*	S. SEVİN
138	— »	*Kafkas Esirleri*	S. SEVİN
139	— »	*Aoste Şehrinin Cüzzamlısı*	S. SEVİN
140	— »	*Odamda Gece Seferi*	S. SEVİN
141	— MAİNE de BİRAN	*Les Fondements de la Psychologie*	
142	— »	*Antropologie*	
143	— »	*Journal*	
144	— NAPOLEON	*Seçmeler*	
145	— Mme de STAËL	*Almanya'yı okur* I. II, III	N. BAYDAR
146	— »	*De la Littérature*	
147	— BENJAMİN CONSTANT	*Adolphe*	
148	— »	*Le Cahier Rouge*	
149	— CHATEAUBRİAND	*Paris-Kudüs Yolculuğu* I. II	O. PELTEK

150 —	CHATEAUBRIAND	*Mémoires d'Outre-Tombe* (seçmeler)	Y. N. NAYIR
151 —	»	*Atala-René*	
152 —	»	*Son Ibni Sirac'ın Mezarları*	N. SANKUR
153 —	»	*Voyage en Amérique*	
154 —	SENANCOUR	*Obermann*	
155 —	AMPÈRE	*Essai sur la Philosophie des Sciences*	
156 —	CHARLES NODIER	*Olü Adam Deresi ve başka hikâyeler*	Y. TAVAT
157 —	»	*La Fée aux Miettes*	
158 —	»	*Thérèse Aubert*	
159 —	»	*Trilby ve başka hikâyeler*	
160 —	STENDHAL	*Kızıl ile kara* I, II	N. ATAÇ
161 —	»	*İtalya Hikâyeleri*	H. VAROĞLU
162 —	»	*La Chartreuse de Parme*	
163 —	»	*Armance*	
164 —	»	*De l'Amour*	
165 —	»	*Lucien Leuwen*	
166 —	»	*Promenades dans Rome*	
167 —	»	*Racine et Shakespeare*	
168 —	LAMARTINE	*Graziella*	Z. MENEMENCİ
169 —	»	*Voyage en Orient*	
170 —	»	*Raphael*	
171 —	»	*Histoire de l'Empire Ottoman*	
172 —	»	*Correspondance* (seçmeler)	
173 —	SCRIBE	*Bir Bardak Su*	L. AY
174 —	AUGUSTIN THIERRY	*Dix ans d'Etudes Historiques*	
175 —	JOUFFROY	*Du Problème De la Destinée Humaine*	
176 —	A. de VIGNY	*Servitude et Grandeur Militaires*	
177 —	»	*Chatterton*	
178 —	»	*Cinq-Mars*	
179 —	MICHELET	*La Renaissance*	
180 —	»	*L'histoire de la Révolution Française*	

181	— AUGUSTE COMTE	*Le Système de Politique positiviste* (1, 2 ncı cilesler)	
182	— »	*Cours de philosophie positive*	
183	— »	*Catéchisme Positiviste*	
184	— BALZAC	*Köy Hekimi*	N. BAYDAR
185	— »	*Veldideki Zambak*	N. S. ÖRİK
186	— »	*César Birotteau*	F. BALDAŞ
187	— »	*Goriot Baba*	N. S. ÖRİK
188	— »	*Albuy Chabert*	V. N. NAYIR
189	— »	*Eugénie Grandet*	N. BAYDAR
190	— »	*Mutluluk Peşinde*	O. RIFAT — S. RIFAT
191	— »	*Komşu Kız*	N. SANKUR
192	— »	*Louis Lambert*	O. RIFAT
193	— »	*Otuz Yaşındaki Kadın*	M. URGAN
194	— »	*Bilinmiyen Şaheser*	N. S. ÖRİK
195	— »	*El Verdugo ve başka hikâyeler* "	
196	— »	*Tefeci Gobseck*	V. GÜNYOL
197	— »	*La Maison du Chat qui pelote* "	
198	— »	*Le Curé de Tours* "	
199	— »	*Les Illusions Perdues* "	
200	— »	*La Duchesse de Langeais*	
201	— »	*İki yeni gelinin Hâtıraları*	N. ATAÇ
202	— »	*Le Curé de village* "	
203	— »	*Modeste Mignon*	O. RIFAT
204	— »	*Dernière Incarnation de Vautrin*	
205	— »	*Ursule Mirouet* "	
206	— »	*La Cousine Bette* "	
207	— »	*Melmoth Réconcilié* "	
208	— »	*La Cousin Pons* "	
209	— »	*Une ténébreuse Affaire* "	
210	— »	*La Maison Nucingen*	
211	— »	*La Rabouilleuse*	
212	— »	*Les Chouans* "	
213	— »	*Hikâyeler* (seçmeler)	
	— DELACROIX	*Journal* (seçmeler)	

214 — COURNOT	*Traité de l'Enchaînement des Idées fondamentales dans les Sciences et dans l'Histoire*		
215 — VICTOR HUGO	*Hernani*		
216 — »	*Marie Tudor*		Z. ÖZEN
217 — »	*Notre-Dame de Paris*		N. NAZİF
218 — »	*Ruy Blas*	»	
219 — »	*Quatre-Vingt-Treize*		
220 — »	*Les Misérables*		
221 — »	*L'homme qui rit*		
222 — »	*Les Travailleurs de la Mer*		
223 — »	*Romantik Şairlerden seçme şiirler*		
224 — DUMAS PERE	*Les Trois Mousquetaires*		
225 — PROSPER MÉRIMÉE	*Colomba*		Y. N. NAYİR
226 — »	*Arajinki Roblon-Ille Yenikoy*		Y. N. NAYİR
227 — »	*Carmen*		Y. N. NAYİR
228 — »	*Hikâyeler*		Y. N. NAYİR
229 — »	*Pierre et Lucie*		S. YAĞIZLAR
230 — »	*Inès Mendo*		S. YAĞIZLAR
231 — »	*La Chronique du Semi-Soixantain*		
232 — SINTE BEUVE	*Portraits Littéraires*		
233 — »	*Causeries du Lundi* (seçmeler)		T. GÜLÇÜR
234 — GEORGE SAND	*Indiana*		K. DEMİRAY
235 — »	*Seyyadın Gölü*		
236 — »	*Elle et Lui*	»	
237 — »	*La petite Fadette*	»	
238 — »	*Lettres d'un Voyageur*		
239 — A. DE MUSSET	*Bir Zamanın Çocuğunun İtirafları*		Y. N. NAYİR
240 — »	*Fantasio*		İ. M. DEVRİM
241 — »	*Mariannenin Kalbi*		S. EYÜBOĞLU — B.TUNCEL
242 — »	*Lorenzaccio*		İ. M. DEVRİM
243 — »	*Yap da Söyleme ne Dem*		S. EYÜBOĞLU
244 — »	*Juan'ın bir sabahı*		
	Bir Kalpe ya Aşk olmalı ya Kalpsizlik		O. RIFAT — O. V. KANIK
245 — »	*Şamdancı*		S. EYÜBOĞLU—B. TUNCEL

246 —	A. DE MUSSET	*Andrea del Sarto*	S. YAGIZLAR
247 —	»	*Barberine*	O. V. KANIK
248 —	»	*Bar Heures*	İ. ERTUG
249 —	»	*Cormosine Landon*	Y. N. NAYIR
250 —	»	*Bettine Ummuhkiraş hoş yarar*	Y. N. NAYIR
251 —	»	*Hikâyeler*	Y. N. NAYIR
252 —	»	*Il ne faut jurer de rien*	
253 —	TOCQUEVILLE	*L'ancien régime et la Révolution*	
254 —	GERARD DE NERVAL	*Voyage en Orient* *	
255 —	»	*Sylvie*	
256 —	»	*Aurelia*	
257 —	BARBEY D'AUREVILLY	*Une vieille Maîtresse*	
258 —	»	*Les Diaboliques*	
259 —	THÉOPHILE GAUTIER	*Constantinople*	
260 —	»	*Histoire du Romantisme*	
261 —	»	*Capitaine Fracasse* *	
262 —	RAVAISSON	*Alışkanlık Hakkında*	N. TANÇ
263 —	»	*Testament Philosophique*	
264 —	RENOUVIER	*Traité de Morale*	
265 —	»	*Essai de Critique Générale*	
266 —	»	*Le Personnalisme*	
267 —	LABICHE	*La Cagnotte*	
268 —	»	*La Poudre aux yeux*	
269 —	»	*Le Chapeau de Paille d'Italie*	
270 —	FROMENTIN	*Dominique*	
271 —	»	*Les Maîtres d'Autrefois*	
272 —	E. AUGIER	*Le Gendre de M. Poirier*	
273 —	BAUDELAIRE	*Les Fleurs du Mal*	
274 —	»	*Petits Poèmes en Prose*	
275 —	»	*Curiosités Esthétiques*	
276 —	»	*L'art Romantique*	
277 —	FLAUBERT	*Madame Bovary*	
278 —	»	*L'Education Sentimentale* *	

279 — FLAUBERT		*Salammbô*
280 —	»	*Correspondance* (Seçmeler)
281 —	»	*Trois Contes*
282 —	»	*Bouvard et Pécuchet*
283 —	»	*La Tentation de St. Antoine*
284 — AMIEL		*Fragments d'un Journal intime*
285 — GONCOURT'lar		*Germinie Lacerteux*
286 —	»	*Manette Salomon*
287 —	»	*Journal des Goncourt* (seçmeler)
288 —	»	*Renée Mauperin*
289 — PASTEUR		*Lettres et Mémoires* (seçmeler)
290 — RENAN		*Souvenirs d'Enfance et de Jeunesse*
291 —	»	*Isa'nın Hayatı* — Z. ISHAN
292 —	»	*Hâtıralar* — Z. ISHAN
293 —	»	*Nasihler ve Konferanslar* — Z. ISHAN
294 —	»	*L'Avenir de la Science*
295 —	»	*Essai de morale et de Critique*
296 —	»	*Correspondance (avec Berthelot)*
297 — DUMAS FILS		*Le demi monde*
298 —	»	*La question d'argent*
299 — THEODORE DE BANVILLE		*Gringoire*
300 — BERTHELOT		*Science et Philosophie*
301 —	»	*Science et Morale*
302 —	»	*Mémoires et Discours* (seçmeler)
303 — H. TAINE		*Philosophie de l'Art*
304 —	»	*Les Origines de la France Contemporaine*
305 —	»	*Les Philosophes Français au XIX siècle*
306 — F. de COULANGES		*La Cité Antique*
307 — VICTORIEN SARDOU		*Madame Sans-Gêne*
308 —	»	*Théodora*

309	VICTORIEN SARDOU	*L'affaire de Poison*	
310	J. LACHELIER	*Du fondement de l'induction*	
311	H. BECQUE	*Les Corbeaux*	
312	»	*La Parisienne*	
313	V. DE L'ISLE ADAM	*Contes Cruels*	
314	»	*Derniers Contes*	
315	A. DAUDET	*Değirmenimden mektuplar*	S. E. SİYAVUŞGİL
316	»	*Pazartesi Hikâyeleri*	S. E. SİYAVUŞGİL
317	»	*Numa Roumestan*	
318	»	*Jack*	
319	»	*Le Petit Chose*	
320	»	*Sapho*	
321	E. ZOLA	*Bir Aşk Sayfası*	H. VAROĞLU
322	»	*Yaşamak Zevki*	H. VAROĞLU
323	»	*Hakikat*	R. N. GÜNTEKİN
324	»	*Hâlya*	H. VAROĞLU
325	»	*Dört Beraberi*	H. VAROĞLU
326	»	*Emek*	H. VAROĞLU
327	»	*Rougon'lerin Yükselişi*	H. VAROĞLU
328	»	*Toprak*	H. VAROĞLU
329	»	*Tasfiye*	
330	A. SOREL	*L'Europe et la Révolution Française*	
331	A. FRANCE	*La Vie Littéraire* (seçmeler)	
332	E. BOUTROUX	*Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu*	H. Z. ÜLKEN
333	HUYSMANS	*A Rebours*	
334	»	*Là-bas*	
335	MAUPASSANT	*Seçme Hikâyeler I*	H. E. KORYAK
336	»	*Tombalak*	N. SANKUR
337	»	*Pierre ile Jean*	H. KÖSEMİHAL
338	»	*Une Vie*	
339	P. BOURGET	*Le Disciple*	
340	J. LEMAÎTRE	*Les Contemporains* (seçmeler)	
341	H. POINCARE	*Bilim ve Varsayım*	T. YÜCEL
342	»	*Son düşünceler*	H. R. ATADEMİR — S. ÖLÇEN

343 —	H. POINCARE	*Méthode et Science*
344 —	»	*La Valeur de la Science* *
345 —	DURKHEIM	*L'Education Morale*
346 —	»	*Les Règles de la Méthode Sociologique*
347 —	»	*La Morale Professionelle*
348 —	»	*Philosophie et Sociologie*
349 —	»	*Pédagogie et Sociologie*
350 —	R. DE GOURMONT	*La Culture des Idées* *
351 —	»	*Promenades Littéraires (seçmeler)*
352 —	H. BERGSON	*Gilme* M. Ş. TUNÇ
353 —	»	*Essai sur les Données immédiates de la Conscience*
354 —	»	*Matière et Mémoire*
355 —	»	*Yaratıcı tekâmül* M. Ş. TUNÇ
356 —	»	*Les deux Sources de la Morale et de la Religion*
357 —	»	*La Pensée et le Mouvant*
358 —	»	*Energie Spirituelle*
359 —	M. BARRÈS	*La Colline inspirée*
360 —	»	*Les Déracinés*
361 —	»	*Mes Cahiers (seçmeler)*
362 —	M. PROUST	*Swann'ların Semtinden* Y. K. KARAOSMANOĞLU-N. BAYDAR
363 —	P. VALÉRY	*I, II*
364 —	»	*Variété (seçmeler)*
365 —	»	*Eupalinos*
366 —	»	*L' Ame et la Danse*
367 —	»	*Regards Sur le Monde Actuel*
368 —	A. GIDE	*Monsieur Teste*
369 —	»	*Prétextes-Nouveaux Prétextes Incidences (Seçmeler)* *
370 —	»	*Journal (seçmeler)*
		Interviews Imaginaires

İNGİLİZ KLÂSİKLERİ:

1 —		*Beowulf*	
2 —		*Sir Gawain ve Yeşil Şövalye*	A. CEMSOY
3 —	MONMOUTH	*History of Britain*	
4 —	GEOFFREY CHAUCER	*Canterbury Tales* "	
5 —	SIR THOMAS MALORY	*Arthur'un ölümü*	M. URGAN
6 —	SIR THOMAS MORE	*Utopia* "	
7 —	SIR JOHN MANDEVILLE	*Travels*	
8 —	ROGER ASCHAM	*Schoolmaster*	
9 —	SIR PHILIP SIDNEY	*Apology for Poetry*	
10 —	JOHN LYLY	*Endymion*	
11 —	CHRISTOPHER MARLOWE	*Dr. Faustus*	İ. ŞAHİNBAŞ
12 —	»	*Birinci Edward*	H. SAYRON
13 —	»	*Tamburlaine* "	
14 —	»	*Jew of Malta*	
15 —	THOMAS KYD	*Spanish Tragedy*	
16 —	ROBERT GREENE	*Friar Bacon and Friar Bungay*	
17 —	FRANCIS BACON	*Denemeler*	S. KORKUT
18 —	»	*Novum Organum* "	
19 —	»	*The Advancement of Learning*	
20 —	»	*New Atlantis*	
21 —	WILLIAM SHAKESPEARE	*Henry VI (1, 2, 3)*	
22 —	»	*Titus Andronicus*	
23 —	»	*Love's Labour's Lost* "	
24 —	»	*Verona'lı İki centilmen*	A. GİYDA
25 —	»	*Yanlışlıklar Komedisi*	A. GİYDA
26 —	»	*King John* "	
27 —	»	*Hırçın Kız*	N. SEVİN
28 —	»	*Kral III. Richard* (Çeviri)	B. MORAN
29 —	»	*Bir yaz düşünü gecesi rüyası*	N. SEVİN
30 —	»	*Venedik Taciri*	N. SEVİN

31 —	WILLIAM SHAKESPEARE	*All's Well that Ends Well* *	
32 —	»	*Henry IV (1, 2)* *	
33 —	»	*Henry V* *	
34 —	»	*Windsor'un şen kadınları*	H. DERİN
35 —	»	*Kırık gönüller*	H. DERELİ
36 —	»	*On ikinci gece*	A. GİYDA
37 —	»	*Beğendiğiniz gibi*	O. BURİAN
38 —	»	*Julius Caesar*	N. SEVİN
39 —	»	*Hamlet*	O. BURİAN
40 —	»	*Macbeth*	O. BURİAN
41 —	»	*Othello*	O. BURİAN
42 —	»	*Troilus and Cressida* *	
43 —	»	*Measure for Measure*	
44 —	»	*King Lear* *	
45 —	»	*Atina'lı Timon*	O. BURİAN
46 —	»	*Antonius ile Kleopatra*	S. KORKUT
47 —	»	*Coriolanus* *	
48 —	»	*Pericles*	
49 —	»	*Cymbeline* *	
50 —	»	*The Winter's Tale* *	
51 —	»	*Fırtına*	H. DERİN
52 —	»	*Sekizinci Henry* *	E. BOYAR
53	»	*Romeo ve Juliet*	Y. MARDİN
54 —	»	*Richard II*	
55 —	»	*Henry VIII*	
56 —	JOHN WEBSTER	*The White Devil*	
57 —	»	*The Duchess of Malfi* *	
58 —	THOMAS MIDDLETON	*The Changeling*	
59 —	BEN JONSON	*Volpone*	
60 —	»	*Everyman in his Humour*	
61 —	»	*The Silent Woman*	
62 —	»	*The Alchemist*	
63 —	ROBERT BURTON	*The Anatomy of Melancholy*	
64 —	HARVEY	*The Circulation of the Blood*	
65 —	BEAUMONT AND FLETCHER	*Philaster*	
66 —		*The Knight of the Burning Pestle*	
67 —		*The Maid's Tragedy*	

69 —	PHILIP MASSINGER	*A New Way To Pay Old Debts*	
6. —	»	*The Fatal Dowry*	
70 —	JOHN FORD	*The Broken Heart*	
71 —	THOMAS HOBBES	*Leviathan* *	
72 —	»	*De Cive*	
73 —	SIR THOMAS BROWNE	*Religio Medici*	
74 —	»	*Urn Burial*	
75 —	JOHN MILTON	*Paradise Lost* *	
76 —	»	*Paradise Regained*	
77 —	»	*Samson Agonistes*	
78 —	»	*Comus*	
79 —	»	*Areopagitica*	
80 —	SAMUEL BUTLER	*Hudibras*	
81 —	JOHN BUNYAN	*Pilgrim's Progress*	
82 —	»	*Grace Abounding*	
83 —	JOHN LOCKE	*Essay Concerning Human Understanding* *	
84 —	»	*Letters Concerning Toleration*	
85 —	»	*Two Treatises on Government*	
86 —	SAMUEL PEPYS	*Diary (Segmeler)*	
87 —	MRS. APRA BEHN	*Oroonoko*	
88 —	WILLIAM WYCHERLEY	*Country Wife*	
89 —	WILLIAM PENN	*Some Fruits of Solitude*	
90 —	DANIEL DEFOE	*Robinson Crusoe* *	
91 —	»	*Captain Singleton*	
92 —	»	*Moll Flanders*	
93 —	JONATHAN SWIFT	*Gulliver'in Seyahatleri*	I. SAHINBAŞ
		I, II, III, IV	
94 —	»	*A Tale of a Tub*	
95 —	»	*Battle of the Books*	
96 —	WILLIAM CONGREVE	*The Way of the World* *	
97 —	»	*Love for Love*	
98 —	»	*The old Bachelor*	

99 —	ADDISON VE STEELE	*Seçilmiş Denemeler*	
100 —	GEORGE BERKELEY	*Principles of Human Knowledge*	
101 —	»	*Three Dialogues between Hylas and Philonous*	
102 —	ALEXANDER POPE	*Essay on Criticism*	
103 —	SAMUEL RICHARDSON	*Pamela*	
104 —	»	*Clarisa Harlowe*	
105 —	LADY MARY WORTLEY MONTAGU	*Letters*	
106 —	EARL OF CHESTERFIELD	*Letters to his Son*	
107 —	HENRY FIELDING	*Tom Jones* I, II III, IV	M. URGAN
108 —	»	*Joseph Andrews*	
109 —	»	*Jonathan Wild the Great*	
110 —	»	*Amelia*	
111 —	SAMUEL JOHNSON	*Lives of the Poets*	
112 —	»	*Rasselas*	
113 —	»	*Journey to the Western Isles*	
114 —	DAVID HUME	*Treatise of Human Nature*	
115 —	»	*Essays, Moral, Political, and Literary*	
116 —	»	*İnsan zihni üzerinde bir araştırma*	S. EVRİM
117 —	»	*Enquiry Concerning the Principles of Morals*	
118 —	»	*Political Discourses*	
119 —	LAWRENCE STERNE	*The sentimental Journey*	
120 —	»	*Tristram Shandy*	
121 —	T. G. SMOLLET	*Peregrine Pickle*	
122 —	»	*Roderick Random*	
123 —	ADAM SMITH	*Milletler Zenginliği*	H. DERİN G. KAYA
124 —	OLIVER GOLDSMITH	*Wakefield papers*	

125 —	OLIVER GOLDSMITH	*The citizen of the World*	
126 —	»	*The Good-natured Man*	
127 —	»	*Yanlışlıklar Geceşi*	A. R. SEYHİ
128 —	EDMUND BURKE	*Reflections on the Revolution in France* *	
129 —	»	*Our Ideas of the Sublime and Beautiful*	
130 —	JAMES MACPHERSON	*Ossian*	
131 —	EDWARD GIBBON	*Decline and Fall of the Roman Empire* *	
132 —	»	*Autobiography*	
133 —	THOMAS PAINE	*Rights of Man*	
134 —	»	*Age of Reason*	
135 —	JAMES BOSWELL	*The Life of Dr. Johnson* *	
136 —	JEREMY BENTHAM	*A Fragment on Government*	
137 —	»	*Principles of Morals and Legislation*	
138 —	R. B. SHERIDAN	*The School for Scandal* *	
139 —	»	*The Rivals*	
140 —	FRANCES BURNEY	*Empire* *	
141 —	»	*Diary*	
142 —	WILLIAM BECKFORD	*The Caliph Vathek*	
143 —	T. R. MALTHUS	*Principles of Population*	
144 —	MARIA EDGEWORTH	*Castle Rackrent*	
145 —	»	*Belinda*	
146 —	G. FINLAY	*History of Greece*	
147 —	SIR WALTER SCOTT	*Guy Mannering* *	
148	»	*The Antiquary*	
149 —	»	*Old Mortality*	
150 —	»	*Rob Roy*	
151 —	»	*Ivanhoe*	A. GİVİ

152 —	SIR WALTER SCOTT	*Kenilworth*
153 —	»	*The Fortune of Nigel*
154 —	»	*Peveril of the Peak*
155 —	»	*Quentin Durward*
156 —	»	*The Talisman*
157 —	»	*The Heart of Midlothian*
158 —	»	*The Fair Maid of Perth*
159 —	S. T. COLERIDGE	*Biographia Literaria*
160 —	ROBERT SOUTHEY	*Life of Nelson*
161 —	JANE AUSTIN	*Sağlayan ve alıştırıcı* — V. GÜRAY
162 —	»	*Pride and Prejudice*
163 —	»	*Mansfield Park*
164 —	»	*Emma*
165 —	»	*Northanger Abbey*
166 —	»	*Persuasion*
167 —	CHARLES LAMB	*The Essays of Elia*
168 —	W. S. LANDOR	*Imaginary Conversations*
169 —	HENRY HALLAM	*View of the World During the Middle Ages*
170 —	»	*The Constitutional History of England*
171 —	WILLIAM HAZLITT	*Essays*
172 —	THOMAS MOORE	*Lalla Rookh*
173 —	LEIGH HUNT	*Autobiography*
174 —	T. L. PEACOCK	*Nightmare Abbey*
175 —	DE QUINCEY	*Confessions of an Opium Eater*
176 —	LORD BYRON	*The Letters* (seçmeler)
177 —	FREDERICK MARRYAT	*Peter Simple*
178 —	P. B. SHELLY	*Defence of Poetry*
179 —	GEORGE GROTE	*History of Greece*
180 —	JOHN KEATS	*The Letters* (Seçmeler)
181 —	T. CARLYLE	*The French Revolution*
182 —	»	*Frederick the Great*

183 — T. CARLYLE *Heroes and Hero-Worship*
184 — » *Sartor Resartus*
185 — » *Past and Present*
186 — T. B. MACAULAY *Essays*
187 — » *History of England*
188 — JOHN STUART MILL *A System of Logic*
189 — » *Principles of Political Economy*
190 — » *Essay on Liberty*
191 — » *Faydacılık* N. COŞKUNLAR
192 — » *Autobiography*
193 — CHARLES DARWIN *Origin of Species* *
194 — » *Voyage of H. M. S. Beagle*
195 — MRS. GASKELL *Mary Barton*
196 — » *Cranford*
197 — W. M. THACKERAY *Vanity Fair* *
198 — » *Henry Esmond* *
199 — » *Pendennis*
200 — » *The Newcomes*
201 — » *The Virginians*
202 — CHARLES DICKENS *Pickwick Papers* *
203 — » *Oliver Twist*
204 — » *Nicholas Nickleby*
205 — » *The Old Curiosity Shop*
206 — » *Barnaby Rudge*
207 — » *Martin Chuzzlewit*
208 — » *Dombey and Son*
209 — » *David Copperfield* *
210 — » *Bleak House*
211 — » *Hard Times*
212 — » *Little Dorrit*
213 — » *A Tale of Two Cities* *
214 — » *Great Expectations* *
215 — » *Our Mutual Friend*
216 — JEAN MORIER *Adventures of Haji Baba*
217 — ANTHONY TROLLOPE *The Warden*
218 — » *Barchester Towers*
219 — Ch. BRONTE *Jane Eyre* *

220	— Ch. BRONTE	*Shirley*	
221	— »	*Villette*	N. ÖNGÜL
222	— E. BRONTE	*Bitsgirls hayat*	
223	— GEORGE ELIOT	*Adam Bede*	
224	— »	*The Mill on the Floss*	
225	— »	*Silas Marner*	
226	— CHARLES KINGSLEY	*Alton Lock*	
227	— »	*The Water Babies*	
228	— »	*Westward Ho*	
229	— »	*The Heroes*	
230	— JONN RUSKIN	*Modern Painters*	
231	— »	*Unto this last*	
232	— »	*Oxford Lectures*	
233	— »	*Fors Clavigera*	
234	— »	*The Seven Lamps of Architecture*	
235	— »	*Sesame and Lilies*	
236	— HERBERT SPENCER	*Autobiography*	
237	— »	*Education*	
238	— »	*İlk Prensipler I, II*	S. EVRİM
239	— »	*Principles of Psychology*	
240	— »	*Principles of Biology*	
241	— »	*The Study of Sociology*	
242	— »	*The Principles of Sociology*	
243	— »	*The Principles of Ethics*	
244	— T. H. BUCKLE	*History of Civilisation in England*	
245	— MATTHEW ARNOLD	*Essays in Criticism*	
246	— »	*Culture and Anarchy*	
247	— MUNGO PARK	*Travels in the Interior of Africa*	
248	— A. W. KINGLAKE	*Eothen*	
249	— ELIOT WARBURTON	*The Crescent and the Cross*	
250	— SİR CHARLES LAYARD	*Nineveh and its remains*	
251	— A. P. STANLEY	*The Life of Dr. Arnold*	
252	— THOMAS HUGHES	*Tom Brown's School days*	

253 — THOMAS HUGHES *Tom Brown at Oxford*
254 — GEORGE MEREDITH *Diana of the Crossways*
255 — » *The Ordeal of Richard Feverel*
256 — » *The Egoist*
257 — » *Modern Love*
258 — » *Essay on Comedy*
259 — LEWIS CAROL *Alice harikalar diyarında* K. BURIAN
260 — SAMUEL BUTLER *The Way of All Flesh*
261 — » *Erewhon* *
262 — WALTER PATER *Marius the Epicurean*
263 — » *Imaginary Portraits*
264 — » *Studies in the History of the Renaissance*
265 — THOMAS HARDY *Çılgın kalabalıklar nasıl* R. OLGUN
266 — » *The Return of the Native*
267 — » *Tess of the d'Urbervilles*
268 — » *Jude the Obscure*
269 — » *A Pair of Blue Eyes*
270 — » *Under the Greenwood Tree*
271 — » *The Mayor of Casterbridge*
272 — » *The Woodlanders*
273 — » *Wessex Tales*
274 — R. L. STEVENSON *Treasure Island* *
275 — » *Master of the Ballantrae*
276 — » *Dr. Jekyll ile Mr. Hyde* Z. LAÇİNLİ?
277 — OSCAR WILDE *Intentions*
278 — » *Hikâyeler I, II* N. SEVİN
279 — C. H. DOUGHTY *Travels in Arabia Deserta*
280 — SIR JAMES FRAZER *The Golden Bough*
281 — G. L. STRACHEY *Eminent Victorians*
282 — G. M. TREVELYAN *English Social History*
283 — SIR J. M. BARRIE *The Admirable Crichton*
284 — » *Peter Pan*
285 — VIRGINIA WOOLF *Deniz feneri* N. AKSEKİ
286 — J. CONRAD *Tales of Unrest* *

287 —	J. CONRAD	*Typhoon*	
288 —	»	*Lord Jim I, II*	N. EREN
289 —	»	*Nostromo*	C. ŞAKİR
290 —	RUDYARD KILING	*Kim*	
291 —	»	*The Light that Failed*	
292 —	»	*Plain Tales From the Hill's*	
293 —	»	*Jungle Book*	
294 —	»	*Selected Short Stories (The Day's Work)*	
295 —	JOHN GALSWORTHY	*The Forsyte Saga*	
296 —	D. H. LAWRENCE	*Sons and Lovers*	
297 —	ARNOLD BENNET	*Old Wives' Tale*	
298 —	»	*Claybanger*	
299 —	ALDOUS HUKLEY	*Yeni dünya*	O. BURİAN
300 —	»	*Point Counter Point*	
301 —	»	*Essays (Jesting Pilate, Texts and pretexts, the olive tree)*	
302 —		*İngiliz Şiir Antolojisi*	
303 —		*İngiliz Kritik Denemeler Antolojisi*	

AMERİKAN KLASİKLERİ:

1 —	BENJAMIN FANKLIN	*Autobiography* *	
2 —	»	*Poor Richard's Almanac*	
3 —	DANIEL WEBSTER	*Reply to Hayne*	
4 —	»	*Plymouth Oration*	
5 —	»	*First Bunker Hill Oration*	
6 —	JOHN CALDWELL CALHOUN	*Peace*	
7 —	WASHINGTON IRVING	*The Sketch Book* *	

8 — WASHINGTON IRVING *Bracebridge Hall*
9 — » *Tales of a Traveller*
10 — » *Life and Voyages of Christopher Columbus*
11 — » *The Conquest of Granada*
12 — » *Spanish Voyages of Discovery*
13 — » *The Alhambra*
14 — » *Tour of the Prairies*
15 — » *Astoria*
16 — » *The Adventures of Captain Bonneville*
17 — » *The Life of Washington*
18 — JAMES FENIMORE COOPER *The Spy*
19 — » *The Pioneers*
20 — » *The Pilot*
21 — » *The Deerslayer*
22 — » *The Last of the Mohicans*
23 — » *The Pathfinder*
24 — » *The Prairie*
25 — » *Red Rover*
26 — EDWARD EVERETT *Bunker Hill*
27 — » *The Death of Webster*
28 — » *The Character of Washington*
29 — » *The Battle of Bloody Brook*
30 — » *King Philip*
31 — W. H. PRESCOTT *Ferdinand and Isabella*
The Conquest of Mexico
32 — » *The Conquest of Peru*
33 — » *Philip the Second*
34 — R. W. EMERSON *Nature*
35 — » *Representative Men*
36 — » *The Conduct of Life*
37 — » *The Society and Solitude*
38 — » *Essays*

39 — NATHANIEL HAWTHORNE *Twice Told Tales*
40 — » *Grandfather's Chair*
41 — » *The Blithedale Romance*
42 — » *Mosses from an Old Manse*
43 — » *The Scarlet Letter*
44 — » *The Wonder Book*
45 — » *Tanglewood Tales*
46 — » *The House of the Seven Gables*
47 — » *The Marble Faun*
48 — H.W.LONGFELLOW *Hiawatha*
49 — » *Evangeline* H. ÖZIŞIK
50 — LINCOLN *Seçme Nutuklar*
51 — HOLMES *The Autocrat of The Breakfast Table*
52 — EDGAR ALLAN POE *Seçme hikâyeler (The Manuscript Found in a Bottle, The Gold Bug, A Descent into the Maelstrom, and Other tales)*
53 — STOWE *Uncle Tom's Cabin*
54 — MOTLEY *The Rise of the Dutch Republic*
55 — THOREAU *Walden*
56 — MELVILLE *Moby Dick*
57 — ADAMS *The Education of Henry Adams*
58 — W. JAMES *The varieties of religious experience*
59 — » *Pragmatism* M. ASKIN
60 — » *The Will to believe*
61 — SAMUELL. CLEMENS (MARK TWAIN) *Innocents Abroad*
62 — » *Tom Sawyer*
63 — » *A Tramp Abroad*
64 — » *Life on the Mississipi*
65 — » *Huckleberry Finn*
66 — » *Joan of Arc*
67 — HARTE *Short Stories*
68 — O. HENRY *Hikâyeler I, II* N. ERİN

ALMAN KLÂSİKLERİ:

1 —		*Edda (Seçmeler)*
2 —	EKKEHARD	*Waltharius*
3 —	WALTER VON DER VOGELWEIDE	*Seçme şiirler*
4 —		*Minnesang (seçme)*
5 —	HARTMANN VON AUE	*Der arme Heinrich*
6 —		*Nibelungenlied*
7 —		*Gudrun*
8 —	WOLFRAM VON ESCHENBACH	*Parsival (seçme)*
9 —	GOTTFRIED VON STRASBURG	*Tristan (Seçme)*
10 —	MARTIN LUTHER	*Seçilmiş John Dalmatschen*
11 —	»	*Öteki eserlerinden seçmeler*
12 —	H. J. CHRISTOFFEL VON GRIMMELS HAUSEN	*Simplicissimus*
13 —	CHRISTIAN REUTER	*Schelmuffsky*

14 — XVII. *yüzyıl şairlerinden seçmeler:*

(Friedrich von SPEE - Martin OPITZ - Friedrich von LOGAU - Simon DACH - Paul GERHARDT - Paul FLEMING - Andreas GRYPHIUS - Hoffmann von HOFFMANSWALDAU - Angelus SILESIUS)

15 — XVIII. *yüzyıl şairlerinden seçmeler:*

Johann Christian GÜNTHER - Albrecht von HALLER - Friedrich von HAGEDORN - Christian Ewald von KLEIST - Christian Fürchtegott GELLERT - Joh. Wilh. Ludwig GLEIM - Karl Wilhelm RAMLER - Salomon GESSNER - Matthias CLAUDIUS - Gottfried August BÜRGER - Ludwig Heinrich HÖLTY).

16 — J. J. WINCKELMANN — *Yunanlıların ve mekteplerinden seçmeler*

17 — F. G. KLOPSTOCK — *Messias'tan ve Şiirlerinden seçmeler*

18 — I. KANT — *Kritik der reinen Vernunft*

19 — » — *Kritik der Urteilskraft*

20 — » — *Kritik der praktischen Vernunft*

21 — » — *Prolegomena* — M. ÖZGÜ

22 — » — *Ueber den ewigen Frieden*

23 — G. E. LESSING — *Dafne*

24 — » — *Miss Sara Sampson* — S. ALİ

25 — » — *Minna von Barnhelm*

26 — » — *Emilia Galotti*

27 — » — *Nathan der Weise*

28 — » — *Briefe, die neueste Literatur betreffend*

29 — » — *Laokoon*

30 — » — *Hamburgische Dramaturgie*

31 — C. M. WIELAND — *Seçmeler*

32 — J. NETTELBECK — *Lebensbeschreibung*

33 — G. C. LICHTENBERG — *Aphorismen*

34 — J. G. HERDER — *Ideen zu einer Philosophie der Geschichte der Menschheit*

35 — » — *Diğer eserlerinden seçmeler*

36 — PESTALOZZI — *Die Abendstunde eines Einsiedlers*

37 — » — *Lienhard und Gertrud*

38 — » — *Wie Gertrud ihre Kinder lehrt*

39 — GOTTFRIED A. BÜRGER — *Münchhausen*

40 — J. W. GOETHE — *Şiirler (Seçme)*

41 — » — *West-östlicher Diwan, Noten und Abhandlungen*

42 — » — *Reinecke Fuchs*

43	— J. W. GOETHE	*Hermann ile Dorothea*	R. BİLGİN
44	— »	*Stella*	S. B. GÖKNİL
45	— »	*Clavigo*	
46	— »	*Küçük piyesler*	
47	— »	*Götz von Berlichingen*	
48	— »	*Egmont*	M. ve Ş. ÖNAY
49	— »	*Torquato Tasso*	
50	— »	*Iphigenie Tauris'de*	Ş. BATU
51	— »	*Die natürliche Tochter*	
52	— »	*Faust I.*	R. BİLGİN
53	— »	*Faust II.*	R. BİLGİN
54	— »	*Werthers Leiden*	
55	— »	*Wilhelm Meister (Eserin ilk şekli)*	C. KÖPRÜLÜ — Ş. ATALA
56	— »	*Wilhelm Meister'in çıraklık yılları I, II*	C. KÖPRÜLÜ — Ş. ATALA
57	— »	*Wilhelm Meister'in Seyahat Yılları*	C. KÖPRÜLÜ — Ş. ATALA
58	— »	*Die Wahlverwandtschaften*	
59	— »	*Şiir ve Hakikat I, II*	R. BİLGİN
60	— »	*Italienische Reise*	
61	— »	*Winckelmann und sein Jahrhundert*	
62	— »	*Estetik yazıları*	
63	— »	*Mektuplar*	
64	— »	*Naturwissenschaftliche Schriften (Seçmeler)*	
65	— GOTTLIEB FICHTE	*Bestimmung des Menschen*	
66	— »	*Anweisung zum seligen Leben*	
67	— »	*Reden an die deutsche Nation*	
68	— J. P. ECKERMANN	*Goethe ile konuşmalar*	L. AY — S. BAYTİN
69	— REINHOLD LENZ	*Der Hofmeister*	
70	— »	*Die Soldaten*	
71	— MAXIMILIAN KLINGER	*Sturm und Drang*	
72	— FRIEDERICH SCHILLER	*Şiirler (Seçme)*	
73	— »	*Die Räuber*	

74	— FRIEDERICH SCHILLER	Hasko	
75	— »	*Kabale und Liebe*	R. GİLGİN
76	— »	*Don Karlos*	S. B. GÖKNİL
77	— »	*Wallenstein'in karargâhı*	S. B. GÖKNİL
78	— »	*Piccolomini'ler*	
79	— »	*Wallenstein'ın Ölümü*	R. BİLGİN
80	— »	*Maria Stuart*	
81	— »	*Die Jungfrau von Orleans*	
82	— »	*Die Braut von Messina*	S. B. GÖKNİL
83	— »	*Wilhelm Tell*	
84	— »	*İnsanın estetik terbiyesi üzerine mektuplar*	M. ÖZGÜ
		Otuz yıl savaşı Tarihi	Dr. H. DİLEVURGUN
85	— »	*Abfall der Niederlande*	
86	— »	*Was heisst und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?*	
87	— »	*Amerika yolunda yeğen*	E. BORAHAN — M. A. ÇAMLICA
88	— »	*Der Parasit*	
89	— »	*Felsefi ve estetik yazılarından seçmeler*	
90	— »	*Mektuplar*	
91	— GOETHE-SCHILLER		
92	— W. VON HUMBOLDT	*Über Schiller und den Gang seiner Geistesentwicklung*	
93	— »	*Goethes zweiter römischer Aufenthalt*	
94	— »	*Felsefi terbiye ve yazılarından seçmeler*	
95	— JOHANN PETER HEBEL	*Schatzkästlein des rheinischen Hausfreundes*	
96	— »	*Kurzgeschichten*	
97	— JEAN PAUL	*Seçmeler (Stephan George)*	
98	— CAROLINE SCHLEGEL	*Mektuplar*	
99	— A. W. SCHLEGEL	*Vorlesungen über schöne Literatur und Kunst*	
100	— »	*Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur*	

101 —	FRIEDRICH SCHLEIERMACHER	*Reden über die Religion*	
102 —	ERNST MORITZ ARNDT	*Neuleriinden seçmeler*	
103 —	FRIEDRICH HEGEL	*Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*	
104 —	»	*Phänomenologie des Geistes*	
105 —	»	*Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundriss*	
106 —	»	*Grundlinien der Philosophie des Rechts*	
107 —	»	*Wissenschaft der Logik*	
108 —	»	*Vorlesungen über die Aesthetik*	
109 —	FRIEDRICH HÖLDERLIN	*Hyperion I, II*	M. TOGAR
110 —	»	*Der Tod des Empedokles*	
111 —	»	*Şiirler*	
112 —	NOVALIS	*Heinrich von Ofterdingen*	
113 —	»	*Gedichte und Hymnen an die Nacht*	
114 —	FRIEDRICH SCHLEGEL	*Seçmeler*	
115 —	LUDWIG TIECK	*Der blonde Eckbert*	
116 —	»	*Der gestiefelte Kater*	
117 —	»	*Hava perileri*	N. BAŞARAN - T. UĞURLU
118 —	»	*Franz Sternbald*	
119 —	»	*Phantasien über die Kunst für Freunde der Kunst*	
120 —	»	*Dichterleben*	
121 —	»	*Vittoria Accorombona*	
122 —	W. H. WACKENRODER	*Herzensergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders*	
123 —	JOSEPH V. SCHELLING	*Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums*	

124 — JOSEPH V. SCHELLING *Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit*

125 — » *Ideen zu einer Philosophie der Natur*

126 — » *Bruno*

127 — » *Das System des transzendentalen Idealismus*

128 — » *Die Rede über das Verhältnis der bildenden Künste zu der Natur*

129 — FRIEDRICH HERBART *Einleitung in die Philosophie*

130 — » *Allgemeine Pädagogik*

131 — » *Umriss pädagogischer Vorlesungen*

132 — E. T. A. HOFFMANN *Fräulein von Scudéry*

133 — » *Die Brautwahl*

134 — » *Der goldene Topf*

135 — » *Ritter Gluck*

136 — » *Rat Krespel*

137 — » *Der Elementargeist*

138 — » *Klein Zaches*

139 — » *Spukmann*

140 — » *Das Majorat*

141 — » *Doge und Dogaresse* S. ALI

142 — » *Kater Murr*

143 — » *Elixiere des Teufels*

144 — » *Kreisleriana*

145 — » *Musikalische Novellen*

146 — FRIEDRICH DE LA MOTTE-FOUQUÉ *Sabor* S. EROL

147 — HEINRICH VON KLEIST *San Domingo in der eigentlichen* S. ALI

148 — » *Michael Kohlhaas* N. OCOK

149 — » *Familie Schroffenstein*

150 — » *Penthesilea*

151 — » *Die Hermannsschlacht*

176 —	FRANZ GRILLPARZER	*Weh' dem, der lügt*	
177 —	»	*Rüya, bir hayat*	A. ALPAUT — Ş. S. İLTER
178 —	»	*Die Jüdin von Toledo*	
179 —	»	*Die Ahnfrau*	
180 —	»	*Fakir çalgıcı*	B. FEYZİOĞLU — Ş. S. İLTER
181 —	»	*Das Kloster bei Sendomir*	
182 —	»	*Selbstbiographie*	
183 —	GUSTAV SCHWAB	*Die deutschen Volksbücher*	
184 —	»	*Die schönsten Sagen des klassischen Altertums*	
185 —	L. VON RANKE	*Serbien und die Türkei*	
186 —	»	*Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation*	
187 —	»	*Büyük Devletler*	R. S. BAYKAL
188 —	AUGUST GRAF VON PLATEN	*Şiirler (seçme)*	
189 —	K. L. IMMERMANN	*Münchhausen*	
190 —	HEINRICH HEINE	*Seyahat Tabloları I. II*	P. BORATAV
191 —	»	*Şiirler (seçme)*	
192 —	A. VON DROSTE HÜLSHOFF	*Die Judenbuche*	
193 —	JEREMIAS GOTTHELF	*Wie Uli der Knecht glücklich wird*	
194 —	»	*Uli der Pächter*	
195 —	»	*Elsi, die seltsame Magd*	
196 —	»	*Leiden und Freuden eines Schulmeisters*	
197 —	»	*Das Erdbeer-Mareili*	
198 —	H. VON MOLTKE	*Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei*	
199 —	CH. D. GRABBE	*Şaka, Alay, bitiş ve ötesi*	B. FEYZİOĞLU — Ş. S. İLTER
200 —	»	*Don Juan und Faust*	
201 —	»	*Napoleon*	
202 —	WILHELM HAUFF	*Hikâyeler*	
203 —	»	*Kervan*	N. AKİPEK
204 —	»	*Lichtenstein*	
205 —	NIKOLAUS LENAU	*Savonarola*	

206	W. VON KÜGELGEN	*Lebenserinnerungen eines alten Mannes*	
207	LUDWIG RICHTER	*Lebenserinnerungen*	
208	EDUARD MÖRIKE	*Stuttgarter Hutzelmännlein*	
209	»	*Der Stuttgarter Hutzelmännlein*	
210	»	*Mozart auf der Reise nach Prag* "	
211	ADALBERT STIFTER	*Der Hochwald* "	
212	»	*Der Waldsteig* "	
213	»	*Die Narrenburg* "	
214	»	*Aus der Mappe meines Urgroßvaters*	
215	»	*Brigitta* "	
216	»	*Der Hagestolz* "	
217	»	*Nachsommer*	
218	DROYSEN	*Büyük İskender I, II*	B. S. BAYKAL
219	FRITZ REUTER	*Ut de Franzosentid*	
220	»	*Ut mine Festungstid*	
221	»	*Ut mine Stromtid*	
222	KARL GUTZKOW	*Lebenserinnerungen*	
223	BERTHOLD AUERBACH	*Schwarzwälder Dorfgeschichten*	
224	GEORG BÜCHNER	*Dantons ölümü*	P. BORATAV
225	FRIEDRICH HEBBEL	*Judith*	
226	»	*Genoveva*	
227	»	*Maria Magdalena* "	
228	»	*Herodes'le Mariamne*	H. YAVUZ
229	»	*Agnes Bernauer* "	
230	»	*Gyges ile yüzüğü*	S. ALİ
231	»	*Nibelungen*	H. YAVUZ — Ş. S. İLTER
232	»	*Tagebücher'den seçmeler*	
233	»	*Tenkitler*	
234	OTTO LUDWIG	*Die Heiterethei und ihr Widerspiel*	
235	»	*Zwischen Himmel und Erde*	

246	RICHARD WAGNER	*Das Kunstwerk der Zukunft*	
257	»	*Oper und Drama*	
258	OTTO VON BISMARCK	*Gedanken und Erinnerungen*	
259	»	*Notlukларından ve mektuplarından seçmeler*	
240	GUSTAV FREYTAG	*Soll und Haben - Die Verlorene Handschrift*	
241	LUISE VON FRANÇOIS	*Die letzte Reckenburgerin* *	
242	MOMMSEN	*Römische Geschichte* (seçmeler; *Anadolu kısmı*)	
243	THEODOR STORM	*Immensee* *	S. SAN
244	»	*Üniversite'de*	
245	»	*Carsten Curator* *	D. GÜNEY - N. AGIRNASLI
246	»	*Aquis Submersus*	D. GÜNEY — C. KÜLEBİ
247	»	*Renate*	
248	»	*Der Schimmelreiter*	D. GÜNEY - N. AGIRNASLI
249	»	*Viola tricolor*	
250	»	*Psyche* *	
251	»	*Schweigen* *	
252	»	*Fıkradan Hikâyeler*	N. AKİPEK
253	»	*Meşe ağaçlı köşk*	D. GÜNEY — N. CUMALI
254	BURCKHARDT	*Weltgeschichtliche Betrachtungen*	
255	»	*Die Kultur der Renaissance in Italien* *	
256	GOTTFRIED KELLER	*Yeşil Heinrich*	E. T. ELİÇİN
257	»	*Die Leute von Seldwyla* *	D. GÜNEY — N. CUMALI
258	»	*Yedi Efsane*	N. ÜÇOK
259	»	*Züricli Hikâyeleri*	
260	»	*Der Stumpfleibt*	
261	»	*Martin Salander*	
262	THEODOR FONTANE	*Vor dem Sturm*	
263	»	*Effi Briest* *	

264	THEODOR FONTANE	*Meine Kinderjahre*	
265	»	*Der Schleswig-holsteinische Krieg*	
266	»	*Der deutsche Krieg von 1866*	
267	»	*Kriegsgefangen*	
268	»	*Aus den Tagen der Okkupation*	
269	»	*Der Krieg gegen Frankreich*	
270	ALBERT EMIL BRACHVOGEL	*Friedemann Bach I, II*	S. ALP
271	C. F. MEYER	*Stürler (segne)*	
272	»	*Huttens letzte Tage*	
273	»	*Novellen I. (Das Amulett, Der Schuss von der Kanzel, Plautus im Nonnenkloster, Gustav Adolfs Page)*	
274	»	*Novellen II. (Die Hochzeit des Mönchs, Das Leiden eines Knaben, Die Richterin)*	
275	»	*Jürg Jenatsch*	
276	»	*Der Heilige*	
277	»	*Die Versuchung des Pescara*	
278	»	*Angela Borgia*	L. D. DERIS
279	JOSEPH VIKTOR VON SCHEFFEL	*Ekkehard*	
280	VON KREMER	*Kulturgeschichte des Orients unter den Kalifen*	
281	KARL SCHURZ	*Lebenserinnerungen*	
282	PAUL HEYSE	*Andrea Delphin*	B. FEYZIOGLU—S. S. ILTHR
283	M. VON EBNER ESCHENBACH	*Kövin (novels I, II*	B. ARPAD
284	R. VON VOLKMANN LEANDER	*Träumereien an französischen Kaminen*	
285	WILHELM RAABE	*Chronik der Sperlingsgasse*	
286	»	*Der Hungerpastor*	
287	»	*Abu Telfan*	
288	»	*Der Schüdderump*	

260 — W. DILTHEY *Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation*

290 — » *Einleitung in die Philosophie des Lebens*

291 — » *Das Erlebnis und die Dichtung*

292 — LUDWIG ANZENGRUBER *Der Pfarrer von Kirchfeld* *

293 — FELİX DAHN *Ein Kampf um Rom*

294 — PETER ROSEGGER *Die Schriften des Waldschulmeisters*

295 — » *Heidepeters Gabriel*

296 — » *Als ich noch der Waldbauernbub war*

297 — FRIEDRICH NIETZSCHE *Die Geburt der Tragödie* *

298 — » *Jenseits von Gut und Böse*

299 — » *Zur Genealogie der Moral*

300 — » *Die fröhliche Wissenschaft*

301 — » *Also sprach Zarathustra* *

302 — » *Menschliches, allzu Menschliches* *

303 — » *Der Wille zur Macht*

304 — HERMANN SUDERMANN *Frau Sorge* / R. S. KORAN

305 — » *Die Ehre*

306 — » *Litauische Geschichten*

307 — ERNST BENHEIM *Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie*

308 — Ed. MEYER *Geschichte des Altertums (1. C. girir)* *

309 — EDMUND HUSSERL *Logische Untersuchungen*

310 — » *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*

311 — GERHART HAUPTMANN *Der Biberpelz*

312 — » *Hannele Himmelfahrt*

313 — GERHART HAUPTMANN *Die Versunkene Glocke*

314 — » *Der Kaiser von Soana*

315 — G. JACOB *Ostliche Kulturelemente im Abendlande*

316 — RICARDA HUCH *Erinnerungen von Ludolf Ursleu dem Jüngeren*

317 — » *Die Geschichten von Garibaldi*

318 — » *Das Leben des Grafen Federigo Confalonieri*

319 — » *Der grosse Krieg in Deutschland*

320 — » *Die Romantik I. II*

321 — HERMANN LÖNS *Wehrwolf*

322 — » *Mein grünes Buch*

323 — STEFAN GEORGE *Sagas Jäger*

324 — HUGO VON HOFMANNSTHAL *Sagas Jäger*

325 — » *Der Tod des Tizian*

326 — » *Der Rosenkavalier*

327 — » *Gespräch über Gedichte*

328 — » *Die Berührung der Sphären (Sagmeler)*

329 — RAINER MARIA RILKE *Malte Laurids Briggeviu* B. GÖNÜL — Dr. TIETZE

330 — » *Notlar*

331 — THOMAS MANN *Die Buddenbrooks* *Segmeler*

332 — » *Der Tod in Venedig*

333 — » *Tonio Kröger* M. KARASAN

334 — » *Die vertauschten Köpfe*

335 — G. H. BECKER *Islamstudien*

336 — » *XIX. Yüzyıl Sairlerinden Segmeler:*

(Friedrich von SCHLEGEL - August Wilhelm von SCHLEGEL - Ludwig TIECK - Ernst Moritz ARNDT - Theodor KÖRNER - Friedrich RÜCKERT - Max von SCHENKENDORF, A. von ARNIM - Clemens BRENTANO - Sophie MEREAU - Karoline von GÜNDERODE - Adelbert von CHAMISSO - Ludwig UHLAND - Wilhelm HAUFF - Gustav SCHWAB - Justinus KERNER - Karl SIMROCK - Nikolaus LENAU - Annette von DROSTE-HÜLSHOFF - Georg HERWEGH - Theodor STORM - Friedrich HEBBEL - Gottfried KELLER - Emanuel GEIBEL - Detlev von LILIENCRON - Richard DEHMEL)

RUS KLASİKLERİ

1 —	*Igor Destanı*	
2 — AVVAKUM	*Hayatım*	N. Y. TALUY
3 — LOMONOSOV DERJAVİN JUKOVSKİ KNİLOV RİLEEV	*Seçme şiirler (1 cilt)*	
4 — FONVİZİN	*Tağbey*	N. Y. TALUY
5 — »	*Ahmakın halleri*	N. Y. TALUY
6 — RADİŞÇEV	*Petersburg-Moskova yolculuğu*	
7 — N. M. KARAMZİN	*Zavallı Liza*	Z. AKKOÇ
8 — GRİBOYEDOV	*Akıldan belâ*	
9 — PUŞKİN	*Eğgeniy Onyegin*	Z. AKKOÇ — O. PELTEK
10 — »	*Boris Godunov*	E. GÜNEY — S. ALİ
11 — »	*Yüzbaşının kızı*	H. A. EDİZ
12 — »	*Belkin'in hikâyeleri*	H. A. EDİZ
13 — »	*Dubrovski*	
14 — »	*Şiirlerinden seçmeler*	E. GÜNEY — O. PELTEK
15 — »	*Küçük Trajedyalar*	H. A. EDİZ
16 — »	*Maşa Kız*	
17 — »	*Pugaçov isyanı tarihi*	
18 — »	*Erzurum yolculuğu*	
19 — »	*Tenkid yazıları*	
20 — »	*Manzum hikâyeler*	
21 — »	*Hikâyeler (1 cilt)*	
22 — BELİNSKİ	*Tenkid yazıları*	
23 — LERMONTOV	*Zamanımızın kahramanı*	S. LUNEL
24 — »	*Prenses Ligovskaya*	S. LUNEL
25 — »	*Vadim - Ayak Gerip*	S. LUNEL
26 — »	*İblis*	
27 — »	*Şiirlerinden seçmeler*	
28 — GOGOL	*Müfettiş*	E. GÜNEY — M. C. ANDAY
29 — »	*Bir evlenme*	E. GÜNEY — M. C. ANDAY
30 — »	*Tiyatrodan çıkış*	E. GÜNEY — M. C. ANDAY
31 — »	*Kumarcılar*	H. KÖPSEL
32 — »	*Üç hikâye*	E. GÜNEY — O. V. KANIK
33 — »	*Mirgorod hikâyeleri*	S. LUNEL

34 — GOGOL		*Ölü canlar*	N. TANUR
35 —	»	*Dikenkuş yiğidiği yukarıda akşamdır*	R. ÇAKIROZ
36 —	»	*Taras Bulba*	N. TANUR
37 —	»	*Hikâyeler (1 cilt)*	E. GÜNEY — S. EYÜBOGLU
38 — OSTROVSKİ		*Fırtına*	Ş. AKARIN
39 —	»	*Kabirlik ayıp değil*	E. GÜNEY — O. RIFAT
40 —	»	*Kurtlarla kuzular*	E. GÜNEY — O. RIFAT
41 — L. A. GONÇAROV		*Oblomov*	S. AYTEKİN—D. SORAKIN
42 — TURGENYEV		*Bir asilzade yuvası*	H. A. EDİZ-
43 —	»	*Klara Miliç*	H. KOPSEL
44 —	»	*İlk aşk*	N. Y. TALUY
45 —	»	*Tuğralı kadın*	N. Y. TALUY
46 —	»	*Köyde bir ay*	N. Y. TALUY
47 —	»	*Üç karşılaşma*	E. GÜNEY — O. PELTEK
48 —	»	*Parasızlık*	
49 —	»	*Başkasının eşyaları*	
50 —	»	*Bekâr*	
51 —	»	*Bozkırda bir Kral Lear*	
52 —	»	*Misafirhane, jandarma başçavuşu* "	
53 —	»	*Bir avcının notları* "	G. GÜNEY
54 —	»	*Babalar ve oğullar*	
55 —	»	*Rudin* "	
56 —	»	*Bakir toprak* "	
57 —	»	*Sığınak*	
58 —	»	*Hikâyeler (1 cilt)* "	
59 — SALTIKOV ŞÇEDRİN		*Pompadurlar, Pompadurçalar*	
60 —	»	*Golovliyer efendiler*	
61 —	»	*Taşkent beyleri*	A. ALPAUT
62 —	»	*Büyükler için masallar*	
63 —	»	*Taşra denemeleri*	N. Y. TALUY
64 — DOSTOYEVSKİ		*Ölü bir evden hâtıralar*	S. ILUNEL
65 —	»	*Delikanlı*	S. AYTEKİN - D. SORAKIN
66 —	»	*Uysal kız*	S. AYTEKİN - D. SORAKIN
67 —	»	*Başkasının karısı - Namuslu hırsız*	

68 — DOSTOYEVSKİ		*İradesiz adam*	E. GÜNEY — Y. N. NAYİR
69 —	»	*Talihsiz bir olay*	N. Y. TALUY
70 —	»	*Küçük kahramanlar*	R. ÇAKIRÖZ
71 —	»	*Stepançikova köyü* "	
72 —	»	*Suç ve ceza* "	
73 —	»	*Karamazov kardeşler*	
74 —	»	*Cinler*	
75 —	»	*Budala*	
76 —	»	*Yeraltından notlar*	
77 —	»	*Aşağı ve kötü görülenler*	
78 —	»	*Netoçka Nezvanova*	
79 —	»	*Ebedî koca*	
80 —	»	*Yazarın notları*	
81 —	»	*Fakir insanlar*	
82 —	»	*Hikâyeler (1 cilt)*	
83 —	»	*Beyaz geceler*	
84 — NEKRASOV		*Şiirlerinden seçmeler*	
85 — TOLSTOY		*Harb ve Sulh*	Z. BAŞTIMAR
86 —	»	*Çocukluk*	R. ÇAKIRÖZ
87 —	»	*İlk gençlik*	R. ÇAKIRÖZ
88 —	»	*Gençlik*	R. ÇAKIRÖZ — C. EKİNCİ
89 —	»	*Ivan İlyiç'in ölümü*	N. Y. TALUY
90 —	»	*Karanlığın kudreti*	R. ÇAKIRÖZ
91 —	»	*Halk için hikâyeler I*	Ş. AYTEKİN—D. SORAKIN
92 —	»	*Patilerajka*	Ş. AYTEKİN—D. SORAKIN
93 —	»	*Balodan sonra ve Çömlek*	
		Alyoşa	N. TANUR
94 —	»	*Anna Karenina* "	
95 —	»	*Diriliş* "	
96 —	»	*Hikâyeler (2 cilt)*	
97 —	»	*Kreyzer Sonatı*	
98 —	»	*Ütopyalar*	
99 —	»	*Pedagoji yazıları*	
100 —	»	*Felsefe ve estetik yazılarından seçmeler*	
101 — ÇEHOV		*Step*	
102 —	»	*Düello*	Z. BAŞTIMAR

103 —	ÇEHOV	*Martı*	N. Y. TALUY — K. KAYA
104 —	»	*Vanya Dayı*	G. GÜNEY
105 —	»	*Üç Kızkardeş*	H. A. EDİZ
106 —	»	*Vişne Bahçesi*	E. GÜNEY — Ş. S. İLTER
107 —	»	*Hikâyeler I*	S. LUNEL
108 —	»	*Hikâyeler II (İstiridye)*	S. LUNEL
109 —	»	*Hikâyeler III (Abaş kendini evdeniyor)*	E. GÜNEY — O. PELTEK
110 —	»	*Düğün-fiasko*	S. AYTEKİN D. SORAKİN
111 —	»	*Hikâyeler (2 cilt)*	
112 —	»	*Mektuplar*	

İTALYAN KLÂSİKLERİ:

1 —	DANTE ALIGHIERI	*Vita Nova*
2 —	»	*Canzoniere*
3 —	»	*Divina Commedia*
4 —	DINO COMPAGNI	*Cronica*
5 —	GIOVANNI VILLANI	*Cronica (Seçme)*
6 —	FRANCESCO PETRARCA	*Canzoniere*
7 —	»	*Trionfi*
8 —	GIOVANNI BOCCACCIO	*Decameron*
9 —	FRANCO SACCHETTI	*Novelle (Seçme)*
10 —	LORENZO DE MEDICI	*Şiirlerinden seçme*
11 —	ANGELO POLIZIANO	*Şiirlerinden seçme*
12 —	L. BATTISTA ALBERTI	*Yazılarından seçme*
13 —	LUIGI PULCI	*Morgante (Seçme)*
14 —	M. MARIA BOIARDO	*Orlando innamorato (seçme)*
15 —	LEONARDO DA VINCI	*Yazılarından seçme*

16 —	NICCOLO MACCHIAVELLI	*Il principe* *	
17 —	»	*Storie fiorentine*	
18 —	»	*La mandragola*	
19 —	B. CASTIGLIONE	*Il cortegiano*	
20 —	IACOPO SANNAZZARO	*L'Arcadia*	
21 —	LUDOVICO ARIOSTO	*Orlando furioso*	
22 —	F. GUICCIARDINI	*Storia d'Italia (Seçme)*	
23 —	MATTEO BANDELLO	*Novelle (Seçme)*	
24 —	MICHELANGELO BUANARROTTI	*Şiirler*	
25 —	BENVENUTO CELLINI	*Vita*	
26 —	GIORGIO VASARI	*Vite (Seçme)*	
27 —	TORQUATO TASSO	*Gerusalemme liberata*	
28 —	»	*Aminta*	
29 —	GIORDANO BRUNO	*De la causa principio et uno*	
30 —	GIAMBATTISTA MARINO	*Şiirlerinden seçme*	
31 —	ALESSANDRO TASSONI	*La secchia rapita*	
32 —	GALILEO GALILEI	*Dialogo sopra i massimi sistemi*	
33 —	GIANBATTISTA VICO	*Principi di una scienza nuova*	
34 —	PIETRO METASTASIO	*Attilio Regolo*	
35 —	CARLO GOLDONI	*Yalancı*	T. LEVENDOĞLU
36 —	»	*Hanım Efendinin Uşağı*	N. H. SİNANOĞLU
37 —	»	*Kahvehane*	E. SUNGAR
38 —	»	*Antikacının ailesi*	E. SUNGAR
39 —	»	*Becerikli Dul*	Sa. SİNANOĞLU
40 —	»	*Sayfiye misafiri*	A. SİNANOĞLU
41 —	»	*Sayfiye macerası*	A. SİNANOĞLU
42 —	»	*Il ritorno dalla villeggiatura*	

43 — CARLO GOLDONI *La locandiera*
44 — » *I rusteghi*
45 — » *Mémoires*
46 — GIUSEPPE PARINI *Il giorno*
47 — » *Şiirler*
48 — VITTORIO ALFIERI *Saul*
49 — » *Filippo*
50 — » *Virginia*
51 — » *Mirra*
52 — » *Vita*
53 — VINCENZO MONTI *Şiirlerinden seçme*
54 — UGO FOSCOLO *I sepolcri*
55 — » *Şiirlerinden seçme*
56 — » *Ultime lettere di Jacopo Ortis*
57 — GIACOMO LEOPARDI *Canti*
58 — » *Operette morali*
59 — » *Düşünceler (Seçme)*
60 — SILVIO PELLICO *Zindanda* R. ÖGEL
61 — GIUSEPPE MAZZINI *Seçme yazılar*
62 — ALESSANDRO MANZONI *Carmagnola Kontu* R. ÖGEL
63 — » *Adelchi*
64 — » *Nişanlılar* R. ÖGEL
65 — GIOSUE CARDUCCI *Eserlerinden seçme*
66 — ANTONIO FOGAZZARO *Piccolo mondo antico*
67 — » *Piccolo mondo moderno*
68 — GIOVANNI PASCOLI *Şiirlerinden seçme*
69 — GIOVANNI VERGA *I Malavoglia*
70 — » *Novelle (Seçme)*
71 — GABRIELE D'ANNUNZIO *Eserlerinden seçme*
72 — LUIGI PIRANDELLO *Novelle (Seçme)*
73 — » *Sei personaggi in cerca d'autore*
74 — BENEDETTO CROCE *Logica come scienza del concetto puro*

75 —	BENEDETTO CROCE	*Filosofia della pratica, economica ed etica*
76 —	»	*Ciò che è vivo e ciò che è morto nella filosofia di Hegel*

İSPANYOL KLÂSİKLERİ:

1 —	GUILHEN DE CASTRO	*Las Mocedades del Cid*
2 —	CERVANTES	*Don Quijote*
3 —	»	*Novelas Ejemplares* *
4 —	CALDERON	*La Vida es sueno*
5 —	»	*La Dama duende*
6 —	LOPE DE VEGA	*La Estrella de Sevilla*
7 —	MIGUEL DE UNAMUNO	*Niebla*
8 —	»	*Tres novelas ejemplares y un prologo*
9 —	»	*Del sentimento trajico de la vida en los hombres y en los pueblos*
10 —	RAMON PEREZ DE AYALA	*Apolloneus y Belkamine*

PORTEKİZ KLÂSİKLERİ:

1 —	CAMOENS	*Os Lusiades*

MACAR KLÂSİKLERİ:

1 —	P. PAZMANY	*Vaidar; seçme*
2 —	K. MİKES	*Türkiye mektupları I, II* . KARATAY
3 —	F. KAZİNCZY	*Mektuplar; seçme*
4 —	K. KISFALUDY	*Aldanışlar* *
5 —	F. KOLCSEY	*Öğütler* *
6 —	J. KATONA	*Bank ban*
7 —	İ. SZECHENYİ	*Hitirulanma; seçme*

46 — *Yeni Macar şairlerinden seçmeler*

BELÇİKA KLÂSİKLERİ:

1 — CHARLES DE COSTER *Tâyl Ulgenspiegel*
Lamnegoedzak

DANİMARKA KLÂSİKLERİ:

1 — ANDERSEN *Masallarından seçmeler*
2 — NATHANSEN *Destanlarından seçmeler*
3 — JACOBSEN *Nils Lyhne*
4 — » *Fru Marie Grubbe*
5 — HERMANN BANG *Stille Existenser*

FİNLÂNDİYA KLÂSİKLERİ:

1 — *Kalevela*
2 — KİVİ *Seitseman veljesta*
(Yedi kardeşler)

İSVEÇ KLÂSİKLERİ:

1 — STRİNDBERG *Bir hizmetçinin oğlu*
2 — » *Açık deniz kenarında*
3 — » *Bir deliniz ihtirâsları*
4 — » *Gustav Vasa*
5 — » *Master Olof*
6 — » *Suçlu mu?*
7 — » *Fordringsägare*
8 — LAGERLÖF *Gösta Berling*
9 — » *Jerusalem*
10 — » *Zacharias Topelius*
11 — » *Marbuka*
12 — » *Hikâyelerinden seçmeler*

S. TAMER

NORVEÇ KLÂSİKLERİ:

1 — THORESEN *Hikâyelerinden seçmeler*
2 — HENRİK İBSEN *John Gabriel Borckman*

8 — M. JOSİKA	*Abafi*	
9 — L. KOSSUTH	*Gurbet hâtıralarım: seçme*	
10 — J. EÖTVÖS	*Düşünceler: seçme*	
11 — ZS. KEMENY	*Dul anne ve kızı*	
12 — F. SZİGLİGETİ	*Liliomfi*	N. SEREN
13 — I. MADACH	*İnsan trajedisi*	
14 — M. JOKAİ	*Altın adam* *	
15 — M. JOKAİ	*Sarı Gül* *	
16 — M. JOKAİ	*Yeni çiftlik sahibi* *	
17 — M. JOKAİ	*Gül Beyazı*	
18 — P. GYULAİ	*Eski bir konağın son sahibi*	
19 — G. CSİKY	*Tufeylîler*	S. KARATAY
20 — K. MİKSZATH	*Asîr Petrus'un şemsiyesi*	N. SEREN
21 — K. MİKSZATH	*Konuşan kafam*	S. KARATAY
22 — G. GARDONVİ	*Anlaşılmayan insan*	Z. TUGAL
23 — G. GARDONVİ	*Üçüncü kadın*	S. N. ÖZERDİM
24 — F. HERCZEG	*Paganlar*	S. KARATAY
25 — F. HERCZEG	*Bizans*	S. KARATAY
26 — F. HERCZEG	*Mavi tilki*	
27 — F. MOLNÁR	*Çocuklar*	N. SEREN
28 — F. MOLNÁR	*Liliom*	
29 — P. MORA	*Buğday tarlası şarkısı*	
30 — ZS. MORİCZ	*Tanrı gönüldeki ışık*	S. KARATAY
31 — ZS. MÖRİCZ	*Altın kılıç*	
32 — D. SZABO	*Sinsilelenen köy*	
33 — M. LENGYEL	*Tayfun*	S. KARATAY
34 — K. CSATHO	*Kule mahallesi kavgası* *	
35 — A. KUNCZ	*Kara mamalar* *	
36 — S. MAKKAİ	*Şeytan ırmağı*	
37 — L. ZİLAHY	*İki esir* *	
38 — L. ZİLAHY	*General*	
39 — J. NYİRÖ	*Benzo Uz*	
40 — A. TAMASİ	*Abel trilojisi*	
41 — G. VASZARY	*Paris'e karşı iki kişi*	
42 — F. KORMENDİ	*Budapeşte'de bir macera*	
43 — S. MARAİ	*Korkunçlar*	
44 — B. İGNACZ	*Doğum yeri: Buğdan*	
45 —	*Eski Macar şairlerinden seçmeler*	

5 — ERICH SCHMIDT *Lessing* *
6 — E. KÜHNEMANN *Herder*
7 — » *Schiller* *

RUS KLASİKLERİ İÇİN YARDIMCI ESERLER:

1 — H. TROYAT *Pouchkine*
2 — BORIS DE SCHLOEZER *Gogol* *
3 — H. TROYAT *Dostoïevsky*
4 — I. NEMIROVSKI *Tchekov*
5 — P. I. BIRIOUKOF *L. N. Tolstoy*

FRANSIZ BİLİM ESERLERİ:

1 — E. BOUTY *La Vérité Scientifique*
2 — MEYERSON *De l'Explication dans les Sciences*
3 — » *Le Cheminement de la Pensée*
4 — L. DE BROGLIE *Matière et Lumière* *
5 — » *Continu et Discontinu*
6 — GOBLOT *Système des Sciences*
7 — HENRI BERR *La synthèse en histoire* *
8 — LANGLOIS ET SEIGNOBOS *Introduction aux études historiques* *
9 — HENRY LE CHÂTELIER *De la méthode dans les sciences expérimentales* *
10 — DUHEM *Etudes sur Leonard de Vinci*
11 — ANDRE SAINTE LAGUE *Du Connu à l'Inconnu*
12 — R. GROUSSET *L'Empire des Steppes*

İNGİLİZ VE AMERİKAN BİLİM ESERLERİ:

1 — BERTRAND RUSSELL *On Education* *
2 — » *The Conquest of Happiness*
3 — » *The Analysis of Mind*
4 — » *Sceptical Essays*
5 — » *The Scientific Outlook*

6 —	BERTRAND RUSSELL	*Education and Social Order*
7 —	"	*The History of Western Philosophy* *
8 —	BRIDGEMAN	*The Logic of Modern Physics*
9 —	CARROL C. PRATT	*The Logic of Modern Psychology*
10 —	GAETANO SALVEMINI	*Historian and Scientist*
11 —	BERNHARD J. STERN	*Society and Medical Progress*
12 —	JOHN HERMANN RANDALL	*The Making of the Modern Mind*
13 —	ALFRED MARSTON TOZZER	*Social Origins and Social Continuities*
14 —	GEORGE SARTON	*The History of Science and the New Humanism*
15 —	CHARLES HOMER HASKINS	*The Renaissance of the Twelfth Century*
16 —	J. B. BURY	*The Idea of Progress*
17 —	A. SCHEINFELD	*You and Heredity*
18 —	PAUL DE KRUIF	*Microbe Hunters*
19 —	ALFRED M. STILL	*Soul of amber* *
20 —	BERNARD JAFFE	*Crucibles*
21 —	LANCELOT HOGBEN	*Mathematics for the Million* *
22 —	E. HEIDBERGER	*Seven Psychologies*
23 —	S. CHASE	*The Tyranny of Words*
24 —	DR. DUTTON	*Saladin and the fall of the House*
25 —	WHITEHEAD	*Science and Modern World*
26 —	EDDINGTON	*The Nature of the Physical World*
27 —	SIR JAMES JEANS	*The Universe Around Us*
28 —	LANE POOLE	*Saladin and the fall of the Kingdom of Jerusalem*

29 — LANE POOLE *Turkey*
30 — » *Egypt in the Middle Ages*
31 — » *The Barbary Corsairs*
32 — JOHN DEWEY *Logic of requirement*

ALMAN BİLİM ESERLERİ:

1 — K. ROTH *Byzantinische Sozial und Kulturgeschichte*
2 — STRZYGOWSKY *Byzantinische Denkmäler*
3 — C. NEUMANN *Byzantinische Kultur und Renaissancekultur*
4 — H. KRETSCHMAYR *Geschichte von Venedig*
5 — H. PLISCHKE *Entdeckungsgeschichte von Altertum bis zur Neuzeit*
6 — » *Alte Reisen und Abenteuer (seçmeler)*
7 — GERVİNUS *Geschichte des 19. Jahrhunderts (Giriş)*
8 — COETZ *Propyläen Weltgeschichte (seçmeler: 10 cildin muhtevaları)*
9 — V. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, KROMAYER, HEISENBERG *Staat und Gesellschaft der Griechen und Römer.*
10 — R. HARTMANN *Im neuen Anatolien*
11 — H. MUCH *Äther*
12 — BROCKELMANN *Geschichte der islamischen Völker*
13 — Fr. RATZEL *Über Naturschilderung*

RUS BİLİM ESERLERİ:

1 — ÇİHAÇEV *Asie Mineure*
2 — HANİKOV *Istoriya Kazanyi*
3 — RADLOFF *Aus Sibirien*

9 — FELIX GAIFFE — *Le Rire et la Scène Française*
10 — LOUIS JOUVET — *Réflexions du Comédien*
11 — PIERRE LOUIS DUCHARTRE — *La Comédie Italienne*
12 — CHARLES DULLIN — *Souvenirs et Notes de travail d'un acteur*
13 — J. ROUCHÉ — *La mise en Scène théâtrale d'aujourd'hui*
14 — MARCEL RAYMOND — *Le Jeu Retrouvé*
15 — PIERRE BRISSON — *Le Théâtre des Années Folles*
16 — JEAN VALMY-BAYSSE — *Vie et Naissance de la Comédie-Française*
17 — ATHENE SEYLER, S. HAGGARD — *The Craft of Comedy*
18 — STANLEY McCANDLESS — *A Method of Lighting the Stage*
19 — LEE SIMONSON — *Architecture for the New Theatre*
20 — SIR CEDRIC HARDWICKE — *The Drama to-morrow*
21 — CLIFFORD BAX — *Within the Theatre*
22 — STANISLAVSKI — *Sistemim*
23 — » — *Sanat Hayatım*
24 — » — *Bir aktör hazırlanıyor*
25 — R. BELESLAVSKI — *Aktörlük Hk 6 ders*

4 — NALİVKİN	*Kratkaya istoriya Hokandskogo khanstva*	
5 — BARTHOLD	*Die geographische und historische Erforschung des Orients*	
6 — »	*Turkestan v epoku mongolskogo nasestviya*	
7 — »	*Istoriya kulturnoy jizni Turkestana*	
8 — VLADİMİRTSOV	*Cengiz han*	
9 — YAKUBOVSKİY	*Zolotaya Orda*	

MACAR BİLİM ESERLERİ:

1 — A. GREGUSS	*Estetik*	
2 — F. SALAMON	*Macaristan'ın Türk devri*	
3 — A. VAMBERY	*Mücadelelerim*	
4 — İ. GOLDZİHER	*İslâm*	
5 — S. TAKATS	*Macaristan Türk âlemindeki bâbalar*	
6 — A. PAULER	*Felsefeye giriş*	
7 — M. BABİTS	*Avrupa edebiyatı tarihi* "	
8 — GY. SZEKFÜ	*Türk tarihçileri* "	
9 — Gy. NEMETH	*J. Thury'nin hâtıraları* "	

TİYATRO SANATI ÜZERİNE ESERLER SERİSİ:

1 — J. COPEAU	*Müellif'le aktör*	I. AY
2 — »	*Le Théâtre Populaire*	
3 — »	*Souvenirs du Vieux-Colombier*	
4 — GORDON GRAIG	*Tiyatro sanatı hakkında*	N. SEVİN
5 — F. STROWSKY	*Tiyatro ve Bizler*	S. E. SİYAVUŞGİL
6 — G. BATY, RENÉ CHAVANCE	*Vie de l'Art Théâtral*	
7 — C. COQUELIN	*L'Art du Comédien*	
8 — EMILE FABRE	*Le Théâtre* "	

ÖZGEÇMİŞ

Burcu Korucu 1981 yılında İzmit'te doğdu. İlköğrenimini Afyon SEKA İlkokulu'nda tamamladı. Afyon Kocatepe Anadolu Lisesi'nde başladığı ortaöğrenimini Kocaeli Anadolu Lisesi'nde sürdürerek, 1999 yılında bu okuldan mezun oldu. Lisans öğrenimini 1999 – 2004 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. 2004 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

Modern Türkiye Tarihi, Tarih Kuramları / Tarih Yazımı, Azgelişmişlik, Köylülük konuları üzerine çalışmaktadır.